

עלונידע

למיסוי כספים ועבודה

נובמבר 2012

שנת המס 2012 מגיעה לסיומה וכמדי שנה גם השנה אנו שמחים לשלוח את "עלונידע". להלן הנושאים הכלולים ב"עלונידע" לשנת המס 2012:

בתחום תכנון המס -

שפע של מידע על ההיערכות לקראת תכנון הדיווח לסוף שנת המס. המידע מעודכן לפי השינויים שנעשו ברפורמות במס. בין הנושאים החשובים, כרגיל: איסוף מסמכים, תיאומים עם רשויות המס, ספירת מלאי, החזקת כלי רכב, הוצאות עודפות, נסיעות לחו"ל, מתנות ללקוחות, קופות גמל, ועוד כיוצאים באלה.

בתחום הביטוח הלאומי -

סוגיות בתחום הביטוח הלאומי לקראת סוף שנת 2012, שיעורי דמי ביטוח מעצמאים, שיעורי דמי ביטוח משכירים וסוגי מבוטחים אחרים, התיישנות, חובת מעסיקים ועוד.

בתחום העבודה -

סקירת שינויים ופסיקות הנוגעים בשכר, בתעסוקה, בביטוח לאומי, וחידושי חקיקה אחרונים.

החומר ב"עלונידע" הוא תמציתי, ומטרתו לסייע לעוסקים ולמעסיקים במידע כללי במיסוי ובעבודה. אין חומר זה מהווה תחליף לייעוץ אישי.

אנו עומדים לרשותכם להשלמות ולמתן תשובות על שאלות.

בכבוד רב,

מדמוני ארז – יועץ מס
רח' ברנע 430/3 אילת
טל': 08-6374450 פקס': 08-6374460

תוכן "עלונידע" נובמבר 2012

מסים

10	היערכות לקראת סוף שנת המס רו"ח עו"ד אריאל דרייפוס	
10	הגשת דוח שנתי לרשויות מס הכנסה.....	
11	דיווח ביוזמת הנישום.....	
11	הכנה להצהרת הון	
12	ביקורת פנקסי החשבונות	
12	חובת הגשת דוח שנתי	
12	מבוא	
13	סעיף 131 לפקודה	
13	סעיף 134א לפקודה - סמכות לפטור מהגשת דין וחשבון	
14	תקנות מס הכנסה (פטור מהגשת דין וחשבון), התשמ"ח-1988.....	
19	חובת הגשת דוח של יחיד באופן מקוון	
20	הודעה על תחילת התעסקות	
20	מעבר לשיטה הכפולה בניהול פנקסי חשבונות	
20	ניהול חשבונות במטבע חוץ	
20	מחזור	
21	א. טיב ניהול החשבונות שיידרש בשנה הבאה	
21	ב. ניכוי מס במקור מנכסים או משירותים	
21	ג. שיעור המקדמות לשנה הבאה	
21	ד. מקדמות של נישומים המדווחים בשיטת המזומן	
22	ה. קביעת מקדמות על פי מחזור	
22	ו. כללי קביעת עסקאות, הכנסות או מכירות לעניין מקדמות.....	
22	פיקדונות	
23	סגירת פנקסי החשבונות	
23	השלמת רישומים ותיאומים	
23	הספירה של המלאי והערכתו	
24	מכירת נכסים	
24	הוצאות עודפות	
25	ניכוי מס במקור	
25	ריבית להלוואות	
25	הלוואות על פי סעיף 3(ט) לפקודה - תיקון לתקנות מס הכנסה (קביעת שיעור ריבית), התשע"ב-2011	
26	סעיף 3(ז) לפקודה	
26	תקנות קביעת שיעור הריבית לענין סעיף 3(ז).....	
27	התקנות החדשות	
27	שיעור הריבית החדש	

27 הלוואות צמודות מטבע
27 תחולה
28 ניכויים
29 דיווח לפי חוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה), התשמ"ה-1985
30 מס ערך מוסף
30 שמירת מערכת החשבונות
31 ביקורת פנקסי החשבונות
31 דחיית הדיווח על הכנסות או הקטנת שיעור המס עליהן
31 הכנסות פטורות ממס
31 עיתוי ההכנסות
31 בסיס מזומן
32 בסיס מצטבר
32 מכירות
33 הקדמת מכירות
33 אחריות למוצר שנמכר
34 הכנסות מדיווידנד - השלכות מס
34 דיווידנד - היבט הביטוח הלאומי
34 דיווידנד שמקבלת חברה
34 הכנסות ריבית
34 הקלות במיסוי ריבית
35 הכנסות מניירות ערך
35 אופציות לעובדים
36 הגדלת הוצאות או הקדמת הוצאות
36 הגדלת הוצאות
36 הקדמת הוצאות
37 ניכוי הוצאות להתאמת מושכר
37 הוצאות לשיפוצים
37 פחת
38 שיחלוף - החלפת ציוד
38 הכרה בהוצאות רכב
38 כללי הניכוי
39 שווי השימוש ברכב
39 שינוי שיטת חישוב שווי השימוש
39 שיטת חישוב ישנה - לפי קבוצות מחיר
39 שווי שימוש ברכב צמוד - שיטת חישוב חדשה המודל הלינארי
40 רכב - קיזוז מס תשומות
40 ניכוי מס תשומות בגין הוצאות שוטפות (אחזקה, דלק וכיו"ב)
40 ניכוי מס תשומות בגין רכישה או יבוא אופנוע

41 השכרת רכב פרטי
41 ניכוי הוצאות לפינוי דייר מוגן
41 הפסדים
42 סדר קיזוז הפסדים
43 הכרה בחובות אבודים
44 התחייבויות תלויות
45 תושבי חוץ
45 מתנות ללקוחות
45 אש"ל לעובדים
45 מס על שכר
46 החזקת כלי רכב
47 הכרה בהוצאות נסיעה לחו"ל
48 כללי התרת ההוצאה מיום 1.1.2012
49 ניכוי הוצאות כיבוד
49 ניכוי הוצאות לינה וארוחת בוקר בארץ
49 מחקר ופיתוח
50 הוצאות סוציאליות
50 ניכוי בשל דמי ביטוח לאומי
50 קופות גמל לפיצויים
51 הפרשה על הכנסה משכר המהווה בסיס לפנסיה
51 קופות גמל
52 הפקדות בקופות גמל לקצבה (קופה משלמת/לא משלמת)
52 ניכוי בגין הפקדה בקופות גמל
53 זיכוי בגין הפקדה בקופות גמל - סעיף 45א
54 ביטוח מפני אובדן כושר עבודה
54 הפרשות לקרנות השתלמות
58 זיכוי בעד הוצאות להחזקת קרוב נטול יכולת
58 נקודות זיכוי לתושב חוזר
60 נקודות זיכוי בגין ילדים
61 זיכוי על תרומות למוסד ציבורי מאושר
61 הסבת רווחים
62 תשלומי מס
62 הקטנת מקדמות
62 תשלום מקדמה על חשבון רווח הון
62 תשלום יתרת המס לשנת המס השוטפת
63 תכנוני מס החייבים בדיווח
64 שיעורי המס ממשכורת חודשית על הכנסה שאינה מוגיעה אישית החל מינואר 2012

64 שיעורי המס ממשכורת שנתית בשנת המס 2012
65 סכומים מתואמים בשנת המס 2012
69 סיכום שנת המס 2012
69 מה ניתן לעשות בשנת 2012?

ביטוח לאומי

סוגיות בתחום הביטוח הלאומי לסוף שנת 2012

71 ר"ח אורנה צח (גלרט)
71 שיעורי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בשנים 2008 עד 2012
71 שיעורי דמי ביטוח באחוזים לבעלי שליטה (טור 2 בטופס 102)
72 נתונים לדיווח ולתשלום דמי ביטוח
72 מקדמות דמי ביטוח בסכום מינימום למי שאין הכנסות חייבות בדמי ביטוח
72 בירור מידע ותשלום דמי ביטוח
73 ייצוג במוסד לביטוח לאומי
74 אופן העברת מסמכים למוסד לביטוח לאומי
75 סוגיות הקשורות לעצמאים ולבעלי הכנסות שאינן מעבודה
75 קביעת מעמד המבוטח
76 בחינת הסיווג הביטוחי של המבוטח וההכנסה המדווחת
77 צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים
77 תיקון מקדמות דמי ביטוח - טופס מעודכן
77 הגדלת מקדמות לנשים בהיריון (או בעת אימוץ)
78 גמלה חוסמת
78 הענקה מטעמי צדק
78 העברת תלוש משכורת כאשר למבוטח יש הכנסות נוספות החייבות בדמי ביטוח
78 התרת דמי הביטוח הלאומי בניכוי לצורכי מס
78 תשלום הפרשי שומה למוסד לביטוח לאומי
79 פיגור בתשלום הפרשי דמי ביטוח
79 תשלום דמי הביטוח בתום שנת המס
79 חישוב דמי ביטוח בעבור שנים קודמות
79 הודעות חוב ועיקולים אוטומטיים
80 החזרי דמי ביטוח לחשבון הבנק
80 הכנסה הונית
81 הכנסות ממשכורת המופקת בחו"ל
81 נקיטת יוזמה עצמאית למובטל
81 פטור מתשלום דמי ביטוח לתלמיד
81 פטור לחניך במכינה קדם צבאית ולמתנדב בשנת שירות החל מספטמבר 2011
82 החבות בדמי ביטוח של "עקר בית"
82 תשלום דמי ביטוח למשרתים בשירות אזרחי על ידי גבייה מרוכזת

82 תגמולי מילואים
83 דמי לידה
83 העלאת התקרה לבעלי הכנסות גבוהות
83 חיסכון צפוי בשל משיכת משכורת ודיווידנד
84 סוגיות שמומלץ לשים לב אליהן לפני שמקימים חברה
85 המידע שמועבר למוסד לביטוח לאומי בעקבות תיקון בחוק ההתייעלות הכלכלית
85 תיקוני חקיקה משנת 2008
 הכנסה פסיבית בידי שכיר בגיל 65
86 (פסק דין : לפני תיקון 103 בחוק הביטוח הלאומי)
 הכנסות פסיביות הפטורות מתשלום דמי ביטוח על פי סעיף 350(א)
87 לחוק הביטוח הלאומי
88 השפעת הכנסות פסיביות על גמלאות
89 חלוקת הכנסות שאינן מעבודה בין בני זוג
89 תשלום דמי ביטוח מהכנסה שמקורה בפיצוי בגין אובדן כושר עבודה
90 סיווג הכנסות של חבר דירקטוריון
91 קיזוז הפסד של עצמאי ממשכורת לעניין דמי ביטוח
91 דרישת אסמכתאות ממייצגים
92 קביעת מעמדו של עובד עצמאי - כעובד שכיר
92 סוגיות הקשורות למעסיקים
92 חוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987
93 תזכורת לכללי פריסת שכר
95 הפרשי גמלה
95 הבסיס לתשלום גמלאות מחליפות שכר כאשר השכר מורכב גם מעמלות
96 צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים
96 חובת דיווח חודשית
96 דיווח רבעוני
97 העברת מידע ממוחשב
97 דוח מתוקן ודוח שאינו סביר
97 דמי ביטוח מופחתים בשל זכאות לגמלה
98 הגשת תביעה לדמי לידה באמצעות המעסיק
98 תשלום דמי ביטוח בתקופת חופשה ללא תשלום (חל"ת)
99 העסקת עובדים זרים
100 העסקת עובדים זרים שלא בהתאם לאשרת עבודה בתוקף
100 מדוע חשוב לדווח על ההכנסה הנכונה של עובד
101 תשלום לאחר ניתוק יחסי עובד ומעביד
101 הכנסה של עובד שניתנת ממעסיק עקב ניתוק יחסי עובד ומעביד
102 תגמולי מילואים - תיקון לחוק הביטוח הלאומי ממארכ 2011
103 דיווח מרוכז

103 מילוי טופס 101 וטופס 103
103 אישור המעסיק על תקופת ההעסקה ועל שכר
103 נושא משרה
104 הגברת ההרתעה באמצעות הטלת עיצומים כספיים
104 ביקורת ניכויים שעורך המוסד לביטוח לאומי
105 טופס 102 - הדרכים לדיווח ולתשלום
106 תיאום דמי ביטוח מראש והחזר דמי ביטוח בדיעבד
106 מעסיק עיקרי ומעסיק משני
107 תיאום דמי ביטוח לעובד
107 פנסיה מוקדמת (פנסיה המשולמת לפני גיל הפרישה)
107 הדיווח בטופס 102 על תיאום דמי ביטוח
108 גב הטופס
108 חזית הטופס
108 תיאום דמי ביטוח מראש בשיעור המופחת
109 מועד מילוי טופס בל/644
109 ביקורת המוסד לביטוח לאומי
109 תיאום דמי ביטוח בשל הכנסה שעולה על ההכנסה המרבית
110 החזר דמי ביטוח בשיעור המופחת
110 החזר דמי ביטוח מעל ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח
110 התיישנות של החזר דמי ביטוח
110 פנסיה מוקדמת
111 חישוב דמי ביטוח של עצמאי שהוא גם שכיר
111 החזר דמי ביטוח למעסיק ודוחות שליליים
111 תיקון סעיף 351(א) וביטול סעיף 351(ה) לחוק הביטוח לאומי בשנת 2008
112 מבצע להחזר יזום של דמי ביטוח למעסיקים הכלולים בתקנה 22
112 מימוש ניירות ערך ואופציות לעובדים
113 תביעות שיבוב לפי סעיף 328 לחוק הביטוח הלאומי ממי שאינו המעסיק
113 מעסיקי עובדים במשק בית
114 חובת דיווח רבעונית - תיקון חקיקה
114 מי מוגדר עובד משק בית
115 עבודה בבית העובד
115 צו הרחבה לביטוח פנסיוני במשק
116 פנסיה מוקדמת (פרישה לגמלאות לפני גיל הפרישה)
116 פטור מתשלום דמי הביטוח הלאומי מותנה בקבלת קצבה בפועל
117 הדיווח למוסד לביטוח לאומי
117 כספי פיצויים שהתקבלו בגין מלחמה
117 הקבלן - כמעסיקים של עובדי קבלן-המשנה (בעבודות בנייה)
118 פסק דין - הקבלן הוכר כמעסיק

118 חברה בית, חברה משפחתית וחברה שקופה
118 חבות בדמי ביטוח - עד שנת 2007
119 הוספת סעיף 373א לחוק הביטוח הלאומי בשנת 2008
119 הערות לחיוב בדמי ביטוח
119 מבחנים בהעסקת בעל שליטה בחברה שבשליטתו
120 שינוי מעמד מבעל שליטה בחברה לעצמאי
120 המועד שבו נבחן בעל השליטה לעניין זכאותו לגמלאות
121 מעמד אשת בעל השליטה
123 תיקון שכר בעלי שליטה באופן רטרואקטיבי
124 מבחנים בהעסקת בן משפחה
125 בני זוג העובדים בעסק משותף (שאינו מאוגד כחברה)
126 הכרה רטרואקטיבית באישה כעצמאית לפי יחס חלוקה
126 מצבים שבהם בת זוג שכירה בעסק של בעלה (בעסק שאינו מאוגד כחברה)
127 החזר דמי ביטוח כתוצאה משינוי מעמד בדיעבד
128 מבוטח השוהה בחו"ל
128 הגדרת תושבות
129 שלילת תושבות
129 רציפות הביטוח בישראל
131 חוזרי הביטוח הלאומי הקשורים להכנסות מחו"ל
132 אמנות לביטחון סוציאלי
132 גמלאות לשוהים בחו"ל
133 קצבאות לתושב חוזר ותיק (או עולה חדש)
133 החזרה לארץ
133 נוהל משותף עם משרד הקליטה
133 ביטוח בריאות לשוהים בחו"ל ועם החזרה לארץ
134 החזר הוצאות רפואיות
135 תושבות התאגיד
135 הגשת תביעות לבית הדין לעבודה
135 תיקון חוק הביטוח הלאומי בהקשר לביטוח נכות כללית (חוק לרון)
135 מושגי יסוד בחוק לרון
136 תהליך הבדיקה לקביעת זכאות
136 עקרת בית נכה
136 התיישנות חובות למוסד לביטוח לאומי
137 תביעה לגמלאות באיחור
137 מיצוי זכויות לקצבת זקנה
138 הכנסה מותרת בגיל הפרישה (המותנה בהכנסות)
139 הכנסה מרבית מותרת בגיל הפרישה (לוח ט)
140 חוק גיל פרישה, התשס"ד-2004

140 גיל פרישה לגברים, לפי תאריך לידתם
140 גיל פרישה לנשים, לפי תאריך לידתן
141 גיל זכאות לנשים, לפי תאריך לידתן
142 העובדת "קטעה" את הרצף בדרכה לגן של בנה - התאונה לא הוכרה כתאונת עבודה איתן אגמון
143 התנאים ההכרחיים לצורך הכרה באירוע כתאונת עבודה עו"ד אילנית מילוא

עבודה

145 החוק להגברת האכיפה של דיני העבודה עו"ד סמדר קפלן
155 מעבידה שפיטרה עובדת לעיני עובדים ולקוחות באשמת שווא, חויבה בפיצויים על לשון הרע עו"ד אסף ברנזון
155 תביעת לשון הרע בהליך פיטורים עו"ד מיכל זוהר-נישטיין
157 מהם הדברים שאנחנו מקבלים תמורת דמי הניהול שלנו אורן קאופמן
160 רשע וטוב לו - אי הפרשת תגמולים, ועיכוב תשלומים אחרים, משתלמים לעתים למעביד איתן אגמון
162 מעביד שהטעה עובד בהחתימו על התחייבות כספית חויב בהשבת הכסף עו"ד אסף ברנזון

מסים

היערכות לקראת סוף שנת המס

תכנון מס איננו עבירה. במציאות הכלכלית שלנו תופסת שאלת המיסוי חלק נכבד מכל פעילות עסקית, ולכן טוב יעשה כל נישום אם יתכנן ויבדוק את חבות המס שלו על כל צדדיה. תכנון חבות מס פירושו בחירה מתוך כמה חלופות עסקיות ומשפטיות. כל נישום רשאי וזכאי לברור לעצמו את החלופה שעל פיה תהיה חבות המס שלו הנמוכה ביותר

| רו"ח עו"ד אריאל דרייפוס |

לפיכך, הבאנו לפני הקורא, לקראת תום שנת המס 2012, אוסף נרחב של עצות לתכנון מס בתחומים שונים ומגוונים. מטבע הדברים רוב העצות מיועדות למי שהרוויח בשנת המס.

לא נכללו כאן עצות המתאימות למספר קטן של נישומים, וכן כל הפרטים והסייגים לתכנון המס. חשוב לעיין בהפניות להשלמת הנאמר בתמצית במאמר זה, וכן יש לבדוק מחדש את העצה, שכן אין המחבר והמערכת אחראים לאי דיוקים ולטעויות. כדאי להתייעץ עם מומחה למסים, כדי לבחון את היישום לגבי מכלול הפעילות. אם, למרות הכול, קיים חשש וספק בעניין פעולה מסוימת, מוצע לציין זאת בדוח למס הכנסה, כדי שהפעולה לא תיכלל בתחום הפלילי.

אפשר להיעזר בהחלטה מקדמית, שהיא החלטה מראש, אשר נותנת רשויות המסים בקשר להיבטי מס הכרוכים בעסקה מסוימת שהנישום עומד לבצע, או שנמצאת בתהליך של ביצוע, ואשר המשכה תלוי בין השאר בהחלטה המקדמית.

הגשת דוח שנתי לרשויות מס הכנסה

המועד האחרון להגשת הדוח על ההכנסות של נישום עצמאי, אשר מנהל את פנקסי חשבונותיו בשיטה חד-צידית, או של נישום שכיר, או של מי שאין לו הכנסות מעסק - הוא עד 30.4. המועד האחרון האמור של העצמאי שמנהל את פנקסי חשבונותיו בשיטת החשבונאות הכפולה, של חברה ולהגשת דוח מקוון - עד 31.5. רשות המסים בישראל נוהגת לאשר ארכות להגשת הדוח האמור, בתנאים מסוימים.

באופן רגיל, אין מטילים סנקציה בדרך כלל על מי שאיחר עד חודש בהגשת הדוח. לאחר מכן מוטל קנס על מי שבלי סיבה מספקת לא הגיש את הדוח במועד.

לכן רצוי להיערך בהקדם להכנת הדוח. לשם כך כדאי לזכור כי הגשת הדוח כוללת עריכת דוח וספירת מלאי, מזומנים, שיקים, שטרות וכו'. כדי להקל את הספירה ואת התאמת היתרות מומלץ להפקיד בבנק עד ליום 31 בדצמבר את כל היתרה הנמצאת בקופה. יש להכין רשימה של השיקים הדחויים והשטרות שיימצאו בקופה.

דוח שנתי, המצביע על הכנסה, הגבוהה משנים קודמות, משמש עילה להגדלת המקדמות במהלך שנת המס. לא כן, אם הדוח מצביע על ירידה בהכנסות. מועד הגשת הדוח לשנת המס 2012 ישפיע במקרים רבים על הקטנת שיעור המקדמות במשך שנת 2013. לכן, מי שהרווח שלו גדל בשנת המס 2012, רצוי שישהה את הגשת הדוח עד כמה שאפשר.

כדאי להגיש דוח על ההכנסות עד 31 בדצמבר של השנה העוקבת (כפוף לארכות), משום שלפקיד השומה יש סמכות להוציא שומות עד 3 שנים מתום שנת המס שבה הוגש הדוח, ובסמכות הנציב להוסיף עוד שנה.

לעניין זה, אפשר לבקש מרואה החשבון כי יעכב את הטיפול בתיק במסגרת תוכנית העבודה והארכות הניתנות לפי מכסות בתיאום עם נציבות מס הכנסה. שכירים יכולים להיעזר גם בפקיד השומה לאיסוף מסמכים להכנה ולביסוס הדוח.

לבית המשפט העליון, בערעור רשות המסים על פסק הדין בעניין "אפרת רונן" הוגשה הודעה על הסכם פשרה - כדלקמן:

המערערת תמסור לשכירים מידע בנוגע להכנסותיהם ובנוגע לניכויי המס מהכנסותיהם, על פי המידע, שדיווחו מעבידיהם בטופס 126 לרשויות מס הכנסה. באשר לשנים, החל משנת המס 1999, תמסור המערערת גם מידע לרשויות מס הכנסה, בנוגע לניכויים ולזיכויים משכרם של השכירים, על פי המידע שדיווחו מעבידיהם בטופס 126 לרשויות מס הכנסה.

המידע האמור לעיל יומצא לשכירים ו/או למייצגיהם, בקשר למעבידים ולשנות המס. את אלה יפרטו השכירים בבקשה בכתב, שתוגש לממונה על חופש המידע אצל המערערת.

השכירים יצהירו בבקשתם כי המידע הנדרש אינו מצוי בידיהם. המידע שיימסר יוכל להיחשב תחליף לטופס 106, לצורך הגשת בקשה להחזר מס, בעבור אותם מעבידים ושנות מס שפורטו בבקשת השכיר.

המידע יימסר לשכירים ו/או למייצגיהם, אשר אינם חייבים להגיש את הדוח, ואשר אליהם פקיד השומה לא פנה בדרישה להגיש את הדוח לפני פנייתם אל פקיד השומה, לשם קבלת המידע האמור.

המידע יימסר על פי המועדים הקבועים בחוק חופש המידע, התשנ"ח-1998, ובכפוף לשאר הוראות החוק הרלוונטיות, לרבות עניין אגרות, כמידע של אדם על אודות עצמו.

בעקבות פסק הדין בעניינה של אפרת רונן, הוציאה רשות המסים חוזר המפרט את הנהלים להגשת הבקשה לניפוק אישורים.

דיווח ביוזמת הנישום

כדאי להגיש דוח לרשויות מס הכנסה ביוזמת נישום שכיר ולקבל החזר מס במצבים אלה:

- א. עבודה אצל מעסיקים אחדים, והמס הכללי שנוכה גבוה מהמס המתחייב.
- ב. עבודה שלא בכל שנת המס, וללא עריכת תיאום מס על בסיס שנתי.
- ג. אם מגיעים לנישום זיכויים, כגון בעניינים אלה: הפקדות נוספות בקופת גמל, תשלומי ביטוח חיים, תרומות למוסד ציבורי והוצאות החזקת קרוב משפחה במוסד.
- ד. אם יש עבודה חלקית שהיא נוספת על העבודה העיקרית, אשר נוכה מהשכר ששולם בעדה מס בשיעור גבוה מהמס השולי של הנישום.
- ה. עצמאי בעבר שהיה לו הפסד מעסק, או שנתבקש לשלם דמי ביטוח לאומי בעבור העבר.
- ו. עבודה אצל מעסיק אחד תמורת משכורות בלתי שוות במשך השנה, ללא תיאום מס.
- ז. בכל עת שקיימת עילה לקבלת נקודת זיכוי לשנה שלמה והעילה נוצרה רק בחלק ממנה, כגון: זיכוי לתושב ישראל, זיכוי לעולה, זיכוי בעד נסיעה למקום העבודה, זיכוי בעד אישה שאינה עובדת או זיכוי לאישה עובדת בעד בעל שאינו עובד, זיכוי בעד אישה עוזרת לבעלה, זיכוי בעד ילדים, זיכוי לגרוש שנשא אישה אחרת ומשלם מזונות לאשתו לשעבר.

הכנה להצהרת הון

לקראת סוף שנת המס, רשות המסים בישראל נוהגת לדרוש הצהרות הון מנישומים, כדי לבדוק את סבירות הדוחות שהוגשו. בדיקת הסבירות מתבצעת מתוך: לקיחת הון בראשית התקופה, הוספת רווחים חייבים במס ורווחים פטורים. לאחר מכן, גריעת המסים והצריכה (הוצאות מחיה). והתוצאה המתקבלת היא: ההון לסוף התקופה. הנתונים לחישוב זה, פרט לצריכה, נלקחים מהדוחות השנתיים על ההכנסות.

בפסק הדין עמ"ה 186/94 משה גולסאד, מיום 17.4.1997, דחה בית המשפט בתל אביב את עמדת פקיד השומה, שלפיה טבלאות הוצאות מחיה מהוות כבר "קביעה פסוקה": "וכל עוד לא הוכח אחרת, אמר בית המשפט, "אין לטבלאות אלה כל עדיפות על פני כל לוח סטטיסטי אחר."

בפסק הדין עמ"ה 142/92 בעניינו של רצון דוד, קבעה השופטת ברכה אופיר-תום כי סקר הוצאות המשפחה מהווה בפועל תעודה ציבורית, אשר אותה ניתן להגיש לבית המשפט כראיה לאמיתות תוכנה.

עם זאת, הסקר לעצמו אינו יכול, ואינו מתיימר, לקבוע כי נתון כלשהו העולה ממנו הוא נתון אמיתי לגבי פרט כלשהו, ואין בלתו.

מוטב להכין בעוד מועד את הנתונים ואת המסמכים לסוף השנה, כדי שאם תידרש הצהרת הון, יהיה קל להכינה. רצוי להתרכז במסגרת הדוחות השנתיים גם בהכנסות פטורות ממס. מידע על הכנסות כאלה נדרש בדוח השנתי, אף כי אינו רלוונטי לקביעת ההכנסה בשנת המס המדווחת. למידע זה חשיבות רבה במסגרת השוואת הצהרות הון, ולכן כדאי לכלול פרטים אלה במסגרת הדוח השנתי.

לנישומים המקבלים החזרי מס הכנסה כדאי לשמור על הספחים שבהם נקובים החזרי המס. החזרים אלה פטורים ממס, לרבות ריבית והפרשי הצמדה שנצברו בגינם. ההחזרים מהווים מקור כספי בידי הנישום, והם משמשים הסבר לגידול הון. שמירת הספח חשובה, בייחוד כאשר ההחזר הוא בסכום גדול וניכר, אולם גם כאשר הסכום קטן חשוב לשמור על הספח. אם הספח חסר, אפשר להיעזר ב"מצב חשבון" שניתן לקבלו מפקיד השומה.

נישומים המקבלים מדי פעם מתנות של סכומי כסף מחו"ל, רצוי שיעשו זאת על ידי העברה בנקאית מחשבון הנותן לחשבון המקבל. על העברה כזו אפשר לקבל מהבנק מסמך, שבו נקוב הסכום המועבר ושמות נותן הכסף ומקבלו. הצגת המסמך לפני פקיד השומה תסביר את גידול ההון בעת בדיקת הצהרת הון.

בנייה לצורך פרטי מהווה הוצאה פרטית, ואין צורך בשמירת מסמכים בעניין הזה. אולם רצוי לשמור את המסמכים העשויים לעזור להצהרת הון, וכן לעזור לחישוב מס שבה, אם יתחייב תשלומו בעת מכירת הבית.

חשוב לזכור כי להתנהלות עם פקיד השומה בדיוני השומות, במקרה של "גידול הון", יש חשיבות רבה במקרה שההכרעה בוויכוח בין פקיד השומה לבין הנישום עוברת לבית המשפט.

עוד חשוב לדעת כי לייחוס גידול ההון לשנים סגורות יש חשיבות, ויש להצטייד בהוכחות לייחוס ההון לשנים סגורות.

ביקורת פנקסי החשבונות

אחת לכמה שנים נוהג פקיד השומה לבקר את פנקסי החשבונות לשם ביסוס הדוחות שהוגשו. נוסף על כך הוא גם מבקר במקום העיסוק של הנישום.

לנישום יש את הזכות לדעת מה יודעים עליו שלטונות המס, וזה מקל במידה רבה את ההכנות לביקורת פנקסי החשבונות. יש כאן מעין הדדיות.

בפס"ד ה"פ 1054/00 בית המשפט המחוזי בתל-אביב הורה לרשויות המס להמציא לעותרת, אפרת רונן, מידע המצוי במאגרי הנתונים שבידיהן, וזאת מכוח חוק חופש המידע. כל זאת, חרף איסור המצוי בהוראות סעיפים 231-234 לפקודה.

הנישומה, סטודנטית, פנתה אל שלטונות המס בבקשה כי ימציאו לה מידע המצוי בידיהם בקשר להכנסותיה ולניכויי המס מהכנסותיה מכל מעבידיה, בין השנים 1994-1998, לצורך קבלת החזרי מס המגיעים לה.

רשויות המס ענו בשלילה, בנימוק שאין הנישומה מהווה את מקור המידע, אלא מעסיקה.

חובת הגשת דוח שנתי

מבוא

בישראל, בניגוד להלך המחשבה המקובל, קיימת חובת דיווח כללית לאור הוראות סעיף 131 לפקודה. ברם, סעיף 134א לפקודה מעניק סמכות להתקנת תקנות לפטור מהגשת דוח שנתי.

מכוח סעיף 134א לפקודה הותקנו תקנות מס הכנסה (פטור מהגשת דין וחשבון), התשמ"ח-1988 (להלן: "התקנות"), אשר המבנה שלהן מורכב. בתקנה 1 לתקנות מובאות הגדרות, ותקנה 2 לתקנות מצמצמת את החובה הכללית (סעיף 131 לפקודה) להגשת דוח וקובעת מי יהיה פטור מהגשתו. תקנה 3 לתקנות מחייבת ציבור מסוים בהגשת דוח, למרות הפטור שבתקנה 2 לתקנות. תקנה 4 לתקנות שוב מעניקה פטור מהגשת דוח, וכך גם

תקנה 5 לתקנות. תקנה 5א לתקנות מחייבת בהגשת דוח ציבור שפטרו אותו מהגשת הדוח מכוח תקנות 2-4, ותקנה 6 לתקנות מסייגת פטור מהגשת הדוח.

להלן ננסה לסכם את הנושא ולהבחין בין מי שחייב בהגשת דוח לבין מי שפטור מהגשתו:

סעיף 131 לפקודה

סעיף 131 לפקודה מפרט מי חייב בהגשת דוח:

1. יחיד תושב ישראל, שבתחילת שנת המס מלאו לו 18 שנים; בן זוג רשום רשאי שלא לכלול את הכנסות בן זוגו, אם הגיש בן הזוג דוח נפרד על הכנסותיו, או אם בן הזוג הרשום צירף לדוח שלו הצהרה חתומה בידי בן זוגו, שכן הזוג ידווח על הכנסותיו בנפרד.
2. בן זוג שאיננו בן זוג רשום, שהצהיר כאמור בפסקה (1) כי ידווח על הכנסותיו בנפרד.
3. יחיד תושב ישראל שבתחילת שנת המס טרם מלאו לו 18 שנה, אם הייתה לו באותה שנה הכנסה חייבת בסכום שאינו פחות מהסכום הקבוע בסעיף.
4. יחיד תושב חוץ שהייתה לו הכנסה חייבת בשנת המס.
5. חבר בני אדם שהייתה לו הכנסה בשנת המס.
6. אדם שבשנת המס מכר זכות במקרקעין או עשה פעולה באיגוד, כהגדרתן בחוק מס שבח מקרקעין, שאינן פטורות ממס לפי חוק זה, ולא שילם מס שבח בשיעור המרבי החל לפי חוק מיסוי מקרקעין על השבח הריאלי הנובע מהמכירה או מהפעולה לפי העניין.
7. לעניין נאמנויות, כל אחד מאלה:

- (1) נאמן בנאמנות תושבי ישראל או נאמן בנאמנות לפי צוואה שנחשבת תושבת ישראל לפי סעיף 75(ג)1 לפקודה, ובלבד שהיוצר לא בחר להיות בר השומה ובר החיוב לפי הוראות סעיפים 75(ח) או 75(ה) לפקודה, ושלא נחשב יוצר מייצג או נהנה מייצג לפי הוראות סעיף 175 לפקודה, לפי העניין.
 - (2) נאמן שהיו לו בישראל הכנסה או נכס, אם הוא תושב ישראל ואם לאו.
 - (3) יוצר או נהנה, לפי העניין, שבחר להיות בר השומה ובר החיוב לפי הוראות סעיף 175 לפקודה.
- לכל מונח בפסקה זו תהיה המשמעות הנודעת לו בסעיף 75 או 175 לפקודה, לפי העניין.
8. בעל שליטה בחברה נשלטת זרה כהגדרתה בסעיף 75 לפקודה, ובחברת משלח יד זרה כהגדרתה בסעיף 5 לפקודה.
 9. אדם שעשה פעולה שנקבעה לפי סעיף קטן (ז) כתכנון מס החייב בדיווח.
 10. כל אדם שפקיד השומה דרש זאת ממנו, ואפילו אינו חייב בהגשת דוח לפי פסקאות 1-5.
- לפי הוראות סעיף 131(ב) לפקודה, יחיד החייב בהגשת דוח לפי סעיפים 1-4, 5, ג, ד ו-6 (מועטו נאמנויות), ויש לו הכנסה שמקור חיובה הוא סעיף 12(1), (2) או (8) לפקודה, יגיש את הדוח לפי הוראות הסעיף באופן מקוון, כפי שיורה המנהל, בצירוף הצהרה בטופס שקבע המנהל, שלפיה הפרטים והידיעות שמסר בדוח הם נכונים ומלאים, וכן פלט חתום בידיו של הדוח האמור.
- חובת הגשת הדוח המקוון בתחולה על דוחות לשנת המס 2008 ואילך.

סעיף 134א לפקודה - סמכות לפטור מהגשת דין וחשבון

בעוד סעיף 131 לפקודה מטיל חובה בהגשת הדוח על כל האוכלוסייה כמעט, סעיף 134א לפקודה מעניק לשר האוצר, באישור ועדת הכספים של הכנסת, את הסמכות לפטור מחובת הגשת דין וחשבון את המפורטים להלן:

1. מי שעיקר הכנסתו היא הכנסת עבודה, קצבה או הכנסה ששילם עליה מס לפי סעיף 122 לפקודה (הכנסה מהשכרת דירת מגורים ומסלול מיסוי בשיעור 10%).

2. מי שהכנסותיו אינן מעבודה, מעסק או ממשלח יד, והן לא עלו על סכום שהוא פי שלושה מסכום נקודות הזיכוי שעל פי סעיפים 34-36 לפקודה.
3. תושב חוץ.
4. מי שקיבל הכנסה שנוכה ממנה מס במקור כדין, או שחל לגביה פטור ממס, וללא הכנסה זו היה פטור מחובת הגשת דין וחשבון.
5. נאמן, אם הוא תושב ישראל ואם לאו, שהיו לו בישראל רק הכנסה הפטורה ממס או שנוכה ממנה מלוא המס כדין, או נכס שההכנסות ממנו פטורות ממס.

תקנות מס הכנסה (פטור מהגשת דין וחשבון), התשמ"ח-1988

המחוקק ניצל את הסמכות שהוענקה לו מכוח סעיף 134א לפקודה, והתקין תקנות בנושא. התקנות משנות כמעט לחלוטין את כללי החיוב בהגשת דין וחשבון שנקבעו בסעיף 131 לפקודה.

להלן נסקור את התקנות, ובסיום נסכם בטבלה את הכללים לעניין חובת הגשת דוח.

בתקנה 1 לתקנות ישנן הגדרות ל"הכנסות" למיניהן. מלבד ההגדרות, חשוב לשים לב לסכומים שהוגדרו בכל הכנסה.

ייתכן מצב שבו לגבי הכנסה מסוימת - מקור חיובה בפקודה יהיה סעיף 2(2), אולם לעניין התקנות ההכנסה האמורה לא תיחשב "הכנסה ממשכורת", אלא ייתכן שתסווג כ"הכנסה נוספת".

תקנה 1 לתקנות – הגדרות

הכנסה מדמי שכירות -	הכנסה מדמי שכירות ששולם עליה מס מכוח סעיף 122 לפקודה (מסלול 10%), ושסך כל ההכנסה ממנה לא עלה על הסכום הקבוע בתוספת ב' (326,000 ש"ח בשנת המס 2011).
הכנסת חוץ -	הכנסה שהופקה או שנצמחה מחוץ לישראל (סעיף 4 לפקודה), וכן הכנסה ממכירת נייר ערך של חברה תושבת ישראל הרשום למסחר בבורסה מחוץ לישראל, שהתקיימו בה כל אלה: 1. סכומה לא עלה על הקבוע בתוספת ד' (326,000 ש"ח בשנת המס 2011). 2. שולמה בשלה מקדמת מס [ראו תקנות מס הכנסה (מקדמות בשל הכנסת חוץ), התשס"ד-2004, ונוסף על כך ראו סעיפים 122א, 124ב, 125ג(ב) או (ד) לפקודה, וכן רווח הון מנייר ערך זר או נייר ישראלי שנסחר בחו"ל]. לגבי נייר ישראלי שנסחר בחו"ל, אפילו לא נוכה מס במקור, יש למוכר פטור מניכוי מס במקור.
הכנסה מריבית -	הכנסה מריבית, מדמי ניכיון, מהפרשי הצמדה או מרווחים שהם הכנסה לפי סעיף 4(2) לפקודה, שהופקה או שנצמחה בישראל, המשתלמת בתוכנית חיסכון, בפיקדון או בקופות גמל, או המשתלמת על פי אגרות חוב הנסחרות בבורסה, מילווה מדינה או מילווה קצר-מועד, ושהתקיים לגביה אחד מאלה: 1. נקבע לה פטור ממס. 2. היא חייבת במס לפי הוראות סעיף 125ג(ב) או (ג) לפקודה, נוכה ממנה מלוא המס החל לפי הוראות הפקודה וסכומה אינו עולה על הקבוע בתוספת ה' לתקנות (623,000 ש"ח בשנת המס 2011).

<p>הכנסה מנייר ערך - הכנסה ממכירת נייר ערך הנסחר בבורסה, לרבות הכנסה ממכירת נייר ערך זר או ממכירת מילווה קצר-מועד, שהתקיים לגביה אחד מאלה: 1. נקבע לה פטור ממס. 2. נוכה ממנה מלוא המס לפי הוראות הפקודה, וסכומה אינו עולה על הנקוב בתוספת ו' (כ-1,797,000 ש"ח בשנת המס 2011).</p>	
<p>הכנסה כאמור בסעיף 9ג לפקודה, שהתקיימו בה שני אלה: 1. בשל הוראות סעיף 9ג לפקודה או הוראות חלק י' פרק שלישי לפקודה, אין לשלם בשלה מס נוסף בישראל בשנת המס. 2. סכומה לא עלה על הקבוע בתוספת ד' (326,000 ש"ח בשנת המס 2011).</p>	<p>הכנסה מקצבת חוץ -</p>
<p>הכנסה שסכומה הכולל בשנת המס לא עלה על הסכום הקבוע בתוספת א' (628,000 ש"ח בשנת המס 2011), שנוכה ממנה מלוא המס החל לפי הוראות הפקודה, ושהיא אחת מאלה: 1. הכנסת עבודה. 2. קצבה לפי סעיף 2(5) לפקודה, המשולמת על ידי מעביד או קופ"ג. 3. מענק פרישה או מוות כמשמעותו בסעיף 9(א7) לפקודה, החייב במס. 4. סכום המתקבל עקב היוון קצבה כמשמעותה בסעיף 6) להגדרת "הכנסה מיגיעה אישית" בפקודה, החייב במס. 5. הכנסה של עובד ממימוש מניה שהוקצתה לו, ושבמכירתה חלות הוראות סעיף 102 לפקודה. התקבלו סכומים מכמה מעבידים או מצירוף של הכנסות המנויות בפסקאות 1-5, יראו את כלל ההכנסה כמשכורת רק אם מאחד הסכומים נוכה המס לפי סעיף 164 לפקודה, ומשאר הסכומים נוכה המס בשיעור שאינו נמוך משיעור המס המרבי או בשיעור שקבע פקיד השומה.</p>	<p>משכורת -</p>
<p>שיעור המס הגבוה ביותר הקבוע בסעיף 121 לפקודה, ולעניין הכנסה שנקבע לה שיעור מס נמוך יותר, השיעור הגבוה ביותר שנקבע לה.</p>	<p>השיעור המרבי -</p>
<p>תאגיד שהואגד מחוץ לישראל והוא בנק או מוסד כספי אחר, לפי דיני אותה מדינה.</p>	<p>תאגיד חוץ בנקאי -</p>
<p>כל רכוש, בין מקרקעין ובין מיטלטלין, וכן זכות או טובת הנאה, ראויות או מוחזקות, והכול כשהם מחוץ לישראל. חשוב מאוד לשים לב למקור ההכנסה מכוח סעיף 2 לפקודה, וכן להגדרות שבתקנות ולסכומים.</p>	<p>נכס חוץ -</p>
<p>כל אחד מאלה: 1. הכנסה שנוכה ממנה מלוא המס לפי הוראות הפקודה, בשיעור שאינו נמוך מהשיעור המרבי, או באישור פקיד השומה בשיעור שאינו נמוך מ-30%. 2. הכנסה שאינה הכנסה לפי סעיף 12(1) או (2) לפקודה, שחל לגביה פטור ממס. הכול למעט משכורת, הכנסה מדמי שכירות, הכנסת חוץ, הכנסה מקצבת חוץ, הכנסה מריבית או הכנסה מנייר ערך, ובלבד ששך כל ההכנסה הנוספת בשנת המס לא עלה על הסכום הקבוע בתוספת ב' (326,000 ש"ח בשנת המס 2011).</p>	<p>הכנסה נוספת -</p>

תקנה 2 לתקנות - פטור מהגשת דוח

- א. יחיד תושב ישראל, שכל הכנסתו בשנת המס הייתה הכנסה ממשכורת או הכנסה מדמי שכירות, או שהייתה הכנסת חוץ, הכנסה מקצבת חוץ, הכנסה מריבית, הכנסה מנייר ערך או הכנסה נוספת, או צירוף של כולן או חלקן, יהא פטור מהגשת דין וחשבון לפי סעיף 131 לפקודה.
- ב. בני זוג הזכאים לחישוב נפרד של המס על הכנסותיהם מיגיעה אישית, יחולו התקרות הקבועות בהגדרת "משכורת", "הכנסה מדמי שכירות", "הכנסת חוץ" או "הכנסה מקצבת חוץ" שבתקנה 1 לגבי כל אחד מבני הזוג על הכנסתו מיגיעה אישית.

תקנה 3 לתקנות - סייג לפטור שבתקנה 2

- תקנה 2 פוטרת מהגשת דוח אדם שהכנסתו תואמת את תנאי ההגדרות שבתקנה 1. תקנה 2 פוטרת כמובן מהגשת דוח גם מי שחויב בהגשתו מכוח סעיף 131 לפקודה.
- כעת, תקנה 3 לתקנות מסייגת את הפטורים הגורפים שבתקנה 2.

<p>1. הוא או בן זוגו הם בעלי שליטה כאמור בסעיף 32(9) לפקודה (ראו השלכות על תושב חוץ, שמכוח סעיף 131(א)(4) לפקודה חייב בהגשת דוח. כעת, מכוח תקנה 3(1) לתקנות, גם תושב חוץ שהוא בעל שליטה בחברה ישראלית חייב בהגשת דוח).</p> <p>החובה לא תחול על יחיד שהיה לתושב ישראל לראשונה, אם הוא או בן זוגו הם בעלי שליטה בחבר בני אדם תושב חוץ, שהוקם בעת היותם של היחיד או בן זוגו תושבי חוץ, ותושבי ישראל אחרים אינם בעלי שליטה באותו חבר בני אדם תושב חוץ, בתנאי שהוא ובן זוגו אינם בעלי שליטה בחבר בני אדם תושב ישראל, והכול לגבי הדוחות שיש להגישם לשנת המס שבה היה היחיד לתושב ישראל לראשונה או לשנת המס שלאחריה.</p> <p>ההוראה האמורה תחול גם על יחיד שחדל להיות תושב ישראל, ושהה דרך קבע מחוץ לישראל עשר שנים רצופות לפחות לאחר שחדל להיות תושב ישראל.</p>	<p>חובת הגשה -</p>
<p>2. בני הזוג אינם רשאים לבקש חישוב נפרד מכוח סעיף 66 לפקודה, ולכן הם מבצעים חישוב מאוחד.</p>	
<p>3. הכנסתו או הכנסתו בן זוגו, בשנת המס, כללה מענק פרישה או מוות או סכום שנתקבל עקב היוון קצבה, שלגביה התיר הנציב חלוקת ההכנסות לשנים הבאות כאמור בסעיף 8(ג)(3) לפקודה.</p>	
<p>4. הכנסתו או הכנסתו בן זוגו בשנת המס כללה שכר ספורטאים, כהגדרתו בסעיף 1 לצו מס הכנסה (קביעת סוגי שכר כהכנסה), התשכ"ז-1967.</p>	
<p>5. היה חייב להגיש דין וחשבון לשנת המס הקודמת שלא על פי פסקה זו. על פי סעיף זה, יש חובה להגיש דוח, אם גם בשנת המס הקודמת הייתה חובה להגיש דוח. המדובר לא יחול אם החובה נבעה בשנה קודמת בגין הכנסה מדמי שכירות, שלא שולם עליה מס מכוח סעיף 122 לפקודה (מסלול 10%).</p>	
<p>6. הייתה לו, לבן זוגו או לילדו, שטרם מלאו לו 18 שנים, במועד כלשהו בשנת המס, אחד מאלה:</p> <p>א. זכות בחבר בני אדם תושב חוץ, למעט בחברה שניירות הערך שלה נסחרים בבורסה.</p> <p>ב. נכסי חוץ אחרים ששוויים ביום כלשהו בשנת המס הוא 1,813,000 ש"ח או יותר (בשנת המס 2011).</p>	

7. הוא, בן זוגו או ילדו, שטרם מלאו לו 18 שנים, הם בעלי חשבון בתאגיד בנקאי חוץ במועד כלשהו בשנת המס, אם היתרה הכוללת בכל חשבונותיהם בתאגידי חוץ בנקאיים ביום כלשהו בשנת המס היא 1,813,000 ש"ח או יותר (בשנת המס 2011).	
---	--

לגבי סעיפים 6-7, לא יחול על יחיד אם הוא, בן זוגו וילדו, שטרם מלאו לו 18 שנים, זכאים כולם בשנת המס לפטור ממס לפי סעיף 14(א) או (ג) לפקודה, או לפי סעיף 90(ב) לחוק לתיקון הפקודה (מס' 132).

תקנה 4 לתקנות - פטור במקרים מסוימים

יחיד תושב ישראל שכל הכנסותיו אינן מעבודה, מעסק או ממשלח יד, ושלא מתקיימות בו הנסיבות בתקנה 3 לתקנות (בפסקאות 6 או 7, השקעות בחו"ל), יהיה פטור מהגשת דין וחשבון על פי סעיף 131 לפקודה אם סך כל הכנסותיו בשנת המס לא עלה על סכום שהוא פי שלושה מסכום נקודות הזיכוי שהוא זכאי להן בשנת המס מכוח סעיפים 34 ו-36 לפקודה.

תקנה 5 לתקנות - פטור לתושב חוץ

תושב חוץ שהייתה לו הכנסה שניצמחה או הופקה בישראל (לכן ייתכן שיש חיוב במס על הכנסה זו מכוח סעיף 2 לפקודה) יהא פטור מחובת הגשת דוח לפי סעיף 131 לפקודה, אם מההכנסה האמורה נוכה מלוא המס לפי סעיפים 161, 164 או 170 לפקודה, והיא הכנסה אחת מאלה:

1. מעסק או ממשלח יד, אשר הפעילות בהם התמשכה בשנת המס תקופה או תקופות שאינן עולות בסך הכול על 180 יום.
2. לפי סעיף 2(2) או 5(2) לפקודה.
3. הכנסה לפי סעיפים 2(4), 2(6) או 2(7) לפקודה.

תקנה 5א לתקנות - סייג לפטור בנאמנות

למרות תקנות 2-4 לתקנות, לא יחול פטור מהגשת דין וחשבון על יחיד תושב ישראל שיצר בשנת המס נאמנות, או שקיבל מכספי נאמנות, במישרין או בעקיפין, סכום בכסף או בשווה כסף העולה על 100,000 ש"ח, גם אם אינו חייב במס בישראל. את התקנה הזאת יש לקרוא במקביל להוראות הפקודה לגבי חובות הדיווח בגין נאמנויות מסוגים שונים.

תקנה 6 לתקנות - סייג לפטור

כל הפטורים המנויים לא יחולו לגבי דוח שפקיד השומה דורש מן היחיד להגיש.

החייבים בהגשת דוח והפטורים מהגשתו

(המונחים בטבלה מבוססים על ההגדרות שבתקנות):

חייב בהגשת דוח, למרות הפטור בתקנה 2 לתקנות	פטור מהגשת דוח
<p>2.1 בעל שליטה כהגדרתו בסעיף 32(9) לפקודה חייב בהגשת דוח. אולם אם מדובר ביחיד שהיה לתושב ישראל לראשונה, והוא או בן זוגו בעלי שליטה בחבר בני אדם תושב חוץ שהוקם בעת היחיד או בן זוגו תושבי חוץ, ותושבי ישראל אחרים אינם בעלי שליטה באותו חבר בני אדם תושב חוץ, לא יחול חיוב בהגשת דוח, בתנאי שהוא ובן זוגו אינם בעלי שליטה בחבר בני אדם תושב ישראל, <u>והכול</u> לגבי הדוחות שיש להגישם לשנת המס שבה היה היחיד לתושב ישראל לראשונה או לשנת המס שלאחריה.</p> <p>הפטור מהגשת הדוח (בשינויים המחויבים) לעולה חדש יחול גם על יחיד שחדל להיות תושב ישראל, ושהה דרך קבע מחוץ לישראל עשר שנים רצופות לפחות לאחר שחדל להיות תושב ישראל [תקנה 3(א) ו-1(ג) ו-2].</p>	<p>1. יחיד <u>תושב ישראל</u> שכל הכנסתו בשנת המס הייתה "הכנסה ממשכורת" או "הכנסה מדמי שכירות", או שהייתה "הכנסת חוץ", "הכנסה מקצבת חוץ", "הכנסה מריבית", "הכנסה מנייר ערך" או "הכנסה נוספת", או צירוף של כולן או מקצתן (תקנה 2).</p>
<p>2.2 הכנסתו החייבת כוללת הכנסה של בן זוגו, והם אינם רשאים לתבוע חישוב נפרד מכוח סעיף 66 לפקודה.</p>	
<p>2.3 הכנסתו או הכנסת בן זוגו בשנת המס כללה מענק פרישה או מוות או סכום שנתקבל עקב היוון קצבה, שלגביה התיר הנציב חלוקת הכנסות לשנים הבאות כאמור בסעיף 8(ג)3 לפקודה [תקנה 3(א)3].</p>	
<p>2.4 הכנסתו או הכנסת בן זוגו בשנת המס כללה שכר ספורטאים כהגדרתו בסעיף 1 לצו מס הכנסה (קביעת סוגי שכר כהכנסה), התשכ"ז-1967 [תקנה 3(א)4].</p>	
<p>2.5 היה חייב להגיש דוח בשנה קודמת לפי תקנה 2. אם החיוב בשנה הקודמת נבע מפני שהייתה לנישום הכנסת שכירות, שעליה לא שילם מס מכוח סעיף 122 לפקודה (מסלול 10%), אזי - אם אין סיבה אחרת - ימשיך ליהנות מן הפטור בהגשת דוח [תקנה 3(א)5] ו-1(ב).</p>	
<p>2.6 לו, לבן זוגו או לילדו, שטרם מלאו לו 18 שנים, היה במועד כלשהו בשנת המס אחד מאלה:</p> <p>1. "זכות בחבר בני אדם תושב חוץ", למעט בחברה שניירות הערך שלה נסחרים בבורסה.</p> <p>2. נכסי חוץ אחרים ששוויים ביום כלשהו בשנת המס הוא 1.813 מיליון ש"ח או יותר.</p>	

<p>2.7 הוא, בן זוגו או ילדו, שטרם מלאו לו 18 שנים, הם "בעלי חשבון בתאגיד בנקאי חוץ" במועד כלשהו בשנת המס, אם היתרה הכוללת בכל חשבונותיהם בתאגידי חוץ בנקאיים ביום כלשהו בשנת המס היא 1.813 מיליון ש"ח או יותר.</p> <p>האמור בסעיפים 2.6 ו-2.7 לא יחול על יחיד אם הוא, בן זוגו וילדו, שטרם מלאו לו 18 שנים, זכאים כולם בשנת המס לפטור ממס מכוח סעיף 14(א) או (ג) לפקודה, או לפי סעיף 90(ב) לחוק לתיקון הפקודה (מס' 132).</p>	
<p>למרות הפטורים שסקרנו עד עתה, לא יחול פטור כאמור אם יחיד <u>תושב ישראל</u> יצר בשנת המס נאמנות, או שקיבל מכספי נאמנות, במישרין או בעקיפין, סכום בכסף או בשווה כסף העולה על 100 אלף ש"ח, גם אם אינו חייב במס בישראל (תקנה 5א).</p>	<p>פטור למרות האמור בסעיף 2 לטבלה (למעט 2.6 ו-2.7 לטבלה) לגבי יחיד שהוא <u>תושב ישראל</u>, ושכל הכנסותיו אינן מעבודה, מעסק או ממשלח יד, יהא פטור מהגשת דוח אם סך הכנסתו בשנת המס לא עלתה על סכום של 7.75 נ"ז (תקנה 4).</p>
	<p>פטור למרות האמור בתקנה 3 לגבי <u>תושב חוץ</u> שהייתה לו הכנסה שנצמחה או הופקה בישראל, אם מן ההכנסה נוכה מלוא המס לפי סעיפים 164 ו-170 לפקודה, וההכנסה היא מעסק או ממשלח יד, אשר הפעילות בהם התמשכה פחות מ-180 יום, או הכנסה לפי סעיפים 2(2), (4), (5), (6) או (7) לפקודה (תקנה 7).</p>

כל הפטורים לא יחולו במקרה שפקיד השומה דרש מן הנישום להגיש דוח.

נפנה את תשומת הלב להגדרות שבתקנה 1 לתקנות, וכן לסכומים המפורטים בסוף התקנות בתוספות השונות.

חובת הגשת דוח של יחיד באופן מקוון

במסגרת תיקון 161 לפקודת מס הכנסה נדרש כל יחיד החייב בהגשת דוח שנתי למס הכנסה שהייתה לו במהלך אותה שנה הכנסה מעסק, ממשכורת או מחקלאות, להגיש את הדוח השנתי באופן מקוון.

דוח שנתי ייחשב כדוח מקוון אם שודר באמצעות האינטרנט או שודר באמצעות מערכת המחשב של רשות המסים (שע"ם) על ידי מייצגים (רואי חשבון, יועצי מס או עורכי דין) המחברים למחשב שע"ם.

היישום להגשת דוחות מקוונים מופיע באתר רשות המסים www.mof.gov.il/taxes תחת הכותרת "שידור נתוני דוח שנתי למס הכנסה ליחיד".

במסגרת היישום מתבקש היחיד למלא את נתוני הדוח (טופס 1301) "דין וחשבון על הכנסות בארץ ובחו"ל בשנת המס 2012" באופן מקוון. המערכת ידיוותית למשתמש ומאפשרת למלא את הדו"ח תוך הסתייעות באשפים המספקים הדרכה דינמית.

בסיום תהליך השידור יש להדפיס את טופס הדוח שמולא, והופק מהיישום, **לחתום, לצרף** את כל הנספחים והמסמכים הרלבנטיים **ולהגיש** למשרד השומה.

יחיד שימלא דוח באמצעות היישום ולא יגיש אותו חתום עם כל הצרופות והמסמכים הרלבנטיים למשרד השומה, **ייחשב כיחיד שלא הגיש דוח שנתי!**

ביום 16 ביוני 2010 אישרה ועדת הכספים של הכנסת את תקנות מס הכנסה המאפשרות פטור מהגשת דוח מקוון ליחיד שהכנסתו השנתית (קרי מחזור עסקי או משכורת) וגם הכנסת בן זוגו מעסק, מחקלאות, ממשלח יד, ומעבודה שאינה עולה על 78,670 ש"ח בשנת המס 2012 לגבי כל אחד מהם, ובתנאי שההכנסה החייבת השנתית של היחיד אינה עולה על 78,670 ש"ח ואם היה לו בן זוג - סך כל הכנסתם החייבת אינה עולה על 157,330 ש"ח.

בנוסף נקבע בתקנות פטור מחובת דווח מקוון ליחיד שהוא ובן זוגו הגיעו לגיל פרישה.

ההקלות הללו לא יחולו על מי שהוא או בן זוגו בעל שליטה בחברה על פי הגדרתו בפקודת מס הכנסה וכן הן לא יחולו על מי שהגיש תביעה לקבלת מענק "מס הכנסה שלילי".

יודגש כי ההקלה האמורה פוטרת את האוכלוסיות שנקבעו מחובת הגשת דוח באופן מקוון אך אינה פוטרת מחובת הגשת הדוח השנתי על פי הוראות פקודת מס הכנסה.

הודעה על תחילת התעסקות

אדם שפתח עסק או שהחל לעסוק במשלח-יד, ששינה את מקום עסקו או ששינה את סוג עסקו, חייב להודיע לפקיד השומה על כך בכתב לא יאוחר מיום פתיחת העסק או תחילת העיסוק או ביצוע השינוי. אי קיום הוראה זו מהווה עבירה פלילית, שהעונש עליה הוא מאסר שנה או קנס כספי.

עבירה זו כלולה ברשימת העבירות המנויות בחוק העבירות המנהליות. העובר את העבירה צפוי לקנס מינהלי.

לפני התיקון בחוק - ניתן היה להודיע לפקיד השומה בתוך 90 יום.

לעומת זאת, לעניין מע"מ - על החייב במס להירשם לא מאוחר מן היום שבו החל בעסקו או בפעילותו.

אי רישום במועד גם ימנע את ניכוי התשומות שרכש האדם.

מעבר לשיטה הכפולה בניהול פנקסי חשבונות

הגדלת המחזור הכספי בעסק עלולה לאלץ את העסק, לפי הוראות ניהול פנקסי חשבונות, לעבור מניהול בשיטה החד-צידית לניהול בשיטה הכפולה. גלישה בלתי מכוונת בתחום הזה עלולה להיות בלתי הפיכה, ולא תמיד זה משתלם לנישום.

ניהול חשבונות במטבע חוץ

מכוח הפקודה הותקנו תקנות ("התקנות הדולריות"), אשר קובעות מתי יהיה ניתן לבצע ניהול פנקסי חשבונות במט"ח ואת חישוב הכנסתו החייבת של תאגיד, אשר בחר בניהול פנקסי החשבונות על פי הוראותיהן. על נישום החושב כי תחולת התקנות עשויה להיות רלוונטית לגביו לפנות ליעוץ מתאים כדי לבחון את החלופות השונות.

מחזור

למחזור יש השפעה על ארבעת הגורמים האלה:

- א. טיב ניהול החשבונות שיידרש בשנה הבאה.
- ב. ניכוי מס במקור מנכסים או משירותים.
- ג. שיעור המקדמות לשנה הבאה.
- ד. מקדמות של נישומים המדווחים בשיטת המזומן.

ולהלן פירוט ארבעת הגורמים הללו:

א. טיב ניהול החשבונות שיידרש בשנה הבאה

בהתאם להוראות ניהול פנקסי חשבונות לצורכי מס הכנסה ומע"מ - נקבעו קריטריונים המבוססים בעיקר על מחזור עסקי ומספר מועסקים, הקובעים את טיב ניהול החשבונות שיידרש בשנה הבאה. לעתים, שינוי קל במחזור בשנה המסוימת יגרום לבעל עסק לנהל את פנקסי חשבונותיו בשנה שאחריה בשיטה אחרת מהשיטה שלפיה ניהל אותם בשנה המסוימת.

המחזור מוגדר בהוראות מס הכנסה (ניהול פנקסי חשבונות), התשל"ג-1973, בין היתר, במילים אלה: "סכום המכירות וסכום התמורה בעד שירותים - לרבות מסים עקיפים, בשנת המס הקודמת או בשנת המס האחרונה שלגביה נערכת שומה סופית (להלן - 'השנה הקובעת'), והכל לפי הסכום הגבוה, כשהוא מוכפל ב-12 ומחולק למספר חודשי פעילות העסק בשנת המס הקודמת או בשנה הקובעת, לפי העניין."

מומלץ לכל בעל עסק ללמוד מבעוד מועד את הקריטריונים הרלוונטיים לסוג הענף שבו הוא עוסק, ולבחון באיזו מידה שינוי כלשהו השנה יגרום בשנה הבאה לשינוי מהותי באופן ניהול פנקסי חשבונותיו - דבר שיוסיף, כמובן, עלויות לניהול החשבונות.

ינואר 2013 הוא המועד לעדכון התקרות של המחזור השנתי, המשמשות לסיווגם של נישומים לקבוצות השונות לעניין ניהול פנקסי חשבונותיו לצורכי מס, וכן לעדכון סכומים אחרים שבהוראות ניהול פנקסי חשבונות.

ב. ניכוי מס במקור מנכסים או משירותים

חובת ניכוי המס במקור מתשלומים בעד שירותים או נכסים חלה בהתאם לצו מס הכנסה (קביעת תשלומים בעד שירותים או נכסים כהכנסה), התשל"ז-1977, שהוצא על פי סעיף 164 לפקודה.

חובת הניכוי מוטלת על:

- א. מי שמחזור עסקיו עולה על הסכומים שנקבעו.
 - ב. גופים מסוימים ללא קשר לסך המחזור.
 - ג. מי שחייב בניהול פנקסי חשבונות לפי שיטת החשבונאות הכפולה, על פי ההוראות לניהול פנקסי חשבונות (גם אם אינו חייב בניכוי המס לפי סך מחזור).
- עם זאת, יש לשים לב באשר להקלה הפוטרת מחובת ניכוי המס במקור, כאשר לא הייתה חובה לנהל פנקסי חשבונות לפי שיטת החשבונאות הכפולה בשנים קודמות.

ג. שיעור המקדמות לשנה הבאה

שיעור המקדמות נקבע כיחס בין הרווח לבין המחזור.

שיעור המקדמות נקבע בהתאם ליחס רווח נקי לפני מס חלקי המחזור העסקי. לפיכך, ככל שהמחזור העסקי הולך וגדל, כך שיעור המקדמות לשנה הבאה הולך וקטן.

ד. מקדמות של נישומים המדווחים בשיטת המזומן

להקטנת מחזור יש השפעה גם על מקדמות של נישומים.

רצוי לעקוב אחרי היקף מחזור המכירות ולהשוותו לסכום המחזור, שמעליו חלה חובה לנהל פנקסי חשבונות בשנת המס הבאה בשיטה הכפולה. זאת, כדי לבדוק את האפשרות לשלוט בגודל המחזור (כאשר מחזור השנה הקודמת מהווה קריטריון מכריע לשיטת ניהול פנקסי החשבונות בשנת המס הבאה, והוא גובר בכך על קריטריונים של מספר מועסקים וכו').

עד לסוף השנה אפשר לתכנן את הגדלת המחזור על ידי מבצעי מכירות, או הקטנתו על ידי הימנעות ממכירות.

לאחר שנסיימה השנה רצוי לבדוק את השפעת המחזור על הנושאים שהוזכרו, ואם יש לכך השפעה, יש להיערך לכך מבעוד מועד.

ה. קביעת מקדמות על פי מחזור

באוגוסט 2004 פורסמו תקנות מס הכנסה (קביעת מקדמות על פי מחזור) (תיקון), התשס"ד-2004.

במסגרת התקנות האלה תוקנה תקנה 1 לתקנות מס הכנסה (קביעת מקדמות על פי מחזור), התשמ"ב-1982 (להלן: "התקנות המקוריות"), כדלקמן:

- הן יחולו על אדם הנדרש לתשלום מקדמות בהתאם לתקנות המקוריות, על פי הודעה, וכן על מי שחייב בהגשת דוח.
- מעתה, קיימת הפניה להגדרת "מחזור עסקאות" כפי שנקבע בתקנות מס הכנסה (כללי קביעת עסקאות, הכנסות, או מכירות לעניין מקדמות), התשס"ד-2004 - ראו להלן. יובהר כי מההגדרה כאמור יופחתו "הכנסות מיוחדות", אשר נקבעו כהכנסות מדמי שכירות מחוץ לארץ, הכנסה מהימורים, מהגרלות או מפרסים, דיווידנד, ריבית ודמי ניכיון שאינם מעסק ורווח הון במכירת נייר ערך נסחר בבורסה מחוץ לישראל.

ו. כללי קביעת עסקאות, הכנסות או מכירות לעניין מקדמות

באוגוסט 2004 פורסמו תקנות מס הכנסה (כללי קביעת עסקאות, הכנסות או מכירות לעניין מקדמות), התשס"ד-2004.

במסגרת התקנות נקבע כי "מחזור עסקאות" יראו ככולל גם כל הכנסה לפי סעיפים 2 או 3 לפקודה, לרבות הכנסה שנצמחה מחוץ לישראל, וכן כל תמורה כהגדרתה בסעיף 88 לפקודה במכירת נייר ערך, נייר ערך זר או עסקה עתידית הנסחרים בבורסה, ולרבות יחידה כמשמעותה בחוק השקעות משותפות בנאמנות, התשנ"ד-1994.

על אף האמור לעיל, לא יראו כעסקה כל אחד מאלה:

- הכנסה לפי סעיף 3(ב) לפקודה - מחילת חובות.
- תמורה במכירת נייר ערך, אם נוכה מלוא המס החל לפי הוראות הפקודה.
- ריבית שחלות עליה הוראות סעיף 125ג(ב) עד (ד) לפקודה, אם נוכה ממנה מלוא המס החל לפי הוראות הפקודה.
- הכנסה לפי סעיף 2(2) לפקודה - הכנסת עבודה, שהופקה מחוץ לישראל או שהופקה בישראל, אם נוכה ממנה מלוא המס החל לפי הוראות הפקודה.

תחילתן של תקנות אלה לגבי קביעת מחזור העסקאות בשנת המס 2004 ואילך.

את השפעת המחזור על הנושאים שהוזכרו, ואם יש לכך השפעה, יש להיערך לכך מבעוד מועד.

פיקדונות

עורכי דין ונישומים אחרים, המנהלים חשבונות בגין פיקדונות והוצאות לקוח, טוב יעשו אם יבדקו את הרכב יתרת הפיקדונות והוצאות הלקוח לפני תום שנת המס. זאת, כדי שיוכלו, בשעת הצורך, להוציא חשבונות מס/קבלה בגין העודפים שנוצרו בפיקדונות ובהוצאות ללקוח והמהווים שכר טרחה בידם.

בדיקה מבעוד מועד מאפשרת גילוי טעויות ותיקונן מבעוד מועד, באמצעות הגשת דוחות מתקנים; כך מונעים תשלום קנסות וריבית פיגורים.

סגירת פנקסי החשבונות

השלמת רישומים ותיאומים

על הנישומים לעדכן רישומים בפנקסי החשבונות ולהתאימם עם גורמי חוץ; לאסוף אישורי יתרות מלקוחות, ספקים, בנקים וכו'; ולהכין רשימות מלאי לסוף השנה. עליהם לאסוף אישורים שנתיים או זמניים מלקוחות על מס שניכו במקור במהלך שנת המס (טופס 857); וכן רשימת שיקים דחויים, רשימת חייבים וזכאים לעסק; להכין רשימת כלי-רכב של העסק, ששימשו אותם עד לסוף השנה, וכן קריאת מונה הקילומטרים ברכב עד ליום זה; ויש להכין אישורים על משכורות בעל העסק או בת-זוגו. עליהם לדאוג לאישורים על תשלום לקופות גמל ולביטוח חיים, ולאישורים על השקעות בסרטים, בחיפושי נפט, במחקר ובפיתוח.

יש להשלים את רישומי המשכורות ולערוך ריכוז שנתי של המשכורות והניכויים (טופס 126), ולהתאימם לרשום בפנקסי החשבונות, לרכז את טופסי ניכוי המס במקור שלא משכר. כן, יש להכין מאזן בוחן ולהשלימו לאחר התאמות ולאסוף אישורים ומסמכים על תשלום לקופות גמל, לביטוח חיים, לביטוח לאומי, למס הכנסה על ניכוי מס במקור וכו'.

יש צורך בתיאום מלא ושוטף בין הרישומים בפנקסי החשבונות לבין הדוחות השונים לרשויות המס, כמו: דוח על מחזור לעניין מקדמות ולעניין מע"מ; דוח על ניכוי במקור מעובדים ומאחרים; תשלום ודוח על מקדמות בשל "הוצאות עודפות", ועוד כיוצא באלה.

לעתים, נערך דוח תקופתי על פי סיכום מסמכים, ועוד לפני השלמת הרישומים בפנקסי החשבונות. במקרים כמו זה, ייתכן חוסר דיוק בדוחות. במהלך השנה נוצרים לעתים גם הפרשים הנובעים מתיקוני חשבונות, מהחזרים ומביטולים, מהבדלים בעיתוי הרישום, וכד'. אם ההפרש אינו מהותי, ניתן לתקנו במסגרת הדוח לתקופה הבאה. הפרש ניכר מחייב בדרך כלל הגשת דוח מתקן לתקופה הרלוונטית. התאמות בין הרישומים ובין הדוחות צריך לבצע באופן שוטף ולא להמתין עד לסוף שנת המס. האיחור במשלוח הדוח המתקן עלול לגרום, במקרים מסוימים, להטלת קנסות בידי רשויות המס, וזאת נוסף על חיוב בריבית ובהפרשי הצמדה.

יש להשלים את כל הפרטים הדרושים לצורכי ניהול פנקסי החשבונות והדיווח, ובעיקר להשלים ולעדכן את פרטי הזיהוי המלאים של מקבלי התשלומים, לרבות עובדים, ספקים ונותני השירותים, ושל המשלמים לעסק.

אם נוכה מס במקור, רצוי לרשום בפנקסי החשבונות, בחשבון נפרד, את הסכום שנוכה. את המשלם יש לזכות בתשלום ברוטו, דהיינו: כולל המס שנוכה.

יש לבדוק את הדוחות בדבר "הוצאות עודפות", ולהתאימם לדיני המס בנדון. חשוב מאוד כי הדוח במהלך השנה בדבר הוצאות עודפות יתאים לסכום "ההוצאות העודפות" שיופיע בסוף השנה בדוח התאמה לצורכי מס.

חשוב גם לבדוק אם קיזוז מס התשומות לעניין מע"מ בוצע אך ורק על פי "חשבונות מס" תקינות.

יש לערוך את השוואת המחזורים המדווחים לרשויות מס הכנסה לעניין מקדמות אל המחזורים המדווחים לרשויות מע"מ. אם מתגלית אי התאמה, ניתן להגיש דוח מתקן או לערוך את ההתאמות הדרושות בחודש דצמבר.

הספירה של המלאי והערכתו

יש לספור את המלאי שבעסק ב-31.12.2012. עם זאת, אפשר לערוך, ללא אישור, את הספירה בתוך 10 ימים לפני או אחרי תאריך זה, ולבצע את ההתאמות הדרושות, כדי להגיע למצב המלאי בתאריך הקובע. אפשר אף לערוך את הספירה בתוך 30 יום לפני או אחרי תאריך זה, בהודעה בכתב ומראש לפקיד השומה, ולערוך את ההתאמות. רשימות המלאי יכללו את כל הסחורות המצויות בבעלות העסק או ברשותו. סחורות המצויות במקום, ושייכות לאחר, יירשמו בנפרד. כן יש לערוך רשימה לסחורות השייכות לעסק ומצויות בידי אחרים.

אין חובה לסגור את העסק במועד המפקד. כדי להקל את המפקד ולצמצם את הזמן הדרוש לעריכתו, אפשר להכין מראש את גיליונות הספירה בציון סוגי הטובין המצויים בעסק ובזמן המפקד להשלים רק את רישום הכמות. ניתן גם לספור ספירה מוקדמת את תוכנם של ארגזים ואריזות או מדפים ומחסנים מסוימים ולציין על גביהם את הכמויות שנפקדו. ביום המפקד ניתן לרשום את הכמות על פי הספירה המוקדמת כאמור.

המפקד צריך לכלול את כל הטובין השייכים לעסק (לרבות טובין שנמכרו אך טרם נשלחו ללקוח). יש לרשום גם אותם, אך בנפרד ובציון שם הבעלים. מובן שטובין השייכים לאחרים לא יכללו בחישוב שווי המלאי.

לפני תחילת המפקד רצוי לרשום את פרטי המשלוח האחרון שנשלח מהעסק לפני תחילת הספירה (מספר תעודת המשלוח או החשבונית) והמשלוח האחרון שהתקבל מהספקים.

גיליונות הספירה יהיו ממוספרים מראש במספר עוקב. חובה לרשום עליהם את תאריך המפקד ואת שמות הפוקדים, ועליהם לחתום על כל גיליון. ברשימות הללו יצוין מקום אחסון הטובין (אם יש מקומות אחדים כאלה) ופרטים המספיקים לזיהויים. יירשמו הכמות ויחידת המדידה. אין צורך לרשום מיד מחיר או שווי. חישוב השווי ייעשה כעבור זמן. טובין פגומים או מיושנים יירשמו בציון מצבם.

ניתוח כלכלי נכון של העסק יכול להועיל רבות בתכנון מס. אחד הנושאים הוא המלאי. סביב הערכת מלאי קם ונופל הרווח לצורכי מס. לשם כך יש להוכיח קיום "מלאי מת" או "מלאי גוסס". אפשר לעשות זאת על ידי מכירות סוף שנה. אם יימכרו פריטים אלה, ימומש ההפסד. "מלאי מת" הוא, לדעתי, מלאי של פריטים שאין בהם שימוש, כמו רכיבים להרכבת טלפון חוגה או למחשבים מלפני 10 שנים, או כל מלאי שהוצאות למכירתו עולות על מחיר המכירה הצפויה.

בעלי מלאי עסקי יכולים להקטין את הכנסתם החייבת השנה, אם ימכרו בפועל פריטים שמחירם ירד ויממשו את ההפסד. אמנם ניתן להעריך פריטים אלה במחיר המימוש המשוער, אם הם ייוותרו במלאי, אך קל יותר יהיה להוכיח הפסדים שמומשו בפועל.

כך אפשר להוכיח שהמלאי נמכר בערך נמוך או לא נמכר כלל, ולכן אין לו כל ערך. מוטב שלא להשאיר "מלאי מת", שכן עצם קיומו פותח פתח לדיונים על אמיתותו.

מומלץ לרכוש מלאי חדש במחירים נמוכים. ערך המלאי ייקבע על פי מחירו בשוק, וחשבונית המעידה על ערך נמוך תעיד כי זהו ערכו בשוק.

כספים פנויים המושקעים באמצעים פיננסיים המניבים תשואה ריאלית יגרמו להגדלת ההכנסה החייבת בשנת המס.

אם החברה תשקיע כספים פנויים במלאי או במקדמות לספקים, לא תיווצר תוספת להכנסה החייבת. זאת, מאחר שעליות ערכם של פריטים אלה מתחייבת במס רק בעת המימוש.

במקביל יש לשקול דחיית קבלת מקדמות מלקוחות; שכן, קבלתן יוצרת בדרך כלל הכנסות מימון חייבות במס, ללא מתן הגנה אינפלציונית עליהן.

עם תום שנת המס, ובמסגרת העבודה השוטפת, יערכו משרדי השומה בדיקות של שווי המלאי במספר מצומצם של עסקים, באמצעות ביצוע ספירות מלאי מלאות - בתיקים שייבחרו בתוכנית העבודה השוטפת - בידי אנשי השומה וכוח העזר. יש לציין כי הבדיקה נעשית בפריסה ארצית גדולה.

לנישומים המדווחים על בסיס מצטבר - מוזכר בזה כי אין כל טעם לרכוש מלאי עסקי נוסף לקראת סוף השנה, מאחר שמלאי של טובין שלא יימכרו יקטין ממילא את ההוצאה השוטפת וינטרל בכך את הרכישה הנוספת. נישומים בעלי מלאי עסקי יכולים עדיין להקטין את הכנסתם לפני סיום השנה ולהקטין את ערך המלאי של הפריטים ששוויים פחת. אמנם אפשר יהיה להעריכם במחיר השוק, אם הוא נמוך מהעלות גם אם יישארו במלאי, אך קל יותר להוכיח הפסדים שמומשו בפועל.

מכירת נכסים

יש לבחון עיתוי מכירת נכסים המתחייבים במס רווחי הון - לצורך ניצול הפסדי הון מועברים, ולצורך ניצול האפשרות לקבלת ניכוי בגין חילוף נכסים (סעיף 27 לפקודה) והאפשרות לדחות את רווח ההון בגין החלפת נכס בר-פחות (סעיף 96 לפקודה).

הוצאות עודפות

עריכת החשבון הסופי של סעיף ההוצאות העודפות אפשרית רק בסוף השנה, לאחר התאמת הוצאות הרכב והתאמת הוצאות אחרות, כגון כיבודים, מתנות ונסיעות לחו"ל, עם הסכומים המותרים לניכוי וכיו'.

את ההוצאות מהסוגים המחויבים במקדמות ניתן לחלק לשתי קבוצות: הוצאות שיש להן אופי אישי, שניתן ליחסן כהטבה לעובד פלוני; והוצאות שאינן לייחוס שכזה. כך למשל, ניתן לייחס לעובד את עלותה של נסיעה לחו"ל (החלק הבלתי מוכר), החזקת רכב צמוד, אש"ל, מתנות, החזקת טלפון בבית, וכד'. כל תשלום אשר נושא אופי אישי, המתווסף למשכורתו של המקבל לצורכי חישוב מס, הופך לתוספת לשכרו - וההוצאה מותרת לניכוי בידי המשלם.

מאחר שאין לקזז מס תשומות מרכיבי השכר השונים, יש להוסיף את התשלום העודף לשכר כשהוא כולל מע"מ, אם המס שולם.

פקיד שומה ניכויים נוהג להשוות את ההוצאות השנתיות הלא-מוכרות, שהן בגדר הוצאות עודפות לפי סעיף 181ב לפקודה, להוצאות שהותאמו כהוצאות לא-מוכרות.

רצוי לערוך חישוב סופי להוצאות העודפות ולדווח לרשויות מס הכנסה לפני תום שנת המס, כדי להימנע מהטלת קנסות. יש לדווח לרשויות מס הכנסה על חוסר בתשלום. מאידך, אם משלמים יותר יש לזכור כי הסכום העודף, גם שהוא מנוכה מהמקדמות, אינו מוחזר לעולם, ויש רק אפשרות לצרפו לתשלומי המס אם יש רווח.

אפשר להשלים הפרשים או לתקן דוחות קודמים עד 15 בינואר - במסגרת התשלומים בעבור חודש דצמבר. מצוין בזה כי אם בדוח השנתי יעלה סכום ההוצאות העודפות על אלה שבגינן שולמו מקדמות, יוטלו על הפרש, באופן אוטומטי, קנסות, ריבית והפרשי הצמדה. מכאן - חשיבותן של בדיקה עצמית מקדימה ושל עריכת תיאום מלא ומדויק של הדוחות עוד במסגרת שנת המס הנוכחית.

מקדמות בשל הוצאות עודפות, ששולמו ביתר בטעות, יוחזרו לנישום. ראו הוראת ביצוע 32/91 מיום 12.5.91, אשר מורה לפקיד השומה להחזיר מקדמות בגין הוצאות עודפות, אם יוכיח לו הנישום שמקורו של הדיווח בטעות.

יש להתאים את הדוח על "הוצאות עודפות" עם ההוצאות שנרשמו בפנקסי החשבונות ולהשלים את החסר בעניין תכנון המס.

ניכוי מס במקור

מוצע להעביר ניכוי מס במקור במועד החוקי, ולבדוק אם הסכומים שנוכו במקור מספקים תואמים את האישורים שנתקבלו מהם, ולתקנם במידת הצורך.

בערעור בבית המשפט העליון בעניין ע"א 438/90 פקיד שומה חיפה נגד "הד הקריות", מיום 29.12.1997, נקבע ברוב דעות כי אין להכיר בריבית ובהפרשי הצמדה אשר נוספו על חוב של מס שהחברה ניכתה במקור ולא העבירה אל פקיד השומה. עם זאת, בפסק הדין ע"א 10691/06, שריג אלקטריק בע"מ נ' פקיד שומה ירושלים 1 נקבע כי יתכנו מקרים בהם ניתן לסטות מהלכת הד הקריות ובהם יש להכיר בריבית ובהפרשי הצמדה על ניכויים, כהוצאה מוכרת.

ברוב המקרים חלה כיום חובת דיווח ממוכן על מעביד/מנכה, ויש לבחון נקודה זו באופן פרטני.

ריבית להלוואות

הלוואות על פי סעיף 3(ט) לפקודה - תיקון לתקנות מס הכנסה (קביעת שיעור ריבית), התשע"ב-2011

לקראת תום השנה יש לזקוף למס "שווי הכנסה רעיונית", הנובע מיתרות חובה על הלוואות שניתנו ללא ריבית או בריבית נמוכה מזו שקבע שר האוצר, לעובדים, לספקי שירותים ולבעלי שליטה, אשר אי חיובם לפי סעיף 3(ט) לפקודה יגרום לעסק חיוב במס.

להלוואות עד 7,560 ש"ח (לשנת 2012), שניתנו לעובד שאינו בעל שליטה - שיעור הריבית הוא שיעור עליית המדד.

להלוואות לנותני שירותים, לבעלי שליטה, ולעובדים העולות על הסכום האמור לעיל - שיעור הריבית לשנת 2012 הוא 6.24% (ללא הצמדה למדד), כאשר הם מוכפלים במספר ימי ההלוואה ומחולקים ב-365.

יש לבדוק אם כדאי להעניק הלוואות בריבית זו, כאשר הכסף יוצא מן החברה. אולי כדאי למשוך דיווידנד ולקזז הפסד הון מניירות ערך באותה השנה.

בהערת אגב מצוין בזה כי רצוי לעגן, בהסכמים בכתב, הלוואות לעובדים והלוואות בין גופים הקשורים ביניהם. על פי הוראות חוק מס ערך מוסף, התשל"ו-1975, חייבת הריבית בתשלום מע"מ על בסיס מזומן. עם זאת, על פי הוראות פנימיות של רשויות מע"מ - יש לזקוף מע"מ בכל סוף שנה בגין הלוואה שלא נקבע לה מועד פדיון. בהלוואות בין גופים קשורים ובין עוסקים מורשים, רצוי, בסוף כל שנה, לבדוק את מצבת הלוואות, ולהוציא חשבוניות מס בגין הריבית.

סעיף 3(י) לפקודה

סעיף זה מסדיר את אופן המיסוי של מתן הלוואות "מוזלות". כך נקבע בו כי אדם שנתן הלוואה שנרשמה בפנקסי חשבונות שנוהלו בקשר להכנסה שבנוגע אליה הייתה חובה לנהל פנקסים לפי שיטת החשבונאות הכפולה, או חבר בני אדם שנתן הלוואה, וההלוואה היא בלא ריבית או בריבית נמוכה מהשיעור שנקבע בתקנות מס הכנסה (קביעת שיעור ריבית לעניין סעיף 3(י)), התשמ"ו-1986 (להלן סקירת התקנות) יראו את הפרש הריבית כהכנסה לפי סעיף 4(2) לפקודה בידי נותן הלוואה.

ביום 11.8.2011 פורסם ברשומות תיקון 185 לפקודה אשר שינה את הסעיף באופן מהותי. עובר לתיקון לא הבחין הסעיף ביחסים בין נותן הלוואה ומקבלה, אלא הגדיר שורת "הלוואות" שעליהן לא יחול הסעיף.

בתיקון נקבע כי הוראות הסעיף יחולו רק במקרה שבו מתקיימים "יחסים מיוחדים" בין נותן הלוואה לבין מקבל הלוואה. "יחסים מיוחדים" הוגדרו בתיקון לרבות יחסים שבין אדם לקרובו (כהגדרתו בסעיף 76(ד) לפקודה), וכן החזקה, במישרין או בעקיפין, ב-5% או יותר, באחד או יותר מאמצעי השליטה (כהגדרתם בסעיף 88 לפקודה), ביום אחד לפחות בשנת המס של צד אחד להלוואה במשנהו, או החזקה, במישרין או בעקיפין, ב-5% או יותר, באחד או יותר מאמצעי השליטה (כהגדרתם בסעיף 88 לפקודה), ביום אחד לפחות בשנת המס של אדם אחד בצדדים להלוואה, במישרין או בעקיפין, לבד או עם אחר (כהגדרתו בסעיף 88 לפקודה).

לאור העובדה כי לאחר התיקון חל הסעיף רק בהתקיימם של יחסים מיוחדים, הרי טכנית אין צורך למעט יותר מגדר "הלוואה" שעליה חל הסעיף "הלוואות" שהיה צורך למעט קודם לכן, ולכן חריגים אלו שאין בהם צורך יותר נמחקו.

נזכיר שסעיף 3(י) אינו חל על הלוואות שחלות עליהם הוראות סעיף 85 לפקודה לאור תיקונים קודמים שהיו בסעיף בעבר.

לאחר התיקון סעיף 3(י) לא יחול על שטרי הון ואגרות חוב שהנפיק חבר בני אדם אחר, בתנאים הקבועים בפסקה (5) שבהגדרה "נכסים קבועים" שבתוספת ב' לחוק התיאומים עד יום 5 במארכ 2008, שהיו נכס קבוע בידי נותן הלוואה, לפי חוק התיאומים ביום 31 בדצמבר 2007, או שהיו נכס קבוע בידי נותן הלוואה במועד החל בתקופה שמיום 1 בינואר 2008 עד יום 5 במארכ 2008, אילו היו הוראות חוק תיאומים בשל אינפלציה חלות לגבי אותה תקופה (תיקון זה יחול רטרואקטיבית מיום 1 בינואר 2008 ואילך), וכן לא יחול הסעיף על הלוואה שנתן אדם עד יום 31 בדצמבר 2007 שנרשמה בפנקסי חשבונות שנוהלו בנוגע להכנסה שבנוגע אליה לא היו חייבים לנהל פנקסים לפי שיטת החשבונאות הכפולה, והוראות פרק ב' לחוק תיאומים בשל אינפלציה לא חלו בקביעתה.

תקנות קביעת שיעור הריבית לעניין סעיף 3(י)

ביום 17 בספטמבר 2009 פורסמו תקנות מס הכנסה (קביעת שיעור ריבית לעניין סעיף 3(י)) (תיקון), התשס"ט-2009 (להלן: "התקנות החדשות"). תקנות אלה משנות את המצב המשפטי שהיה נהוג לפי תקנות מס הכנסה (קביעת שיעור ריבית לעניין סעיף 3(י)), התשמ"ו-1986 (להלן: "התקנות").

על פי התקנות, הייתה הבחנה בין מקבלי הלוואה - בין אלה שחלו עליהם הוראות חוק התיאומים ונקבע לגביהם כי ריבית הנמוכה משיעור עליית המדד היא ריבית מוטבת, ובין אלה שהוראות פרק ב' לחוק התיאומים לא חלו עליהם, ולגביהם נקבע שריבית הנמוכה משיעור 4% בתוספת הצמדה היא ריבית מוטבת.

תקנה 4 לתקנות דנה במלווה שמימן את הלוואה שהלווה בהלוואה שהוא עצמו נטל, ואותן הלוואות שנטל ונתן צמודות לדולר במלואן. במצב כזה במקום הצמדה יקראו שיעור עליית המטבע, תוך הבחנה בין מקרה שחלות על המקבל הוראות פרק ב' לחוק התיאומים לבין מקרה שלא חלות עליו ההוראות.

התקנות החדשות

השינויים בתקנות החדשות מתבטאים בשינוי לעניין שיעור הריבית שהיה נהוג בעבר בתקנה 2, שינוי בשיעור הריבית לעניין הלוואה צמודה לדולר על פי תקנה 4, הוספה של מטבעות נוספים וכמובן סעיפי התחולה. כעת נפרט.

שיעור הריבית החדש

שיעור הריבית מתעדכן מדי שנה, ונקבע לשיעור של 4.68% לשנת 2012. היה והנישום נתן הלוואה, ובסמוך לנתינתה קיבל הלוואה שאינה מקרוב (כהגדרת "קרוב" בסעיף 88 לפקודה), בסכום שאינו נמוך מהסכום שנתן כהלוואה, ותנאי ההלוואה זהים (מועדי סילוק של קרן וריבית, שיעור הריבית), אזי שיעור הריבית לעניין ההלוואה שנתן יהיה כשיעור המס על ההלוואה שקיבל.

אפשרות לחרוג מריבית בשיעור שנקבע היא מכוח סעיף 5 לתקנות החדשות, שלפיו היה שיעור העלות הכוללת הממוצעת לאשראי הלא צמוד הניתן לציבור על ידי הבנקים, שמפרסם בנק ישראל לפי ההגדרה "שיעור עלות האשראי המרבי" בסעיף 5 לחוק הסדרת הלוואות חוץ בנקאיות, התשנ"ג-1993, שפורסם לאחרונה לפני חודש דצמבר בשנה פלונית, שונה מ-4.4%, יהיה שיעור הריבית לעניין זה, שיעור הריבית שפורסם כאמור, כשהוא מוכפל ב-75%.

הלוואות צמודות מטבע

על פי התקנות החדשות, בהגדרת "מטבע חוץ" מתווספים לדולר של ארה"ב גם דולר קנדי ואוסטרלי, אירו, לירה שטרלינג, פרנק שוויצרי, רנד דרום אפריקני וין יפני.

לעניין הלוואות צמודות מטבע שצינו לעיל, מתווספים לשינוי בשיעור המטבע עוד 3%.

אפשר לחרוג מריבית של 3% בתוספת שינוי בשער המטבע אם יוכח שנותן ההלוואה קיבל הלוואה בסמוך, שאינה מקרוב, בסכום שאינו נמוך מסכום ההלוואה שנתן, וההלוואות שנתן וקיבל הן באותו סוג מטבע, ומועדי הסילוק של הקרן והריבית זהים, ושיעור הריבית זהה, אזי שיעור הריבית לעניין סעיף 3(ג) לפקודה יהיה שיעור הריבית שבו הוא חייב על ההלוואה שקיבל.

במקרה זה אין חריג של תקנה 5 לתקנות החדשות. דהיינו, שיעור הריבית יהיה 3% בתוספת שינוי בשער מטבע או שיעור הריבית בהלוואה המממנת.

תחולה

בעיקרון, התחולה היא על הלוואות שניתנו מיום 1 בחודש שלאחר פרסומן (להלן: "יום התחילה") (1 באוקטובר 2009). כיצד יטופלו הלוואות שניתנו לפני יום התחילה? בכך עסקה תקנה 7 לתקנות החדשות.

להלן סיכום ההלוואות שניתנו לפני יום התחילה:

שיעור הריבית	מועד קבלת ההלוואה	מקבל ההלוואה
שיעור הריבית מיום שניתנה ועד יום פירעונה, או ביום שקדם ליום התחילה, לפי המוקדם. שיעור עליית המדד בתוספת 4%. חל יום פירעון ההלוואה ביום התחולה או אחריו, יהיה שיעור הריבית, מיום התחילה ועד יום פירעון ההלוואה, שיעור הריבית הקבוע בתקנה 2 לתקנות החדשות	לפני יום התחילה	לא חלו לגביו הוראות פרק ב' לחוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה), התשמ"ה-1985, בתום שנת 2007, וחלו לגביו הוראות תקנה 2 לתקנות
שיעור הריבית מיום שניתנה ועד יום פירעונה, או 31 בדצמבר 2010, לפי המוקדם - שיעור עליית המדד. חל יום הפירעון לאחר תחילת שנת 2011 ואילך, יחולו הוראות תקנה 2 החדשה על הריבית מתחילת שנת 2011	לפני יום התחילה	חלו על המקבל הוראות תקנה 2, ההלוואה ניתנה לפני יום התחולה למי שחלו לגביו הוראות פרק ב' לחוק התיאומים בתום שנת 2007
שיעור הריבית מיום שניתנה ועד יום פירעונה או ביום שקדם ליום התחילה, לפי המוקדם. שינוי בשער מטבע החוץ בתוספת 4%. חל יום פירעון ההלוואה ביום התחילה ואילך, יהיה שיעור הריבית לעניין סעיף 3(י) לפקודה, לגבי החלק מתקופת ההלוואה שתחילתו ביום התחילה וסופו ביום פירעון ההלוואה, שיעור הריבית הקבוע בתקנה 4 לתקנות החדשות	לפני יום התחילה	חלה על המקבל תקנה 4, ולא חלו עליו הוראות פרק ב' לחוק התיאומים בתום שנת 2007
שיעור הריבית מיום שניתנה ועד יום פירעון ההלוואה או בתום שנת 2010, לפי המוקדם. שינוי בשיעור החליפין של דולר ארה"ב, ואם פירעון ההלוואה משנת 2011 ואילך, יחולו הוראות תקנה 4 לתקנות החדשות על ההלוואה מתחילת שנת 2011	לפני יום התחילה	חלה על המקבל תקנה 4 וגם חלו עליו הוראות פרק ב' לחוק התיאומים בתום שנת 2007

ניכויים

ביום 9 בנובמבר 2010 פורסם ברשומות חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 178 והוראת שעה), התשע"א-2010 (להלן: "החוק"), המחיל חובות דיווח תקופתיות חדשות בתחום הניכויים.

החוק קובע כי נוסף על דוחות הניכויים השנתיים שחובה להגישם (טופסי 126 ו-856), מעביד או מנכה יגיש דוח לגבי תשלום הכנסת עבודה לעובד ולגבי תשלום הכנסה חבת-ניכוי, בשל כל ארבעה חודשים רצופים בשנת המס

(להלן: "תקופת הדיווח"), באופן מקוון, עד תום שלושה חודשים לאחר תקופת הדיווח שלגביה מוגש הדוח, וכשהם חתומים בחתימה אלקטרונית מאושרת או בחתימה אלקטרונית מאובטחת, כפי שיורה המנהל.

לשר האוצר הוענקה סמכות להתקין תקנות שיקלו על מי שהוא עוסק פטור, אך רק במישור אופן החתימה המקוונת על הדוח התקופתי, ולא לעצם החובה להגיש את הדוח התקופתי החדש.

החובה החדשה תחול על כל תשלום כאמור ששולם החל משנת המס 2012, כאשר שנת 2012 תהווה מעין "שנת מעבר" להפעלת החוק.

בחוק נקבע כי בשנת המס 2012 יהיו פטורים, כהוראת שעה, מהגשת הדוח התקופתי מי שמסווג כעוסק פטור לעניין חוק מע"מ, וכן מעביד שמעסיק לכל היותר ארבעה עובדים במועד כלשהו בתקופת הדיווח.

כמו כן נקבע כי עד תום חודש נובמבר 2012 על שר האוצר לדווח לוועדת הכספים של הכנסת על יישומו של החוק ועל השלכותיו הצפויות על מעבידים ומנכים, וכן על התועלות הצפויות מהחוק. בהתבסס על דיווח זה יוכל שר האוצר, באישור ועדת הכספים של הכנסת, לקבוע כי החל משנת 2013 תקופת הדיווח תהיה בשל כל חודשיים רצופים בשנת המס ולא רק בשל כל ארבעה חודשים כאמור.

בינתיים הוציאה רשות המסים הודעה כי יישום המהלך נדחה למועד בלתי ידוע. מערכת "כל מס" ו"ידע למידע" תעקוב אחר הדיווחים כאמור ותעדכן בהתאם בכל התפתחות.

דיווח לפי חוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה), התשמ"ה-1985

חוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה), התשמ"ה-1985 (להלן: "חוק התיאומים") עבר כמה שינויים השנה. סעיף 32 לחוק התיאומים הגביל את תחולת החוק עד תום שנת 2007. מכאן נובע שיהיה יישום חלקי של חוק התיאומים בשנת 2008.

- ניכוי בשל פחת יהיה, אולם רק בגין נכסים שנרכשו עד תום שנת 2007. הניכוי בשל פחת ימודד עד תום שנת 2007 ולא מעבר לה.
 - סעיף 6 לחוק התיאומים בוטל החל משנת 2006. מיסוי ניירות ערך בידי חברות ויחידים מטופל על פי הוראות חלק ה' לפקודה. יש להפנות את תשומת הלב לשני הנספחים שמתקבלים מן התוכנה שמחשבת רווח והפסד מניירות ערך.
 - התוכנה מבחינה בין ניירות ערך שנרכשו עד תום שנת 2005, לבין ניירות ערך שנרכשו משנת 2006 ואילך. על ניירות ערך שנרכשו עד תום שנת 2005 ימוסה הרווח הריאלי בשיעור מס חברות. על ניירות ערך שנרכשו משנת 2006 ימוסה הרווח הריאלי בשיעור החל על רווח הון.
 - ניכוי או תוספת בשל אינפלציה בגין שנת 2009 אינו מחושב. ניכוי בשל אינפלציה בגין שנת 2007 יטופל כבעבר (מועבר לשנה הבאה כהפסד מעסק).
 - הפסדי עבר לא יתואמו החל משנת 2008.
 - חישוב רווח הון לפי סעיף 9 לחוק התיאומים יבוצע, אולם המידוד יהיה רק עד תום שנת 2007.
 - הוצאות המימון בגין רכישת רכוש קבוע יותרו במלואן, אולם הוצאות מימון בגין רכישת נכס, שעדיין לא שימש לייצור הכנסה, יהוונו לנכס.
 - שינוי נוסף בהגדרת "רווח" בחוק מע"מ, לצורך חישוב מס רווח במוסד כספי, ממעט מרווח גם מחצית ממס השכר בשנת 2008, וכל מס השכר החל משנת 2009 ואילך.
- כמו כן להגדרת "שכר" בחוק מע"מ (סעיף 4(ב) לחוק מע"מ) מיתוספת במוסד כספי מחצית מדמי הביטוח בגין חלק מעביד בשנת 2008. משנת 2009 מיתוסף לכל דמי הביטוח הלאומי חלק המעביד לשכר - לעניין חישוב מס שכר.

מס ערך מוסף

החל מיום 1.9.2012 הועלה שיעור המע"מ מ-16% ל-17%.

מע"מ בשיעור של 17% יחול על כל עסקה אשר מועד החיוב במס בגינה חל החל מיום 1/9/2012.

לפיכך, יש לקבוע את מועד החיוב במס הרלוונטי לגבי סוגי העסקאות השונים ובהתאם לכך לקבוע את שיעור המס אשר יחול על העסקה.

שיטת הדיווח למע"מ הולכת ומתקדמת בהדרגה לדיווח מקוון מלא. עוסקים נכנסים בהדרגה למערכת הדיווח המקוון, ולפי הודעת רשות המסים, החל משנת 2014 הדיווח המקוון יחול על כלל העוסקים במשק. בשנים 2012 ו-2013 תהיה תחולה הדרגתית. ככל ותאושר ההצעה לתיקון החוק, חובת הדיווח המפורט תחול בשנים 2012 ו-2013 על עוסקים, מלכ"רים ומוסדות כספיים, כמפורט להלן:

1. עוסקים אשר חייבים מכוח הדין בהכנת דוח כספי מסוג מאזן וכן במינוי רואה חשבון מבקר או מבקר חשבונות אחר כאמור בסעיף 20 לפקודת האגודות השיתופיות, ומחזור עסקאותיהם השנתי לשנת 2011 או 2012 (בהתאמה) עלה על 500,000 שקלים חדשים.

2. עוסקים שאינם חייבים בהכנת מאזן ובמינוי רואה חשבון מבקר או מבקר חשבונות כאמור, ומחזור עסקאותיהם לשנת 2011 או 2012 (בהתאמה) עולה על 1,000,000 שקלים חדשים.

3. מלכ"רים אשר מחזורם השנתי לשנת 2010 או 2011 (בהתאמה) עולה על 20 מיליון שקלים.

4. מוסדות כספיים אשר מחזורם השנתי לשנת 2010 או 2011 (בהתאמה) עולה על 4 מיליון שקלים.

הדבר מאפשר לרשויות מע"מ לעקוב בזמן אמת אחרי כל חשבונית, וחשוב להפנים את המשמעויות בהקדם.

כדאי להשוות את המחזור אשר רשום בפנקסי החשבונות למחזור אשר דווח לרשויות מע"מ, וכן את המחזור הרשום בפנקסי החשבונות למחזור שדווח לעניין מקדמות מס הכנסה. אם הבדיקה תגלה הפרשים, יש להגיש דוח מתקן לרשויות מע"מ. לא כדאי להמתין לביקורת של רשויות המס.

יש צורך להתאים את מס התשומות על רכב. כאשר השימוש ברכב הוא ברובו לצורכי העסק, מותר לנכות 2/3 ממס התשומות; וכאשר רובו פרטי, מותר לנכות 1/4 ממס זה. קביעת הסכום הנכון אפשרית רק בסוף שנת המס, כאשר מתבררים נתוני השימוש.

נפנה את תשומת הלב לעניין על-רד מעליות, שפתח לוויכוח את נוסחת ה-2/3 שמופיעה בתקנה 18 לתקנות מע"מ, התשל"ו-1976.

יש לבדוק השלכות מע"מ בשל ריבית שנתקבלה או ריבית רעיונית שלא נתקבלה על הלוואות לעובדים ולבעלי שליטה.

חברות קשורות מחייבות לעתים זו את זו בגין שירותים, השתתפות בהוצאות וכו'. יש להקפיד על הוצאת חשבונית מס בעבור שירותים והשתתפות בהוצאות כאמור, ו/או לבחון את השלכות תקנה 7 לתקנות מע"מ.

שמירת מערכת החשבונות

יש לשמור את מערכת החשבונות 7 שנים משנת המס שאליה היא מתייחסת, או 6 שנים מיום הגשת הדוח על ההכנסה לאותה שנה, לפי המאוחר.

מסמכים סטטיסטיים, הזמנות, רישומים פנימיים בין-מחלקתיים, חוזים ופרוטוקולים, פריטי תיעוד ופנקסים, שהנישום אינו חייב לנהל על פי הוראות ניהול פנקסי חשבונות, אך ניהל אותם מרצון או מכוח דין אחר, יש לשמור במשך 3 שנים לפחות מיום הגשת הדוח על ההכנסה לשנת המס שאליה הם מתייחסים.

בעמ"ה 112/97 חברת שיפודי הבירה נ' פקיד השומה ירושלים נקבע כי במקרה שבו התיעוד הנוסף משמש תזכורת חולפת, ולאחר מכן הוא מושמד, הרי אין בהשמדתו הפרה של חובת השמירה על מסמכים אחרים. חובת השמירה חלה אך ורק על "תיעוד ופנקסים אשר... (עוסק)... ניהלם... מרצון...". המילים "תיעוד" ו"ניהול" מצביעות על התייחסות למסמכים שיש בהם יסוד מסוים של יצירת מסמכי קבע הנשזרים בניהול העסק. פתקים ארעיים

שהעסק רושם לעצמו כדי שיזכור מה עליו לבצע, הנזרקים לאחר מכן, אינם חלק מתיעוד קבע הנשזר בניהול העסק, אלא הם אמצעי להעברת מסר המתכלה מאליו לאחר שהעסק ביצע פונקציה זו.

לעומת זאת, שיטת ניהול המקפידה על איסוף מסמכים אחרים כדי לעשות בהם "שימוש עזר" למטרות ביקורת, היא שיטה שיש בה תיעוד בעל יסוד קבוע יותר. היא יוצרת אמצעי ביקורת, והשימושים יכולים להיות גם למטרות אחרות.

סוג כזה של תיעוד איננו חובה, ואולם משנבחר לנהל עסק באופן הכולל בקרה נוספת, קמה חובה לשמירת התיעוד.

כלומר, יש להבחין בין תיעוד חולף, שאותו אין חובה לשמור, לבין תיעוד שהעסק שומר לצורכי ניהול פנימיים, שאותו יש חובה לשמור.

האמור בסעיף זה הוא בדבר שמירת מסמכים לצורך בדיקתם בידי שלטונות המס בלבד. ייתכן שבענפים אחדים, או על פי דרישות חוקיות מסוימות, נדרשת שמירת מסמכים מסוימים לתקופות ארוכות מאלה.

רצוי לשמור דוחות שנתיים על עובדים לתקופה בלתי מוגבלת, משום שהם עלולים להתבקש למימוש זכויות בביטוח לאומי וכיוצא ב.

ביקורת פנקסי החשבונות

אחת לכמה שנים נוהג פקיד השומה לבקר את פנקסי החשבונות לשם ביסוס הדוחות שהוגשו. נוסף על כך הוא גם מבקר במקום העיסוק של הנישום.

לנישום יש את הזכות לדעת מה יודעים עליו שלטונות המס, וזה מקל במידה רבה את ההכנות לביקורת פנקסי החשבונות. יש כאן מעין הדדיות.

בפס"ד ה"פ 1054/00 בית המשפט המחוזי בתל-אביב הורה לרשויות המס להמציא לעותרת, אפרת רונן, מידע המצוי במאגרי הנתונים שבידיהן, וזאת מכוח חוק חופש המידע. כל זאת, חרף איסור המצוי בהוראות סעיפים 231-234 לפקודה.

הנישומה, סטודנטית, פנתה אל שלטונות המס בבקשה כי ימציאו לה מידע המצוי בידיהם בקשר להכנסותיה ולניכויי המס מהכנסותיה מכל מעבידיה, בין השנים 1994-1998, לצורך קבלת החזרי מס המגיעים לה. רשויות המס ענו בשלילה, בנימוק שאין הנישומה מהווה את מקור המידע, אלא מעסיקה.

דחיית הדיווח על הכנסות או הקטנת שיעור המס עליהן

הכנסות פטורות ממס

חלק מהכנסות הנישום פטורות ממס או ששיעור המס עליהן הוא אפס, לפי סעיפי פטור שונים בפקודה. יש ללמוד את הסעיפים האלה ולגרום שחלק מההכנסות ייכללו בהגדרת הכנסות פטורות ממס.

עיתוי ההכנסות

בסיס מזומן

בעבור המדווחים על בסיס מזומן מקטינה דחיית התקבול את ההכנסה החייבת בסכום התקבול שנדחה, אך גם זאת במסגרת הסבירות. תקבול בשיק מתועד אפשר ליחסו למועד פירעונו בתנאי שהוא לא הוסב לאחר.

דחיית גבייתן של הכנסות היא רלוונטית רק למדווחים בשיטת הדיווח על בסיס מזומן. דחיית הגבייה של הכנסות תיחשב לדחייה אשר אינה גובלת בפיקציה, כאשר לקראת סוף שנת המס הנישום אינו מוציא הודעת חיוב על שכר טרחה ללקוח בתמורה לשירות או למכר נכס, או שהוציא הודעת חיוב כזו, אך טרם קיבל את הכסף בגינה.

כל דחיית הכנסה למדווחים על בסיס מזומן משמעה דחיית גביית המס לשנה הבאה.

בסיס מצטבר

יש לבדוק אם כל ההכנסות הכלולות בחשבונות אכן גובשו והופקו כהכנסה עד תום שנת המס, ואם אינן כוללות הכנסות מראש או הכנסות שטרם מומשו.

אי רישום מכירה השנה יקטיף את ההכנסה החייבת במס, בשיעור הרווח הגלום בעסקה בלבד ולא בסך התקבול כולו.

למדווחים על בסיס מצטבר - דחיית הגבייה של ההכנסות פירושה עיכוב מתן השירות או מסירת הנכס לידי הרוכש או המזמין.

בשיטה מצטברת - עסקאות שגלום בהן רווח, אפשר לדחות לשנה הבאה את השלמתן ואת רישומן, וזאת בתנאי שהעסקה אמנם תצא לפועל בשנה הבאה.

כספים פנויים, המושקעים באמצעים פיננסיים נושאי ריבית או הפרשי הצמדה, יגרמו להגדלת ההכנסה החייבת בשנת המס. אם החברה תשקיע כספים פנויים במלאי או במקדמות לספקים, לא תיווצר תוספת להכנסה החייבת; וזאת, מכיוון שעליית ערכם, הריאלית והאינפלציונית, של פריטים אלה, מחויבת במס רק בעת המימוש.

כדאי לציין שבמקרים מסוימים, על פי פסיקת בתי המשפט, רשאית גם חברה בע"מ לדווח על בסיס מזומן. בסיס מזומן אינו פועל תמיד לטובתו של הנישום, ובמקרים מסוימים עדיף לבחור בבסיס מצטבר. כדאי לדעת שרשויות המס אינן מאפשרות מעבר מבסיס לבסיס מדי שנה, ובחירתו של הנישום בבסיס המסוים תחייב אותו גם לשנים הבאות.

ביום 25 ביולי 2012 פרסמה רשות המסים בישראל הוראת ביצוע מס' 8/2012 בנושא בסיס דיווח לצורכי מס - מזומן או מצטבר. מהאמור בחוזר משתמע כי רשות המסים דבקה בעמדתה הגורסת כי אם על פי כללי חשבונאות מקובלים יש לערוך דוחות כספיים על בסיס מצטבר, אזי לא ניתן לשנות את בסיס הדיווח בדוח ההתאמה לצורכי מס לבסיס מזומן. לדעת מלומדים רבים אין עמדת רשות המסים מייצגת את הדין ואת פסיקת בתי המשפט בנדון. נציין כי עמדת רשות המסים בסוגיה זו טרם הוכרעה בבית המשפט.

לא תמיד כדאי לדחות הכנסה לשנה הבאה. כך למשל: עצמאי שפתח עסק חדש, ויש לו הכנסה קטנה כבר השנה, ישקול אם כדאי לדחותה לשנה הבאה. בשנה הבאה תצורף הכנסתו להכנסה גבוהה יחסית ותחייבו לשלם עליה שיעור מס שולי גבוה יחסית, תוך הפסד הניכויים והזיכויים האישיים בשנה העכשווית.

הפרשי הזמנים גורמים לא רק לדחיית גביית המס או להקדמתה, אלא לפעמים גם לשינוי שיעורו. וכך, מי שיש לו השנה הכנסה חייבת ובשנה הבאה צפוי לו הפסד, ישלם השנה את מלוא המס ולא יוכל לקזז את הפסדיו בעתיד אלא כנגד הכנסתו בשנים הבאות.

מכאן, שכדאי בדרך כלל להקדים מימוש הפסדים.

מכירות

אם נעשתה מכירה באשראי, שבה הופרדו מראש קרן המכירה והאשראי לשתי עסקאות נפרדות, ידווחו קרן המכירה וחלק האשראי השייך לשנת המס כהכנסה בשנה השוטפת, ואילו ההכנסה הגלומה באשראי שניתן לאחר שנת המס תדווח רק מהשנה העוקבת.

כללי החשבונאות הבין-לאומיים תומכים במקרים מסוימים בתכנון האמור.

כדאי גם לגמור התחשבנויות עם לקוחות, בייחוד כאשר צפויים מתן הנחות וביטול חיובים ללקוח, או קבלת הסחורה בחזרה, או כל פעולה אחרת המקטינה את המכירות.

צריך לדאוג כי בעת החזרת הסחורה או מתן הנחה וכד' יהיו המסמכים המקובלים חתומים בידי הצד שכנגד, כדי להפחית את החיוב במס ערך מוסף. כללי מע"מ קובעים, בנהלים מפורשים, באילו תנאים יכול המוכר להחזיר לעצמו את המע"מ שנכלל בחשבונית שבוטלה או שהופחת סכומה.

אגף המכס הוציא הוראות לעניין ניכוי מס עסקאות, כאשר חוב הלקוח (הכולל מע"מ) לא שולם.

הקדמת מכירות

אם העסק מפסיד, ואם יש מקרקעין המהווים השקעה בת-מימוש - מומלץ למכור את המקרקעין עד ל-31 בדצמבר ולקזז את שבח המקרקעין מההפסד העסקי.

מומלץ למכור מלאי שערך השוק שלו נמוך מעלותו (מלאי פגום וכד'), כדי שההכנסות ממכירות בהפסד יובאו בחישוב ההכנסה בשנת המס העכשווית. יש לבחון עיתוי מכירת נכסים המחויבים במס רווחי הון ואפשרות קיזוזם של הפסדי הון מועברים מרווחי הון, וכן אפשרות דחיית רווחי הון בגין החלפת נכס בר-פחת (לפי סעיף 96 לפקודה).

ראוי לתת את הדעת כי יש להודיע לפקיד השומה, בתוך 30 יום מיום המכירה, על קיום רווח ואף הפסד הון. אם הפסדים משנים קודמות מקוזזים מרווח ההון, אין חובה לתשלום המקדמה בגין רווח ההון (אך בכל אופן ישנה חובת הודעה לפקיד השומה בתוך 30 יום). קיזוז הפסדי ההון השוטפים, המאוחרים ממועד מכירת הנכס שיצר רווח הון, אינו מהווה עילה, לפי עמדת רשויות מס הכנסה, לאי תשלום המקדמה; וזאת, אף אם הפסד ההון נוצר בתוך 30 יום מיום יצירת רווח ההון - עדיין אין הפסד ודאי, והוא יוכר למוכר עם תום השנה.

מוזכר בזה כי המקדמה בגין מס רווח הון אינה פוטרת מתשלום ריבית והפרשי הצמדה על כל יתרת המס ממועד המכירה ועד לתום שנת המס.

מקדמת מס רווח הון ששולמה ביתר תוחזר כשהיא צמודה למדד מיום תשלומה.

אחריות למוצר שנמכר

במכירה שבה נלווית אחריות למוצר, אפשר להוציא חשבונית למכירה וחשבונית נוספת לאחריות למוצר.

יש לבדוק אם ההכנסות כוללות רכיב בגין אחריות טיב. אפשר ליצור הפרשה לאחריות בדבר הטיב, שתקטין הכנסות השנה רק אם אפשר לאמוד את ההוצאה העתידית על בסיס הגיוני; למשל, חישוב לפי ניסיון העבר, וכן חייב להתקיים תנאי של התחייבות כלפי צד ג' (להבדיל מ"התחייבות פנימית" של החברה כלפי עצמה).

קבלן בניין המוכר דירות למגורים מחויב על פי סעיף 4ב לחוק המכר (דירות), התשל"ג-1973 (להלן בפרק זה: "החוק") לשאת באחריות לטיב הבנייה במשך שנים אחדות מתום הבנייה, בהתאם לסוג הליקוי. פעולות לתיקון ליקויי הבנייה אשר הקבלן מבצע במסגרת אחריותו על פי החוק הן חלק מעלויות הפרויקט שביצע כדי להפיק את הכנסתו.

הכללים להתרת ניכוי ההפרשה נקבעו בפסקי דין שנפסקו בבית המשפט העליון. על פי אותם כללים - את ההפרשה יותר לנכות לצורכי מס, אם היא מחויבת מכוחם של עקרונות חשבונאיים מקובלים, לאחר שעמדה בתנאי סעיף 17 לפקודה, ובהתקיים שלושה תנאים מצטברים אלה:

1. ניתן לאמוד את סכום החוב.

2. ישנו סיכוי סביר שבעתיד הקרוב ייהפך החוב התלוי לחוב מוחלט.

3. קיימת התחייבות לצדדים שלישיים בגין החוב התלוי.

לצורכי מס יותר לנכות את ההפרשה, כאמור לעיל, אך ורק אם ניתן לאמוד את סכומה על פי חישובים אובייקטיביים ומדודים, אשר על פי רוב תלויים בניסיון העבר.

על דורש ניכוי ההפרשה להוכיח לא רק את נכונות חישוביו, אלא גם את אמינותם של הנתונים שעליהם הוא נסמך.

נוסף על כך יש לציין כי חייב להיות סיכוי אמיתי שהחוב התלוי יהפוך לחוב מוחלט, שהרי לא כל קיומו של חוב תלוי מזכה את בעל החוב בזכות לדרוש להכיר בניכוי ההפרשה בגין אותו חוב. על פי העקרונות שנקבעו בפסקי הדין האמורים, נדרש שהחוב התלוי לא יהיה רחוק וסתמי, ושסיכויים להתגבשותו הסופית יהיו סבירים וקרובים דיים.

הכנסות מדיווידנד - השלכות מס

יחיד שמקבל דיווידנד ישלם עליו מס בשיעור 25%. אם מקבל הדיווידנד הוא יחיד שהוא "בעל מניות מהותי" - ישולם מס בשיעור 30% על הדיווידנד האמור.

"בעל מניות מהותי" הוא אדם שמחזיק, במישרין או בעקיפין, לבדו או יחד עם אחר, ב-10% לפחות באחד או יותר מסוג כלשהו של אמצעי שליטה בחבר-בני-אדם.

דיווידנד - היבט הביטוח הלאומי

החל משנת 2008, עקב תיקון 103 לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995, אין חבות על דיווידנד שמקבל יחיד (סעיף 350(א)(6) לחוק הביטוח הלאומי).

ראו לעיל את סקירת הוראות סעיף 373א לחוק הביטוח הלאומי.

דיווידנד שמקבלת חברה

סעיף 126(ב) לפקודה מוציא מבסיס המס דיווידנד שקיבלה חברה תושבת ישראל שמקורו בהכנסות שהופקו או שנצמחו בישראל, שנתקבלו במישרין או בעקיפין מחבר-בני-אדם אחר החייב במס חברות.

סעיף 4 לפקודה קובע מבחנים למקום הפקת ההכנסה ולמקום צמיחת ההכנסה. בדרך כלל מקובל לבחון את המקום שבו מתקיימת הפעילות העסקית מניבת ההכנסה.

אם מדובר בדיווידנד שחולק מרווחים שנוצרו ונצמחו מחוץ לישראל, וכן מדיווידנד שמקורו מחוץ לישראל - יחול מס בשיעור 25%. אם מדובר במדינה שכרתה עם ישראל אמנת מס, אזי יכולה החברה שקיבלה את הדיווידנד מחו"ל ליהנות ממנגנון הזיכוי העקיף הקבוע בסעיף.

הכנסות ריבית

באופן כללי הכנסות ריבית חייבות במס בשיעור 25%, אלא אם כן הנכס אינו צמוד למדד ואז המס יהיה בשיעור 15%. לגבי תוכניות חיסכון ותיקות ייתכנו כללי מעבר ויש לבחון כל מקרה לגופו.

סעיף 125ג(ד) לפקודה מונה את המקרים שבהם לא יחולו על הכנסות המימון שיעורי המס המוטבים:

1. הריבית היא הכנסה שמקור חיוביה הוא סעיף 12(1) לפקודה, או שהיא רשומה בספרי חשבונותיו, או שהיא חייבת ברישום כאמור;
2. היחיד תבע ניכוי הוצאות ריבית והפרשי הצמדה בשל הנכס שעליו משולמת הריבית;
3. היחיד הוא בעל מניות מהותי בחבר בני האדם ששילם את הריבית;
4. היחיד הוא עובד בחבר בני האדם ששילם את הריבית, או שהוא נותן לו שירותים או מוכר לו מוצרים, או שיש לו יחסים מיוחדים אחרים עמו, אלא אם כן הוכח להנחת דעתו של פקיד השומה כי שיעור הריבית נקבע בתום לב ובלי שהושפע מקיומם של יחסים כאמור בין היחיד לבין חבר בני האדם;
5. הריבית שולמה מקרן השתלמות לפני שחלפו התקופות האמורות בסעיף 9(א16) לפקודה או (ב16), או ששולמה מקופת גמל לתגמולים וחלו עליה הוראות סעיף 3(ד) לפקודה.

הקלות במיסוי ריבית

סעיף 125ד לפקודה מעניק ניכוי מהכנסות הריבית במקרה שהכנסות הנישום (ולא ההכנסה החייבת) לא עלו על תקרה מסוימת. כמו כן הניכוי כפוף לגיל הנישום.

סעיף 125ה לפקודה מעניק בתנאים מסוימים מיסוי הנהוג לעניין קצבה, קרי פטור בשיעור 35% מ"ריבית מזכה". התנאי לפטור הוא שאחד מבני הזוג הגיע לגיל פרישה.

אפשר לשלב את הניכוי שבסעיף 125ד לפקודה עם אפשרות הזיכוי שבסעיף 125ה לפקודה.

הכנסות מניירות ערך

נייר הערך נחשב לנכס קבוע ממועד רכישתו ועד למועד מכירתו, כלומר: יש לבצע שינוי שלילי במועד רכישת נייר הערך. הכול עד תום שנת 2007.

בכל שנת מס יחושב "רווח ריאלי מניירות ערך" לגבי ניירות ערך שמומשו באותה שנת מס. הרווח כאמור חושב כסכום התמורה ממכירת כל ניירות הערך שנמכרו באותה שנה, בניכוי מחירם המקורי המתואם של אותם ניירות ערך. החישוב יתבצע בערכי תום שנת המס, כלומר: התמורה ממכירת ניירות ערך בשנת המס וכן מחירם המקורי יתואמו עד לתום שנת המכירה.

נפנה את תשומת הלב לאפשרות הקיזוז של הפסד הון מההכנסה מריבית או מדיווידנד מנייר ערך - תלוי בשיעור המס החל על הריבית או על הדיווידנד. הקיזוז הוא הפסד שוטף לעומת הכנסה שוטפת. ראו בהרחבה בפרק הדן בסדר קיזוז ההפסדים.

חברות שכל בעלי מניותיהן בשנת המס היו יחידים, שלא תבעו הוצאות מימון ושאיין להן הכנסות מעסק בשנת המס, יורשו לצאת על פי בקשתן מתחולת חוק התיאומים. זאת, גם אם היו להן ניירות ערך סחירים בשנת המס. אולם הן ימוסו על פי הוראות חלק ה' לפקודה.

אופציות לעובדים

אופציות לעובדים מטופלות בסעיפים 3(ט) ו-102 לפקודה.

סעיף 102 לפקודה דן במקרה שבו "עובד" או "נושא משרה" מקבלים אופציות/מניות במחיר נמוך ממחיר השוק. חשוב להדגיש שסעיף 102 לפקודה לא יחול אם המקבל הוא "בעל שליטה" כהגדרתו בסעיף 32(9) לפקודה.

סעיף 102 לפקודה מאפשר להקצות אופציות לעובדים בלי נאמן ועם נאמן. אם האופציה תוקצה ללא נאמן, "ההטבה" תמוסה כהכנסת עבודה בידי המקבל. אם מדובר באופציה לקבלת מניה כאשר האופציה אינה רשומה בבורסה, אירוע המס יהיה במועד המימוש.

אם הוקצתה אופציה שאינה נסחרת, אזי במסלול ללא נאמן, אירוע המס יהיה במועד ההקצאה, ובשלב המימוש יהיה אירוע הוני.

חשוב להדגיש כי עניין ההכרה בהוצאה במסלול של הקצאת אופציות שאינן סחירות שלא בידי נאמן (שיש אירוע פירותי לעובד בעת המימוש) לא הוסדר - לא לחיוב ולא לשלילה. יש צדדים לכאן ולכאן לעניין הכרה בהוצאה. באפשרויות האחרות של הקצאת אופציות שלא בידי נאמן יהיה אירוע (הוצאה) למנפיק במועד שבו יש הכרה בהכנסה למקבל (במועד ההקצאה). אפשרות נוספת שהוסדרה בסעיף 102 לפקודה היא האפשרות להקצות אופציות בידי נאמן. בהקצאה כזאת יש אפשרות שההכנסה בידי המקבל תהיה הכנסה הונית או הכנסה פירותית.

בהקצאה באמצעות נאמן, הנאמן אמור להחזיק את המניות בין 12 חודשים ועד 24 חודשים ממועד ההקצאה. משך ההחזקה תלוי במסלול המיסוי, במסלול פירותי 12 חודשים, ובמסלול הוני של 24 חודשים.

בחרה החברה במסלול נאמן והכנסת עבודה, תותר הוצאה לחברה - הכול באותו המועד של ההכרה בהכנסה.

במסלול נאמן ורווח הון, גם אם העובד אינו בעל שליטה, המיסוי יהיה בשיעור 25% ולחברה לא תותר הוצאה.

במסלול נאמן ורווח הון, גם אם הייתה הפרה, ולכן מסלול ההכנסה נהפך לפירותי, עדיין ההוצאה לא תותר לחברה.

מובן שבהוראות הסעיף ובתקנות שמכוחו יש הוראות נוספות, שעוסקות בדיווידנד ובהפיכת עובד לבעל שליטה בעקבות ההקצאה.

לעניין בעל שליטה, מסלול המיסוי שלו יהיה פירותי. מועד המיסוי אמור להיות בהקצאה ולדבר יש חריגים. לדוגמה, בחברה לא נסחרת מאחר שקיימת בעיה בקביעת השווי. הדבר מצריך פנייה לרשות המסים כדי לדחות את מועד אירוע המס.

בכל המקרים, הכנסת עבודה גוררת חבות בדמי ביטוח. מועד החבות בדמי ביטוח אינו מקביל למועד החבות לעניין מס הכנסה (ראו בנושא את פסק הדין בעניין שרון טופז ושרון זלצמן).

הגדלת הוצאות או הקדמת הוצאות

הגדלת הוצאות

רכישת שירותים ומוצרים מסוימים, שאינם מלאי עסקי, תיחשב להוצאה גם אצל עסקים מסחריים וגם אצל המדווחים על בסיס מזומן. ההבדל ביניהם יהיה: מי שמדווח על בסיס מזומן חייב גם לשלם את התמורה בפועל עד סוף השנה. כל זאת, אם הרכישה היא בסכומים סבירים והיא נעשתה במהלך הרגיל של העסק. כל הפרזה בנדון עלולה לגרום לפסילת ההכרה בהוצאה לצורכי מס השנה וייחוסה לשנים הבאות.

ההוצאות לעניין זה הן בדרך כלל לפרסום, ליחסי ציבור, לתיקונים, לאחזקה, לשיפוצי מנועים לפי סעיף 17(3) לפקודה, לספרות, לייעוץ עסקי ומשפטי, לייעוץ שיווקי ולאנשי מקצוע אחרים הנותנים שירותים לעסק, לדמי חבר לארגונים מקצועיים, לנסיעות לחו"ל, להשתתפות בכנסים, בוועידות, בתערוכות וכו'.

הוצאות אלה אפשר להקדים לשלם לפני סוף השנה. כמו כן אפשר להקדים ולשלם מענקים, פיצויים לעובדים מכספי המעביד, פדיון חופשה, בונוסים ותמריצים לעובדים, שלפי המוסכם הם צריכים לקבלם בשנה הבאה.

הקדמת הוצאות

קיימת דילמה בכל הקשור להקדמת תשלומים תקופתיים, כגון: שכר דירה, דמי ביטוח. קיימת מחלוקת בין נציבות מס הכנסה לבין מומחי מס שונים בכל הקשור לתשלומים שכאלה מראש לתקופה ארוכה. אנשי מס הכנסה אינם רואים בתשלומים תקופתיים מראש לשנים אחדות הוצאה בייצור הכנסה, גם לאלה המדווחים על בסיס מזומנים. עם זאת, אנשי המס גמישים בדרך כלל עם תשלומים המשולמים בסוף השנה, לשנה אחת מראש, ובתנאי שמדובר במהלך עסקי קבוע מדי שנה בשנה.

ריבית הנובעת מניכיון שטרות ומניכיון שיקים של לקוחות היא הוצאה מוכרת למס באותה שנה שבה בוצע ניכיון השטרות או ניכיון השיקים.

מבחינת תכנון המס, מוצע לשקול אפשרות לבצע לקראת סוף השנה ניכיון שטרות או ניכיון שיקים כלעיל, כאמצעי חלופי לקבלת אשראי אחר, כפוף למחיר האשראי.

תשלום שכר עבודה בעבור חודש דצמבר, אם ישולם במועדי תשלום רגילים בתחילת ינואר, עלול להיחשב הוצאה לא מוכרת לשנת המס השוטפת למדווחים על בסיס מזומן. עם זאת חשוב לדעת כי בדרך כלל, ולפנים משורת הדין, מתירה נציבות מס הכנסה למעסיקים לכלול הוצאה כזו במסגרת הוצאות שכר בשנה שבעדה שולמו, שאם לא כן ייפגם גם מערך הדיווח המקובל על הכנסות העובד השכיר.

למי שאינו מוכן "לקחת סיכון" מוטב שישלם לעובדיו עד ליום 31 בדצמבר את משכורת חודש דצמבר עם התוספות הנלוות לה. לכן, בעסק המתנהל על בסיס מזומנים מומלץ לשלם לעובדים, למוסד לביטוח לאומי ולביטוחי הפנסיה את יתר ההוצאות עד סמוך לסוף השנה. הוצאות אפשריות כדאי להקדים ולשלם בתוך שנת המס.

מן התשלומים לתושבי חוץ יש להעביר ניכוי מס מהכנסה של תושב חוץ על פי סעיפים 164 או 170 לפקודה (כגון: ריבית, תמלוגים וכו').

תשלומים לתושב חוץ, שהם הכנסה חייבת לפי סעיף 18(ה) לפקודה, יותרו בניכוי רק אם שולמו לפני תום שנת המס, או שהמס עליהם נוכה לא מאוחר משלושה חודשים לאחר תום שנת המס, והועבר אל פקיד השומה בתוך שבעה ימים מיום הניכוי בתוספת ריבית והפרשי הצמדה.

ניכוי הוצאות להתאמת מושכר

לפי תקנות מס הכנסה (כללים בדבר ניכוי הוצאות להתאמת מושכר), התשנ"ח-1998, השוכר מקרקעין לתקופה הקצרה מ-25 שנים, שהוציא הוצאות להתאמת המושכר לצורכי ייצור הכנסתו, יוכל לנכות הוצאות אלו בשיעור 10% בכל שנה, החל משנת המס שבה הוצאו, אך לא לפני שנת המס שבה החל המושכר לשמש בייצור הכנסת השוכר; ושיעור ההפחתה לצורכי מס איננו כלל לתקופת השכירות בפועל (ארוכה/קצרה מ-10 שנים).

תקופות ההפחתה וביצועה הן כמובא בשלוש הפסקאות להלן:

א. אם המחכיר **אינו מחזיר** לחוכר את שווי המחוברים - תהיה הפחתת ההשקעה, על פני תקופת החכירה, בשיטת הקו הישר.

ב. אם המחכיר **מחזיר** לחוכר את **כל** שווי המחוברים - תהיה הפחתת ההשקעה בהתאם לשיעור הפחת הקבוע בתקנות מס הכנסה (פחת), 1941 (בתקנות אלה נקבעו שיעורי הפחת הרגילים לנכסים).

ג. אם המחכיר **מחזיר** לחוכר רק **חלק** משווי המחוברים - תהיה הפחתת ההשקעה של החלק שאינו מוחזר לפי תקופת החכירה.

נפנה את תשומת הלב לדיון לעיל בחוזר מס הכנסה בנושא.

הוצאות לשיפוצים

במסגרת הוצאות אחזקה אפשר לכלול הוצאות לתיקונים ולשיפוצים שנתיים, אשר במהותם הם "שמירה שוטפת על הקיים". יש להיזהר מלהכליל בהוצאות האחזקה האמורות תשלומים מהותיים לשיפוצים ולשיפורים בנכס או במושכר או תשלומים אחרים, אשר במהותם הם בעלי אופי הוני.

בפסק דין כימוביל בע"מ (ע"א 487/79) קבע שופט ביהמ"ש העליון ברק את ההבחנה בין תיקונים המוכרים כהוצאה לבין שיפוצים שאינם מוכרים כהוצאה. כל הוצאה שמעלה את ערך הנכס או משביחה אותו היא איננה הוצאה לשמירת הקיים, וככזו - אין היא מותרת לניכוי. בדרך זו קובע השופט ברק כי צביעה מעלה את ערך הנכס ומתווספת לעלותו לחישוב פחת ורווח הון במכירה, בעוד ביטוח מהווה הוצאה שוטפת לשמירה על הקיים.

תיקון מכונית או כל מכונה אחרת לאחר תאונה הוא הוצאה שוטפת לפי סעיף 31 לפקודה. כל תיקון מהווה למעשה השבחה, אך רק השבחה מעבר למצב המקורי החדש צריכה להיחשב השבחה, כגון: החלפת המנוע המקורי במכונית במנוע חזק ממנו, או ריצוף בשיש איטלקי במקום מרצפות סוג ב' שנתקבלו מקבלן.

פחת

ייתכנו מקרים שבהם נכסים יוגדרו בו-זמנית בקטגוריות שונות, המקנות שיעורי פחת שונים. במקרים כאלה עלולה להתעורר מחלוקת בין הנישום לבין פקיד השומה בקביעת שיעור הפחת הראוי אשר מותר בניכוי.

בבואנו לקבוע את סיווגו של נכס לצורך קביעת שיעור הפחת בו, המבחן הראשון העומד לפני הנישום הוא קביעת ייעוד הפעלתו של הנכס.

לאחר קביעת סיווגו של הנכס יש לבחון אם אפשר לפצל אותו ליחידות משנה, שיש להן קיום עצמאי, או שכל היחידות בו משרתות תכלית אחת כוללת. זהו מבחן "העצמאות התפעולית".

נפנה את תשומת הלב לתקנות הפחת המואץ, המאפשרות פחת בשיעור 50%. כמו כן נציין כי בשנים האחרונות פסקי דין ישנים, כמו קולנוע רינה ונצב"א, התחלפו בפסיקה כלכלית. גם נכסים שאינם מופיעים בתקנות מס הכנסה (פחת), 1941, ניתן להפחיתם על פי המהות הכלכלית.

שיחלוף - החלפת ציוד

אם רוצים למכור נכסים, אפשר להיזקק לסעיף 96 לפקודה, המאפשר לנישום שבבעלותו נכס בר פחת לרכוש נכס אחר במקום הנכס שמכר, בתוך תקופה של 4 חודשים לפני המכירה ועד 12 חודשים לאחריה, לחילוף הנכס שמכר במחיר העולה על מחירו המופחת.

הפעלת סעיף זה גורמת להקטנת הפחת של הנכס שנרכש. לכן בסעיף זה מוטב להשתמש לצורכי כלי רכב שמוגבלים בניכוי ההוצאות, ובכללן הפחת.

באפריל 1991 נפסק בפסק הדין צ'רני ישראל (עמ"ה 193/89) כי הנישום יכול למכור נכס אחד, ובתמורתו לקנות נכס אחר בלי לשלם מס רווח הון לפי סעיף 96 לפקודה. במקרה הנידון בפסק הדין נמכרו 50% ממחפרון ונקנה טרקטור.

ציוד או מכוונות אשר יצאו מכלל שימוש, כדאי לממשם, כדי שאפשר יהיה לתבוע ולקבל את ההפסד ממכירתם בשנת מס זו.

נפנה את תשומת הלב גם להוראות סעיף 27 לפקודה, שמאפשר להפוך הפסד הון להפסד עסקי, בתנאי שהתקיימו התנאים בסעיף.

הכרה בהוצאות רכב

מכוח סעיף 31 לפקודה חוקקו תקנות מס הכנסה (ניכוי הוצאות רכב), התשנ"ה-1995 (להלן בפרק זה: "התקנות"), שקובעות כללים לעניין שיעור הניכוי של הוצאות הרכב.

החל בשנת 2008 התבטלה הנוסחה לעניין שיעור ההכרה בהוצאות רכב, נוסחה שהתבססה על מספר הקילומטרים שנסע הרכב במהלך שנת המס, וכן הקביעה כי 9,900 ק"מ שימשו לנסיעה פרטית.

יש לבחון לגבי כל כלי רכב לאיזו הגדרה הוא משתייך בתקנות.

כללי הניכוי

- רכב תפעולי - ההוצאה תותר במלואה.
- רכב שהמעביד העמיד לרשות עובדו - ההוצאות יותרו במלואן (תקנה 3 לתקנות).
- רכב שלא שימש לייצור הכנסת עבודה - תלוי בסוג הרכב:
- רכב, למעט אופנוע שסיווגו L3 ולמעט רכב כאמור להלן - סכום הוצאות החזקת הרכב בניכוי שווי השימוש ברכב כפי שנקבע בתקנות מס הכנסה (שווי השימוש ברכב), התשמ"ז-1987 (להלן - תקנות שווי השימוש), או סכום בגובה 45% מהוצאות החזקת הרכב, לפי הגבוה.
- לגבי אופנוע שסיווגו L3 - סכום הוצאות החזקת רכב בניכוי שווי השימוש כפי שנקבע בתקנה 2(ב) לתקנות שווי השימוש, או סכום בגובה 25% מהוצאות החזקת הרכב, לפי הגבוה.
- לגבי רכב שסיווגו M1, שסיווג המשנה שלו הוא אוטובוס ציבורי או מונית, כאמור בתקנה 271א(ד)(1) לתקנות התעבורה, התשכ"א-1961 (להלן - תקנות התעבורה) - סכום הוצאות החזקת הרכב בניכוי שווי השימוש ברכב כפי שנקבע בתקנות שווי השימוש, או סכום בגובה 90% מהוצאת החזקת הרכב, לפי הגבוה.
- לגבי רכב שסיווגו M1, שסיווג המשנה שלו הוא רכב סיוור או רכב מדברי, כאמור בתקנה 271א(ד)(1) לתקנות התעבורה - סכום הוצאות החזקת הרכב בניכוי שווי השימוש ברכב כפי שנקבע בתקנות שווי השימוש, או סכום בגובה 80% מהוצאות החזקת הרכב, לפי הגבוה.
- לגבי רכב שסיווגו M1, שסיווג המשנה שלו הוא רכב שצוין ברישיון הרכב שלו כרכב להוראת נהיגה, כאמור בתקנה 271א(ד)(1) לתקנות התעבורה - סכום הוצאות החזקת הרכב בניכוי שווי השימוש ברכב כפי שנקבע בתקנות שווי השימוש, או סכום בגובה 77.5% מהוצאות החזקת הרכב, לפי הגבוה, ובלבד שבבעלות הנישום רכב כאמור אחד בלבד, ולגבי מי שבבעלותו רק שני כלי רכב כאמור, שלגבי אחד מהם בלבד צוין ברישיון הרכב שהוא בעל תיבת הילוכים אוטומטית, במקום "77.5%" יקראו "68%".

- ברכב של חברה להשכרת רכב לתקופה קצרת מועד (להלן - החברה) - כל הוצאות החזקת הרכב לגבי כלי הרכב שמספרם עולה על מספר עובדי החברה.

שווי השימוש ברכב

ב-1.1.2010 נכנסה לתוקף הרפורמה במיסוי כלי רכב צמודים, המכונה "השיטה הליניארית של זקיפת שווי שימוש ברכב". לפני הרפורמה, נקבע שווי השימוש ברכב בהתאם לקבוצות מחיר, ואילו לאחר יישומה יחושב שווי השימוש כאחוז מתוך מחיר הרכב.

שינוי שיטת חישוב שווי השימוש

תקנות שווי חדשות קובעות כי החל מ-1 בינואר 2010 תיושם שיטת חישוב ליניארית של שווי השימוש בהתאם למחיר המתואם לצרכן של הרכב. שווי השימוש שייזקף כהכנסה ייגזר כאחוז ממחיר זה ויהא תוצאת מכפלת המחיר המתואם לצרכן של הרכב בשיעור שווי השימוש.

יודגש כי שיטת החישוב הליניארית כפי שהותקנה בתקנות שווי חדשות, תחול אך ורק לגבי כלי רכב שנרשמו לראשונה במשרד התחבורה (להלן-"כלי רכב שנרשמו לראשונה") החל מ-1 בינואר 2010. לפיכך, בשנות המס 2010 ואילך, זקיפת שווי השימוש לרכב צמוד בהתאם למתווה קבוצת המחיר אליו משתייך הרכב תמשיך לחול אך ורק על כלי הרכב שנרשמו לראשונה עד לתאריך 31 בדצמבר 2009. כמו כן לגבי אופנועים שסיווגם L3 תחול השיטה הישנה של קבוצות המחיר ללא קשר למועד הרכישה.

להלן טבלאות סכומי שווי השימוש ברכב בשנת 2012 על פי שיטת החישוב הישנה (קבוצות מחיר) והאחוזים מהמחיר לפי השיטה הליניארית:

שיטת חישוב ישנה - לפי קבוצות מחיר

שווי שימוש בש"ח לחודש החל מ-1.1.2012	קבוצת מחיר - רכב פרטי
2,640	1
2,870	2
3,690	3
4,420	4
6,120	5
7,930	6
10,200	7

אופנוע L3 שנפח מנועו עולה על 125 סמ"ק והספק מנועו מעל 33 כוח סוס - 880 ש"ח לחודש.

שווי שימוש ברכב צמוד - שיטת חישוב חדשה המודל הלינארי

החל משנת המס 2010 מחושב שווי השימוש ברכב צמוד, בנוגע לכלי רכב שנרשמו לראשונה החל מ-1.1.2010, כשיעור מתוך מחיר המחירון של הרכב בהיותו חדש.

שיעורי שווי השימוש החדש בשנת 2012 הינם:

2.48% ממחיר הרכב לצרכן.

תקרת מחיר המחירון לעניין חישוב שווי השימוש: 490,020 ש"ח

הנוסחה לחישוב שווי שימוש:

שיעור שווי שימוש X מחיר מתואם X הצמדה למדד - 540 ש"ח לרכב היברידי

רכב - קיזוז מס תשומות

רכב - קיזוז מס תשומות

כמה תקנות בתקנות מס ערך מוסף, התשל"ו-1976 (להלן: "תקנות מע"מ") עוסקות ב"רכב": תקנה 1 - הגדרות; תקנה 14 - אי התרה בקיזוז מס תשומות במקרה של רכב פרטי; ותקנה 18 - תשומות מעורבות. הנוסחה שהייתה קבועה בתקנה 18 לתקנות מע"מ לגבי תשומה מעורבת - הכרה ב-2/3 או ב-1/4 מהתשומות - נפרצה כלפי מעלה, והותרו אף 90% מהתשומות בפס"ד על רד הנדסה מעליות (ע"ש 1097/04). הגדרות:

רכב פרטי" - רכב נוסעים פרטי, רכב פרטי דו-שימושי רכב נוסעים פרטי, רכב פרטי דו-שימושי, **רכב מסחרי אחוד** ו**רכב מסחרי בלתי אחוד** כמשמעותם בתקנות התעבורה, התשכ"א-1961, **ובלבד שמשקלו הכולל המותר של רכב מסחרי כאמור אינו עולה על 3,500 ק"ג** וכן רכב המפורט בתוספת הרביעית, דומה לו במהותו או זהה לו אך למעט גיפ המועסק דרך קבע בתנאי שדה או בחצרי העסק או המפעל

כלומר, לא יותר ניכוי מס תשומות עפ"י תקנה 14 (א) לתקנות בגין רכישה (לרבות יבוא והשכרה) של רכב מסחרי שמשקלו אינו עולה על 3,500 ק"ג ובכלל זה טנדרים, רכב מסחרי אחוד, מסחריות קלות, וואנים וכדומה.

תקנה 14 (ב) לתקנות קובעת רשימה סגורה של עוסקים הרשאים לנכות את מס התשומות להלן סוגי העוסקים:

1. רכישת רכב בידי עוסק שעסקו מכירת רכבים

2. לימודי נהיגה בבית ספר לנהיגה;

3. השכרת רכב בידי מי שעסקו השכרת רכב;

4. הסעת נוסעים במהלך העסק, בידי מי שעסקו הסעת נוסעים;

5. סיורים וטיולי שטח בידי מי שעסקו ארגון סיורים כאמור.

6. גיפ המועסק דרך קבע בתנאי שדה או בחצרי מפעל:

גיפ המועסק דרך קבע בתנאי שדה או בחצרי העסק או המפעל, אינו נחשב לעניין התקנות הנ"ל כ"רכב פרטי", פועל יוצא מכך, הוא שאם מתקיימים התנאים כמפורט בסעיף 1 לעיל, ניתן לנכות את מס התשומות בגין רכישתו או יבואו לעניין זה יובהר, כי בפסק הדין של בית המשפט המחוזי בעניין "תל שבע" נקבע שרכב פרטי כאמור מסוג גיפ ייחשב כ"מועסק בתמידות בתנאי שדה" אם רוב רובו של השימוש ברכב נעשה בדרכים שאינן סלולות להוציא: נסיעות בדרך סלולה לצורכי מילוי דלק, מעבר משדה לשדה ונסיעה מהבית לשדה וחזרה. יודגש, כי כל שימוש אחר בדרכים סלולות יגרום לכך שהגיפ לא ייחשב כ"מועסק בתמידות בתנאי שדה" ואין לנכות את מס התשומות בגינו.

ניכוי מס תשומות בגין הוצאות שוטפות (אחזקה, דלק וכיו"ב)

מס התשומות שהוטל על עוסק בגין הוצאות שוטפות הקשורות לשימוש ברכב הפרטי או המסחרי יותר בניכוי כאמור בהוראות תקנה 18 לתקנות בשיעור יחסי, שהוא כיחס השימוש העסקי לכלל השימוש.

היה בשימוש שלא לצורכי עסק שימוש בלתי מסוים ינהגו בו לפי הכללים כדלהלן:

א. קבע המנהל את השימוש היחסי שלא לצורכי עסק - יראו את קביעתו כשומה וינהגו על פיה כל עוד לא נקבע אחרת.

ב. לא קבע המנהל את החלק היחסי, ועיקר השימוש בנכס או השירות הוא לצורכי עסק רשאי העוסק לנכות שני שלישים ממס התשומות.

ג. לא קבע המנהל את החלק היחסי, ועיקר השימוש בנכס או בשירות הוא שלא לצורכי עסק רשאי העוסק לנכות רבע ממס התשומות.

ניכוי מס תשומות בגין רכישה או יבוא אופנוע

קטנועים ואופנועים אינם בגדר "רכב פרטי" כמשמעותו בתקנה 1 ולפיכך לא יחול בגינם האמור לעיל.

יחד עם זאת בהתחשב באופי השימוש המעורב באופנועים וקטנועים יש להחיל בגין רכישתם (לרבות יבואם או השכרתם) את הוראות תקנה 18 לתקנות מע"מ כלומר בשיעור יחסי, שהוא כיחס השימוש העסקי לכלל השימוש.

במילים אחרות, שימוש באופנוע אשר אינו ניתן לייחוס מסוים יזכה את העוסק בניכוי מס יחסי, כך שבמקרים בהם עיקר השימוש הוא לצורכי העסק (כגון שליחויות וכו') יוכר 2/3 ממס התשומות, בעוד שביתר המקרים יוכר ניכוי של 25% ממס התשומות.

במקביל, מכירת האופנוע בעתיד ע"י העוסק תחויב במס באופן יחסי למס התשומות שנוכה, כאמור בסעיף 31(4) לחוק.

השכרת רכב פרטי

הגדרת "מכר" שבסעיף 1 לחוק, כוללת בין היתר, גם השכרה.

מכאן, שכל האמור לעיל, יחול גם על עוסק השוכר רכב פרטי.

ניכוי הוצאות לפינוי דייר מוגן

כללי מס הכנסה (ניכויים מסוימים לבעלי בתים המושכרים בשכירות מוגנת), התשל"ח-1977 מאפשרים לנכות דמי פינוי דייר מוגן, שהתגורר במושכר שרכשו כשהוא פנוי או שרכשו תפוס, והפינוי היה שלוש שנים מיום רכישתו.

תנאי בסיסי לסיווג הוצאות דמי הפינוי כהוצאה פירותית אצל בעל מושכר, שרכש את המושכר כשהוא **תפוס**, הוא תשלום דמי הפינוי **לאחר תום שלוש שנים** מיום רכישת הנכס. מי שרכש את המושכר כשהוא פנוי, ולאחר מכן השכירו בשכירות מוגנת, יכול לשלם דמי פינוי בשל פינוי הדייר המוגן בכל עת שיחפוץ [סעיף 1(א)].

דמי פינוי ששילם נישום בשל פינוי דייר מוגן ממושכר, **שרכשו תפוס לפני שחלפו שלוש שנים** מיום הרכישה, יותר לנכותם החל משנת המס שבה שולמו לפי שיעור הפחת המתאים למבנים (2%, 4% וכו'), ובלבד שאם התקבלו בשנה מסוימת דמי מפתח מהמושכר, ינוכו דמי הפינוי בשיעור הפחת מדמי המפתח תחילה [סעיף 1(ב)].

הרציונל שבבסיס ההגבלה של התרת הניכוי ברכישת נכס תפוס, בחלוף תקופה של שלוש שנים מיום רכישת הנכס ועד לתשלום דמי הפינוי, הוא: מניעת הרכישה של נכס ברכישה לשיעורין. המחוקק ראה צורך לעודד את התרת הקשר הכפוי, שבו מצויים גם בעל המושכר וגם הדייר המוגן, שמקורו בחוק אנכרוניסטי, שאינו עולה בקנה אחד עם היתרונות הכלכליים שהמחוקק חפץ ביקרם כיום..

הפסדים

הפסד עסקי שנוצר בשנה השוטפת ניתן לקיזוז מכל הכנסה באותה שנה של שני בני זוג במקרה של חישוב משותף. הפסד עסקי המועבר משנים קודמות יקוזז מהכנסות מעסק או ממשלח יד, לרבות מרווח הון מעסק. החל משנת 2007 ניתן לקזז הפסד מועבר מעסק שנוצר משנת 2007 לעומת הכנסה ממשכורת, בהתקיים תנאים כגון שהפסיק את התעסקותו וכו'. מאידך, הפסד מהשכרת בניין ניתן לקזז מהכנסות מאותו בניין בלבד בשנים הבאות, לרבות שבה, אם יימכר הבניין. **ראו גם הוראות סעיף 8 לפקודה, שמרחיבות מעט את אפשרות הקיזוז.**

אם צפויות לחברה הכנסות מדמי שכירות בשנים הבאות, אשר לא ניתן לקזז מהן הפסדים מועברים מעסק, מומלץ במידת האפשר לגבותן עוד השנה כדי לקזז מהן את הפסדים השוטפים.

בהתאם לנוהלי רשות המסים, חברה המתכוונת לממש נכסי מקרקעין אשר יניבו שבה ריאלי בשנת המס הבאה, וברשותה נכסים אחרים המיועדים למכירה ומכירתם תניב הפסדי הון, מומלץ כי תממש את נכסי ההון הללו עד לתום שנת המס העכשווית; שכן, קיזוז הפסדי ההון משבח המקרקעין בשלב שומת מס שבה יהיה מורכב יותר.

בפסק הדין בעניין עמ"ה 91/96 נקבע כי כאשר מתברר שבעל חוב דרש להכיר בסכום החוב כהפסד הון בדוח האישי, משמעות הדבר היא, בהכרח, כי הוא מבחינתו השלים עם העובדה שחוב זה לא ייפרע עוד בידיו; ואם אותו בעל חוב הוא גם מנהלה של החייבת, הקובע כיצד היא תפעל ומה היא תעשה, משמע שגם מבחינתה מדובר בחוב שהיא לא תידרש עוד לפרועו.

בית המשפט קבע כי נכון עשה המשיב כאשר החליט בנסיבות העניין ליישם בנושא שבמחלוקת את עקרון ההקבלה, שהוא עיקרון יסוד בדיני המס, ולראות בהפסד ההון שתבע המנהל בתיקו האישי בבחינת הכנסה חייבת בתיק החברה שבניהולו.

הפסיקה הנ"ל התערערה מעט בשנים האחרונות.

בתנאים מסוימים ניתן לקזז הפסדים בין חברות, העומדות בדרישות חוק עידוד התעשייה (מסים), התשכ"ט-1969. בעזרת הקיזוז אפשר להעביר הפסדים מחברה לחברה. אפשר להגיש דוח מאוחד לשנת 2009 לחברה-האם ולחברה-הבת, ולהעביר הפסדים מחברה לחברה מהתקופה שלאחר שהחברה-האם רכשה את החברה-הבת.

הפסד הון ניתן לקיזוז מרווח הון בלבד. יתרת הפסד הון שלא קוזזה בשנת המס השוטפת ניתנת לקיזוז במשך שנות המס הבאות לאחר השנה שבה נוצר ההפסד. הפסד הון יקוזז תחילה מרווח הון ריאלי, ויתרת הפסד ההון שטרם קוזזה תקוזז ביחס של 1 ל-3.5 מן הסכום האינפלציוני.

"הפסדים על הנייר" כדאי להפוך להפסדים ממשיים, כדי לרשום אותם כהוצאה בשנת המס השוטפת, כגון:

א. "קבלנים מבצעים" שעלולים להפסיד בבנייה - כדאי שיזדרזו להשלמת 50% מההיקף הכולל של הבנייה, כדי שיוכר להם ההפסד לפי סעיף 8א(ב)(2) לפקודה.

ב. מי שמחזיק מלאי שערכו ירד - מוטב שימכור אותו ויממש את ההפסד (יש דעה שלפיה אין צורך לממש מלאי כדי להכיר בהפסד).

נישום שהוציא בשנת המס סכום לחילוף מכונות וציוד המשמשים בעסק, יותר לו ניכוי סכום השווה להוצאות שהוציא לרכישת המכונות והציוד הישנים בניכוי הפחת; או, לחלופין, הסכום שהוציא לרכישת המכונות והציוד **החדשים** - לפי הנמוך. המשמעות היא הפיכת הפסד הון להפסד עסקי (ראו סעיף 27 לפקודה).

לפי סעיף 103 לפקודה, אפשר לקזז הפסדים שנצברו בחברות מתמזגות עד לפני המיזוג החל משנת המס שלאחר המיזוג מהכנסתה של החברה הקולטת. בכל שנת מס לא יותר לקיזוז סכום העולה על 20% מסך כל ההפסדים של החברות המעבירות והחברה הקולטת או סכום העולה על 50% מהכנסתה החייבת של החברה הקולטת באותה שנת מס לפני קיזוז ההפסד משנים קודמות - לפי הנמוך ביניהם.

בחברות תעשייתיות שחל עליהן חוק עידוד התעשייה (מסים), התשכ"ט-1969, והמגישות דוח מאוחד - הפסד שהיה בחברה-האם או בחברה-הבת לפני שנת המס, שעליה הוגש דוח מאוחד, לא יותר לקיזוז בדוח המאוחד. הפסד כאמור יותר לקיזוז מההכנסה של החברה שבה נוצר.

סדר קיזוז הפסדים

המישור הפירותי

1. הפסד שוטף של אדם מעסק או ממשלח יד, שאילו היה רווח היה נישום לפי הפקודה, **ניתן** לקזזו כנגד הכנסה חייבת של אותו אדם. הקיזוז מבוצע בשנה שבה נוצר ההפסד ושבה נוצר הרווח. כלומר, אין אפשרות שבשנה אחת יש רווח ובשנה לאחר מכן - הפסד, ויותר קיזוז. אין קיזוז אחורנית.

2. היה ומבוצע חישוב **נפרד** לבני זוג, ניתן להעביר הפסד בין בני הזוג. לא יותר להעביר הפסד של אחד מבני הזוג לבן הזוג השני, אם לבן הזוג שלו יש הפסד קיימת גם הכנסה שממנה ניתן לקזז את ההפסד, לאור פסק הדין בן אליהו (עמ"ה 9025/06).

3. במקרה שאי אפשר לקזז את ההפסד בשנה שבה נוצר, יועבר ההפסד לשנים הבאות. הפסד המועבר מעסק או ממשלח יד "נחות" מהפסד שוטף, כלומר - אי אפשר לקזז הפסד מועבר מכל מקור; הפסד מועבר אפשר לקזזו מול הכנסה חייבת מעסק או ממשלח יד, לרבות רווח הון **בעסק** או במשלח יד.

אפשר לקזז הפסד מועבר מעסק או ממשלח יד שנוצר משנת 2007 ואילך אף מול הכנסה משכר (שמקור חיובה הוא סעיף 22 לפקודה), בהתקיים התנאים להלן:

א. לאותו אדם לא הייתה הכנסה מעסק או ממשלח יד בשנת הקיזוז.

ב. אותו אדם חדל לעסוק בעסק או במשלח יד שיצרו את ההפסד המועבר.

ג. מקור ההפסד המועבר אינו מחברת בית, מחברה משפחתית או מחברה שקופה.

4. לעניין נושא קיזוז הפסדים, "הכנסה חייבת" ו"רווח הון" כוללים שבח מקרקעין.

5. למרות הוראות סעיף 28(א) לפקודה שדן בקיזוז הפסד שוטף, והוראות סעיף 28(ב) לפקודה שדן בקיזוז הפסד מועבר, הנישום יכול לבקש שלא לקזז הפסד, שוטף או מועבר, מול סכום אינפלציוני או כנגד רווח הון, ריבית או דיווידנד, אם שיעור המס החל עליהם אינו עולה על 25%.

סעיף 28(ח) לפקודה קובע שהפסד שהיה לאדם מהשכרת בניין, אפשר לקזזו כנגד הכנסתו מאותו בניין בשנים הבאות. משמע, הפסד מהשכרת בניין (נכס) ניתן לקזז מול הכנסה מאותו הנכס בלבד.

סעיף 29 לפקודה דן בקיזוז הפסדים שנוצרו מחוץ לישראל. במרבית המקרים הקיזוז יהיה רק כנגד הכנסות מחוץ לישראל, ורק במקרים מסוימים יותר קיזוז גם כנגד הכנסות בישראל.

סעיף 92 לפקודה דן בקיזוז הפסד הון.

1. הפסד משבח כמוהו כהפסד הון לעניין קיזוז ההפסד, כך נקבע בסעיף 92(א)(1) לפקודה.

2. הפסד מנכס מחוץ לישראל יקוזז תחילה מול רווח מנכס שמחוץ לישראל. אם אין רווח על נכס מחוץ לישראל, יקוזז ההפסד מול רווח מנכס בישראל. הכלל הזה נכון לגבי הפסד שוטף והפסד מועבר.

3. הפסד הון שוטף במכירת נייר ערך, אפשר לקזזו (בתנאים מסוימים) אף מ:

הכנסה מריבית או מדיווידנד ששולמו בשל אותו נייר ערך.

הכנסה מריבית או מדיווידנד ששולמו בשל נייר ערך אחר, ששיעור המס החל על הריבית או על הדיווידנד שקיבל אותו אדם אינו עולה על 25%.

משמע, אפשר לקזז הפסד שוטף ממכירת נייר ערך אף מול דיווידנד וריבית מניירות ערך. ואולם, מאחר שהחל משנת 2012 משיכת דיווידנד על ידי בעל שליטה מחברה בבעלותו חייבת במס בשיעור 30% - לא ניתן לקזז הפסד הון כנגד דיווידנד זה.

חשוב לזכור כי הפסד הון ממכירת נייר ערך הוא אף במקרה של נייר ערך זר. כך עולה מהגדרת "נייר ערך" בסעיף 88 לפקודה.

נספח ג' לדוח השנתי לגבי רווחים מניירות ערך מכיל טבלאות עזר לביצוע קיזוז הפסדי הון מריבית ודיווידנד כאמור.

הכרה בחובות אבודים

רצוי להקדים ולסכם טיפול בחובות בעייתיים, דהיינו: לקבוע את סכום ההפחתה כפי שמוסכם עם החייב ולזקוף אותו בחשבונות או להביא לסיום הליכי גבייה או פשרה. דבר זה יקל את תביעת ההוצאה לצורכי מס. מצוין בזה כי חובות אבודים מוכרים כהוצאה רק אם מוכח להנחת דעתו של פקיד השומה כי נעשו כל המאמצים לגבותם. לפיכך, רצוי להיערך לביצוע פעולות לגביית החובות, כגון פנייה חוזרת לחייבים, פנייה לעורכי דין, הגשת תביעות משפטיות וכו'.

את ההנחיות העיקריות כפי שהובאו בחוזר מס הכנסה, המבטאות את עמדת רשות המסים בנושא הנדון, אפשר לסכם כלהלן:

א. חוב אבוד יוכר רק אם הוא עסקי.

ב. החוב בלתי אפשרי לגבייה (למשל, החייב פשט את הרגל או שהוא חברה בפירוק).

ג. חייב להתקיים התנאי, שליוס המאזן הגיע מועד פירעון החוב. אם מועד פירעון החוב הוא לאחר תאריך המאזן והחייב עדיין פעיל, לא קיים חוב אבוד, גם אם לאחר מכן כאשר הגיע מועד הפירעון החייב פשט את הרגל. המצב שונה אם מועד הפירעון הוא לאחר תאריך המאזן, ולתאריך המאזן ידוע שכבר לא יהיה אפשר לגבות את החוב (למשל, מכיוון שהחייב פשט את הרגל), יהיה אפשר להכיר בחוב כחוב אבוד.

ד. ויתור על חוב עסקי של חברה-אם, עליו מוותרת חברה-אם זו לחברה-הבת שלה, לא יוכר כחוב אבוד. החברה-האם צריכה להראות כי התאמצה לגבות את החוב.

מומלץ להיערך ולפעול לאיסוף ההוכחות אשר מראות את פעולת גבייתם של החובות, לרבות פנייה אל עורכי דין ואף הגשת תביעה משפטית. בגבייה חלקית של חובות ובהסכם פשרה על היתרה שלא נגבתה, יש צורך לשכנע את פקיד השומה כי לפני ההסכם נעשו כל המאמצים לגביית החוב במלואו.

חובות אבודים - אלה הם חובות של לקוחות שאינם יכולים לעמוד בתשלום חובותיהם. באלה - מוטב להגיע להסכם עם החייב עד 31 בדצמבר, או עד מועד עריכת הדוחות הכספיים, כדי שהחוב האבוד או המסופק יותר לניכוי בשנת המס העכשווית ולא בשנה הבאה.

לשם כך רצוי להוציא תעודת זיכוי לחייב ולקבל ממנו אישור על קבלתה.

יש גם אפשרות להמחות חובות רעים לחברת גבייה ולנכות את ההפרש בין סך החוב לבין הסכום שיתקבל בעבורו כהוצאה לצורכי מס.

אם מימש צד ג' את הערבות שנתנה החברה, תוכל החברה, בהתאם לעמדת נציבות מס הכנסה, לבקש להכיר בהפסד הון רק אם היא תוכיח כי החייב, שחובו שולם, הוא חדל פירעון לחלוטין, וכי אין הוא יכול לפרוע את הערבות, כולה או מקצתה. הוכחה כאמור היא כי החייב הפסיק את פעילותו, וכי הליכי הפירוק הסתיימו.

לפיכך, מומלץ לפעול במידת האפשר כדי לסיים את הליכי הפירוק ולגבש את הפסד ההון.

מצוין בזה כי עצם הדרישה להכיר בחוב כהוצאה אינה מונעת מבעל עסק מלהכחישו בבית המשפט. מומלץ גם כאן לנסות לגבש פשרה עוד לפני תום שנת המס, כדי ליהנות לפחות מסכום הפשרה כהוצאה.

לעניין מע"מ, נושא החובות האבודים הוסדר בתקנה 24א לתקנות מע"מ, בהמשך לפסיקת בית המשפט בעניין אלקה

התחייבויות תלויות

אם תלויות ועומדות נגד העסק תביעות כספיות מגורמים שונים, בגין אירועים הקשורים למהלך העסקים הרגיל (כמו תביעה משפטית של לקוח בגין פגם במוצר או איחור באספקה), אפשר לדרוש להכיר בסכום התביעה או בחלק ממנו כהוצאה. התנאים לכך הם: ידוע בוודאות כי החוב ישולם; יש אומדן מבוסס ביחס לסכום החוב; ואי הכללת החוב בין הוצאות העסק תגרום לעיוות התוצאה העסקית.

ההוצאות בגין הפרשה לחוב תלוי ייבחנו לפי העקרונות שהתגבשו בפסיקה, כמפורט להלן:

א. ההפרשה נדרשת לפי מבחנים חשובנאיים.

ב. אפשר לאמוד את ההוצאה.

ג. ההוצאה תהפוך לחוב מוחלט בעתיד בדרגת ודאות גבוהה.

יש לציין שגם אם החברה מתנגדת לחוב התלוי, ותובעים ממנה לשלם חוב זה, אין זה מונע ממנה את ניכוי ההפרשה כהוצאה.

יש לבדוק אם ההכנסות כוללות רכיב בגין אחריות טיב. אפשר ליצור הפרשה לאחריות טיב שתקטין את הכנסות השנה רק אם ניתן לאמוד את ההוצאה העתידית על בסיס סביר, כגון: חישוב לפי ניסיון העבר או לפי בסיס אחר, וכן חייב להתקיים תנאי של התחייבות כלפי צד ג' (להבדיל מ"התחייבות פנימית" של החברה כלפי עצמה).

כמו כן נקבע בפסיקה כי פקיד השומה רשאי לבדוק את נחיצותה של ההפרשה בעת הדיון על השומות.

תושבי חוץ

הוצאה ששולמה לתושב חוץ במהלך השנה, המהווה בידו הכנסה שיש לנכות ממנה מס במקור, יותר לנכותה בשנה השוטפת, אם היא מתייחסת לשנת המס, והמס נוכה מהכנסתו של תושב החוץ לא יאוחר מתום שלושה חודשים מתום השנה, בתוספת ריבית והפרשי הצמדה מתום שנת המס ועד מועד הניכוי מהעברת תשלום ההוצאה.

יש תשלומים לתושבי חוץ שאינם נחשבים בישראל להכנסה; ולכן העברת התשלומים הללו אליהם פטורה ממס. לדוגמה: דמי ניהול ודמי ייעוץ שמקבל תושב חוץ על ניהול ועל ייעוץ שנתן, כאשר העבודה בוצעה מחוץ לישראל, ועד לסכום של 60,000 דולר בשנה.

מתנות ללקוחות

כדאי להכין לפקיד השומה רשימת ישראלים (כולל עובדים לרגל אירועים אישיים) שקיבלו מתנות. תקנות מס הכנסה מאפשרות ניכוי הוצאות על מתנות, אשר ניתנו במסגרת העיסוק ולשם ייצור הכנסות, בשיעור של 210 ש"ח לשנה בשנת המס 2012.

הרשימה צריכה להיות נכונה, וצריך שיהיה יחס סביר בין עלות המתנה לבין היקף העסקים המתנהלים עם אותו לקוח

אש"ל לעובדים

בפסק הדין בעניין עמ"ה 156/96 נקבע כי יש לראות בארוחות לעובדים בבחינת טובות הנאה שקיבלו עובדי המערכת מידיה בשווה כסף. בתור שכאלה, יש - כדעת המשיב - לראותן בבחינת הכנסת עבודה אצל העובדים, ולזקוף את שוויין במלואו להכנסת העובדים, לפי סעיף 2(2) לפקודה. הנושא מקבל יתר חיזוק לאור ביטול ההכרה בהוצאות אש"ל כהוצאה מוכרת החל משנת 2011. כנ"ל באשר לאפשרות קיזוז מס התשומות מחד גיסא, וחיוב העובדים במס עסקאות מאידך גיסא.

מס על שכר

בעסק המנהל את חשבונותיו על בסיס מזומן, ניכויים משכר יש לשלם עד 31 בדצמבר. בעסק שאינו עובד על בסיס מזומן אפשר לפצל את הדיווח בין בעלי השליטה לבין יתר העובדים בשני טופסי 102, ובעבור יתר העובדים - לשלם כרגיל.

אם לעובדים מגיעים ימי חופשה או דמי הבראה והם מעוניינים לפדות אותם, והנישום מעוניין להקטין את ההכנסות באותה שנה מכל סיבה שהיא, יש לבצע את התשלומים בחודש דצמבר.

בחברות פרטיות רצוי לבחון מחדש את שיעור המשכורות של בעלי השליטה. יש מקרים שבהם נזקפת המשכורת אמנם לזכותם של בעלי השליטה, ומשולמים עליה מס ודמי ביטוח לאומי, אך בפועל העסק אינו מסוגל לשלמה. יש מקרים שהרווח נמוך וייווצר הפסד או שלא ניתן לקזז את המקדמות ששולמו בשל הוצאות עודפות. יש מקרים שהמקדמות הוקטנו והרווח גדל מהמשוער. הגדלת המשכורת היא אפשרות להקטנת הרווח ולאי חיוב בריבית ובהפרשי הצמדה, לפי סעיף 190(א)(2) לפקודה.

אם התוצאות העסקיות הן שליליות - אין טעם בזקיפת משכורות גבוהות לבעלי השליטה. מצד שני, יש חברות פרטיות שביטלו בזמן מקדמות מס, בטענה שכל רווחיהן מחולקים כשכר למנהלים. כדאי לבדוק אם זהו המצב בפועל.

כל שכר אשר משולם לבעל שליטה בגין השנה השוטפת, ואשר ניכויי המס בגינו ישולמו עד תום שלושה חודשים מתום השנה, יוכר כהוצאה, בתנאי שניכויי המס ישולמו עד תום אותם שלושה חודשים בצירוף הפרשי הצמדה. אפשר לרשום ולשלם מענקים לעובדים ולקרובים שאינם בעלי מניות גם בשנת המס הבאה, עד למועד עריכת הדוחות השנתיים.

החזקת כלי רכב

כלי רכב של חברה - הממומנים מאמצעיה הכספיים והרשומים בפנקסי חשבונותיה - רשומים במשרד הרישוי ע"ש מנהליה או בעלי תפקידים אחרים. זאת, בין היתר, כדי שלא להפסיד 10% ממחיר ה"מחירון" בעת מכירת כלי רכב שהיה בבעלותה של חברה זו.

נציבות מס הכנסה נדרשה לעניין. בתוספת מס' 1 להוראת ביצוע 6/90, מיום 2.8.1993, בנידון "טיפול בנכסים שנבנו בכספי תאגיד ונרשמו על שם בעלי מניות, מנהלים, או אנשים אחרים", קבעה כי במקרה שכזה תבסס החברה את הרישום בצורה זו ובהוכחות כלהלן:

- א. יש להוכיח כי הרכב רשום בספרי החברה, וכי הוא מופיע במאזן שלה.
 - ב. יש לציין בביאור למאזן כי הרכב הוא בבעלות החברה, אף על פי שהוא רשום על שם אדם פרטי.
 - ג. החברה התייחסה אל הרכב, מהיבט המס, כאילו הוא שייך לה. לדוגמה: היא התייחסה אל הרכב כאל נכס קבוע; היא תבעה בגינו פחת; היא דיווחה בקשר אליו על רווח הון במכירה; וכד'.
 - ד. יש להוכיח כי הרכב משמש בפועל את החברה; או, הוא בשימוש של בעל המניות בחברה; או, הוא בשימוש של המנהלים הפעילים בחברה.
 - ה. החברה תמציא לפקיד השומה, בתוך 30 יום ממועד רכישת הרכב, תצהיר בכתב, חתום בידי החברה והבעלים הרשום של הרכב, כי אמנם הרכב רשום ע"ש אדם פרטי, אולם הוא בבעלות החברה ובשימושה.
 - ו. יוצהר כי ידוע למצהירים שאמנם יראו את הרכב כאילו הוא רשום על שם החברה, כי תהיה אפשרות לעקלו, או לפעול כל פעולה אחרת לצורך גביית מסים, שהחברה חייבת לשלם או תהיה חייבת לשלם; וכן יוצהר, שהמצהירים מביעים את הסכמתם, שרשויות המס יודיעו למשרד הרישוי, כי הרכב הוא בבעלות קניינית של החברה.
- כיום השתנתה הדעה, והדבר נמצא במחלוקת בין רשות המסים ללשכת רואי החשבון בישראל. כיום, רשות המסים טוענת שלא יוכרו הוצאות רכב בחברה, אם הרכב לא רשום במשרד הרישוי על שם החברה. הדבר נכון לגבי רכבים שנרכשו מספטמבר 2007. יש חוות דעת שסותרות את עמדת רשות המסים.
- תקנות ההכרה בהוצאות רכב השתנו. מחד, שווי השימוש עולה ב-3 השנים הקרובות, ומאידך, ההכרה בהוצאה הפכה להיות פשוטה יותר.
- רכב, שמעביד העמיד לרשות עובדו (נזקף השווי), כל ההוצאה תותר למעביד. באשר לרכב ברשות עצמאי, ההוצאה תותר על פי הגבוה מבין ההוצאה בניכוי שווי רעיוני (על פי קבוצת השימוש הרשומה ברישיון הרכב) לבין 45% מן ההוצאה.
- נוסף על כך, הנושא של רכב, שאינו מוצמד לעובד ובתום יום העבודה נשאר במקום העבודה (ואין מדובר בבית מגורים), הוסדר והוגדר כ"רכב תפעולי". כל הוצאות הרכב התפעולי הותרו בניכוי.
- נוסף על כך נקבע שיש לזקוף שווי לאופנוע שנפח מנועו עולה על 125 סמ"ק, וכך אופנוע כאמור נכלל בהגדרת רכב, ולא כל ההוצאה תותר אלא על פי הכללים.
- את הקילומטרים עדיין יש לספור. ייתכן מצב שבו פקיד השומה לא יתיר בניכוי את הוצאות הרכב מפני שלא נרשם מספר הקילומטרים (ראו הילכת קימה). כמו כן רישום רווח הון בעת מכירת רכב בידי יחיד, שלא הותרו בו כל ההוצאות, מצריך חישוב קילומטרים.

הכרה בהוצאות נסיעה לחו"ל

הזמנות לתערוכות, לקונגרסים ולהשתתפות בהשתלמויות ובירידים, וכן כל מסמך המעיד כי הנסיעה לחו"ל הייתה לצורך עסקים - כדאי לשמור. כך גם מסמכים המעידים על יעדי הנסיעה ומועדי הנסיעה, יומן פגישות והתעניינות במוצרים, מסמכי משא ומתן עם יצרנים וספקים בחו"ל, או כל מסמך התקשרות הכרוך בחו"ל.

רצוי גם לשמור על כל הקבלות בגין הוצאות שונות הכרוכות בנסיעה לחו"ל. אסמכתות אלה ישכנעו את פקיד השומה שההוצאות היו עסקיות.

לפי התקנות יוכרו ההוצאות הבאות הכרוכות בנסיעה לחו"ל בשנת 2012 :

א. כרטיס טיסה

אם הטיסה היא במחלקת תיירים - 100% ממחיר הכרטיס; אם הטיסה היא במחלקת עסקים או במחלקה ראשונה - 100% ממחיר כרטיס טיסה במחלקת עסקים באותה טיסה.

מי שטס במחלקה ראשונה רצוי שיצטייד באישור על מחיר הטיסה במחלקת עסקים.

ב. לינה בחו"ל

בנסיעה שכללה עד 90 לינות: בעבור שבע לינות ראשונות - כל הוצאות הלינה לפי קבלות או 255 דולר ללינה, לפי הנמוך ביניהם.

בעבור שאר הלינות: עד 112 דולר ללינה - לפי קבלות; מעל 112 דולר ללינה - 75% לפי קבלות, אך לא פחות מ-112 דולר ללינה ולא יותר מ-191 דולר.

בנסיעה שכללה יותר מ-90 לינות - לפי קבלות, אך לא יותר מ-112 דולר ללינה.

שתי נסיעות או יותר, שלא הייתה ביניהן שהייה רצופה בישראל של 14 יום לפחות, ייחשבו לנסיעה אחת (רק בנסיעה של למעלה מ-90 לינות).

ג. שכירת רכב

סכום ההוצאות שיוכר: עד 56 דולר ליום. לפי הבהרות נציבות מס הכנסה, סכום ההוצאה כולל גם הוצאות הפעלת הרכב, כגון לדלק ולחנייה.

ד. הוצאות אחרות

אם נדרשו הוצאות לינה - יוכרו הוצאות אלה עד 71 דולר ליום; אם לא נדרשו הוצאות לינה - יוכרו הוצאות אלה עד 120 דולר ליום.

ה. שכר לימוד

בשהות של יותר מעשרה חודשים בחו"ל יוכרו הוצאות שכר לימוד עד גובה 638 דולר לחודש לכל ילד

כללי התרת ההוצאה מיום 1.1.2012

סוג ההוצאה	הגבלות ההוצאה	שאר העולם	למקומות בהם יותרו בניכוי 125% מסכומי ההוצאות המותרות לניכוי (*) (ראה רשימה בסוף הקובץ)
כרטיסי טיסה	1. למחלקת תיירים או עסקים	מותרות מלוא ההוצאות במחלקת עסקים	מלוא ההוצאות עד לגובה מחיר כרטיס
	2. למחלקה ראשונה	כרטיס באותה טיסה במחלקת עסקים	
לינה בפועל	1. לנסיעה שכללה עד 90 לילות		
	7 הלילות הראשונות	מותרות כל ההוצאות, אך לא יותר מ-\$255 ללילה	מותרות כל ההוצאות, אך לא יותר מ-\$318.75 ללילה
	מהלילה ה-8 ועד הלילה ה-90	עד-\$112 ללינה יותרו במלואן	עד-\$140 ללינה יותרו במלואן
		מעל-\$112 ללינה - 75% מההוצאה, אך לא פחות מ-\$112 ולא יותר מ-\$191	מעל-\$140 ללינה - 75% מההוצאה, אך לא פחות מ-\$140 ולא יותר מ-\$238.75
	2. לנסיעה שכללה יותר מ-90 לילות		
---	ההוצאות עד-\$112 ללינה	ההוצאות עד-\$140 ללינה	
הוצאות אחרות	אם נדרשו הוצאות לינה	עד-\$71 לכל יום שהייה	עד-\$88.75 לכל יום שהייה
	אם לא נדרשו הוצאות לינה	עד-\$120 לכל יום שהייה	עד-\$150.00 לכל יום שהייה
שכירות רכב	---	הוצאות השכירות בפועל עד-\$56 ליום.	
חינוך בחו"ל	בעבור ילדים שטרם מלאו להם 19 שנים	עד-\$638 לילד לחודש	

* להלן רשימת הארצות שבהן יותרו בניכוי 125% מסכומי ההוצאות המותרות לניכוי

אוסטרליה	יוון
אוסטריה	יפן
איטליה	לוקסמבורג
איסלנד	נורווגיה
אירלנד	ספרד
אנגולה	עומאן
בלגיה	פינלנד
גרמניה	צרפת
דובאי	קאטר
דנמרק	קוריאה
הולנד	קמרון
הונג קונג	קנדה
הממלכה המאוחדת (בריטניה)	שבדיה
טיוואן	שוויץ

ניכוי הוצאות כיבוד

מותרים בניכוי 80% מההוצאות שהוציא הנישום לכיבוד קל במקום העיסוק שלו, דהיינו: המקום שבו הנישום מנהל דרך קבע את עיסוקו. יתרת 20% מההוצאות לא תותר בניכוי, ויחולו עליה הוראות בדבר מקדמות בשל הוצאות עודפות. כ"כיבוד קל" ייחשבו משקאות קרים ומשקאות חמים, עוגיות וכיו"ב פריטי מזון קלים הניתנים לאורח, המבקר במקום העיסוק לצורכי פעילותו של הנישום, וכן לעובדים. הוצאות אחרות למזון ולמשקה לא ייכללו בגדר "כיבוד" (לדוגמה: ארוחה עסקית הניתנת לאורח).

יצוין כי לא מותר ניכוי הוצאות בשל אירוח בארץ, למעט ניכוי הוצאה סבירה לאירוח אדם מחו"ל (תקנה 3 לתקנות).

ניכוי הוצאות לינה וארוחת בוקר בארץ

מותר ניכוי הוצאות לינה, אם הלינה נעשתה במרחק של פחות מ-100 ק"מ ממקום העיסוק הקבוע או ממקום המגורים, אלא אם כן פקיד השומה אישר כי הלינה הייתה הכרחית לייצור הכנסה.

ניכוי הוצאות לינה שהוצאו בייצור הכנסה, בשל לינה במרחק של 100 ק"מ ויותר ממקום העיסוק או ממקום המגורים, או לינה שפקיד השומה אישר כאמור לעיל. יש תקרה לסכומים המותרים בניכוי.

התקרה היא בסך התקרה הקבועה בתקנה 2(ב)(1)(ב) לתקנות מס הכנסה (ניכוי הוצאות מסויימות), התשל"ב-1972, לגבי לינה בחו"ל, החל מהלינה השמינית ואילך, כשהיא מתורגמת לשקלים לפי השער היציג הידוע במועד הלינה. נכון לשנת 2012 סכומי התקרה הם כלהלן:

- לינה שעלותה נמוכה מ-112 דולר - מלוא הסכום.
- לינה שעלותה גבוהה מ-112 דולר - 75% מהסכום, אך לא פחות מ-112 דולר ולא יותר מ-191 דולר.

הוצאות לארוחת בוקר הכלולה במחיר לינה יותרו בניכוי אם הלינה מותרת בניכוי כאמור.

ההכרה בהוצאות אש"ל [תקנה 2(3) לתקנות ניכוי הוצאות מסויימות] בוטלה החל משנת 2011.

האמור אינו חל על לינה הנדרשת לצורך השתתפות בכנס בתחום עיסוקו של הנישום, ועל כך חלים כללי ניכוי ההוצאות על פי סעיף 17 לפקודה ואילך.

מחקר ופיתוח

לפי סעיף 20א לפקודה - הוצאות מחקר ופיתוח של בעל מפעל לשם פיתוחו או קידומו של מפעלו, יוכרו בשנה השוטפת, אם המחקר בוצע בתחומי התעשייה, החקלאות, התחבורה או האנרגיה, וכן אושרו ההוצאות על ידי המדען הראשי של משרד התעשייה והמסחר. אם בעל המפעל לא עמד בתנאים אלה, יותר ניכוי ההוצאה בשלושה שיעורים שווים החל בשנת המס שבה שולמו.

לפני מתן הלוואות לחברות מחקר ופיתוח, מומלץ לשקול את הכדאיות של השתתפות במחקר כנגד תמלוגים עתידיים.

לפי סעיף 46א לפקודה, התקרה הכוללת לניכוי בשל תרומות ובשל מחקר ופיתוח הוגבלה ל-50% מהכנסתו של הנישום בשנת המס.

הוצאות סוציאליות

ניכוי בשל דמי ביטוח לאומי

מועד הפירעון האחרון של תשלום דמי ביטוח לאומי לעצמאיים הוא עד 15 לינואר. למרות זאת, רצוי ומומלץ להקדים ולשלם את הסכומים, אשר חובה לשלם, עוד בשנת המס השוטפת, ולקבל אישור על כך. בלי האישור לא יוכרו התשלומים בידי פקיד השומה.

לפי פקודת מס הכנסה, 52% מדמי הביטוח הלאומי מותרים בניכוי מהכנסה החייבת במס.

מומלץ להסדיר את תשלום חובות דמי הביטוח הלאומי בהקדם האפשרי, ולא לחכות עד היום האחרון של שנת המס. מבוטחים שהכנסתם גדלה בשנת המס, והיא מעבר לסכום שלפיו הם משלמים דמי ביטוח, רצוי שיגדילו את התשלום השנה, כדי לקבל את הניכוי ממס הכנסה עוד בשנה זו.

שלא כרשויות המסים, הזקפות לזכות החשבון כל תשלום המשולם - המוסד לביטוח לאומי זוקף אותו לאחר שייקלט החיוב במחשב.

אפשר להסדיר את חובות העבר באמצעות פנייה אל המל"ל לפני שייווצר בו לחץ ועומס בעבודה (מומלץ שבוע לפני תום השנה), כדי שתשלומים אלה ייקלטו במחשב.

נשים העובדות בעסקי בעליהן נחשבות ל"אישה עוזרת". הן משלמות דמי ביטוח לאומי כעצמאיות.

אם פקיד השומה השתכנע שהאישה עובדת ביגיעה אישית בעסק שהכנסה ממנו נזקפת לבעל, יותרו דמי הביטוח הלאומי בניכוי כתוספת לניכוי שמקבל הבעל על דמי הביטוח הלאומי שהוא משלם בעבור עצמו.

קופות גמל לפיצויים

לפני תשלום לקופת פיצויים יש לבדוק אם אפשר לנכות את התשלום מההכנסה החייבת במס, ואם תשואת קרן הפיצויים מצדיקה הפקדה בקופה.

את סך ההתחייבויות לתשלום פיצויים, תגמולים ודמי חופשה, כולל לבעלי שליטה בחברה, מוטב לשלם עד סך התקרות המותרות לפני תום שנת המס. פיצויים ותגמולים שלא ייפרעו השנה, לא יותרו לניכוי בשנת המס העכשווית. מי שלא מדווח בשיטת המזומנים, יכול לנכות כהוצאה תשלומים סדירים לקופ"ג בקשר לפיצויים, לתגמולים ולקצבה בעבור חודש דצמבר, בתנאי שהם ייפרעו עד סוף חודש ינואר העוקב.

יש לערוך את חישוב הסכומים הדרושים לכיסוי התחייבות לפיצויי פרישה של העובדים. הסכומים יותרו לניכוי רק אם הופקדו עד תום שנת המס ובהתאם לכללים בקופה לפיצויים מאושרת.

יש לבדוק אם אין עודפי כספים ביעודה לפיצויים על העתודה לפיצויים, העולים על העתודה (בתוספת שיעור תוספת היוקר כשהסכום שלו מוגדל ב-10%). במקרה זה יש לצמצם את סכום ההפקדות בקופה לפיצויים.

תשלום פער שוטף בקופ"ג לפיצויים אפשרי עד יום 31 בדצמבר, באישור מנהל רשות המסים בישראל.

בעקבות תיקון 3 לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ה-2005, קופות פיצויים ימשיכו להתקיים עד תום שנת 2010. כמו כן אי אפשר להפקיד בקופה בגין עובד שעד תום שנת 2007 לא הפקידו בעבורו בקופה.

המשמעות - החל מחודש ינואר 2008 מעביד אינו יכול לפתוח חשבון חדש בקופה מרכזית לפיצויים.

הפרשה על הכנסה משכר המהווה בסיס לפנסיה

החל משנת 2008 חלה חובה על כל מעביד לדאוג לכל עובד שאין לו "הסדר פנסיוני מטיב", שיפקיד בעבורו לביטוח פנסיוני מקיף באמצעות הפקדת עובד ומעביד.

הפקדות עובד ומעביד - כל אחד - עולות בהדרגה ויגיעו ל-17.5% עד שנת 2014 (5% חלק העובד, 6% חלק מעסיק לקצבה ו-6% חלק מעסיק לפיצויים).

ההפקדה אמורה להיות על השכר המשולם לעובד, או על השכר הממוצע במשק, הנמוך מביניהם.

פירוט ראו בצו הרחבה לביטוח פנסיוני מקיף במשק המדינה על פי חוק הסכמים קיבוציים, התשי"ז-1957

ראה להלן טבלת שיעורי ההפקדות על פי צו ההרחבה לביטוח פנסיוני מקיף במשק

החל מיום... ואילך	הפרשות מעביד	הפרשות עובד	הפרשות המעביד לפיצויים	סה"כ
1.1.2008	0.833%	0.833%	0.834%	2.5%
1.1.2009	1.66%	1.66%	1.68%	5%
1.1.2010	2.5%	2.5%	2.5%	7.5%
1.1.2011	3.33%	3.33%	3.34%	10%
1.1.2012	4.16%	4.16%	4.18%	12.5%
1.1.2013	5%	5%	5%	15%

קופות גמל

תיקון מס' 3 לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (חוק קופות הגמל) הגדיר החל משנת 2008 שני סוגי קופות גמל: קופה משלמת לקצבה וקופה שאינה משלמת לקצבה. לפיכך הפכו קופות הגמל ההוניות לקופות גמל לא משלמת.

קופת גמל לא משלמת היא קופת גמל לכל דבר, פרט לכך שבמועד הפרישה הכספים שנצברו בה לא יימשכו כקצבה באמצעותה, אלא באמצעות קופת גמל אחרת - משלמת לקצבה - שאליה יועברו הכספים שנצברו כדי שתשלם קצבה לפורש.

בכך התבטל למעשה מסלול התגמולים ההוניים.

החוק אינו מאפשר למשודך כספים שנצברו באופן חד-פעמי (הוני). עם זאת, בהגיע העמית לגיל פרישה, יוכל להוון חלק מכספי הצבירה כחוק. זאת, אם יוכיח הפורש שמובטח לו סכום קצבה מזערי בסך 3,850 ש"ח (שיעודכן בכל שנה לפי שיעור עליית המדד), וכפוף להסדרי ההיוון הקבועים בתקנון הקופה.

משיכת הכספים באופן חד-פעמי על ידי מי שאינו עומד בתנאים האמורים (גיל, הוכחת קצבת מינימום), מהווה "משיכה שלא כדין", שחייבת במס מינימלי בשיעור 35% (עד לגובה המס השולי - הגבוה מביניהם), על פי סעיף 87 לפקודה.

הזיכוי בגין הפקדה בכל סוגי הקופות עומד לכן על 35%.

זיכוי וניכוי בגין הפקדה בקופ"ג

לאור השינויים הרבים שנעשו בתחום, הפך נושא זה למורכב. מומלץ לקבל ייעוץ לכל מקרה לגופו.

ביטוח מפני אובדן כושר עבודה

גם נושא זה עבר שינויים רבים ומומלץ לקבל ייעוץ לכל מקרה לגופו.

הפקדות בקופות גמל לקצבה (קופה משלמת/לא משלמת)

בעל שליטה

על פי סעיף 32(9)(א)(2) לפקודה, ההפרשה לפיצויים בעבור בעל שליטה המוכרת לחברה בשנת המס מוגבלת בסכום. החל משנת 2012 בוטלה המגבלה על ההפרשה לקופת גמל לקצבה בעבור בעל שליטה.

סוגי העמיתים

מלבד ההבחנה הבסיסית בין עמית שכיר (שמעבידו מפקיד בעבורו לקופ"ג) ועמית עצמאי (שייתכן שהוא שכיר, אולם המעביד לא מפקיד בעבורו לקופ"ג, אלא העובד מפקיד בעבור עצמו בקופ"ג), ישנה הבחנה בין "עמית מוטב" לעמית שאינו "עמית מוטב".

בשנת המס 2012 "עמית מוטב" הוא כל עמית שנעשתה הפקדה בעדו לקופת גמל לקצבה (קופת גמל משלמת לקצבה או קופת גמל לא משלמת לקצבה) בסכום שלא פחת מ-16% מהשכר הממוצע במשק.

השכר הממוצע במשק בשנת 2012 - 8,619 ש"ח לחודש.

בחישוב שנתי: $16,548 \text{ ש"ח} = 8,619 \times 16\% \times 12$

ניכוי בגין הפקדה בקופות גמל

עמית מוטב יכול ליהנות מניכוי בגין הפקדות בקופ"ג לקצבה שלו, או של בן זוגו, או של ילד מעל גיל 18.

כל עמית אחר ייהנה מניכוי (בהתקיים תנאים) בגין הפקדה שלו או של בן זוגו בלבד.

1. הניכוי ל"עמית מוטב"

עצמאי/שכיר שהוא "עמית מוטב"

פרמיה לניכוי - סעיף 47(ב1) לפקודה:

• **רובד ראשון:** ניכוי בשיעור 11% מהכנסה עד 102,000 ש"ח לשנה (8,500 ש"ח לחודש) בניכוי הכנסה מבוטחת.

• **רובד שני:** 7% מ"הכנסה נוספת" שהיא הנמוך מבין:

סך ההכנסה החייבת שאינה הכנסה מבוטחת עד לסכום של 102,000 ש"ח לשנה.

סך ההכנסה החייבת עד לסכום של 408,000 ש"ח לשנה בניכוי הכנסה מבוטחת או 102,000

ש"ח לפי הגבוה ביניהם.

ברובד השני ניתן לקבל ניכוי רק על תשלומים העולים על סכום של 16,548 ש"ח.

אם הסכומים ששולמו עולים על 12% מההכנסה הנוספת, בשל החלק העולה על 12% יותר ניכוי נוסף של עד 4% נוספים. ניכוי מרבי ברובד שני - 11%.

אם השכר המבוטח עולה על 34,000 לחודש (408,000 ש"ח בשנה) - לא מגיע ניכוי.

2. הניכוי לעמית שאינו "עמית מוטב"

עצמאי

7% מהכנסה שאינה הכנסת עבודה, עד תקרה של 142,800 ש"ח. לעמית עצמאי שהוא גם שכיר ינכו מן הסכום לעיל 102,000 ש"ח, או הכנסת עבודה - כנמוך.

אם הסכומים ששולמו עולים על 12% מההכנסה, בשל החלק העולה על 12% יותר ניכוי נוסף של עד 4% נוספים.

שכיר לפי סעיף 47(ב2) לפקודה

5% ממשכורת לא מבוטחת עד תקרה של 102,000 ש"ח, או 5% מההכנסה של 408,000 ש"ח לחודש בניכוי המשכורת המבוטחת כנמוך.

אם השכר המבוטח עולה על 34,000 לחודש (408,000 ש"ח בשנה) - לא מגיע ניכוי.

זיכוי בגין הפקדה בקופת גמל - סעיף 45א

"עמית מוטב" מקבל זיכוי בגין הפקדה בקופת"ג לקצבה גם בעבור ילדו, אם ילדו מעל גיל 18.

כל העמיתים מקבלים זיכוי גם בגין הפקדה בעבור בן זוג. הזיכוי ניתן רק מהחלק שלא ניתן זיכוי בגינו למישהו אחר.

"עמית מוטב" - סעיף 45א(ה)

כגובה מבין:

1. 1,968 ש"ח.

2. כנמוך מבין:

א. לא הייתה לעמית הכנסה מבוטחת, 5% מן ההכנסה עד תקרה של 204,000 ש"ח.

ב. הייתה לעמית הכנסה מבוטחת, אזי סיכום של:

1. 7% מהכנסתו המבוטחת עד למקסימום של 102,000 ש"ח.

2. 5% מהכנסתו, שאינה הכנסה מבוטחת עד לסכום של 204,000 ש"ח בניכוי סכום של 102,000 ש"ח,

או סכום הכנסתו המבוטחת כנמוך, רק בתנאי שהייתה הפקדה באופן עצמאי (כעמית עצמאי).

גובה הזיכוי - 35%.

"עמית שאינו" - סעיף 45א(ד)

כגובה מבין:

1. 1,968 ש"ח.

2. א. בגין הפקדה כעמית עצמאי - 5% עד לתקרה של 142,800 ש"ח לשנה.

ב. בגין הפקדה כעמית שכיר - 7% מהכנסת עבודה עד תקרה של 102,000 ש"ח לשנה.

ג. עצמאי שהוא גם שכיר - 7% מהכנסת עבודה עד תקרה של 102,000 ש"ח לשנה ו-5% מתקרה של 142,800 ש"ח בניכוי 102,000 ש"ח או הכנסת עבודה - כנמוך.

גובה הזיכוי - 35%.

זיכוי בעד סכומים ששולמו לביטוח חיים ובעד ביטוח שאירים.

הזיכוי יינתן לביטוח חיים בשיעור של 25% מהסכום ששולם, המזכה בזיכוי ולביטוח שאירים בשיעור של 35% מהסכום ששולם המזכה בזיכוי.

הזיכוי בעד סכומים ששולמו לביטוח חיים יינתן על סכומים ששולמו עד 5% מההכנסה המזכה.

זיכוי בעד ביטוח קצבת שאירים - הזיכוי בעד סכומים ששולמו עבור ביטוח שאירים יינתן בשנת מס 2012, בשל תשלומים עד ל - 1.5% מההכנסה המזכה.

הסכום הכולל שבשלו יינתן זיכוי בעד סך הסכומים ששולמו לביטוח חיים, לקצבה ולביטוח קצבת שאירים לא יעלה על 5% או 7% בהתאם.

ביטוח מפני אובדן כושר עבודה

מדיניות רשות המסים בדבר התרת ההוצאה בניכוי בגין פרמיה המשולמת לתוכנית ביטוח מפני אובדן כושר עבודה, לשכיר שמעבידו אינו רוכש אותה בעבורו, היא כדלקמן:

- א. עובד שכיר, שמעבידו אינו רוכש בעבורו פוליסה בגין אובדן כושר עבודה, רשאי ליהנות מהטבת מס בגין פרמיות ששילם לפוליסה, כאמור.
- ב. הטבת המס היא התרת הוצאה בניכוי בשיעור של עד 3.5% ממשכורתו (שאינה מבוטחת, כאמור בסעיף א' לעיל), תקרת המשכורת לצורך הפקדה היא ארבע פעמים השכר הממוצע במשק. 34,476 ש"ח לחודש בשנת 2012 = פרמיה מרבית של 1,207 ש"ח לחודש.
- ג. תוכנית הביטוח לא תוכר כקופ"ג, ולא תותר בגין הפרמיה הטבת מס נוספת באמצעות זיכוי לפי סעיף 45א לפקודה, או ניכוי לפי סעיף 47 לפקודה.
- ד. ההוצאה תותר בניכוי כפוף להגשת דוח לפקיד שומה על הכנסות המבוטח.
- ה. הכנסות, המתקבלות על פי הפוליסה או הנספח לביטוח מפני אובדן כושר עבודה, חייבות במס לפי סעיף 3(א) לפקודה, ובדרך כלל נחשבות להכנסה מיגיעה אישית.
- ו. לפי סעיף 3(ה3) לפקודה, הסכום המרבי שאותו רשאי המעביד להפריש לעובד למרכיב התגמולים ולאובדן כושר עבודה **גם יחד** בלי שהעובד יהיה חייב במס במועד ההפקדה הוא בשיעור 7.5% משכר עד 4 פעמים השכר הממוצע במשק = פרמיה מרבית של 2,586 ש"ח לחודש. דהיינו, פרמיה זו כוללת גם הפרשה למרכיב התגמולים וגם הפרשה לביטוח מפני אובדן כושר עבודה.
- ז. כללי ההפקדה בביטוח מפני אובדן כושר עבודה לעצמאי ולבעל שליטה זהים למפורט לעיל.
- ח. משכורת לעניין זה, למעט שווי שימוש ברכב.

הפרשות לקרנות השתלמות

א. קרן השתלמות לעצמאי

- לפי סעיף 17(א5) לפקודה, מותר לעצמאי לנכות 4.5% מהכנסתו לתשלום לקרן השתלמות - מעבר ל-2.5% מהכנסתו עד 255,000 ש"ח בשנת המס 2012.
- כדי לזכות במרב ההטבות יש להפקיד 7% מן ההכנסה מעסק עד 255,000 ש"ח, ומהם יהיה ניכוי עד 4.5% מ-255,000 ש"ח.
- דהיינו, מן הסכום שהופקד, במגבלת הכנסה קובעת, יפחיתו 2.5% מן ההכנסה הקובעת והיתרה תותר בניכוי.
- אם נישום הוא שכיר ועצמאי, ועל הכנסתו כשכיר שילם לו מעבידו לקרן השתלמות - סך ההכנסה לצורכי הניכוי יהיה הנמוך מבין אלה:
1. הכנסת הנישום מעסק או ממשלח יד.

2. סכום התקרה, בניכוי המשכורת שבעבורה שילם המעביד לקרן השתלמות.

לדוגמה (הסכומים בש"ח):

1.	הכנסת הנישום כעמית עצמאי - 230,000 ש"ח וכשכיר 70,000 ש"ח	
2.	סכום ההכנסה המרבי שבעבורו מותר ניכוי לקרן השתלמות	255,000
-	פחות הסכום, שבעבורו שילם המעביד לקרן השתלמות	<u>70,000</u>
		185,000

סכום התקרה - הנמוך בין 1 ל-2 **185,000**

חישוב הניכוי:

סכום ששולם	8,000
בניכוי 2.5% מסכום התקרה 185,000	<u>4,625</u>
יתרת תשלום מותרת לניכוי	3,375
הגבלת הניכוי עד 4.5% מ-185,000	<u>8,325</u>
סכום שלא נוצל לניכוי	<u>4,950</u>

הסכום שיוכר לו הוא: 3,375 ש"ח.

בסעיף 9(16b) לפקודה נקבע פטור ממס לסכומים שמשך יחיד עצמאי מקרן ההשתלמות שלו, ובכלל זאת סכומי הריבית, הפרשי ההצמדה ורווחים אחרים. זאת, בנסיבות ובתנאים המסוימים להלן:

- לאחר **שלוש שנים** ממועד התשלום הראשון - אם שימשו הכספים לצורך ההשתלמות של העצמאי, וכן אם היחיד הגיע ל"גיל פרישה".
- לאחר **שש שנים** ממועד התשלום הראשון - ללא כל תנאי.
- ללא הגבלת תקופה ממועד התשלום הראשון - אם הסכום נמשך בידי הזכאים לקבלת סכומים של היחיד, בעל החשבון, שנפטר.

סכומים שמשך עצמאי מקרן ההשתלמות, אשר לא נתקיימו בהם התנאים בסעיף 9(16b) לפקודה, יהיו חייבים במס כהכנסה מעסק או ממשלח-יד, בעת קבלתם, למעט הסכומים שהפריש העצמאי לקרן השתלמות, שלא הותרו בניכוי לאור הוראת סעיף 3(ה2) לפקודה.

ב. קרן השתלמות לעובד

סכומים שמשך עובד מקרן השתלמות, לרבות ריבית, הפרשי הצמדה ורווחים אחרים, יהיו פטורים ממס: אם נמשכו לאחר שלוש שנים מיום התשלום הראשון לחשבון, ובלבד שימשו לצורך השתלמותו; או אם נמשכו לאחר שש שנים, ללא כל תנאי.

סכומים שמשך עובד מקרן השתלמות שלא בתקופות ובנסיבות כאמור, יחויבו במס, למעט סכום הקרן שמקורה בתשלומי העובד.

כמו כן אם נפטר העובד, הזכאים לסכומים מקרן ההשתלמות רשאים למשוך אותם בפטור ממס, ללא הגבלה בנוגע לזמן המשיכה.

משכורת מרבית שבגינה ניתן להפקיד היא 15,712 ש"ח לחודש. שיעור ההפקדה הוא: הפרשת המעביד - 7.5%, הפרשת העובד - 2.5%. מעבר לכך יש לזקוף שווי לעובד.

ג. קרן השתלמות לבעל שליטה

לפי סעיף 32(9)(א)(2) לפקודה, מותר לחברה, שהיא בשליטתם של לא יותר מחמישה בני אדם, כמשמעותה בסעיף 76 לפקודה, לנכות בעבור בעל שליטה בה תשלומים שמשלמת חברה כאמור לקרן השתלמות בעבור חבר בעל שליטה, כאשר סכום זה מוגבל ל-4.5% ממשכורת החבר עד לתקרה הקבועה בסעיף.

הסכום המרבי שחברה יכולה לנכות מהכנסתה בשנת 2012, בשל תשלומים לקרן השתלמות בעבור חבר בעל שליטה בה, הוא 8,485 ש"ח (4.5% מ-188,544 ש"ח); זאת, אם בעל השליטה ישלם לקרן 2,828 ש"ח לפחות (1.5% = 1/3 מ-8,484 ש"ח), אשר בגינם לא יקבל הטבות מס בשנת ההפקדה, אך הרווחים עליהם יהיו פטורים ממס, אם ישולמו לו בתנאי הפטור שלפי סעיף 9(א16) לפקודת מס הכנסה (בדרך כלל, בתום שש שנים מפתיחת החשבון).

הפרשות בשיעור 4.5% ועד ל-7.5% ממשכורת שאינה גבוהה מ-188,544 ש"ח, לא יותרו כהוצאה בידי המעביד, ולא ייחשבו להכנסה בידי בעל השליטה. אך זאת מותנה בתשלום מקביל של בעל השליטה בשיעור 2.5% ממשכורת, שאינה גבוהה מ-188,544 ש"ח. [כל הסכומים הם ללא שינוי בשנת 2012].

זיכוי בעד הוצאות להחזקת קרוב נטול יכולת

יחיד תושב ישראל זכאי לזיכוי בעד הוצאות החזקת קרוב משפחה נטול יכולת שהוא משותק, מרותק למיטה, עיוור או בלתי שפוי בדעתו, וכן בעד ילד מפגר.

החוק מעניק הקלות למי שהחזיק בן משפחה במוסד או נקודת זיכוי אחת בגין אותם נטולי היכולת. סעיף 44 לפקודה קובע כי בחישוב הכנסתו החייבת של יחיד תושב ישראל, שהוא או בן זוגו שילם בשנת המס בעד החזקה במוסד מיוחד של ילד, בן זוג או הורה משותקים לחלוטין, מרותקים למיטה בתמידות, עיוורים או בלתי שפויים בדעתם, או בעד החזקת ילד מפגר במוסד מיוחד, יותר זיכוי ממס בשיעור 35% מהסכומים ששילם, העולים על 12.5% מהכנסתו החייבת.

יחיד תושב ישראל יהיה זכאי לזיכוי בעד הוצאות החזקת קרוב במוסד לפי סעיף 44 לפקודה, או לנקודות זיכוי בעד נטול יכולת לפי סעיף 45 לפקודה, לפי העניין (להלן: "המזכה"), אם ההכנסה החייבת של המזכה ושל בן זוגו לא הייתה יותר מהתקרה הקבועה בסעיף ליחיד או לבני זוג.

סעיף 45(א) לפקודה קובע כי יחיד תושב ישראל, שהיה לו בשנת המס ילד משותק, עיוור או מפגר, או שהיה לבן זוגו ילד כאמור, יובאו בחשבון בחישוב המס שלו או של בן זוגו שתי נקודות זיכוי בשל כל ילד, כאמור.

ישנם ילדים הסובלים מליקויי למידה, הפרעות קשב והיפראקטיביות. בגין ילדים אלה זכאים ההורים להקלות במס.

נקודות זיכוי לתושב חוזר

1. בעקבות תיקון לפקודה נקבע כי בהגדרת "עולה" שבסעיף 35 לפקודה ייכלל גם יחיד ששב והיה לתושב ישראל מיום 16/5/2010 ועד ליום 30/9/2012, לאחר שהיה תושב חוץ במשך 6 שנים רצופות לפחות (להלן: "תושב חוזר מוטב"). לעניין זה נקבע בתיקון, כי מי שבידו תעודת "תושב חוזר" ממשרד הקליטה, לפיה שהה מחוץ לישראל 6 שנים לפחות (להלן: "תעודת תושב חוזר מוטב"), ייחשב לתושב חוזר מוטב וכפועל יוצא מכך - כ"עולה" לעניין סעיף 35.

2. בעקבות התיקון, יהיה זכאי תושב חוזר מוטב (בדומה לעולה חדש), לנקודות זיכוי הניתנות באופן מדורג במשך 3.5 שנים מיום ההגעה לישראל או מיום 1/1/2011, לפי המאוחר, באופן הבא:

א. 1/4 נקודות זיכוי חודשית במהלך 18 החודשים הראשונים. שווי ההטבה החודשית (1/4 נקודות זיכוי) עומד על 645 ש"ח (נכון לשנת המס 2012).

ב. 1/6 נקודות זיכוי חודשית במהלך 12 החודשים הבאים. שווי ההטבה החודשית (1/6 נקודות זיכוי) עומד על 430 ש"ח, (נכון לשנת המס 2012).

ג. 1/12 נקודות זיכוי חודשית במהלך 12 החודשים הבאים. שווי ההטבה החודשית (1/12 נקודות זיכוי) עומד על 215 ש"ח, (נכון לשנת המס 2012).

3. תושב חוזר מוטב ששב והיה לתושב ישראל מיום 16/5/2010 ועד ליום 31/12/2010 יהיה זכאי לנקודות הזיכוי האמורות, אולם הן יבואו בחשבון בחישוב המס שלו, החל מיום 1/1/2011.

תושב חוזר מוטב ששב והיה לתושב ישראל מיום 1/1/2011 ועד ליום 30/9/2012, יהיה זכאי לנקודות הזיכוי לפי סעיף 35, והן יבואו בחשבון בחישוב המס שלו מיום הגעתו והיותו תושב ישראל.

יובהר, כי ההשהיה האמורה שבתחילת קבלת ההטבה (מיום הגעתו לישראל ועד 1/1/2011) אינה באה על חשבון תקופת ההטבות, כלומר - תושב חוזר כאמור יהא זכאי לנקודות הזיכוי במשך 3.5 שנים מלאות, לפי המדרג המפורט לעיל.

4. הסדרים מסוימים החלים על עולה חדש בהתאם לסעיף 35 לפקודה ולתקנות מכוחו, כמו האפשרות להשהות את קבלת נקודות הזיכוי עקב שירות צבאי סדיר או עקב לימודים במוסד לימודים על תיכוני או עקב תקופת שהייה בחו"ל, יחולו בהתאמה גם על תושב חוזר מוטב.

5. משרד הקליטה מנפיק כאמור תעודת תושב חוזר מוטב, לפיה שהה המבקש מחוץ לישראל 6 שנים לפחות. תעודת תושב חוזר מוטב כזו קובעת את זכאותו של יחיד לנקודות הזיכוי האמורות לעיל, וזאת בלי להתייחס לשאלה בדבר מרכז חייו של היחיד. לכן הוחלט ברשות המסים, כי לצורך קביעת הזכאות לקבלת נקודות הזיכוי (לרבות **במעמד תיאום המס**) למי שאינו מחזיק בתעודת תושב חוזר מוטב או למי שאין בידו החלטת מיסוי מרשות המסים הקובעת את מעמדו כתושב חוזר מוטב, ייבדקו המבחנים המשמשים את משרד הקליטה לצורך הנפקת תעודת תושב חוזר מוטב, כדלקמן:

א. היחיד לא שהה בישראל יותר מ-120 ימים בכל שנה, במהלך 6 השנים הקודמות לחזרתו לישראל. יובהר לעניין זה, כי אין הכוונה ל-6 שנות מס אלא ל-6 תקופות בנות 12 חודשים הנמדדות עד ליום החזרה לישראל.

ב. היחיד או בן/בת זוגו לא היו מועסקים בחו"ל במהלך התקופה האמורה לעיל על ידי מדינת ישראל, רשות מקומית בישראל, הסוכנות היהודית בארץ ישראל, הקרן הקיימת לישראל, קרן היסוד - המגבית המאוחדת לישראל, חברה ממשלתית או רשות ממלכתית או תאגיד שהוקם לפי חוק.

למען הסר ספק, אין בעמידה בתנאים דלעיל (המזכים בנקודות זיכוי לפי סעיף 35 לפקודה) כדי לקבוע את מעמד התושבות של היחיד לצורכי מס ובכלל זה מעמדו כתושב חוזר או כתושב חוזר ותיק, שכן מעמד התושבות לצורכי מס נקבע לאור מבחן "מרכז החיים".

6. בהתאם לאמור לעיל, נקבעו שני מסלולים אלטרנטיביים, המיועדים בעיקר למי שאינו חייב להגיש דוח שנתי על הכנסותיו, כדלקמן:

א. "מסלול מעביד"- במסלול זה, מציג המבקש למעבידו תעודת תושב חוזר מוטב, והמעביד יביא בחשבון את נקודות הזיכוי במסגרת חישוב המס במשכורתו של העובד.

יודגש, כי הבאתן של נקודות הזיכוי בחשבון, בחישוב המס של העובד על ידי המעביד, מותר רק כאשר מדובר במעביד יחיד (על כך מצהיר העובד בטופס 101 בתחילת כל שנה). כאשר מדובר ביותר ממעביד אחד, יוכל היחיד לקבל את נקודות הזיכוי האמורות ב"מסלול תיאום מס", כמפורט להלן.

כמו כן המעביד לא יוכל לאשר שהיית קבלת ההטבה מהטעמים הקבועים בחוק כפי שפורטו בסעיף 4 לעיל, אלא לקבלה במסגרת תיאום המס.

ב. "מסלול תיאום מס"- במסלול זה פונה המבקש למשרד השומה בבקשה לבצע תיאום מס המביא בחשבון את נקודות הזיכוי האמורות, ועליו לצרף תעודת תושב חוזר מוטב או טופס 1507 (הצהרה על זכאות לנקודות זיכוי לתושב חוזר).

במקרה של הצגת טופס 1507, תתבצע בדיקה במחלקת תיאומי מס במשרד השומה לגבי מספר ימי השהייה בארץ.

ימי השהייה במערכת המחשב מוצגים לפי שנות מס (ולא לפי תקופות בנות 12 חודשים הנספרות מתאריך מסוים). לפיכך, תכלול הבדיקה את 6 שנות המס שקדמו לשנת ההגעה. עם זאת, אם בספירת הימים ל-6 שנות מס כאמור יעלה שבאחת משנות המס שהה היחיד יותר מ-120 ימים, יש לבדוק את הצהרתו באופן דיני ולשם כך לדרוש מהנישום להמציא מסמכים נוספים (צילום דרכון, פירוט ימי השהייה וכיו"ב) שיוכיחו את העובדות המוצגות בהצהרתו.

יש לציין, שמסלול זה של תיאום מס מיועד גם למי שלא קיבל תעודת תושב חוזר מוטב מסיבות כמו אי מילוי תנאי של שירות צבאי או לאומי, סיבות המונעות ממנו קבלת תעודה כזו, אך אינן מונעות קבלת נקודות הזיכוי על פי הפקודה.

7. דיווחי 126

מעביד יצבור את הנתונים לקראת דיווח בדוח 126 לשנת המס 2012. הנחיות לגבי שדות הדיווח יפורסמו עם פרסום קובץ הנחיות למילוי דוח 126.

8. כאמור לעיל, מסלול מעביד ומסלול תיאום מס מאפשרים את קבלת נקודות הזיכוי בדרך של הפחתת ניכוי המס במקור משכר העבודה המתקבל מאת המעסיק. כפי שצוין לעיל, אין בהענקת נקודות הזיכוי משום

קביעה פוזיטיבית של מעמד התושבות לצורכי מס. יחד עם זאת, סביר להניח שבמרבית המקרים, אם עמד היחיד בתנאים המזכים בקבלת נקודות הזיכוי (בין אם באמצעות הצגת תעודת תושב חוזר מוטב ובין אם באמצעות הגשת טופס הצהרה ועמידה בתנאיו), אותו יחיד ייחשב כתושב חוזר מוטב (מי שחזר לישראל לאחר שהיה תושב חוץ במשך 6 שנים רצופות לפחות) לכל דבר ועניין.

9. כפי שצוין, המסלולים המפורטים לעיל מיועדים בעיקר (אך לא רק) למי שאינו חייב בהגשת דוח שנתי על הכנסותיו. מי שחייב בהגשת דוח כאמור, או מי שבחר להגיש דוח שנתי גם אם אינו חייב, מצהיר בשומה העצמית או בבקשה להחזר על מעמדו כתושב חוזר מוטב הזכאי לנקודות הזיכוי האמורות, בשדה המיועד לכך.

יובהר, כי הזכות להגיש דוח שנתי ולדרוש את נקודות הזיכוי לתושב חוזר מוטב קיימת גם למי שלא עמד בתנאי הסף להיכלל במסלול מעביד או במסלול תיאום מס, כמפורט לעיל. כמו כן, הזכות להגשת דוח שנתי כאמור קיימת גם למי שהייתה בידו האפשרות לקבל את נקודות הזיכוי במסגרת אותם מסלולים שצוינו, בין אם ניצל אפשרות זו ובין אם לאו.

בכל מקרה, יחיד שבידו תעודת תושב חוזר מוטב, או שנתקיימו לגביו התנאים הנקובים בטופס ההצהרה, יצרף לדוח המוגש על ידו את אותה תעודה או את טופס ההצהרה, לפי העניין, ויהיה זכאי לנקודות הזיכוי לפי סעיף 35 לפקודה.

נקודות זיכוי בגין ילדים

בעקבות תיקון 170 לפקודה, החל משנת 2012 יינתנו שתי נקודות זיכוי בשל כל ילד החל בשנת המס שלאחר שנת לידתו ועד לשנת המס שבה מלאו לו חמש שנים, ונקודת זיכוי אחת בשל כל ילד החל בשנת המס שבה מלאו לו שש שנים ועד לשנת בגרותו (כפי המצב לפני התיקון). כמו כן, בעקבות המלצות ועדת טרכטנברג ניתנות נקודות זיכוי לאבות לילדים עד גיל שלוש: נקודת זיכוי אחת בשנת הלידה של הילד ובשנה שבה מלאו לילד שלוש שנים, ושתי נקודות זיכוי בשנים שבהן מלאו לילד שנה ושנתיים.

להלן טבלה המרכזת את מגוון האפשרויות כאמור:

גיל הילד	גבר בגין "פעוט" (למעט גבר החי בנפרד מהאם שבחזקתו ילד, ראה טור שני משמאל)	אישה נשואה עם ילד אחד	"הורה יחיד" שבחזקתו ילד אחד	הורה (גבר/אישה) החי בנפרד החי בנפרד שבחזקתו ילד	הורה (גבר/אישה) החי בנפרד ומשלם מזונות ויש לו "פעוט" שאינו בחזקתו
שנת לידה	1	0.5	2.5	1.5	2
1	2	2	5	3	3
2	2	2	5	3	3
3	1	2	4	3	2
4	0	2	3	3	1
5	0	2	3	3	1
6-17	0	1	2	2	1
18	0	0.5	1.5	1.5	1
פירוט נקודות הזיכוי שניתנו לעיל	"פעוט" (1)	ילדים (2)	"הורה יחיד" "פעוט" ילדים (3)	"חי בנפרד" ילדים (4)	"כלכלת ילדים" "פעוט" (5)

להלן ביאור לנקודות הזיכוי (נ"ז):

- (1) נ"ז בגין פעוט.
בשנת הלידה ובשנה ה-18 0.5 נ"ז כבעבר, בשנה הראשונה עד החמישית נ"ז 1 בגין ילד.
- (2) כבעבר + נ"ז 1 בגין ילד עד גיל 5.
- (3) בשנת הלידה - נ"ז 1 בגין פעוט + 0.5 נ"ז בגין ילוד + 1 נ"ז בגין הורה יחיד.
בשנה הראשונה - 2 נ"ז בגין פעוט + 1 נ"ז בגין ילד + 1 נ"ז בגין הורה יחיד + 1 נ"ז בגין ילד עד גיל 5.
בשנה השנייה - 2 נ"ז בגין פעוט + 1 נ"ז בגין ילד + 1 נ"ז בגין הורה יחיד + 1 נ"ז בגין ילד עד גיל 5.
בשנה השלישית - 1 נ"ז בגין פעוט + 1 נ"ז בגין ילד + 1 נ"ז בגין הורה יחיד + 1 נ"ז בגין ילד עד גיל 5.
בשנה הרביעית - 1 נ"ז בגין ילד + 1 נ"ז בגין הורה יחיד + 1 נ"ז בגין ילד עד גיל 5.
בשנה החמישית - 1 נ"ז בגין ילד + 1 נ"ז בגין הורה יחיד + 1 נ"ז בגין ילד עד גיל 5.
בשנה השישית ועד ה-17 - 1 נ"ז בגין ילד + 1 נ"ז בגין הורה יחיד.
בשנה ה-18 - 1 נ"ז בגין ילד + 0.5 נ"ז בגין ילוד.
- (4) בשנת הלידה - 0.5 נ"ז בגין ילוד + 1 נ"ז בגין חד הורי.
בשנה הראשונה ועד החמישית - 1 נ"ז בגין ילד + 1 נ"ז בגין חד הורי + 1 נ"ז בגין ילד עד גיל 5.
בשנה שישית ועד ה-17 - 1 נ"ז בגין ילד + 1 נ"ז בגין חד הורי.
בשנה ה-18 - 0.5 נ"ז בגין ילוד + 1 נ"ז בגין חד הורי.
- (5) בשנת הלידה ובשנה השלישית - 1 נ"ז בגין כלכלת ילדיו + 1 נ"ז בגין פעוט.
בשנה הראשונה ובשנה השנייה - 1 נ"ז בגין כלכלת ילדיו + 2 נ"ז בגין פעוט.
בשנה הרביעית ועד ה-18 - 1 נ"ז בגין כלכלת ילדיו.

זיכוי על תרומות למוסד ציבורי מאושר

הזיכוי על תרומות בשיעור 35% מסכום התרומה, שנתרמו למוסדות ציבוריים מאושרים, יינתן אם סכום התרומות עלה מעל 180 ש"ח בשנת המס 2012.

הזיכוי יינתן מסכום כולל של תרומות שאינו עולה על 30% מההכנסה החייבת, או שאינו עולה על סכום מרבי בסך 9,000,000 ש"ח בשנת המס 2012, לפי הנמוך מביניהם.

הסבת רווחים

סעיף 86 לפקודה קובע כי אם עסקה היא מלאכותית או בדויה, אפשר להתעלם ממנה ולשום את הנישום בהתאם לכך. פירוש הדבר הוא כי כאשר עורכים תחזית לקראת השנה הבאה ומגלים כי יש רווחים, יש להיזהר ממהלכים שיתפרשו כעסקה מלאכותית. כלומר, יש להיערך לשימוש חוקי ברווחים.

הזרמת רווחים מחברה מרוויחה לחברה מפסידה היא אפשרות טובה, אם היא נעשית במסגרת החוק. אם לא כן, ייחשב הדבר לעסקה מלאכותית.

תשלומי מס

הקטנת מקדמות

המקדמות לרשות המסים נקבעות על פי שיטת האחוזים או על פי שיטת הסכום הקבוע. אפשר להקטין את המקדמות, אולם מי שמקטין אותן שלא כדין, צפוי לשלם ריבית בשיעור מסוים ובהפרשי הצמדה, לפי סעיף 190(א)(2) לפקודה.

לכן, כדאי לבדוק את שיעור המקדמות במהלך השנה, ולוודא שאין הפרשים ניכרים בין המקדמות המוקטנות לבין המס לפי הרווח המשוער. אם יימצאו הפרשים יהיה אפשר להגדיל את המקדמות בהתאם לזאת.

נישום שביקש להקטין מקדמה, ולאחר מכן השתנה מצבו לטובה, מוטב שישלם את ההפרש; שכן, מרוץ הריבית והפרשי ההצמדה באשר לסכום הנוסף יופסק למי שישלם סכומים נוספים על חשבון המקדמות, והם יחושבו רק בעבור התקופה שתחל מיום 1 ביולי ועד לתאריך התשלום בפועל, במקום עד יום 31 בדצמבר.

כדי להפחית ריבית והפרשי הצמדה אפשר גם להקדים הוצאה חריגה. אם אפשר, רצוי להגדיל את הניכויים במקור מתקבולים מלקוחות באמצעות אי השימוש באישור להקטנת ניכוי המס במקור.

חברה יכולה לחסוך ריבית והפרשי הצמדה אם תחלק את מלוא הרווח במשכורת לבעלי המניות, אך לא לפני שתבדוק את חישוב הכדאיות של חלוקת הרווח במשכורת לעומת השארתו בחברה.

תשלום מקדמה על חשבון רווח הון

קיימת חובת דיווח בעסקה הונית בתוך 30 יום, אף אם הסתיימה בהפסד או ללא חבות במס.

תשלום יתרת המס לשנת המס השוטפת

נישום חייב לשלם ריבית בשיעור 4% והפרשי הצמדה על סכום חובו לרשות המסים - מתום שנת המס ועד למועד התשלום בפועל.

נישום זכאי לפטור מדורג מן הריבית בשיעור 4% והפרשי הצמדה המוטלים על פי סעיף 187(א) לפקודה, באשר לסכומי המס שהוא מקדים לשלם.

וזהו פירוט הפטור המדורג האמור:

- על סכום מס ששילם הנישום **בחודש הראשון** שלאחר תום שנת המס - **פטור מלא** מן הריבית והפרשי ההצמדה.
- על סכום מס ששילם הנישום **בחודש השני** שלאחר תום שנת המס - הפטור הוא **ממחצית** מן הריבית והפרשי ההצמדה.
- על סכום מס ששילם הנישום **בחודש השלישי** שלאחר תום שנת המס - הפטור הוא **מרבוע** מן הריבית והפרשי ההצמדה.

לפיכך כדאי לערוך דוחות משוערים בהקדם, כדי להשלים הפרשים במקדמות, אם נוצרו, או כדי לשלם את יתרת המס, אם נותר חוב, וליהנות מהנחה ניכרת בגין פטור מחיובי הריבית והפרשי ההצמדה. על משמעות ניפוח החוב - ראו רשימת מקדמים לחישוב ריבית מס הכנסה בירחון "ידע למידע", במדור 'מס הכנסה', מדי חודש.

יש להתחשב גם בעובדה שנציבות מס הכנסה נוהגת **להטיל** מקדמות, או **להגדיל** מקדמות, לאחר ששולמו תשלומים נוספים בשל הכנסות משנה קודמת.

נישום שביקש ביטול מקדמות או הקטנת מקדמות, ובסוף השנה מתברר כי הקטנת המקדמות הייתה לא מוצדקת, יחויב בריבית לפי סעיף 190(א)(2) לפקודה ובהפרשי הצמדה בעבור סכום ההפחתה ועד הפרש המס שעליו להשלים לפי הדוח. כדי למנוע חיוב זה מוצע לשלם את החסר בהקדם.

תכנוני מס החייבים בדיווח

נוסף על הגשת דוח שנתי, קיימת חובה בהגשת דוח שכולל תכנוני מס החייבים בדיווח. ייתכן שפקיד השומה יוציא שומה פרטנית על תכנון המס, ולא על כל הדוח השנתי.

לעניין זה חלות תקנות מס הכנסה (תכנון מס החייב בדיווח), התשס"ז-2006 (להלן בפרק זה: "התקנות").
להלן נפרט כמה תכנונים:

1. תשלום דמי ניהול מאדם לקרובו בסכום כולל של 2 מיליוני ש"ח, והכול אם בגין התשלום האמור פחתה חבות המס של המקבל.
 2. מכירת נכס לקרוב שנוצר בה הפסד בסכום של 2 מיליוני ש"ח, שקוזזו כולו או חלקו משנת המכירה, או עד 24 חודשים ממועד המכירה.
 3. מכירת נכס, לאחר שהנכס הועבר למוכר בפטור, או שהנכס נמכר ויצר הפסד בסכום של 2 מיליוני ש"ח הניתן לקיזוז.
 4. מכירת נכס, לאחר שהנכס הגיע בפטור ממס ונמכר בתוך שלוש שנים, וכנגד הרווח שנוצר קוזז הפסד בסכום שלא פחת מ-2 מיליוני ש"ח.
 5. מחילת חוב לקרוב, בתנאי שהמחילה היא בסכום של 1 מיליון ש"ח לפחות, ובעקבות המחילה פחת סכום החבות במס.
 6. סגירת חוב של בעל עניין מהותי בסכום של 1 מיליון ש"ח ברבעון האחרון של השנה, ומשיכתו מיד בתחילת הרבעון של השנה שלאחר מכן.
 7. רכישת אמצעי שליטה בחברה והמחאת הלוואות בעלים של מוכר המניות לרוכש המניות.
 8. רכישת 50% ממניות החברה במהלך תקופה של 24 חודשים, אם לחברה הנרכשת יש הפסד של 3 מיליוני ש"ח.
 9. רכישת 25% מהון המניות של חברה זרה שאינה מדינה גומלת, אם שיעור המס במדינה הזרה נמוך מ-20%.
 10. רכישת חברה זרה במדינה שאינה גומלת, שמרבית נכסיה בישראל וכו'.
 11. תשלום מחברה משפחתית לבעל מניות מייצג, שבעקבות התשלום נוצר הפסד לבעל המניות המייצג.
 12. עסקת תמורות במקרקעין.
 13. קבוצות בנייה.
 14. החזקה של מלכ"ר או של מוסד כספי בעוסק. בתקנות יש פירוט על מי שאמור לדווח על התכנון. כאמור, מוטל קנס בגין אי הגשת דיווח.
- הקנס בגין תכנון מס החייב דיווח יהיה כמובן המס שרצו לחסוך, ונוסף על כך 30% מחיסכון המס שרצו להרוויח.

**שיעורי המס ממשכורת חודשית על הכנסה
שאינה מיגיעה אישית החל מינואר 2012**

שיעור המס	מדרגות שנתיות לא מיגיעה אישית	שיעור המס	מדרגות חודשיות לא מיגיעה אישית
30%	עד 261,360 ש"ח	30%	עד 21,780 ש"ח
33%	מ-261,361 ש"ח עד 501,960 ש"ח	33%	מ-21,781 עד 41,830 ש"ח
48%	מכל שקל נוסף	48%	מכל שקל נוסף

שיעורי המס ממשכורת שנתית בשנת המס 2012

המס המצטבר	המס לכל שלב	שעור המס ב-%	משכורת מצטברת	משכורת
6,240.00	6,240.00	10	62,400	על כל שקל מ-62,400 השקלים הראשונים
12,422.40	6,182.40	14	106,560	על כל שקל מ-44,160 השקלים הבאים
26,408.40	13,986.60	21	173,160	על כל שקל מ-66,600 השקלים הבאים
52,868.40	26,460.00	30	261,360	על כל שקל מ-88,200 השקלים הבאים
132,266.40	79,398.40	33	501,960	על כל שקל מ-240,600 השקלים הבאים
----	----	48	----	על כל שקל נוסף

שווי נקודת זיכוי שנתית בשנת המס 2012 = 2,580 ש"ח

סכומים מתואמים בשנת המס 2012

לשנה בש"ח	לחודש בש"ח	2012
98,280	8,190	קצבה מזכה
34,404	2,867	פטור מקצבה לפי סעיף 9א לפקודת מס הכנסה [נוסח חדש] התשכ"א-1961 (להלן - הפקודה) - 35%
115 ש"ח לכל שנת עבודה		סכום פטור לפי סעיף 9א(ב) לפקודה
102,000	8,500	תקרת הכנסה מזכה שהיא הכנסת עבודה (סעיף 47 לפקודה)
142,800	11,900	הכנסה מזכה שאינה הכנסת עבודה - למי שיש הכנסת עבודה - בניכוי הכנסת העבודה או 8,200 לפי הנמוך
408,000	34,000	הכנסה מזכה לקצבה (סעיף 47(א)(5) לפקודה
102,000	8,500	הכנסה ל"עמית עצמאי" (סעיף 47(א)(3) ו-5) לפקודה
1,968	164	הסכום לפי סעיף 45א(ד) לפקודה
1,968	164	הסכומים לפי סעיף 45א(ה) לפקודה
204,000	17,000	
	טרם פורסם	משכורת מרבית שההפרשה בעדה לקרן השתלמות פטורה ממס בעת ההפרשה
255,000		הכנסה קובעת (קרן השתלמות לעצמאי וחבר קיבוץ)
	17,880	הפקדה מוטבת - 9(א16) ו-9(ב16) לפקודה
	4,100	"שכר מינימום" לצורך משיכה מקופת גמל בפטור
11,950 לכל שנת עבודה		החלק הפטור של מענקי פרישה ששולמו מיום 1.1.2012 ואילך
23,920 לכל שנת עבודה		החלק הפטור של מענקים כאמור ששולמו במקרה של מוות
		הכנסת עיוור ונכה 100% סכום ההכנסה מיגיעה אישית הפטורה ממס אצל עיוור או נכה 100% [סעיף 9(5)א) לפקודה]: עד 184 יום - אין פטור 185-364 יום חלק יחסי עד לתקרה של
71,280		
594,000		365 יום או יותר חלק יחסי עד לתקרה של כשהיא מוכפלת במספר ימי הפטור ומחולקת ב-365
		הכנסה שלא מיגיעה אישית הפטורה ממס אצל עיוור או נכה 100% [סעיף 9(5)ב) לפקודה]: עד 184 יום - אין פטור 185-364 יום - חלק יחסי עד לתקרה של
71,280		
71,280		365 יום או יותר - חלק יחסי עד לתקרה של כשהיא מוכפלת במספר ימי הפטור ומחולקת ב-365
254,040		אם מדובר בהכנסה מריבית לפי סעיף 9(5)ב) לפקודה שמקורה בפיצויים עבור נזקי גוף - התקרה תהיה
		כל האמור לעיל כפוף להוראות סעיף 9(5) לפקודה.

לשנה בש"ח	לחודש בש"ח	2012
180	לשנת המס 2012	זיכוי בשל תרומות למוסדות ציבור מאושרים - 35% מהתרומה אם התרומה עולה על
9,000,000	לשנת המס 2012	הסכום המרבי בעדו ניתן זיכוי : או 30% מההכנסה החייבת - הנמוך מביניהם
20,760	1,730	הוצאות לינה באזור פיתוח - למי שאושר לכך
	320 (ליממה)	הוצאות שהייה למומחה המוזמן מחוץ לארץ
154,800	12,900	משכורת למומחה חוץ
	320 (ליממה)	הוצאות שהייה לעיתונאים וספורטאים זרים
174,230		משכורת מרבית שמלכ"ר משלם, הפטורה ממס שכר
80% מההוצאות שהוצאו לכיבוד קל במקום העיסוק של הנישום 210 לאדם לשנה		הוצאות מותרות בניכוי : כיבודים מתנות
	7,800	פיצויי הלנת שכר הפטורים ממס (סעיף 219) (לפקודה) פיצויי הלנת שכר המשולמים לפי חוק הגנת השכר, התשי"ח-1958, פטורים ממס בגבולות שנקבעו בחוק, אם משכורתו של העובד לא עלתה באף אחד מ-24 החודשים האחרונים של עבודתו על :
		<u>שכר דירה</u>
	אין תקרה	שכר דירה החייב במס בשיעור 10% עפ"י סעיף 122 לפקודה -
58,920	4,910	פטור על הכנסות משכר דירה למגורים
		<u>הנחה ממס לכוחות הביטחון ולתושבי ישובים מיוחדים</u>
155,520		5% - עד לתקרת ההכנסה החייבת : (כוחות הביטחון)
233,400		24% מהכנסה חייבת לקרית שמונה ועד לתקרה
155,520		הכנסה חייבת לתושבי ישובים אחרים עפ"י רשימה המופיעה בסעיף 11 לפקודה וחלק ב' של התוספת הראשונה :
233,400		20% לתושבי אזור קו עימות דרומי – (הארכת תוקף גם לשנת 2012)
233,400		<u>חוק אזור סחר חופשי באילת (פטורים והנחות ממסים)</u> <u>(תיקון מס' 6), התשע"ב-2011</u> ביום 30/11/2011 פורסם בס"ח 2322 תיקון מספר 6 לחוק שבנדון כמפורט להלן : בתחולה מיום 1/1/2012, מי שיהיה תושב אילת במשך כל שנת המס, זכאי באותה שנה לזיכוי ממס בשיעור של 10% מהכנסתו החייבת על פי סעיפי (1) או (2) לפקודה שנצמחה או הופקה באזור אילת או חבל אילות עד לתקרה של רשימה מפורטת של היישובים וההנחות נמצאת במאגר הטבלאות באתר "כל-מס".

לשנה בש"ח	לחודש בש"ח	2012
124,320 10,920	10,360 910	הטבות על הכנסה בעד עבודה במשמרות תקרת הכנסה (מותנה בהארכת תוקף התקנות) זיכוי מגיע - 15% לא יעלה על
163,000 262,000		סעיפים 45, 44 לפקודה תקרת הכנסה של נטול יכולת ליחיד לזוג
317,000		פדיון מניות באגודה שיתופית
681,334		ניכוי למשקיע בסרט ישראלי (מותנה באישור)
94,000		תקרת הפטור למילגה אצל חוקר
		פטור מהגשת דין וחשבון מקוון (לדוח 2011)
78,670		הכנסה ליחיד
157,330		הכנסה לזוג
2,580	215	סכום נקודת הזיכוי
		ניכוי מריבית - 125 לפקודה
60,720		תקרה מוטבת - 125ד(א) לפקודה
9,480		פטור למיעוטי הכנסה - 125ד(ב) לפקודה
13,000		פטור גיל פרישה ליחיד - 125ד(ג)(1) לפקודה
16,000		פטור גיל פרישה לזוג - 125ד(ג)(2) לפקודה
34,398		פטור מירבי של 35% לפי סעיף 125 לפקודה
		הוצאות לינה בארץ
מלוא הסכום		לינה שעלותה נמוכה מ- \$112
\$112		לינה שעלותה גבוהה מ-\$112 - 75% מההוצאה אך לא פחות מ-
$(75\% \times \$255) = \191		ולא יותר מ -
	8,500	תשלום "בתקופת הבחירות"
	7,560	סכום הלוואה לעניין 3(ט) לפקודה שחל עליה רק שיעור עליית המדד
	4,800	תשלום חד פעמי לספק הפטור מניכוי מס במקור משירותים או נכסים
48,960		חישוב נפרד - סעיפים 57(ב) לפקודה 66(ה) לפקודה
75,600		סכום ההכנסה המחייב קטין בהגשת דו"ח (לשנת המס 2011)

לשנה בש"ח	לחודש בש"ח	2012
		<u>פטור מהגשת דין וחשבון (לשנת 2011)</u>
628,000		משכורת (תוספת א)
326,000		הכנסה נוספת (תוספת ב)
326,000		הכנסה - קצבת חוץ (תוספת ד)
623,000		הכנסה מריבית (תוספת ה)
1,797,000		הכנסה ממכירה ניירות ערך (תוספת ו)
1,813,000		נכסי חוץ (תקנה 3)
1,200	100	שווי שימוש ברדיו טלפון נייד (רט"ן)
		<u>הוצאות החזקת טלפון שאינו נייד</u>
23,100		1. אם סכום ההוצאה נמוך מ-
2,300		סכום ההוצאה המוכרת מעל (או 80% מההוצאה לפי הנמוך)
23,100		2. אם סכום ההוצאה מעל -
4,600		סכום ההוצאה המוכרת מעל
59,880		הגרלות והימורים (תקרת הפטור)
		<u>מתנדב במוסד ציבורי</u>
	30 לאדם	כיבוד קל לאירוע
2,640	220	נסיעות בתחבורה ציבורית
7,800	650	הוצאות דלק
1,200	110	שיחות טלפון מבית/נייד
		<u>ניכוי מתשלום בעד שירותים או נכסים מ-1.1.2012</u>
5,100,000		מחזור עסקי בשנת מס 2010
1,010,000		מחזור של חברה בת בשנת מס 2010
3,200,000		מחזור של מוסד ציבורי בשנת מס 2010
		ניכוי מתשלום בעד מסחר ביהלומים מ-1.1.2012
16,600,000		מחזור עסקי בשנת מס 2010
		<u>עיצום כספי - סעיף 195ב לפקודה</u> (קנס על אי הגשת דוח מקוון)
	1,140	יחיד:
	1,710	מעביד:

לשנה בש"ח	לחודש בש"ח	2012
		הוצאות נסיעה לחו"ל
		הוצאות הנסיעה המותרות בניכוי לפי תקנות מס הכנסה (ניכוי הוצאות מסוימות), התשל"ב-1972, מתעדכנות אחת לשנה, לפי שיעור עליית מדד המחירים לצרכן בארצות הברית של אמריקה. שיעור העלייה בשנת 2009 מסתכם ב-1.84%. סכומי ההוצאה המעודכנים יהיו אפוא כלהלן:
	\$112 ללילה	לינה לפי קבלות - סכום מזערי
	\$255 ללילה	סכום מרבי
		הוצאות שהייה: אם נדרשו הוצאות לינה
	\$71 ליממה	לפי קבלות
	\$120 ליממה	אם לא הוגשו קבלות על לינה
		שכר לימוד בבי"ס יסודי או תיכון עבור ילד
	\$638 לחודש	שטרם מלאו לו 19 שנה
		הוצאות נסיעה ברכב פרטי שכור לשם ייצור
	\$56 ליממה	ההכנסה עד

סיכום שנת המס 2012

מה ניתן לעשות בשנת 2012?

נובמבר

1. הודעה לפקיד השומה בדבר בקשה להיחשב כחברה משפחתית בשנת 2013 עד תום החודש.
2. בקשה לחישוב מס נפרד לבני זוג, לשנת 2013 (תוקף ההודעה לשלוש שנות מס).

דצמבר

1. יום 21 בחודש - תחילת התקופה לביצוע ספירת מלאי, ללא הודעה לפקיד השומה.
2. המועד האחרון להגשת בקשה לעניין דוח מס לשנת 2012 מאוחד, על פי חוק עידוד התעשייה (מסים), התשכ"ט-1969, בחודש דצמבר השנה.
3. בקשה לשינוי מבנה לפי חלק ה3 (מועד מיזוג, פיצול).
4. רישום קריאת מונה של כלי רכב, למרות שינוי בהכרה בהוצאות הרכב.

ינואר 2013

1. מילוי טופס 101 בידי העובדים.
2. תום התקופה לביצוע ספירת מלאי, ללא חובת הודעת לפקיד שומה (עד 10 בחודש).
3. תשלום מס מכוח סעיף 3(ו) לפקודה, עד יום 30 בחודש.
4. מועד אחרון לתשלום מס בשיעור 10%, בגין הכנסת שכר דירה למגורים לשנת 2012 - הכול עד יום 30 בחודש.
5. פטור ממלוא הריבית והפרשי ההצמדה על תשלום המס לשנת 2012, דיווח ותשלום מקדמת רווח הון מניירות ערך סחירים, שבגינם לא נוכה מס במקור (לתקופה מיום 1.7.2012 עד יום 31.12.2012), מועד אחרון להפקדה לקופ"ג בעבור העובדים בגין חודש דצמבר 2012 - הכול עד תום חודש ינואר 2013.

הכותב - עורך הירחון "ידע למידע" ומרכז תחום המסים בחברת "חשבים ה.פ.ס. מידע עסקי בע"מ"; ליצירת קשר עם הכותב - amdref@walla.com

ביטוח לאומי

סוגיות בתחום הביטוח הלאומי לסוף שנת 2012

מאת: רו"ח אורנה צח (גלרט)

שיעורי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בשנים 2008 עד 2012

שיעורי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות (להלן: "דמי ביטוח"), למבוטחים בגיל 18 עד גיל פרישה, בשיעורים הרגילים

פנסיה מוקדמת	מעסיק (*)			שכיר (חלק העובד)	עובד עצמאי	הכנסות שאינן מעבודה	בתקופה החל מיום 1/1/2008
	4/11-12/12	1-7/09	1-12/08 8/09-3/11				
%	%	%	%	%	%	%	
3.49	3.45	3.45	3.85	3.50	9.82	9.61	עד הכנסה בשיעור 60% משכר ממוצע במשק
11.79	5.90	5.43	5.43	12.00	16.23	12.00	עד הכנסה מרבית

שיעורי דמי ביטוח באחוזים לבעלי שליטה (טור 2 בטופס 102)

החל מיום 1 בינואר 2004 בעלי שליטה בחברת מעטים אינם משלמים דמי ביטוח לאומי, בעבור דמי אבטלה ובעבור זכויות בפירוק חברה [בפסק דין בבית הדין האזורי, יעקב רוני נגד המוסד לביטוח לאומי (בי"ל 5475/09 מיום 24/2/2011) נקבע שהתובע רשאי לתבוע את הפרשי דמי הביטוח הלאומי ששולמו בטעות כעובד רגיל ולא כבעל שליטה].

להלן פירוט שיעורי דמי הביטוח בעבור בעלי שליטה בחברת מעטים, המדווחים כשכירים בחברה שבבעלותם (מבוטחים בגיל 18 עד גיל פרישה בשיעורים הרגילים):

סה"כ (*)			מעסיק (*)			שכיר (חלק העובד)	בתקופה החל מיום 1/1/2008
4/11-12/12	1-7/09	1-12/08 8/09-3/11	4/11-12/12	1-7/09	1-12/08 8/09-3/11		
%	%	%	%	%	%	%	
6.90	6.90	7.30	3.41	3.41	3.81	3.49	עד הכנסה בשיעור 60% משכר ממוצע במשק
17.59	17.16	17.16	5.80	5.37	5.37	11.79	עד הכנסה מרבית

(*) החוק לצמצום הגרעון ולשינוי נטל המס (תיקוני חקיקה), התשע"ב-2012 הגדיל את שיעורי דמי הביטוח הלאומי בחלקו של המעסיק בשיעור המלא בשנים 2013, 2014 ו-2015.

נתונים לדיווח ולתשלום דמי ביטוח

2012	2012	2011	2011	2010	2010	8-12/2009	1-7/2009	2008	
ש"ח לשנה	ש"ח לחודש	ש"ח לשנה	ש"ח לחודש	ש"ח לשנה	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	
502,200	41,850	881,064	73,422	957,000	79,750	76,830	38,415	36,760	ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח
62,052	5,171	59,808	4,984	57,708	4,809	4,757	4,757	4,598	60% משכר ממוצע במשק (לשיעור מופחת)
103,428	8,619	99,684	8,307	96,180	8,015	7,928	7,928	7,663	השכר הממוצע במשק, לעניין תשלום דמי ביטוח

מקדמות דמי ביטוח בסכום מינימום למי שאין הכנסות חייבות בדמי ביטוח

מבוטחים במעמד של "לא עובד ולא עובד עצמאי" (ללא הכנסות חייבות בדמי ביטוח), תלמיד, תלמיד ישיבה, עובד בחל"ת, מי שמצוי בהכשרה מקצועית ומשלמי דמי ביטוח בריאות בלבד, מקבלים פנקס מקדמות דמי ביטוח בסכום מינימום, בהתאם לסיווגם הביטוחי.

המקדמות הרבעוניות נגזרות מן השכר הממוצע במשק שהוא 8,619 ש"ח בשנת 2012. בסיס המינימום שלפיו מחושבים דמי ביטוח למבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי שאין לו הכנסות - הוא 3,879 ש"ח לרבעון (15% כפול שכר ממוצע במשק לכל חודש), ולתלמיד (כולל תלמיד ישיבה) ולמי שמצוי בהכשרה מקצועית - 1,293 ש"ח לרבעון (5% כפול שכר ממוצע במשק בכל חודש).

דמי ביטוח בריאות מחושבים בסכום קבוע של 100 ש"ח בחודש בשנת 2012.

התשלום מחושב כדלקמן:

$$\text{לרבעון } 480 = 300 + (3,879 \times 5\% - 9.61\%) \text{ (שהם 160 ש"ח לחודש).}$$

$$\text{לרבעון } 360 = 300 + (1,293 \times 5\% - 9.61\%) \text{ (שהם 120 ש"ח לחודש).}$$

מועדי התשלום בשנת 2012 הם: 26.2.2012, 18.4.2012, 15.7.2012, 15.10.2012.

בירור מידע ותשלום דמי ביטוח

אפשר לקבל מידע בכל נושא הקשור לביטוח הלאומי וכן להזמין טפסים ואישורים במספרי הטלפון: *6050 או 04-8812345, באמצעות קוד סודי.

מבוטחים החייבים בדמי ביטוח בעד עצמם שערכו בירור במוקד, יכולים לשלם באמצעות כרטיס אשראי בתום הבירור.

את התשלום למוסד לביטוח לאומי ניתן לבצע בדואר, בבנק, באתר התשלומים באינטרנט, או בכרטיס אשראי במוקד טלפוני מיוחד (מענה קולי) שמספרו 6509911 - 08.

אפשר לשלם מקדמות דמי ביטוח בהוראת קבע בבנק או בהוראת קבע בכרטיס אשראי. אפשר לשלם בהוראת הקבע גם חובות, בתיאום מראש עם פקיד הגבייה במוסד לביטוח לאומי. כלומר, מבוטחים יכולים לבצע הסדר תשלומים עם חיוב חודשי בכרטיס אשראי.

תשלום באמצעות הוראת קבע לחיוב חודשי בכרטיס אשראי מאפשר למבוטח לא לחרוג מהסכם המסגרת הקיים בינו לבין חברת האשראי.

יש לשים לב שהוראת קבע חדשה מחליפה את הוראת הקבע הקיימת גם למקדמות וגם להסדר תשלומים.

אפשר לבצע תשלומים באמצעות הסדרי תשלומים בהמחאות (וחתימה על הסכם) בתיאום מוקדם עם פקיד הגבייה בסניף, או באמצעות קובץ המייצגים למייצג מורשה. את ההמחאות יש לשלוח מייד בדואר, ויש להקפיד על מועד התשלום הראשון שממנו מתחיל ההסדר. אפשר להסדיר את תשלום החוב בהוראת קבע, לאחר תיאום מראש עם פקיד הגבייה בביטוח הלאומי.

לשיפור השירות, המוסד לביטוח לאומי מאפשר ייעוץ לקשישים במילוי טפסים ובהבנת החוק ומעמיד לרשות המבוטחים מתורגמנים לשפות שונות בזמני קבלת קהל.

ייצוג במוסד לביטוח לאומי

הטיפול במבוטחים במוסד לביטוח לאומי (למי שמורשים לייצג) מחייב הצגת ייפוי כוח מתאימים לעניין תחום הביטוח והגבייה, ולכל תחום גמלה בנפרד.

המוסד לביטוח לאומי אינו מקבל את ייפוי הכוח שניתן לרשות המסים.

קיימים כמה סוגים של ייפוי כוח:

א. **ייפוי כוח למייצג/ת (בל/70)** - מאפשר לייצג מבוטחים בתחום הביטוח והגבייה ומאפשר לקבל מידע על הכנסות מגמלאות, אך אינו מועבר אוטומטית לתחומי הגמלאות השונים.

ייפוי הכוח מתייחס למבוטח (על פי מספר תעודת הזהות) ולמעסיק (על פי מספר תיק הניכויים). אפשר למלא את שני ייפויי הכוח באותו הטופס. ייצוג מבוטח על פי מספר תעודת הזהות שלו, אינו מעניק למייצג את הזכות לייצג את המבוטח גם בתיק הניכויים של אותו מבוטח.

ב. **ייפוי כוח כללי והרשאה למסירת מידע** - אינו כולל ייפוי כוח לויתור על סודיות רפואית.

ג. **כתב ויתור על סודיות רפואית והרשאה למסירת מידע** - ייפוי כוח מלא, המתאים לכל תחומי הגמלאות ולכל סוגי הטיפול בלקוחות.

ד. **ייפוי כוח למטרה מיוחדת** - אישור לפעולה מיוחדת שהמוסד לביטוח לאומי מאשר לקבל את ייפוי הכוח ולפעול לפיו.

קישור למערכת ייצוג לקוחות - למייצגים הרשאים לייצג בביטוח הלאומי

לשירות המייצגים בביטוח הלאומי קיימת מערכת משוכללת ומתקדמת לייצוג לקוחות באמצעות האינטרנט. המוסד לביטוח לאומי עבר לאחרונה למערכת ייצוג חדשה שכוללת מידע ניהולי חשוב למייצגים. מייצגים המחוברים למערכת, רשאים לקבל מידע ולבצע פעולות רבות ללא עלות, למעט עלות ההתחברות למערכת. מספר הטלפון של מוקד התמיכה הוא 02-6463251/2.

מערכת ייצוג לקוחות מאפשרת למייצג התקשרות עם הפקיד המטפל בלקוח. המערכת מאפשרת לפקיד לשלוח הודעות למייצג (יש לשים לב ל"הודעה מפקיד" שמופיעה במערכת).

מייצג שמחובר למערכת ייצוג לקוחות שולח את ייפוי הכוח לחטיבה לשירותים טכנולוגיים במשרד הראשי. אפשר לשלוח בדואר צילום ייפוי כוח - אין צורך לשלוח בדואר את הטופס המקורי. הפקיד בסניף הביטוח הלאומי אינו רשאי להזין ייפויי כוח אלה במחשב. על כן, מייצג ששולח ייפוי כוח לסניפים, מעכב את קליטתם.

טופס הצטרפות למערכת נמצא באתר הביטוח הלאומי באינטרנט. בקשה להצטרפות למערכת נעשית על ידי שליחת הטופס לפקס 02-6515401. המייצג יוזמן להשתלמות, יחתום על הסכם ויחובר למערכת.

המוסד לביטוח לאומי נענה לבקשת המייצגים המקושרים למערכת ייצוג לקוחות. בעת רישום מיוצג חדש אפשר לרשום את המבוטח כעובד עצמאי עוד בטרם התקבל ייפוי הכוח החתום במשרדי המוסד לביטוח לאומי.

כניסת מייצגים למשרדי המוסד לביטוח לאומי

רואי חשבון ויועצי מס רשאים להיכנס לסניפי המוסד לביטוח לאומי בשעות קבלת קהל בהליך מזורז וללא עמידה בתור, עם הצגת תעודה מתאימה ותקפה.

בהצגת תעודת לשכה בתוקף יעברו המייצגים בידוק סלקטיבי שיתבצע בכניסה למתקני המוסד לביטוח הלאומי על ידי אנשי מערך הביטחון, יתושאלו להמצאות נשק/אמל"ח ובמידת הצורך (לפי שיקול דעתו של המאבטח) יבוצע בידוק מקיף. ואולם ככלל, מרבית המייצגים ייבדקו באופן סלקטיבי.

קבלת דואר על ידי המייצג

מייצג רשאי לקבל דואר ששולח המוסד לביטוח לאומי למיוצג במקום שהמיוצג יקבל את הדואר למענו. קישור למערכת ייצוג לקוחות מאפשר למייצג לראות את הדואר שהמוסד לביטוח לאומי שולח למיוצג.

יש לבחור את מען הדואר שאליו המייצג מעוניין שהדואר יישלח לפי סוג ההודעה.

הודעות חוב נשלחות בכל מקרה למיוצגים ולא למייצגים.

בירור מידע על ידי מייצגים

מספר הטלפון למוקד המייצגים הוא 08-6509933 ומספרי הפקס 08-6509986, 08-6509987. מייצג שאינו מקושר למערכת ייצוג לקוחות יתבקש לשלוח בפקס ייפוי כוח חתום ולעדכן ייצוג במוסד לביטוח לאומי תוך שבועיים ממועד הפנייה. מייצג המקושר למערכת ייצוג לקוחות יישאל שאלות לצורך זיהוי.

גב' רינה בסט, מנהלת מוקד המייצגים ותמיכת אינטרנט, מוסרת שלכל פנייה לאחד המוקדים בביטוח הלאומי יש תיעוד במערכת (תאריך, שעה ושם הנציג שעמו שוחח המייצג). היה ויוצאת פנייה לבדיקה מול המחלקה המטפלת - תוכן הפנייה והתשובה המתקבלת שמורים במערכת (אפשר לראות מי הוציא את הפנייה, את תאריך הפנייה ואת השעה וכן באיזו שעה התקבלה התשובה, על ידי מי ניתנה התשובה ומי החזיר את התשובה למייצג, לרבות תאריך ושעה).

בכל פנייה למוקדים יש לציין מספר טלפון להחזרת תשובה. חשוב לציין למי להעביר את התשובה. כדאי ורצוי למסור מספר טלפון של המייצג המברר כדי שהתשובה תתקבל אצלו (כדי למנוע אי הבנות).

אם המייצג מוסר את מספר הטלפון של המזכירות, יש לוודא כי הפקיד/ה יודעים במה מדובר.

כאשר מייצג פונה בשאלה כללית לא נשמר תיעוד, אלא אם המייצג מבקש לרשום את השאלה ואת התשובה במערכת לפי מספר הזהות של המייצג הפונה.

אופן העברת מסמכים למוסד לביטוח לאומי

אפשר למסור מסמכים למוסד לביטוח לאומי בדרכים להלן (לאחר שהמסמכים צולמו ויש עותק בידי המבוטח). מייצג שמחובר למערכת ייצוג הלקוחות באינטרנט, יכול להודיע לפקיד באמצעות המערכת כי הוא שולח את המסמכים באמצעות הפקס או הדואר:

1. באופן אישי בסניף ולקבל חותמת "נתקבל".

2. להניח בתיבת השירות שנמצאת בכל סניף.

3. בדואר רשום. תקנה 10 לתקנות הביטוח הלאומי (רישום), התשכ"ג-1963 קובעת, שאם הוגשה בקשה לרישום במוסד לביטוח לאומי בדואר רשום, אזי יראוה לכאורה כאילו הוגשה למוסד בשעה 24:00 של יום המסירה לדואר.

4. בדואר רגיל (כאשר נשלחת הודעה בדבר רישום מיוצג כעובד עצמאי, יש לברר שהדואר התקבל במוסד לביטוח לאומי).

5. בפקס. שליחת פקס מחייבת לוודא שהפקס התקבל ביעדו. סניפים רבים מאשרים את קבלת הפקס בפקס חוזר.

סוגיות הקשורות לעצמאים ולבעלי הכנסות שאינן מעבודה

קביעת מעמד המבוטח

בדרך כלל נקבע מעמד מבוטח במוסד לביטוח לאומי על פי הצהרת המבוטח, בהתאם לחוק ולתקנות. מומלץ לבחון את ההתאמה בין המעמד האמיתי למעמד המוצהר, כדי למנוע שלילת גמלאות בעת הצורך, או לחלופין - כדי למנוע תשלום מיותר (ראה בהמשך התייחסות להחזר דמי ביטוח בעת שינוי מעמד רטרואקטיבי והתייחסות לקביעת מעמד של בעלי שליטה ובני משפחה).

עדכון מעמד כולל, בין היתר, עדכון מעמד אישי כגון: ידועים בציבור. עדכון של ידועים בציבור נעשה בטופס שמצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט, שאליו יש לצרף מסמכים מאמתים.

רישום עובד עצמאי

יש לבצע רישום עובד עצמאי במוסד לביטוח לאומי מיד עם תחילת העיסוק ולא להמתין, שמא המבוטח ייפגע תוך כדי ועקב העבודה ולא יהיה מבוטח. על פי תקנות הרישום, עובד עצמאי חייב להירשם תוך 90 ימים מהיום שבו החל לעבוד כ"עובד עצמאי", אך לעניין ביטוח נפגעי עבודה עליו להירשם מיד.

כלומר, מבוטח שנפגע בעבודה ולא היה רשום במוסד כ"עובד עצמאי" בעת הפגיעה, אינו מבוטח לעניין זה.

עב"ל 430/07 רונן הורביץ נ' המוסד לביטוח לאומי

ביום 3.4.2005 נפצע המערער פציעה קשה בתאונת דרכים, בדרכו לביתו מהעבודה. ביום 28.4.2005 שלח רואה החשבון שלו מטעמו בקשה לפתיחת תיק כעצמאי החל מחודש מארס 2005 (למס הכנסה נשלח מכתב לפתיחת תיק בחודש פברואר 2005). התביעה לדמי פגיעה נדחתה משום שהמבוטח לא היה רשום כ"עובד עצמאי" בעת הפגיעה.

בית הדין האזורי קיבל את עמדת המוסד לביטוח לאומי. בית הדין הארצי לעבודה קיבל אף הוא את עמדת המוסד לביטוח לאומי, תוך שהוא מזכיר את ההלכה הפסוקה שלפיה מעשה או מחדל של מייצג ברישום מבוטח כעובד עצמאי - לא יועיל למבוטח. כלומר, אי ידיעת החוק לרבות "התרשלות" המייצג - אינה מועילה.

פתיחת תיק עצמאי בעקבות שומה - בעקבות פסק דין

המוסד לביטוח לאומי שלח למר יצחק חגי'אג' בעקבות שומה שהתקבלה ממס הכנסה מכתב לבירור מעמדו, לרבות פירוט מקורות ההכנסה והיקף שעות העבודה. במכתב הובהר כי המבוטח אינו מבוטח לענף נפגעי עבודה כעובד עצמאי בתקופה האמורה.

בהיעדר תגובת המבוטח, שלח לו המוסד לביטוח לאומי ביום 6/4/2010 פנקס לתשלום דמי ביטוח כעצמאי ומכתב שבו פורט חישוב דמי הביטוח אשר עליו לשלם.

ביום 19/4/2010 נפגע המבוטח בתאונה במסגרת עיסוקו, תבע את המוסד לביטוח לאומי ונדחה.

ביום 9/7/2012 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 2416-06-11) את תביעתו של המבוטח וקבע כי אף שהמבוטח לא נרשם במועד כעובד עצמאי, הרי בנסיבות המקרה יש לראותו כעובד עצמאי לעניין פגיעה בעבודה.

המוסד לביטוח לאומי אימץ את החלטת בית הדין גם למקרים אחרים וקבע נוהל פנימי שעל פיו בעקבות כל שומה שמגיעה למוסד לביטוח לאומי וגורמת לפתיחת תיק עצמאי חדש, יישתל תאריך רישום לפי יום עריכת השומה במס הכנסה.

יש לשים לב לחשיבות תשלום דמי הביטוח. במקרה שלעיל הורה בית הדין למוסד לביטוח לאומי להתחשב בהוראות סעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי. סעיף זה מאפשר שלילת גמלה ממבוטח שקיים לו חוב.

עצמאי, שאינו כלול בהגדרת "עובד עצמאי"

קיימים מצבים שבהם אדם נחשב עצמאי אצל רשויות המס, אך במוסד לביטוח לאומי ההכנסה מסווגת כהכנסה פסיבית. המצבים הללו מתקיימים כאשר לא מתקיימים התנאים שבהגדרת "עובד עצמאי" בסעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי.

על פי חוק הביטוח הלאומי מבוטח העוסק במשלח ידו נחשב בתקופה מסוימת לעובד עצמאי, כשהוא אינו עובד שכיר (בקשר לאותו משלח היד), ומתקיים בו לפחות אחד מהתנאים המפורטים להלן:

1. הכנסתו ממשלח ידו היא מחצית מן השכר הממוצע במשק, או יותר.
2. מי שעוסק במשלח ידו 20 שעות בשבוע בממוצע, או יותר.
3. מי שעוסק במשלח ידו 12 שעות בשבוע בממוצע או יותר + הכנסתו ממשלח ידו היא בשיעור 15% מהשכר הממוצע במשק או יותר.

מי שלא מתקיימים בענייניו התנאים לעיל אינו מוגדר "עובד עצמאי", והכנסותיו כעצמאי נחשבות להכנסה אחרת: הכנסה של מבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי (הכנסה פסיבית).

מי שבעת רישומו כ"עובד עצמאי" בביטוח הלאומי התקיימו התנאים בעניינו, ולאחר מכן שונו התנאים, המוסד לביטוח לאומי ממשיך לראות בו עובד עצמאי כל עוד לא שינה את סיווגו במוסד לביטוח לאומי. אותו מבוטח, כל עוד לא שינה סיווג במוסד לביטוח לאומי - נהנה מזכויות ביטוחיות ומשלם מקדמות דמי ביטוח כעובד עצמאי.

יוזכר ויודגש כי עובד עצמאי חייב להירשם במוסד לביטוח לאומי מיד עם תחילת עיסוקו במשלח ידו. האחריות לדיווח על עיסוקו ועל תשלום דמי הביטוח חלה עליו בלבד. מבוטח שלא עשה את המוטל עליו כדי להירשם, אינו מבוטח בענף נפגעי עבודה.

מיום 1 בדצמבר 2009 נכנסה לתוקף תקנה 5א לתקנות הרישום המאפשרת רישום תוך 90 ימים מיום שאדם החל לעבוד כעובד עצמאי. המוסד לביטוח לאומי הבהיר שבכל מקרה, כדי שעצמאי יוכר כנפגע בעבודה עליו להיות רשום במועד הפגיעה כ"עובד עצמאי" במוסד לביטוח לאומי.

החל משנת 2008, ההכנסה של מבוטח שאינו עונה להגדרת "עובד עצמאי" כאמור לעיל, חייבת בדמי ביטוח בשיעורים של מי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי, למעט הכנסה שאינה עולה על 25% מן השכר הממוצע במשק, הפטורה מתשלום.

נניח למשל שלמבוטח בן 40 משכורת חודשית ממוצעת בסך של 10,000 ש"ח בשנת 2012 (הוא אינו רשום כ"עובד עצמאי"). הכנסתו הצפויה ממשלח ידו כעצמאי בדוח שיוגש למס הכנסה היא 35,000 ש"ח בכל שנת 2012, ושעות עבודתו הן 5 שעות בממוצע בשבוע. מאחר שאינו עונה להגדרת עובד עצמאי, ההכנסה נחשבת להכנסה פסיבית. ההכנסה החייבת בדמי ביטוח בשיעור של 12% היא בסכום ההכנסה שעולה על סכום בשיעור של 25% מן השכר הממוצע במשק. ההכנסה שחייבת בדמי ביטוח אינה מבוטחת לעניין פגיעה בעבודה. לכן, אם המבוטח נפגע במהלך עיסוקו כעצמאי, אזי הפגיעה הזו לא תוכר כפגיעה בעבודה, והמבוטח לא יקבל דמי פגיעה גם בעבור המשכורת שלא יקבל בתקופת אובדן הכושר.

בחינת הסיווג הביטוחי של המבוטח וההכנסה המדווחת

חשוב מאוד לבדוק התאמה בין סוגי העיסוקים של המבוטח לבין הרישום במוסד לביטוח לאומי, ולבחון את סכום ההכנסה המדווח למוסד לביטוח לאומי המהווה את הבסיס למקדמות.

קל מאוד לראות את הסיווג הביטוחי ואת ההכנסה האמורה בפנקס המקדמות העדכני או במערכת ייצוג הלקוחות, או במסמך שמקבל מי שמשלם דמי ביטוח בהוראת קבע.

כזכור, חשוב לעדכן רישום עובד עצמאי כדי שיהיה מבוטח למקרה של פגיעה בעבודה, וחשוב להגדיל המקדמות לאור חסימת השומה כאשר מבוטח נפגע בעבודה או נפטר כתוצאה מפגיעה בעבודה וגמלתו תהא חסומה.

ההכנסה שעל פיה חושבו המקדמות בשנת 2012 נקבעה על פי אחת מהאפשרויות הבאות:

1. לפי הצהרה עדכנית על ההכנסות בשנת 2011.
2. אם לא הייתה הצהרה עדכנית בשנת 2012 - לפי שומת המס האחרונה שהתקבלה במוסד לביטוח לאומי.

צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים

אם למבוטח יש הכנסות כעצמאי, שמהן מנוכים דמי ביטוח כעובד שכיר על פי צו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, אזי אין לכלול הכנסות אלה בחשבון בעת עריכת החישוב בדבר סך ההכנסות הצפויות של המבוטח בשנת 2011. זאת, כיוון שהמוסד לביטוח לאומי מתייחס להכנסות אלה כעיסוק נפרד, כאילו המבוטח שכיר.

כדי להימנע ממצב של כפל דמי ביטוח על אותן הכנסות בשנים הקודמות - פעם אחת כשכיר לפי הצו, ופעם שנייה מההכנסה המדווחת ממקור עצמאי למס - יש להעביר לפקיד הגבייה בסניף הביטוח הלאומי את אישור מקבל השירות על ניכוי דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח הבריאות, כדי שיפחית מהשומה את ההכנסות שמהן נוכו דמי הביטוח.

חשוב שהאישור יכלול את כל המידע הקשור להכנסות שמהן נוכו דמי הביטוח ולחודשים שבהם בוצעה העבודה. המוסד לביטוח לאומי מבקש להשתמש בנוסח המעודכן של טופס 806 (אישור שנתי על ניכוי מס הכנסה מתשלומים המחייבים ניכוי מס במקור) מתאריך 5/2008. הטופס נמצא באתר רשות המסים (מי שמגיש תביעה לתגמולי מילואים אמור להגיש פירוט חודשי לפי מועדי מתן השירות ולא סכום שנתי).

תיקון מקדמות דמי ביטוח - טופס מעודכן

אם הכנסות המבוטח בפועל שונות מההכנסה שעל פיה חושבו מקדמות דמי הביטוח, אפשר להגדיל או להקטין את המקדמות באמצעות טופס מיוחד שנועד למטרה זו. מספר הטופס בל/672 מחודש 5/2012 והוא מצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט.

התנאים להוכחת הצורך בשינוי בשיעור המקדמה מצויים בתקנה 4 לתקנות הביטוח הלאומי (מקדמות), התשמ"ד-1984 והם: שומה לשנה הקודמת, שינוי מקדמות במס הכנסה, שינויים במחזור העסקאות שדווחו לצורכי מס במהלך שלושה חודשים רצופים בשנה השוטפת מול הדיווחים המקבילים למס הכנסה בשנה הקודמת, או נימוקים משכנעים אחרים.

נימוקים משכנעים הם לדוגמה: אישור רפואי המצביע על ירידה בכושרו התפקודי של המבוטח, הצהרת המבוטח שחל גידול בהכנסותיו ביותר מ-10%, או הודעת מייצג על ההכנסה המשוערת הצפויה לשנה השוטפת.

בהתאם לתקנות, שינוי מקדמות אפשרי עד 31 בדצמבר באותה השנה בכל רבעון: ארבע פעמים בשנה. כאשר הטופס משמש להגדלת מקדמות רשאי לחתום עליו המבוטח או המייצג, ואילו הקטנת מקדמות מחייבת בכל מקרה חתימה של המבוטח על הטופס. מייצג אינו רשאי לחתום במקום המיוצג על הקטנת מקדמות. המייצג רשאי למסור הודעה על ההכנסות הצפויות.

שינוי מקדמות אינו משנה את מעמדו של המבוטח במוסד לביטוח לאומי, כלומר שינוי סוג מעצמאי שאינו כלול בהגדרת עובד עצמאי ל"עובד עצמאי", או ההיפך, מחייבים דיווח של המבוטח בטופס בל/6101 (דין וחשבון רב שנתי).

מייצגים רשאים להגדיל את המקדמות באמצעות קובץ ייצוג לקוחות כאשר המבוטח רשום במוסד לביטוח לאומי כעובד עצמאי.

אי אפשר לתקן מקדמות של שנה קודמת. לכן רצוי ומומלץ לתקן מקדמות במהלך השנה. כאשר בוחנים את ההכנסה השנתית, יש להביא בחשבון את ההכנסה הגבוהה ביותר הרלוונטית בשל סוגיית "הגמלה החוסמת".

הגדלת מקדמות לנשים בהיריון (או בעת אימוץ)

יש לזכור שנשים בהיריון החייבות דמי ביטוח או המגדילות מקדמות, חייבות לשלם את הפרשי דמי הביטוח ואת המקדמות עוד לפני הלידה או לפני שמירת ההיריון והדבר נכון גם לפני אימוץ ילד. זאת, כדי שהגמלה לא תישלל, בחלקה או במלואה, עקב פיגור בתשלום דמי ביטוח לפי סעיף 50 לחוק הביטוח הלאומי (פיגור בתשלום דמי הביטוח עלול לשלול גמלאות גם מבן הזוג).

כאשר מבוטחת בהיריון מקבלת דרישה עתידית לתשלום דמי ביטוח (לדוגמה בעת שינוי סוג לעובדת עצמאית), יש לשלם את הדרישה מיד, כפי שהוסבר לעיל.

גמלה חוסמת

ביום 3 במארס 2011 התקבל ערעור המוסד לביטוח לאומי בעניינו של מנשה תעשה (עב"ל 10-218) בבית הדין הארצי לעבודה. נקבע בפסק הדין שכאשר מצויה במוסד לביטוח לאומי הצהרה מעודכנת בדבר הכנסות מבוטח בשנת הפגיעה, ומגיעה שומה לשנה מוקדמת יותר, שומה זו אינה "שומה מיטיבה" לעניין הגדלת גמלאות כתוצאה מפגיעה בעבודה, גם אם השומה הגיעה למוסד לביטוח לאומי לפני הפגיעה.

החל משנת 2006, כללי "הגמלה החוסמת" מופעלים כלפי מי שנפגע בעבודה בשני החודשים הראשונים של שנת המס, על השנה שבה אירעה הפגיעה ועל השנה שקדמה לה.

הענקה מטעמי צדק

בעת שלילת גמלה בשל פיגור בתשלום דמי ביטוח או בשל אי רישום כעובד עצמאי, אפשר להגיש תביעה להענקה מטעמי צדק. לעתים המוסד לביטוח לאומי עורך מבחן הכנסות למבקשי ההענקה.

טענה כי פיגור בתשלום דמי ביטוח או אי רישום כחוק, נגרמו בשל הטעיה או מחדל של רואה חשבון, מנהל חשבונות, יועץ מס או עורך דין מטעמו של מבקש ההענקה - נדחתה בבית הדין הארצי לעבודה, ונקבע כי חלה אחריות של התובע על שלוחו.

העברת תלוש משכורת כאשר למבוטח יש הכנסות נוספות החייבות בדמי ביטוח

מבוטחים שחייבים בתשלום דמי ביטוח בעד עצמם כעצמאים או כבעלי הכנסות פסיביות, שהם גם שכירים בו זמנית, יעבירו תלושי משכורת למוסד לביטוח לאומי (לתחום גבייה מלא שכירים בסניף). זאת, כדי שהמידע הקיים במחשב הביטוח הלאומי יהיה מעודכן.

כאשר המידע אינו מעודכן או אינו מאומת, המבוטח משלם בשלב הראשון דמי ביטוח בשיעור המלא במקום גם בשיעור המופחת, או משלם דמי ביטוח בשיעור מופחת בעוד היה אמור לשלם רק בשיעור המלא.

התרת דמי הביטוח הלאומי בניכוי לצורכי מס

לצורך תשלום דמי ביטוח המבוטח חייב לקבל הודעת חיוב שאותה יש לשלם. דמי ביטוח המשולמים ללא הודעת חיוב, נחשבים לתשלום ביתר ואינם כלולים בתשלומים המותרים בניכוי לצורכי מס הכנסה.

יש לשים לב שרק דמי הביטוח הלאומי ששולמו בפועל מותרים בניכוי לצורכי מס. דמי ביטוח הבריאות אינם מותרים בניכוי.

תשלום דמי הביטוח באמצעות הסדר תשלומים מותר בניכוי לצורכי מס רק בשל התשלומים, שנפרעו עד תום שנת המס. תשלומים ששולמו בכרטיס אשראי מותרים במלואם בניכוי במועד ביצוע העסקה.

תשלומים בעבור הפרשי שומות בדמי ביטוח שמשולמים עד תום שנת המס 2012 מזכים בהטבות במס בשנת 2012, אם הדרישה לתשלום היא עד 14 בפברואר 2013 (תשלומים ששולמו בשנת 2011 בדרישה עד 14 בפברואר 2012, מזכים בהטבות בשנת 2011).

תשלום הפרשי שומה למוסד לביטוח לאומי

עדכון הפרשי השומה אמור לעדכן גם את הגמלאות שהתקבלו מן המוסד לביטוח לאומי, למעט במקרה שהשומה חסומה בשל "גמלה חוסמת" כתוצאה מפגיעה בעבודה (או בהתנדבות מוכרת).

פיגור בתשלום הפרשי דמי ביטוח

אי תשלום הפרשים במועד הנקוב בדרישה יוצר עומק פיגור בדמי ביטוח שעלול לשלול גמלה באופן מלא או באופן חלקי, בהתאם לכללים שבסעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי.

כלומר, הפיגור בתשלום דמי הביטוח נבחן מהיום שבו דמי הביטוח היו אמורים להשתלם ולא מהמועד שבו נשלחה הדרישה לתשלום. לכן החשיבות הגדולה שיש להסדרי התשלומים.

סעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי כולל סנקציות נגד מי שלא שילם דמי ביטוח, למעט נגד מי שנפגע בעת התנדבות מוכרת. הקלה זו אפשרה לבית המשפט לאשר את גמלת התלויים לאלמנה אסתר כהן, גם על בסיס הטיפים שלא דווחו לרשויות כמשכורת (בג"צ 2105/06 מיום 26.7.2010). הוגשה בקשה לדיון נוסף על בג"צ זה.

כאמור לעיל, פיגור בתשלום דמי ביטוח של עובד עצמאי או של עובדת עצמאית עלול לגרום לשלילת דמי לידה, דמי אימוץ וגמלה לשמירת היריון (סעיף 50 לחוק הביטוח הלאומי).

בית הדין האזורי בעניין יצחק חגי' (בל 11-06-2416 מיום 9/7/2012) קיבל את טענת המבוטח וקבע שאף על פי שלא נרשם כעובד עצמאי כחוק, בנסיבות המיוחדות שבהן המוסד לביטוח לאומי הודיע לו בכתב על המעמד בטרם נפגע בעבודה - הוא ייבחן כעובד עצמאי כאילו נרשם במועד.

בית הדין מורה למוסד לביטוח לאומי לבחון את חישוב הגמלאות בהתחשב בפיגור בתשלום דמי הביטוח לפי הכללים בסעיף 366 ולשלול את הזכאות לגמלה בהתאם.

תשלום דמי הביטוח בתום שנת המס

יש להקפיד לשלם את דמי הביטוח לפני תום שנת המס 2012 כדי שייקלטו כראוי במוסד לביטוח לאומי.

לעניין שנת 2011, ייתכן שתשלומים אשר שולמו בימים שישי ושבת, 30 ו-31 בדצמבר 2011, נקלטו בשנת 2012. אם הסכום ששולם לא נכלל באישור השנתי שמנפיק המוסד לביטוח לאומי לצורכי מס הכנסה, אזי יש לשלוח למוסד לביטוח לאומי את צילום הקבלה, כדי לתקן את האישור.

חישוב דמי ביטוח בעבור שנים קודמות

כאשר מתקבל במוסד לביטוח לאומי מידע חדש שנובע מנתוני שכר, משינוי עיסוק כשכיר או מגמלאות, המוסד לביטוח לאומי מעדכן את נתוני ההכנסות, אך מבצע במערכת הממוחשבת חישוב דמי ביטוח מחדש רק בשנה השוטפת ובשש השנים שקדמו לה ולא בשנים ישנות יותר - כלומר, בשנים הישנות המוסד מחשב רק דמי ביטוח המחושבים לראשונה, הן באשר לבעלי הכנסות והן באשר למבוטחים מינימליסטים, שאין להם הכנסות (חוזר ביטוח/1395 מיום 12.5.2010).

כאשר השינוי נובע מקבלת שומה ממס הכנסה, המוסד לביטוח לאומי בוחן כל מקרה לגופו.

כאשר דמי הביטוח כאמור לעיל מחושבים לראשונה, מתבצע חישוב של דמי הביטוח בכל מקרה.

כאשר השינוי בדמי הביטוח מתבצע על ידי פקיד (לדוגמה, בעבור החזר יתרת זכות), מבצע הפקיד חישוב חוזר של דמי הביטוח כדי לבחון את היתרה האמיתית לאותה השנה.

הודעות חוב ועיקולים אוטומטיים

לאחר שהמוסד לביטוח לאומי שולח שתי הודעות חוב המתריעות על עיקול בשל חוב בדמי ביטוח, אמור להישלח עיקול אוטומטי. כאשר החוב נמצא במהלך בירור, יש לשים לב למועד שבו פגה הקפאת הליכי הגבייה ולהודיע על כך מיידי לפקיד הגבייה.

כאשר נוצרת למבוטח יתרת זכות כתוצאה מהחזר דמי ביטוח שנוכו ביתר במשכורת, מומלץ להודיע לפקיד הגבייה כדי שיקזז את החזר מהחוב.

החזרי דמי ביטוח לחשבון הבנק

בדרך כלל המוסד לביטוח לאומי מחזיר את יתרות הזכות באופן אוטומטי, גם ללא בקשה בכתב מהמבוטח. לביצוע ההחזרים הללו קיימים תנאים מוקדמים. להלן ריכוז נקודות חשובות:

1. כאשר יש למבוטח יתרת זכות במוסד לביטוח לאומי ואין בידי המוסד מידע עדכני על פרטי חשבונו בבנק, או כאשר מבוטח מבקש להחזיר אליו כספים לחשבון בנק שונה מזה הידוע למוסד לביטוח לאומי, הוא יתבקש להמציא את פרטי הבנק שאליו הוא מעוניין שתועבר היתרה. הוא יכול לצרף אסמכתה כגון: המחאה מבוטלת או אישור מהבנק.
2. לאחרונה מתבצע אימות בעל החשבון על ידי הבנק, ללא צורך בקבלת אישורים מהמבוטח על חשבונו כמפורט לעיל.
3. בדרך כלל החזר אוטומטי עד סך של 30,000 ש"ח מבוצע מיידי (לכן אם הוא שגוי, יש צורך להחזיר).
4. ניתן לבקש לעכב החזרים בפנייה לסניף או באמצעות קובץ המייצגים.
5. החזר מעל 30,000 ש"ח נבדק לפני מתן האישור להחזר.
6. אם ההחזר לא התקבל בתוך 30 ימים מתאריך ההודעה, אזי על המבוטח לפנות לסניף.
7. אם למבוטח קיים חוב עקב תשלום גמלת יתר בעבר, או חוב כמעסיק - אזי חוב זה מקוזז מיתרת הזכות.
8. בקשה לקיזוז יתרת זכות של מבוטח עם יתרת חובה של בן הזוג או של בת הזוג, חייבת להתבצע בכתב.
9. יש מצבים שבהם לא מתבצע החזר אוטומטי, כגון כאשר מבוטח שוהה בחו"ל.

הכנסה הונית

הכנסה הונית, שהיא הכנסה שמקורה אינו בסעיף 2 לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), התשכ"א-1961 (להלן: "הפקודה"), אינה חייבת בתשלום דמי ביטוח. לעתים "העץ" נמכר ("פירות" לא נמכרו) ומשיקולים שונים נרשמה ההכנסה בשומה סופית של מס הכנסה כהכנסה פירותית. לעתים המוסד לביטוח לאומי מוכן לקבל מפקיד השומה אישור **חד משמעי** בכתב, המאשר וקובע כי מקור ההכנסה הוא הוני. זאת, חלף תיקון שומת מס הכנסה בפועל.

פסק דין בעניין מועלם

בפסק הדין איציק מועלם נגד המוסד לביטוח לאומי, עב"ל 000082/09 שניתן בבית הדין הארצי לעבודה ביום 24.1.2010, התמודד בית הדין הארצי עם השאלה: אם ובאילו תנאים, ניתן להכיר בהכנסה "הונית" - להבדיל מהכנסה "פירותית" או "הכנסה ממשלח יד" - כהכנסה הפטורה מתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות.

המערער הוא סוכן ביטוח מורשה, שעסק בעיקר בשיווק ובמכירה של פוליסות ביטוח חיים וביטוח מנהלים בעבור חברת הביטוח "מגדל" משנת 1989. לטענתו, הוא התחייב לעבוד עם חברת הביטוח באופן בלעדי, ובשל כך נמנע מלמכור פוליסות ביטוח של חברות אחרות עד ליום 31.3.2003.

מדי חודש קיבל המערער מחברת "מגדל" עמלות ותמריצים בעבור מכירות של פוליסות שבוצעו, ואלה חויבו בתשלום דמי ביטוח. נוסף על כך קיבל המערער בשנים 2002 ו-2003 מחברת "מגדל" ארבעה תשלומים ששולמו לו - כך לטענתו - בעבור התחייבותו לבלעדיות, ולא כמענקים שוטפים עבור מכירת פוליסות. גם בגין תשלומים אלה הוא שילם דמי ביטוח.

המערער פנה למוסד לביטוח לאומי וטען בדיעבד כי ארבעת התשלומים הם בבחינת "מענקים הוניים" אשר אינם מחויבים בתשלום דמי ביטוח. המוסד לביטוח לאומי דחה את בקשתו להחזיר דמי הביטוח, תביעתו בבית הדין האזורי נדחתה וגם בית הדין הארצי דחה את התביעה.

לדעת בית הדין הארצי, יכול שתהיה לעובד עצמאי הכנסה ממקורות שאינם חייבים בתשלום דמי ביטוח, ובכלל זה הכנסה מ"נכס הוני", והמשמעות היא - פטור מתשלום דמי ביטוח לעניין אותה הכנסה.

הטענה העיקרית של בית הדין היא שעל פי סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי, המפתח לקביעת סכום דמי הביטוח הוא שומת מס ההכנסה. מאחר שרשות המסים לא הכירה בהכנסות כ"הוניות" - קביעה זו מחייבת גם בעבור תשלום דמי הביטוח.

למעלה מן הדרוש, בחן בית הדין את המקרה לגופו באשר להסכם בין המערער לחברת "מגדל". לא הוכח טיבם של הסכומים שלהם טען המערער, ואין ראיות היכולות לקשור את הסכומים ששולמו לו כסכומים בעבור הסכמה לבלעדיות.

פסק דין בעניין גילאון מתן

בפסק דין גילאון מתן ו-15 אח' נגד המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 397-09 מיום 24/6/2010) התבסס בית הדין בפסיקתו על ההלכה שנקבעה בפסק דין מועלם שלעיל, וקבע שלעניין תשלום דמי ביטוח קיימת זיקה ברורה בין חוק הביטוח הלאומי ובין הפקודה. בעיקרו של דבר, סיווג מס הכנסה לגבי הכנסה מסוימת מחייב לגבי תשלום דמי הביטוח.

הכנסות ממשכורת המופקת בחו"ל

בעקבות הרפורמה במס הכנסה מיום 1.1.2003 ושינוי שיטת המיסוי לשיטה הפרסונלית, גם הכנסות תושב ישראל המופקות בחו"ל נבחנות לעניין חיובן בדמי ביטוח על פי חוק הביטוח הלאומי ותקנותיו.

המוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר בשנת 2004 (שמוצג בהמשך המאמר), שעל פיו משכורתו של תושב ישראל שעובד בחו"ל אצל מעסיק זר מסווגת בביטוח הלאומי כהכנסה של מי שאינו עובד שכיר ואינו עצמאי, על כל המשתמע: שיעור דמי הביטוח הוא כהכנסה פסיבית (12% בשיעור המלא) והגמלאות הן כמי שאינו עובד כלל. כלומר, אף שבדוח המוגש למס הכנסה מסווגת הכנסה זו בדרך כלל כהכנסת שכר, המוסד לביטוח לאומי מסווג את ההכנסה ככזו שאינה מעבודה, ממשלח יד או מעסק.

נקיטת יוזמה עצמאית למובטל

מובטל שפותח עסק עצמאי בזמן תקופת האבטלה, ההכנסות מהעסק החדש שלו מופחתות מדמי האבטלה: בשלב הראשון לפי הצהרה שהוא מצהיר בביטוח הלאומי על גובה הכנסותיו הצפויות, ובשלב השני לפי ההכנסות בשומה. כלומר, מבטח שפותח עסק עצמאי בתוך תקופת האבטלה אינו יכול למצות את זכותו המלאה לדמי אבטלה ועלול לאבד זכותו זו לחלוטין.

תיקון בחוק ההתייעלות הכלכלית מאוגוסט 2009 מאפשר למובטל שפתח עסק עצמאי ושב להיות מובטל, למצות את זכותו לדמי אבטלה, בתנאים מסוימים שפורטו בהצעת החוק. הכוונה למובטלים מיום 1 במאי 2009, ובלבד שמועד פתיחת העסק מיום 1 באוגוסט 2009 ואילך.

חשוב לשים לב שההתייעלות בלשכת התעסוקה ובחינת הזכאות לדמי אבטלה, חייבות להיות לפני פתיחת העסק. התיקון בחוק מחייב הודעה גם לרשות המסים וגם למוסד לביטוח לאומי על תחילת העיסוק במשלח היד ועל הפסקת העיסוק במשלח היד.

פטור מתשלום דמי ביטוח לתלמיד

החל מיום 1 באוקטובר 2011, תלמיד כיתה י' עד י"ב במוסד חינוכי על יסודי, שהכנסתו מזערית וטרם מלאו לו 19 שנים, פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי בעד התקופה שבה הוא לומד (הפטור חל גם על תלמיד שאין לו צו גיוס). התלמיד ממלא טופס בל/670 (הצהרת עיסוק תלמיד על יסודי), שמצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט.

פטור לחניך במכינה קדם צבאית ולמתנדב בשנת שירות החל מספטמבר 2011

סעיף 351(יא)(א2) לחוק הביטוח הלאומי תוקן החל מיום 1.9.2011. הסעיף כולל פטור מתשלום דמי ביטוח לתלמיד על יסודי ולמי שמצוי בהכשרה מקצועית, והחל ממועד התיקון, גם לחניך מכינה קדם צבאית, ולמתנדב

לשנת שירות למטרה ציבורית/לאומית ובלבד שהחלו את השירות הסדיר או השירות הלאומי לפני שמלאו להם 21.

החבות בדמי ביטוח של "עקר בית"

בג"ץ דחה עתירה כנגד החלטת בית הדין הארצי לעבודה, שדחה ערעור של בעל ואישה אשר ביקשו מהמוסד לביטוח לאומי להכיר בבעל כ"עקר בית" ולפטור אותו מתשלום דמי ביטוח (בג"ץ 1046/09 מיום 15.8.2010).

תשלום דמי ביטוח למשרתים בשירות אזרחי על ידי גבייה מרוכזת

החל מחודש ינואר 2010, תשלום דמי הביטוח בעבור תלמידי ישיבות המשרתים בשירות האזרחי מתבצע על ידי המנהלת האזרחית הלאומית באמצעות גבייה מרוכזת, עבור תלמידי ישיבה שמשרתים בשירות האזרחי שאין להם הכנסה או שהכנסתם אינה מגיעה לסכום בשיעור של 5% מן השכר הממוצע במשק (חוזר ביטוח/1396 מיום 28.11.2010).

תגמולי מילואים

עובד עצמאי תובע מן המוסד לביטוח לאומי את התגמול המגיע לו כעצמאי. בדרך כלל, המוסד לביטוח לאומי משלם את תגמולי המילואים לעובדים עצמאיים, על פי מידע המתקבל מצה"ל, מבלי שהגישו תביעה. התשלום מועבר ישירות לחשבון הבנק של העובדים העצמאיים, ששילמו באופן שוטף את מקדמות דמי הביטוח.

אם העובד העצמאי לא קיבל את התשלום בתום שלושה שבועות מיום שסיים את שירות המילואים, אזי עליו לפנות אל סניף המוסד לביטוח לאומי ולהגיש תביעה אישית.

מומלץ לוודא מפעם לפעם שחשבון הבנק של המבוטח מעודכן, כדי שהקליטה האוטומטית של תגמולי המילואים תתבצע כראוי.

את טופס התביעה ניתן למלא באופן מונחה באתר האינטרנט, להדפיס אותו ולשלוח חתום למוסד לביטוח לאומי.

ההכנסה הסופית לחישוב הגמלה מתבררת עם חישוב הפרשי דמי הביטוח, בהתאם להכנסה בשומה של מס הכנסה. אם הבסיס לתגמולי המילואים היה גבוה מדי, אזי המבוטח מחזיר את התגמול העודף. אם ההכנסה לפי השומה גבוהה יותר, כי אז המבוטח מקבל תוספת לתגמול המילואים.

המוסד לביטוח לאומי שולח מדי שנה למבוטח אישור שנתי על התגמולים שקיבל המבוטח ועל המס שנוכה מן התגמול. אישור זה מרכז את תגמולי המילואים שהתקבלו בפועל בשנה האמורה. יש לשים לב שהאישור השנתי ניתן על בסיס התגמולים ששולמו בפועל במהלך השנה. האישור השנתי כולל בתוכו את כל התשלומים שבוצעו בין 1 בינואר ועד 31 בדצמבר באותה שנה, ובכלל זה הפרשי שומה ותשלומי מילואים לשנים קודמות.

האישור שנשלח למבוטח ממחלקת הגבייה על הפרשי דמי הביטוח בעקבות שומה, כולל את תגמולי המילואים ששולמו על בסיס ההכנסה של אותה שנה, שהיא בבחינת הבסיס לגמלה, ללא קשר למועד התשלום.

האישור על הפרשי השומה כולל את כל תגמולי המילואים ששולמו לתקופות השירות בין 1 בפברואר באותה השנה ועד 31 במארס בשנה שלאחר מכן.

תקופות שירות שחלו בחודשים פברואר ומארס יופיעו בשתי שומות מס (בשנה הקודמת ובשנה השוטפת), ולכן תקופות אלה יופיעו בהפרשים של שתי השומות.

מענה קולי בעניין תגמולי מילואים

מענה קולי למשרתים במילואים ולמעסיקיהם: 02-6463010. פירוט באתר הביטוח הלאומי או באתר קצין מילואים ראשי (קמל"ר).

דמי לידה

עובדת עצמאית מקבלת את דמי הלידה אוטומטית, ללא צורך בהגשת תביעה. ואולם, מבוטחת שלא קיבלה הודעה על זכאותה לדמי הלידה בתוך כחודש ממועד הלידה, תגיש תביעה לדמי לידה כבעבר.

עובדת עצמאית שהיא גם עובדת שכירה (כולל לפי צו סיווג מבוטחים) תקבל באופן אוטומטי דמי לידה חלקיים, בהתחשב בהכנסותיה כעצמאית בלבד. על הכנסותיה כשכירה עליה להגיש תביעה.

אי הגשת תביעה לדמי לידה כפופה לכללי השיהוי. כלומר, יש להגיש את התביעה לדמי הלידה בתוך 12 חודשים ממועד הלידה (לפי עמדת הביטוח הלאומי, השיהוי חל גם על השלמת דמי לידה של עצמאית על הכנסותיה כשכירה).

הפרשי גמלה בעקבות שומה של עובדת עצמאית אמורים להתבצע אוטומטית. מומלץ לעקוב אחר החישוב ולפנות למוסד לביטוח לאומי אם החישוב לא בוצע.

העלאת התקרה לבעלי הכנסות גבוהות

חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התכנית הכלכלית לשנים 2009 ו-2010), התשס"ט-2009 העלה את סכום דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח הבריאות לכל המבוטחים ברמת הכנסה גבוהה, על ידי הכפלת תקרת ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות מסכום של 5 פעמים הסכום הבסיסי ל-10 פעמים הסכום הבסיסי, מחודש אוגוסט 2009 ועד חודש דצמבר 2010.

חוק המדיניות הכלכלית לשנים 2011 ו-2012 (תיקוני חקיקה), התשע"א-2010 העלה את ההכנסה המרבית בשנת 2011 ל-9 פעמים הסכום הבסיסי ובשנת 2012 ל-8 פעמים הסכום הבסיסי, אולם החוק לשינוי נטל המס (תיקוני חקיקה), התשע"ב-2011 החזיר בשנת 2012 את ההכנסה המרבית לסכום בשיעור של 5 פעמים הסכום הבסיסי (41,850 ש"ח לחודש בשנת 2012).

העלאת התקרה היא תוספת מס, מכיוון שהתקרה לתשלום גמלאות מחליפות שכר (כגון: דמי פגיעה, דמי לידה ותגמולי מילואים) לא עלתה במקביל.

לעובד עצמאי שהכנסתו עלתה על 1,011,532 ש"ח בשנת 2010, ההכנסה החייבת הייתה 957,000 ש"ח, שהיא ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח בכל השנה.

עצמאי שילם סכום מרבי של כ-151,600 ש"ח בשנת 2010 (לפני הניכוי מהמס), שהם כ-12,600 ש"ח לחודש. בעל שליטה בחברה שילם סכום כולל של כ-13,200 ש"ח לחודש (חלקו של המעסיק מוכר כהוצאה), שהם כ-158,500 ש"ח לשנה.

לעובד עצמאי שהכנסתו בסך 931,112 ש"ח או יותר בשנת 2011, ההכנסה המרבית החייבת בדמי ביטוח היא בסך 881,064 ש"ח ודמי הביטוח הם כ-139,200 ש"ח לשנה לפני הניכוי מהמס (כ-11,600 ש"ח לחודש).

מדרגת המס השולית בשנת 2011 הייתה 482,761 ש"ח, ולכן המס הכולל ליחיד (שאינו בעל שליטה) במדרגה השולית הגבוהה היה כ-57% במקום 45%.

לעובד עצמאי שהכנסתו בסך 530,071 ש"ח או יותר בשנת 2012 - ההכנסה החייבת היא 502,200 ש"ח ודמי הביטוח הם 77,530 ש"ח לשנה (בחישוב חודשי - 6,461 ש"ח). מתוך סכום זה מותר בניכוי למס סך של 53,604 ש"ח לשנה.

מדרגת המס השולית בשנת 2012 היא 41,830 ש"ח לחודש (שיעור מס שולי של 33%), כלומר למעט סכום בסך של 20 ש"ח לחודש, כל הסכום החייב במס בשיעור 48% פטור מתשלום דמי ביטוח החל מיום 1 בינואר 2012.

חיסכון צפוי בשל משיכת משכורת ודיווידנד

החל מינואר 2012 ההכנסה המרבית המבוטחת לגמלאות דומה להכנסה החייבת בדמי ביטוח. יש לבחון את כל ההשלכות והעלויות בטרם תתקבל החלטה אם לעבור ולפעול באמצעות חברה. בתנאים מסוימים הקמת חברה לא רק שלא תשרת את אינטרס החיסכון של היחיד אלא אף תפעל נגדו.

סוגיות שמומלץ לשים לב אליהן לפני שמקימים חברה

בחינת התארגנות באמצעות חברה חייבת להיעשות בשיקול דעת מעמיק, תוך חישובי עלות-תועלת ונטילת הסיכונים שמקצתם מפורטים להלן:

1. לבחון אם מדובר בעצמאי, בשכיר, או בבעל שליטה - לכל אחד מאלו דרך התארגנות שונה והשלכות מיסוי שונות (כולל חובת דיווח מפורט למע"מ).
 2. לבחון אם הסכום הנחסך בשל העברת הפעילות לחברה עולה על הוצאות תפעול החברה.
 3. קיימת חשיפה לטענות מצד פקיד השומה כדוגמת טענת המלאכותיות.
 4. העברת פעילות עסקית של עצמאי לחברה היא בבחינת אירוע מס. לפיכך, יש להעביר את הפעילות בצורה מסודרת בהתאם להוראות הפקודה. בהקמת חברה והעברת פעילות מעסק של יחיד לחברה, יש להתחשב גם בהעברת נכסים לא מוחשיים דוגמת מוניטין, ידע וכדומה.
 5. משיכת משכורת - יש לשלם משכורת גבוהה יחסית בחברה כדי לשמור על הכיסוי הביטוחי.
- הפחתת משכורת לסכום שנמוך מסך של 42,375 ש"ח לחודש בשנת 2012 עלולה לפגוע בזכאות לגמלאות מחליפות הכנסה כגון דמי פגיעה בעבודה, קצבת נכות מעבודה, קצבת תלויים (לאלמנה שבן זוגה מת כתוצאה מפגיעה בעבודה, ובתנאים מסוימים גם לאלמן), דמי לידה, דמי תאונה ותגמולי מילואים.
6. למי שמושך משכורת נמוכה בשל היותו בעל שליטה, מומלץ לבדוק היטב את הכיסוי הביטוחי לאובדן כושר עבודה ולהיערך בהתאם. הגדלת כיסוי ביטוחי בעתיד כפופה להצהרת בריאות חדשה.
 7. שינוי הסכמי עבודה - במעבר של שכיר לפעילות באמצעות חברה, המעסיק מנסח מחדש את הסכמי העבודה. משכך, זכויות העובד עלולות להיפגע, בין במודע או שלא במודע.
 8. עצמאי שמעסיק עובדים - חייב לשמור על רציפות זכויות העובדים בעת העברתם לחברה.
 9. דמי אבטלה וזכויות בפירוק חברה - בעל שליטה בחברת מעטים אינו זכאי לדמי אבטלה ואינו זכאי לזכויות מן המוסד לביטוח לאומי בעת פירוק החברה שבשליטתו.
 10. חשיפה לשיבוב - בהתאם לסעיף 82(א) לפקודת הנזיקין (נוסח חדש), התשכ"ח-1968, כאשר עובד שנפגע בעבודה זכאי לפיצוי ממעבידו (שאחראי לנזק אשר נגרם לעובד), יש לנכות מסכום הפיצוי את סכום הגמלה שהעובד מקבל מן המוסד לביטוח לאומי בשל אותה פגיעה בעבודה.
- בהתאם לסעיף 328 לחוק הביטוח הלאומי בשילוב סעיף 82 לפקודת הנזיקין, אין המוסד לביטוח לאומי רשאי לתבוע "תביעת שיבוב" כנגד צד שלישי שהוא מעסיקו של האדם שניזוק, שדיווח על העובד למוסד לביטוח לאומי ושילם את דמי הביטוח כדן, אם רשלנותו גרמה נזק לעובד. כאשר השכיר נותן שירות למעסיק באמצעות חברה בבעלותו ודרכה משולמים תשלומי דמי הביטוח, נוצרת חשיפה למעסיק בפועל שאצלו מתקיימים יחסי עובד ומעביד לפי דיני העבודה, ושאינו מי שמשלם את דמי הביטוח.
- החשיפה היא לכלל הגמלאות שמשלם המוסד לביטוח לאומי, שקשורות בקשר סיבתי לתאונה (רע"א 5123/10 מיום 21/8/2012 בבית המשפט העליון).
11. שינוי מעמד - כאשר מבוטח משנה מעמד מעובד עצמאי לעובד שכיר הוא חייב להודיע למוסד לביטוח לאומי בכתב. הפסקת עיסוק כעובד עצמאי נעשית מתום החודש שבו הפסיק את עיסוקו. כל עוד לא שונה המעמד במוסד לביטוח לאומי, ההכנסות לעניין דמי הביטוח מתחלקות באופן יחסי על פני כל התקופה שבה המבוטח "עובד עצמאי" (פסק דין ישע פרימס ואח' בבית הדין הארצי לעבודה מיום 18.12.2007 עב"ל 1353/04).
 12. דמי מחלה - בעל שליטה חייב לרשום את ימי המחלה וימי החופשה שצבורים לו על פי דיני עבודה, וכפוף בעצמו לביקורת של משרד התמ"ת.
 13. זכאות לדמי תאונה - תנאי לזכאות לדמי תאונה מהמוסד לביטוח לאומי הוא שהנפגע אינו זכאי לדמי מחלה ממעסיקו, או לתשלום מכוח חיקוק או קופת גמל או חברת ביטוח מטעם המעסיק. בעל שליטה זכאי לדמי מחלה לפחות על פי חוק.

המידע שמועבר למוסד לביטוח לאומי בעקבות תיקון בחוק ההתייעלות הכלכלית

המידע שאמור להיות מועבר מרשות המסים למוסד לביטוח לאומי בהתאם לחוק, לצורך קביעת חיובו של אדם בדמי ביטוח לפי סעיף 384 א(א) לחוק הביטוח הלאומי:

1. הכנסותיו של נישום כפי שדיווח לרשות המסים או כפי שדיווח מעסיקו, לפי העניין, למעט הכנסה מרווח הון לפי סעיף 88 לפקודה.
 2. מידע בדבר החזקת מניות בחברת בית ובחברה משפחתית, כמשמעותן בסעיפים 64 ו-64א לפקודה, בהתאמה.
 3. מידע בדבר שומות ניכויים שרשות המסים ערכה למעסיק, כפי שהוזכר לעיל.
- המוסד לביטוח לאומי אמור לבקש את המידע רק אם הוא נדרש לצורך התכליות האמורות בסעיף, ובמידה שנדרש. הסעיף מסמיך את השרים באישור ועדת העבודה והרווחה לקבוע מידע נוסף שהמוסד לביטוח לאומי רשאי לקבל, ללא צורך בתיקון חקיקה נוסף.

הסבר ללוח י"ז

המידע שאמור להיות מועבר מרשות המסים למוסד לביטוח לאומי לצורך קביעת זכאותו של אדם לגמלה מפורט בלוח י"ז.

בלוח זה מפורטים סוגי הגמלאות ומקורם החוקי, ומפורט סוג המידע שרשות המסים רשאית להעביר למוסד לביטוח לאומי לצורך קביעת זכאותו של אדם לגמלה לפי רשימת הגמלאות המפורטות.

להלן סוגי המידע הדרוש

"מידע על כל הכנסה מעבודה או משלח יד" - מידע על הכנסה לפי סעיף 12(1), 2(2) או 2(8) לפקודה, ומידע כאמור בפסקאות (2) ו-3 של סעיף 384א(א) לחוק הביטוח הלאומי.

"מידע על כל הכנסה" - מידע כאמור בפסקאות (1) עד (3) של סעיף 384א(א) לחוק הביטוח הלאומי, מידע על הכנסה מרווחי הון כמשמעותם בסעיף 88 לפקודה, וכן מידע על בעלות של מבוטח או נישום בנכסי דלא נידי.

"מידע על הכנסה לפי סעיף 2 לפקודה" - מידע על הכנסה לפי סעיף 2 לפקודה.

"מידע על הכנסות עבודה" - מידע על הכנסה מעבודה או משלח יד לפי סעיף 2(2) או (8) לפקודה.

דוגמאות לסוג המידע הדרוש

לקביעת זכאות לדמי לידה לפי סעיף 49 לחוק הביטוח הלאומי, המוסד לביטוח לאומי דורש מידע על הכנסה מעבודה או ממשלח יד, כלומר: מידע על הכנסה לפי סעיף 12(1), 2(2) ו-2(8) לפקודה.

לקביעת זכאות לדמי אבטלה לפי סעיף 160 לחוק הביטוח הלאומי, המוסד לביטוח לאומי דורש מידע על הכנסה מעבודה וממשלח יד ועל הכנסה מפנסיה לפי סעיף 2(5) לפקודה.

לקביעת זכאות לקצבת נכות כללית לפי סעיף 199(1) לחוק הביטוח הלאומי, המוסד לביטוח לאומי דורש מידע על הכנסה לפי סעיף 2 לפקודה (הסבר: הכנסות מעבודה ו/או ממשלח יד עלולות לשלול את הזכאות לקצבה, והכנסות פסיביות למיניהן מפחיתות תוספת בשל תלויים).

המידע שמועבר לרשות המסים

בפרק מסים בחוק יש הרחבה לעניין המידע שרשות המסים רשאית לקבל מן המוסד לביטוח לאומי באשר לתשלומים או לגמלאות שהמוסד לביטוח לאומי משלם לפי כל דין, המהווים הכנסה בידי הנישום, ובלבד שהמידע נדרש לצורך קביעת שומה או עריכת ביקורת, ובמידה שנדרש.

תיקוני חקיקה משנת 2008

למען הסר ספק מובהר שחוק ההסדרים משנת 2008, בתיקון מס' 103 לחוק הביטוח הלאומי, תיקן מספר מצומצם של סעיפים אך לא ביטל אותם. בעיקר בוטלה המשוואה שיצרה פטור מדמי ביטוח על הכנסות פסיביות. התקנות לא בוטלו כיוון שהן מסדירות את החיוב בדמי הביטוח של העיסוקים המעורבים.

חוק ההסדרים **לא** ביטל את הפטור מדמי ביטוח על הכנסות פסיביות שיש למבוטחים מסוימים, לדוגמה: מבוטחים שעברו את גיל הפרישה, עקרות בית נשואות וקטינים. ההכנסות הפסיביות ממשיכות להיות פטורות מתשלום דמי ביטוח כבעבר, על פי אותם הקריטריונים.

החל משנת 2008, חוק הביטוח הלאומי מגדיר מושג חדש - "הכנסה אחרת" - כך: הכנסה מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה, אשר אינה הכנסה מעבודתו של המבוטח כעובד שכיר ואינה הכנסה מעבודתו כ"עובד עצמאי" (הכוונה להכנסות פסיביות, כשבמסגרת הכנסות אלה כלולות גם הכנסות של עצמאי, שלעניין חוק הביטוח הלאומי אינן כלולות בהגדרת "עובד עצמאי").

על פי התיקון, את דמי הביטוח ישלם מבוטח שהוא עובד שכיר ו/או "עובד עצמאי" גם על "הכנסתו האחרת", גם אם ההכנסה האחרת פחותה ממחצית סך הכנסותיו. כלומר, התיקון בחוק ביטל את הפטור מדמי הביטוח על הכנסות פסיביות לפי תקנות 13, 14 ו-15 לתקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח), התשל"א-1971 (להלן: "התקנות"). ואולם, לא תובא בחשבון הכנסה אחרת עד סכום של 25% מהשכר הממוצע במשק, והיא פטורה מתשלום דמי ביטוח. על פי חוזר הביטוח הלאומי, חובת התשלום אינה מן השקל הראשון אלא על ההכנסה העולה על 25% מן השכר הממוצע במשק.

הכנסה פסיבית בידי שכיר בגיל 65 **(פסק דין: לפני תיקון 103 בחוק הביטוח הלאומי)**

תקנה 15 לתקנות קבעה בשנת 2007, שעובד שכיר שטרם מלאו לו 65 שנה (לגבר) ו-60 (לאישה), ובאותו זמן אינו עובד עצמאי ולפחות 50% מהכנסתו אינם מהמקורות לפי סעיף 2(2) לפקודה, ישלם דמי ביטוח בשיעור החל על עובד (שכיר) מהכנסתו מהמקורות המפורטים בסעיף 2(2) לפקודה ובשיעור החל על מי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי מהכנסתו שאינה מהמקורות לפי סעיף 2(2) לפקודה, ובלבד שהכנסתו הכוללת עולה על מחצית מהשכר הממוצע במשק.

בעקבות חקיקת חוק גיל פרישה, התשס"ד-2004 (להלן: "חוק גיל פרישה") תוקן גם נוסח חוק הביטוח הלאומי, ונקבע "גיל פרישה" על פי מנגנוני העלאה מדורגת.

על פי סעיף 351 לחוק הביטוח הלאומי, רק מבוטח שהגיע לגיל פרישה אינו חייב בתשלום דמי ביטוח על הכנסותיו הפסיביות. לפיכך, המוסד לביטוח לאומי טען במשך השנים כי יש לפרש את התקנות בהתאם לחוק גיל פרישה והתיקונים שנעשו בחוק הביטוח הלאומי. אף אם הוראות התקנות עומדות בסתירה להוראות החוקים, הן אינן יכולות לגבור על הוראות החקיקה הראשית. המוסד לביטוח לאומי לא תיקן את נוסח התקנות.

כלומר, על פי לשון תקנה 15 ניתן להסיק כי מבוטח אינו חייב בתשלום דמי ביטוח בעד הכנסתו מדיווידנד עד שנת 2007, כאשר גילו היה מעל 65 שנים.

פסק דין

בחודש אפריל 2006 מלאו למר רוברטס 65 שנה, ובחודש אוגוסט 2007 הגיע לגיל פרישה על פי הוראות חוק גיל פרישה. הוא עבד בחברה משפחתית כשכיר, והיה בעל השליטה בחברה. בשנת 2007 קיבל ממנה דיווידנד.

הכנסותיו מהדיווידנד בשנת 2007 עלו על שכרו בשנה זו. המוסד לביטוח הלאומי דרש ממנו לשלם דמי ביטוח לשנת 2007 בגין הכנסותיו מהדיווידנד (לעניין החלק היחסי שלפני הגיעו לגיל הפרישה), מכוח תקנה 15 לתקנות.

לטענת המבוטח, הדרישה אינה כדין מאחר שבשנת 2007 מלאו לו יותר מ-65 שנים.

ביום 7.6.2011 קבע בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 10-06-14798) בעניינו של מר רוברטס כי דיווידנד מחברה משפחתית שבה עבד כשכיר והיה בעל השליטה בה פטור מדמי ביטוח, אף על פי שסכום הדיווידנד גבוה יותר משכרו.

לדעת בית הדין ראוי היה להתאים את נוסח תקנה 15 לתקנות לשינוי החקיקתי בעניין גיל הפרישה, לאור סעיף 1(א) לחוק יסוד משק המדינה: "מיסים, מילואות חובה ותשלומי חובה אחרים לא יוטלו, ושיעוריהם לא ישונו, אלא בחוק או על פיו; הוא הדין לגבי אגרות". לכן לדעת בית הדין, התאמת נוסח תקנה 15 לתקנות יכולה להיערך בחקיקה בלבד ולא על ידי פרשנות.

לפיכך, נקבע בבית הדין האזורי כי משלא שונה נוסח תקנה 15 לתקנות, אין בסיס לחייב את המבוטח בתשלום דמי ביטוח על הכנסותיו מדיווידנד. המוסד לביטוח לאומי ערער על פסק הדין ואינו פועל בהתאם לתוצאות פסק הדין בשלב זה.

הכנסות פסיביות הפטורות מתשלום דמי ביטוח על פי סעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי

בסעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי מפורטת רשימה של הכנסות, אשר פטורות מתשלום דמי ביטוח. בשנת 2008 חלו שינויי חקיקה בהכנסות אלה כמפורט להלן, ובמיוחד חל שינוי מהותי בחיוב הכנסות מדיווידנדים.

דיווידנד, ריבית ודמי ניכיון

על פי סעיף 350(א)(6) המתוקן לחוק הביטוח הלאומי, ההכנסות להלן פטורות מתשלום דמי ביטוח החל משנת 2008:

1. הכנסות מדיווידנדים, שחל עליהן שיעור מס מוגבל בסעיף 125ב לפקודה (למעט הכנסה בחברה משפחתית, בחברת בית ובחברה שקופה). בין היתר, פטורה מתשלום דמי ביטוח הכנסה מדיווידנד שמקבל בעל מניות מחברה (לרבות בעל שליטה).
2. הכנסות ריבית ודמי ניכיון שחל עליהן שיעור מס מוגבל בסעיפים 125ג(ב) ו-125ג(ג) לפקודה. ריבית המחויבת בשיעור מס שולי חייבת בדמי ביטוח.

דמי שכירות והכנסות פטורות ממס

על פי סעיף 350(א)(7) המתוקן לחוק הביטוח הלאומי, ההכנסות להלן פטורות מתשלום דמי ביטוח, החל משנת 2008:

1. הכנסות מדמי שכירות שחל עליהן מס בשיעור מוגבל:
בארץ - לפי סעיף 122 לפקודה (הכנסות ממגורים בלבד, החייבות במס בשיעור 10%).
מחו"ל - לפי סעיף 122א לפקודה (כל שכר דירה שבמסגרת הסעיף: הכנסות בניכוי פחת וניכוי בשל פחת החייבות במס בשיעור 15%).
 2. הכנסה פסיבית (שאינה הכנסה כעובד שכיר או כ"עובד עצמאי") הפטורה ממס לפי כל דין, כולל שכר דירה פטור ממס מהשכרה למגורים, למעט הכנסה מפנסיה מוקדמת כהגדרתה בסעיף 345ב(א) לחוק הביטוח הלאומי, ולמעט הכנסות ששר האוצר יקבע בעתיד בתנאים שבסעיף.
- בחוזר הביטוח הלאומי (כללי 219/04 מיום 26.10.2004) הוצגה הבהרה בהתאם לחוות דעת משפטית, שעל פיה הכנסות משכר דירה למגורים בישראל פטורות מדמי ביטוח ללא הגבלת סכום. הכנסות מדמי שכירות למגורים בישראל היו פטורות ללא הגבלה, בהתאם לאותה חוות דעת משפטית, גם משנת 2008 ואילך. בהתאם להבהרה מאת המוסד לביטוח לאומי הפטור שחל על פי החוזר אמור להיבחן מחדש וייתכן שיוגבל להכנסות בשיעור מס מוגבל בלבד כמפורט בחוק.
- להלן הבהרות נוספות הקשורות לחוזר 219/04. הבהרות מבוססות על החוזר ועל הטיפול בפועל בביטוח הלאומי בנושא שכר הדירה.
1. הפטור המוצג בחוזר על הכנסות מהשכרת דירה למגורים אינו מוגבל בשלב זה בגובה ההכנסה מדמי השכירות (באופן שונה מהוראות מס הכנסה), ובלבד שמדובר בדירת מגורים בישראל המושכרת למטרת מגורים.
 2. הטיפול במוסד לביטוח לאומי כל עוד אין שינוי - כדי להפחית מהשומה הכנסה מהשכרת דירה למגורים שחויבה בשיעור מס שולי, המבוטח העביר לפקיד הגבייה הבהרות והוכחות כי אכן מדובר בהכנסה שמקורה בהשכרת דירה למגורים, למטרת מגורים. לדוגמה: הסכמי שכר הדירה.

3. השכרת דירת מגורים לצורך עסק לא הייתה פטורה בעבר ואינה פטורה גם משנת 2012 ואילך מתשלום דמי ביטוח (לדוגמה, משרד או גן ילדים).

השפעת הכנסות פסיביות על גמלאות

יש לזכור כי ההכנסות הפטורות ממס, ו/או הפטורות מדמי ביטוח, ו/או הכנסות מחו"ל שפטורות מדיווח לצורכי מס - עלולות להיות מובאות בחשבון בקביעת גמלה, ולכן קיומן עלול לשלול זכאות מלאה או זכאות חלקית של הגמלה על פי הכללים שנקבעו (הפטור בסעיף 350 בחוק הביטוח הלאומי חל רק על תשלום דמי ביטוח).

תיקון לחוק הביטוח הלאומי בתוקף מיום 1/1/2012 מטיל קנסות כבדים על מי שמעלים מידע מן המוסד לביטוח לאומי, על מי שתובע גמלאות שלא כדין ועל מי שאינו מדווח למוסד לביטוח לאומי על שינוי בתנאים המשפיעים על זכאותו לגמלאות.

דוגמאות להשפעת הכנסות הפטורות על זכאות לגמלאות

- א. **קצבת זקנה** - לעניין בחינת הזכאות לקצבת זקנה בגיל פרישה המותנה בהכנסות (גבר, לדוגמה, בין גיל 67 לגיל 70) - נבחנות כל הכנסותיו מהמקורות בסעיף 2 לפקודה, למעט הכנסות מפנסיה. משמע, אף שכלל ההכנסות המפורטות לעיל פטורות מדמי ביטוח, הן מובאות בחשבון בקביעת הזכאות לקצבת זקנה.
- ב. **קצבת שאירים** - זכאותו של אלמן לקצבת שאירים (כל עוד אין לו ילדים כהגדרתם בחוק) מותנית במבחן הכנסה, וכל ההכנסות דלעיל יובאו בחשבון.
- ג. **קצבת נכות כללית** - מבוטח שמשלמת לו קצבת נכות כללית, זכאותו האישית לגמלה נבחנת על פי הכנסותיו ממשלח יד ומעבודה לפי סעיף 12(1), 2(8) ו-2(2) לפקודה. עם זאת, זכאותו לתוספת תלויים בעבור אשתו וילדיו מותנית במבחן הכנסה. מבחן זה כולל בין היתר גם הכנסות פסיביות הפטורות מדמי ביטוח כמפורט לעיל, הכנסות מפנסיה והכנסות מחברת ביטוח בגין אובדן כושר עבודה.
- ד. **דמי אבטלה** - מבוטח שמקבל דמי אבטלה והוא עובד כעצמאי שאינו עונה להגדרת "עובד עצמאי" בחוק הביטוח הלאומי - גם הכנסותיו ממשלח יד שפטורות מדמי ביטוח (עד 25% מהשכר הממוצע במשק) יופחתו מסך הגמלה.

מבצע לגביית חובות בגמלאות

המוסד לביטוח לאומי עורך מבצע לגביית חובות בגמלאות מכל מי שקיבל בשבע השנים האחרונות קצבה שלא הגיעה לו, בין ששולמה בדין ובין ששולמה בטעות, ללא הפרשי הצמדה ובתנאי תשלום נוחים.

חלוקת הכנסות שאינן מעבודה בין בני זוג

חוזר מספר 242/2004 מחודש דצמבר 2004 והבהרות נוספות של מנהל הביטוח והגבייה בביטוח הלאומי, מפרטים את דרך הטיפול בחלוקת הכנסות שאינן מעבודה שמקורן מנכסים הרשומים על שם שני בני זוג, או על שם אחד מהם.

תקציר הנחיות הביטוח הלאומי באשר לחלוקת הכנסות שאינן מעבודה בין בני זוג

נישואין אחרים יום 1/1/1974	נישואין לפני יום 1/1/1974	חלוקת ההכנסות שאינן מעבודה
חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע עם המצאת אישור שהנכס רשום על שם שני בני הזוג.	חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע על פי בקשת אחד מבני הזוג או שניהם, ללא בקשת אישור נוסף.	הנכסים רשומים על שם שני בני הזוג
חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע עם הצהרה בכתב של שני בני הזוג על כוונת שיתוף בנכסים. נוסח ההצהרה מצורף כנספח לחוזר ומצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט (בל/631).	חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע על פי בקשת אחד מבני הזוג או שניהם, ללא בקשת אישור נוסף.	הנכסים רשומים על שם אחד מבני הזוג

הערות

- (1) לבת זוג נחשבת גם "ידועה בציבור".
 - (2) ההצהרות הן חד פעמיות. אין צורך להצהיר מחדש על אופן החלוקה בכל שנה.
 - (3) כאשר המוסד לביטוח לאומי מקבל מידע מגורמים נוספים, הוא רשאי לנהוג במידע על פי הכללים שבחוזר. לדוגמה: בעת ביקורת גבייה בתביעה לגמלה.
 - (4) האפשרות לחלוקת הנכסים על פי החוזר ניתנת בשנה השוטפת ובשנתיים שקדמו לה (על פי מכתב מיום 17.8.2006, שהרחיב את ההוראות משנה אחת לשנתיים שקדמו לשנה השוטפת).
- המידע האמור מגיע למוסד לביטוח לאומי באמצעות פנייה של המבוטח או ממקורות אחרים (לדוגמה, תביעה לגמלה).
- החוזר עוסק בבני זוג נשואים, באלמנים ובגרושים. הובהר במוסד לביטוח לאומי שהטופס משמש גם לגמלאות וחיוב לכלול את כל הנכסים של בני הזוג.

תשלום דמי ביטוח מהכנסה שמקורה בפיצוי בגין אובדן כושר עבודה

בקביעת חובת תשלום דמי ביטוח מהכנסה שמקורה בפיצוי בגין אובדן כושר עבודה, המוסד לביטוח לאומי מבחין בין שלושה מקורות חיוב. להלן הוראות הביטוח הלאומי שהופצו לסניפים:

מקור עצמאי

כאשר הפיצוי משולם לעובד עצמאי, הפיצוי מצטרף להכנסתו של המבוטח ממקור עצמאי וכל ההכנסה תחויב בדמי ביטוח בשיעור דמי ביטוח של עובד עצמאי. חובת התשלום מוטלת על העובד העצמאי.

מקור שכיר

כאשר הפיצוי משולם על פי סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי לעובד שכיר או למי שהיה עובד שכיר, חובת התשלום מוטלת על משלם הפיצוי וכל ההכנסה חייבת בשיעור דמי ביטוח כמו של מי שמקבל פנסיה מוקדמת

[למעט אם מדובר במי שזכאי ליהנות מפטור, כגון עקרת בית (שנשואה למבוטח), מבוטח שמקבל קצבת נכות כללית מלאה וכדומה].

מקור הל"ע (הכנסות שאינן מעבודה)

כאשר הפיצוי משולם למבוטח באופן פרטי (פוליסת פרט) תחול חובת תשלום על כל ההכנסה (ממקור הל"ע) וחובת התשלום חלה על המבוטח עצמו.

סיווג הכנסות של חבר דירקטוריון

פסק דין בנושא שכר דירקטורים פורסם ביום 16 במארכ 2011 בבית הדין האזורי לעבודה בתל אביב-יפו: אלון רם נגד המוסד לביטוח לאומי (ב"ל 09-3550). בית הדין קובע שמקור ההכנסה של שכר דירקטורים אינו מסעיף (10)2 לפקודה. כמו כן קובע בית הדין, שאי הכללת סעיף (10)2 לפקודה בתקנה 14 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח, אינו מעניק פטור אוטומטי מדמי ביטוח להכנסות משכר דירקטורים.

רקע

אגף הביטוח במוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר ביום 27 באוקטובר 2004, שזו לשונו (חוזר ביטוח לאומי מספר 220/04):

"על פי חוות דעת הלשכה המשפטית במוסד לביטוח לאומי, יש לראות בהכנסת 'חבר דירקטוריון' כהכנסה שמקורה בסעיף (10)2 לפקודת מס הכנסה, היינו כמבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי בגין הכנסה זו, עם כל המשתמע מכך.

אם למבוטח, העובד כעצמאי, נכללה בשומה הכנסה כחבר דירקטוריון, יש להפחית את ההכנסה כחבר דירקטוריון מסך הכנסתו כעצמאי בשומה.

ש"ח	לדוגמה:
300,000	הכנסה ממשלח יד
250,000	הכנסה כחבר דירקטוריון
550,000	סך ההכנסה בשומה כעצמאי

על פי אישור מרואה חשבון, מיועץ מס או מפקיד השומה, המבוטח יחוייב כעובד עצמאי על פי הכנסה בסך של 300,000 ש"ח בלבד" (עד כאן נוסח החוזר).

הערות לחוזר

חוזר הביטוח הלאומי אינו דן במצב שבו יש הכנסות נוספות למבוטח, או כאשר ההכנסה משכר דירקטורים היא ההכנסה העיקרית, או כאשר השתתפות בדירקטוריונים היא משלח ידו של המבוטח.

החוזר נכתב בשנת 2004 כאשר הפטור על הכנסות פסיביות לפי תקנה 15 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח עדיין היה בתוקף. ההכנסה בדוגמה ממשלח היד היא עיקר הכנסתו של המבוטח, ולכן ההכנסה משכר דירקטורים הייתה פטורה מתשלום דמי ביטוח עד שנת 2007, כאשר היא הכנסה פסיבית.

לא פורסם פטור גורף מדמי ביטוח על הכנסות אלה. כל מקרה נבחן לגופו.

החוזר מאפשר הגשת אישור מהמייצג או מפקיד השומה. באפריל 2010 הוציא המוסד לביטוח לאומי הנחיה, שעל פיה מתבקש הדירקטור לצרף אסמכתאות בכל בקשה שתוצאתה שינוי בסכום ההכנסה החייבת בדמי ביטוח כפי שמופיעה בשומה, הן מבחינת סכום והן מבחינת מקור ההכנסה.

כאשר המייצג מבקש לסווג חלק מההכנסה כשכר דירקטורים, כהכנסה שאינה מעבודה - המייצג נדרש להציג אישור מכל מי שמשלם שכר דירקטורים, על סכום התשלום ששולם למבוטח בפועל, או לחלופין אישור מפקיד השומה, כמו שנדרש בחוזר.

המסקנה העולה מפסק הדין

השופטת אינה קובעת במפורש את סיווג ההכנסה, אך לדעתה זו אינה הכנסה לפי סעיף 2(10) לפקודה. השופטת מציינת לדוגמה את פסק דין סריגי ארצי בע"מ נגד פ"ה, פד"א ט 122, כפסק דין שתומך בעמדתה [פסק דין זה שימש את המוסד לביטוח לאומי לקבוע ששכר דירקטורים הוא הכנסה לפי סעיף 2(10) לפקודה].

אולם, גם אם סיווג ההכנסה לא היה נבחן, טוענת השופטת כי סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי המחייב בדמי ביטוח את כל ההכנסות הכלולות בגדר סעיף 2 לפקודה, גובר על האמור בתקנה 14, ועל כן ההכנסה משכר דירקטורים של המבוטח חייבת בדמי ביטוח, כיוון שהיא גבוהה מהכנסתו מהעסק. כיום שכר הדירקטורים חייב בדרך כלל בדמי ביטוח, אך אינו מזכה בגמלאות מחליפות שכר. נמסר מהמוסד לביטוח לאומי שמעמד שכר דירקטורים נבחן בימים אלה. המוסד בוחן אם באמת שכר דירקטורים הוא הכנסה פסיבית. סביר שתקבע הוראה שונה שעל פיה ייבחן הסיווג כמשלח יד.

קיצוץ הפסד של עצמאי ממשכורת לעניין דמי ביטוח

ביום 3.4.2011 נקבע בבית הדין האזורי לעבודה בתל אביב-יפו, כי לא ניתן לקבל החזר דמי ביטוח שנוכו ממשכורת, כאשר לצורך מס הכנסה נוכו מהמשכורת הפסדי המבוטחת כעצמאית (ב"ל 10-10-34797).

בהקשר לפסק הדין עולות שתי סוגיות:

1. ההכנסה החייבת בדמי ביטוח היא ההכנסה שנבחנת לגמלאות ומבוססת על סעיף 2(2) לפקודת מס הכנסה. אם מעסיק מדווח על הכנסה גבוהה מדי, אזי התיקון נעשה על ידו כדי שגם המעסיק וגם העובד יקבלו בחזרה את דמי הביטוח ששולמו ביתר.
2. עובד יכול לקבל החזר דמי ביטוח ששולמו ביתר אם המעסיק ניכה שיעור מלא במקום שיעור מופחת, או שנוכו דמי ביטוח מעל "המקסימום".

דרישת אסמכתאות ממייצגים

במסגרת הטיפול השוטף בפניות מייצגים בנושאים שונים, המוסד לביטוח לאומי מבקש אסמכתאות כמפורט בחוזר ביטוח 1392 מיום 8 באפריל 2010. להלן מתוך החוזר האמור:

בקשות שהתוצאה שלהן היא הקטנת ההכנסה החייבת בדמי ביטוח

המוסד לביטוח לאומי מבקש לצרף אסמכתאות בכל בקשה שתוצאתה שינוי בסכום ההכנסה החייבת בדמי ביטוח כפי שמופיעה בשומה, הן מבחינת סכום והן מבחינת מקור ההכנסה.

להלן דוגמאות לאסמכתאות שהמייצג מתבקש לצרף לבקשתו:

1. כאשר המייצג מבקש לסווג חלק מההכנסה כשכר דירקטורים (הכנסה שאינה מעבודה) - המייצג נדרש להציג אישור מכל מי שמשלם שכר דירקטורים, על סכום התשלום ששולם למבוטח בפועל.
2. כאשר המייצג מבקש להפחית מהשומה הכנסה שבגינה שולמו דמי ביטוח על פי צו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, המייצג נדרש להציג אישור על ניכוי דמי הביטוח במקור (המוסד לביטוח לאומי מעדיף לקבל את האישור שנמסר לרשות המסים בטופס 806).
3. כאשר המייצג מבקש לשנות את מקור ההכנסה מפירותית להונית, המייצג נדרש להמציא אישור ממס הכנסה שההכנסה היא הונית, וששולם בעניינה מס מוגבל ולא מס שולי.

בקשות שמשפיעות על דמי ביטוח ועל גמלאות ואשר אין בידי הפקיד אפשרות לבדוק את הבקשה באמצעות מערכות המידע הממוכנות

הבקשה הנפוצה ביותר במסגרת הבקשות שבהן למוסד לביטוח לאומי אין אפשרות לאמת את המידע היא בקשה לסווג מבוטח כעובד שכיר. זאת, מפני שבמקרים רבים המידע מגיע למוסד לביטוח לאומי באיחור רב. לאור זאת, המייצג נדרש להציג תלושי שכר, ו/או טופס 106, ו/או שומה, או דיווח בטופס 126 או בטופס 102, או בטופס תשלומים לעובד/ת משק בית.

המסמכים יישאו את פרטי המעביד, לרבות כתובת, שם, מספר תיק ניכויים, פרטי העובד, מספר זיהוי של העובד ותקופת עבודתו.

בדרך כלל על כל הבקשות האלה אין למוסד לביטוח לאומי מידע במערכותיו באותו השלב, ונוצרים לעתים עימותים בין המייצגים לבין פקידי המוסד לביטוח לאומי, על רקע האיחור הרב של המוסד בקבלת המידע מרשות המסים.

קביעת מעמדו של עובד עצמאי - כעובד שכיר

בית הדין האזורי הבהיר באופן חד משמעי בעניינו של יובל דרור (ב"ל 09-07-20171 מיום 1/1/2012) כי צורת תשלום התמורה כעובד עצמאי במקום משכורת, אינה קובעת את מעמד המבוטח במוסד לביטוח לאומי (במקרה זה המשמעות הייתה אישור תביעת המבוטח לדמי אבטלה).

סוגיות הקשורות למעסיקים

חוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987

באופן בלתי תלוי בחוק הביטוח הלאומי, קיימים חוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987 (להלן: "חוק שכר מינימום"), ותקנות שכר מינימום (נוער עובד וחניכים), התשמ"ח-1987. אלו קובעים שלכל עובד מגיע שכר שאינו נמוך משכר מינימום שנקבע בחוק.

שכר המינימום יכול להיות לשעה, ליום או לחודש, ואינו כולל שעות נוספות, תוספת ותק, החזרי הוצאות, מענקים על בסיס שנתי ועוד, אלא תשלומים קבועים בלבד, כמפורט בחוק שכר מינימום. שכר המינימום שונה מעובד לעובד, ותלוי בחלקיות המשרה וברכיבי השכר השונים.

הכנסה זו היא גם ההכנסה המבוטחת לעניין גמלאות מחליפות שכר.

ככלל (לפני הגדלתו לעניין החישובים לביטוח הלאומי) שכר המינימום מתעדכן ביום 1 באפריל בכל שנה לשיעור של 47.5% מהשכר הממוצע במשק. תיקון מיוחד בחוק הגדיל את שכר המינימום מיולי 2011 בשלבים.

חוק שכר מינימום חל רק על עובדים שכירים, לרבות עובדים "תושבי חוץ", עובדים במשק בית, חברי קיבוץ או מושב שיתופי, ועובדים בחופשה ללא תשלום בחודשיים הראשונים להיותם בחופשה, בתנאים שנקבעו.

חוק שכר מינימום אינו חל על עובדים עצמאיים, על מי שאינם עובדים ואינם עובדים עצמאיים, על גמלאים בפרישה מוקדמת ועל עובדים בהכשרה מקצועית.

כאשר לא מוכח מהו השכר הראוי, נקבע בפסקי דין שיראו ב"שכר המינימום" כמשמעו בחוק שכר מינימום את השכר הראוי. דוגמה לכך מצויה בפסק דין בבית הדין הארצי לעבודה מיום 28/3/2012 (ע"ע 52949-05-10). נקבע בפסק הדין שגם שכר לפי קיבולת (שכר גלובלי), צריך להיעשות בהתאם לחוק שכר מינימום.

שכר המינימום של העובד השכיר בחוק הביטוח הלאומי זהה לשכר המינימום על פי חוק שכר מינימום במשק. כיום לא ייתכן מבחינה חוקית מצב של "השלמת שכר" לעניין תשלום דמי ביטוח, מאחר שלפי חוק שכר מינימום המעסיק מחויב לשלם לעובד שכר, שלא יפחת מהשכר שנקבע בחוק שכר מינימום, שזהה להכנסת המינימום לתשלום דמי ביטוח.

המעסיק חייב לדווח על המשכורות ולשלם אותן על פי חוק שכר מינימום. תשלום הנמוך משכר המינימום, על פי חוק שכר מינימום, הוא עבירה, שדינה מאסר למשך שישה חודשים, ולחלופין קנס מנהלי.

בחודש אפריל 2007 עודכן שכר המינימום לסך של 3,710.18 ש"ח לחודש (שכר המינימום לשעה - 19.95 ש"ח).

בחודש יולי 2008 עודכן שכר המינימום לסך של 3,850.18 ש"ח לחודש למשרה מלאה (שכר מינימום לשעה - 20.70 ש"ח).

בחודש אפריל 2011 עודכן שכר המינימום לסך של 3,890.25 ש"ח לחודש למשרה מלאה (שכר מינימום לשעה - 20.92 ש"ח).

ביום 1 ביולי 2011 שכר המינימום עודכן לסכום של 4,100 ש"ח לחודש למשרה מלאה, ולסך 4,300 ש"ח למשרה מלאה, החל מיום 1 באוקטובר 2012 (23.12 ש"ח לשעה).

לעתים בהסכם קיבוצי בענף מסוים כלול שכר מינימום שהוא גבוה משכר המינימום שבחוק שכר מינימום. לדוגמה: בענף הבנייה והשיפוצים. שכר המינימום לנוער נמוך מהשכר שהוצג לעיל וכך גם שכר מינימום לבעלי יכולת עבודה מופחתת.

תזכורת לכללי פריסת שכר

העלאת שיעורי דמי הביטוח הלאומי למעסיק משנת 2013 ואילך מחייבת התייחסות לכללי פריסת שכר כאשר עובד מקבל הפרשים לשכרו בגין תקופות מוגדרות, וכאשר עובד מקבל תשלום נוסף שאינו שכר רגיל.

דיווח על הפרשים

כשמעסיק משלם לעובד הפרשי שכר בעד תקופות קודמות, הפרשים בגין העלאת בדרגה וכדומה, יש לערוך דוח על הפרשים (הפרשי שכר אינם תשלום נוסף).

על פי תקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח), התשנ"ה-1995, ההפרשים ייחשבו לשכרו החודשי הרגיל של העובד וייזקפו על כל אחד מהחודשים, בהתאמה. לכן, הדוח יתייחס לתקופה שבגינה שולמו ההפרשים, לפי שיעורי דמי הביטוח והמקסימום שהיו נהוגים באותן התקופות. יש לשים לב לשינויים בשיעורי דמי הביטוח, לשינויים בהכנסה החייבת בשיעור מופחת ולתקרה החייבת בדמי ביטוח באותה התקופה.

דיווח על תשלום נוסף

"תשלום נוסף" הוא שכר שניתן לעובד נוסף על השכר החודשי הרגיל, למעט הפרשי שכר.

ה"שכר החודשי הרגיל" הוא השכר שנהוג לשלם לעובד מדי חודש, לרבות תשלום חודשי לעובד שנהוג לשלמו בחודש שלאחר החודש שבעדו הוא משתלם, על פי הדיווח של העובד (כגון: פרמיות, שעות נוספות וכדומה). תשלומים כאלה ייחשבו לשכר חודשי רגיל של העובד, בעד החודש שלאחר החודש שבעדו משולם התשלום החודשי.

כ"תשלום נוסף" נחשבים, בין היתר, רכיבי השכר הבאים: ביגוד, דמי הבראה, משכורת "13", בונוס, מענק השתתפות ברווחי מעסיק, מענק יובל, ביטוח רכב וכדומה, לרבות כל גילום מס בעבור כל אחד מהרכיבים הללו, וכן כל תשלום תקופתי שלא נהוג לשלמו מדי חודש, למעט הפרשי שכר (שאותם כאמור יש לייחס לכל אחד מהחודשים שבגינם שולמו).

כשמעסיק משלם לעובד בונוס או תשלום נוסף כלשהו נוסף על שכרו החודשי הרגיל, עליו לערוך דוח על תשלום נוסף בהתאם לתקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח), ולאחר השוואת השכר הנוסף לשיעור מן השכר הרגיל.

במקרה של שכר חודשי רגיל שמשנתה מדי חודש בגלל תשלום פרמיות, שעות נוספות וכדומה, יש להשוות את השכר הנוסף לשיעור מהשכר החודשי הרגיל של אותו החודש, הכולל גם את הפרמיות, השעות הנוספות וכדומה.

כאשר השכר ברוטו כולל יותר מרכיב אחד של "תשלום נוסף", כגון: גם דמי הבראה וגם ביגוד, יש להביא בחשבון את סך כל ה"תשלומים הנוספים" באותו חודש, ולבחון את שיעורם ביחס לרבע השכר הרגיל באותו חודש (או למחצית השכר הרגיל עד ליום 31 בדצמבר 2002).

הפרש של תשלום נוסף

המוסד לביטוח לאומי קבע בעבר כי הפרש של תשלום נוסף ישווה לשכר הרגיל בחודש שבו שולמו ההפרשים. בעקבות חוות דעת משפטית במוסד לביטוח לאומי נקבע בחודש אפריל 2008 כי ההפרש האמור ישווה לשכר הרגיל בחודש שבו שולם התשלום הנוסף במקור.

לדוגמה: המעסיק שילם "משכורת 13" במשכורת יולי 2010, ובמשכורת אוגוסט 2010 שילם לעובד הפרשים בשל טעות. במקרה זה יש לייחס את ההפרש לחודש יולי ולא לחודש אוגוסט.

הייחוס למועד המקורי משמעו חישוב מחדש של השכר הרגיל בחודש יולי 2010 (על פי הדוגמה), תוך עריכה חוזרת של ההשוואה של כל רכיבי התשלום הנוסף לעומת השכר הרגיל באותו חודש, והפעלת כללי הפריסה על פי הוראת תקנה 5 לתקנות.

אם תוצאת החישוב מחדש יוצרת בסיס גבוה יותר מהבסיס המקורי, אזי המוסד לביטוח לאומי משלם הפרשי גמלאות.

אם המעסיק מודיע על הקטנה רטרואקטיבית של תשלום נוסף, אזי יש להקטין את התשלום הנוסף בהשוואה לשכר המקורי בחודש שבו שולם התשלום הנוסף המקורי (חודש יולי 2010, בדוגמה). לאחר החישוב מחדש על פי כללי הפריסה ייווצר הפרש גמלה לחובה.

ההוראות חלות על כל סוגי העילות לשינויים בתשלום נוסף, כולל טעויות ו/או הסכמים קיבוציים רטרואקטיביים.

הפעולות שיש לבצע החל ממשכורת חודש ינואר 2003 בעניין פריסת שכר

1. לבדוק מהו השכר החודשי הרגיל של העובד בחודש המסוים, כמוסבר לעיל. יש להשוות את השכר הנוסף ל-25% מן השכר החודשי הרגיל של אותו החודש (הכולל גם את הפרמיות, השעות הנוספות וכדומה).

2. בתשלום נוסף יש לנהוג כדלקמן:

2.1 אם התשלום הנוסף נמוך מרבע השכר החודשי הרגיל של העובד, אזי לא חלות הוראות הפריסה. התשלום הנוסף מצורף לשכר החודשי הרגיל, ומשולמים בגינו דמי ביטוח בחודש התשלום;

2.2 אם התשלום הנוסף עולה על רבע השכר החודשי הרגיל של העובד או שווה לו, אזי חלות הוראות הפריסה המפורטות להלן.

3. הוראות הפריסה:

3.1 תשלום נוסף ששולם לאחר שהעובד עבד שנה לפחות ברציפות אצל המעסיק הנוכחי, יש לחלק ב-12. המנה מצורפת לשכרו החודשי הרגיל של העובד בחודש שבו חולק התשלום הנוסף ובכל אחד מ-11 החודשים, שקדמו לו;

3.2 תשלום נוסף ששולם לעובד שלא עבד בכל חודשי השנה הקלנדרית, שכוללת את החודש שבו שולם התשלום הנוסף ו-11 החודשים שלפניו, יש לחלק במספר החודשים שבהם עבד העובד במהלך 12 החודשים הללו, עד וכולל החודש שבו שולם התשלום הנוסף. המנה מצורפת לשכרו החודשי הרגיל של העובד בכל אחד מהחודשים הללו;

3.3 יום עבודה בחודש נחשב לחודש שבו העובד עבד.

פריסת תשלום נוסף כאשר עובד לא עבד במשך חודש מלא

למוסד לביטוח לאומי התברר שהמעסיקים לא נהגו באופן אחיד במקרה של פריסת שכר לתקופות שבהן העובדים היו זכאים לגמלאות מחליפות שכר, כגון: דמי פגיעה ודמי לידה, ולתקופות שבהן העובד לא עבד במשך חודש מלא, כגון: חופשה ללא תשלום (חל"ת).

לאור זאת, פרסם המוסד לביטוח לאומי הוראות בחודש ינואר 2009, וקבע כללים אחידים מיום זה ואילך.

תשלומי הטבות שכר הניתנים לעובדים על פי הסכמי עבודה שלא בגין עבודה, כגון תשלום החזר ביטוח רפואי, תשלום החזרי גנים, הוצאות טלפון או שווי רכב צמוד, אינם מהווים שכר חודשי רגיל. כלומר, חודש שבו העובד לא עבד וקיבל תשלומי הטבות שלא בגין עבודה, אינו נחשב לחודש שבו העובד עבד.

את התשלום הנוסף יש לחלק במספר החודשים, חודש התשלום ו-11 חודשים אחרים שבהם עבד העובד, ולהוציא חודשים מלאים שבהם לא עבד, גם אם קיבל הטבת שכר או גמלה כאמור לעיל.

לדוגמה: בחודש דצמבר 2011 שולם לרונית תשלום נוסף שעלה על 25% משכרה הרגיל. רונית קיבלה דמי לידה לתקופה מ-10 במארס 2011 עד 14 ביוני 2011.

מאחר שבחודשים אפריל ומאי לא עבדה כלל, יש לפרוס את התשלום הנוסף לעשרה חודשים (ללא החודשים אפריל ומאי 2011).

פריסת מענק לבעל שליטה

בעל שליטה רשאי לקבל מענק עד חודש מארס בשנה השוטפת, שבתנאים מסוימים מיוחס לשנה הקודמת לעניין חבות המס. כיוון שהמענק התקבל בפועל בשנה השוטפת ונפרס כחוק לעניין תשלום דמי הביטוח בחודש שבו התקבל בשנה השוטפת, ייווצרו הפרשים בטופסי 126 בין השנים.

הפרשי גמלה

מעסיק ששילם בונוס שחייב בפריסת שכר, או ששילם לעובדים הפרשי שכר בשל תקופות קודמות, זכאי לפנות למוסד לביטוח לאומי ולקבל השלמה לגמלאות שהוא קיבל בעבור העובד (לדוגמה: תגמולי מילואים), או להפנות את העובד כדי לקבל השלמה לגמלאות מחליפות שכר שהעובד קיבל, כגון: דמי לידה. יש לשים לב למגבלת השיהוי.

בתנאים מסוימים אפשר לתבוע הפרשי גמלה גם בעקבות ממצאי ביקורת ניכויים שעורך המוסד לביטוח לאומי. המוסד לביטוח לאומי מזכיר למעסיקים שיש להודיע לעובדים על זכאותם לתבוע הפרשי גמלה (על פי חוק הודעה לעובד). הוגשה תביעה ייצוגית בעניין זה נגד המוסד לביטוח לאומי.

בהקשר לאמור לעיל, מבקר המדינה מזכיר למוסד לביטוח לאומי את זכותו לתבוע השבת גמלאות ממעסיק שלא דיווח או לא שילם דמי ביטוח בעד עובדו.

הבסיס לתשלום גמלאות מחליפות שכר כאשר השכר מורכב גם מעמלות

כאשר שכר עבודה כולל עמלות, יש לבחון מראש האם העמלות הן בונוס או שכר רגיל. הבעיה מתעוררת בעיקר בחישוב הבסיס לקביעת דמי לידה או דמי פגיעה בעבודה, שהרי בונוס נפרס לפי כללי הפריסה ל-12 חודשים.

לדעת המוסד לביטוח לאומי, קיימות שלוש אפשרויות על פי התקנות לרישום עמלות רבעוניות:

1. כשכר רגיל המשולם לעובד מדי חודש. המעסיק יגיש דוחות מתוקנים לחודשים שבעבורם שולם התשלום, אם התשלום שולם באיחור.

2. כתשלומים המדווחים בחודש שלאחר החודש שבעבורו הם אמורים להשתלם (כמו שעות נוספות).

3. כתשלומים נוספים שיש לפרוס לפי תקנות הפריסה.

בהתאם לתקנות, סבור המוסד לביטוח לאומי כי לאחר שהעובד או העובדת יחזרו לעבוד ויצברו בונוסים נוספים, יוכלו לתבוע הפרשי גמלה.

הסוגיה האמורה לעיל נדונה בשני פסקי דין לאחרונה:

1. בפסק דין המוסד לביטוח לאומי נגד קרן פרידמן (עב"ל 10-129) בבית הדין הארצי לעבודה ביום 20.06.2011.

2. בפסק דין פלונית נגד המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 09-543) בבית הדין הארצי לעבודה ביום 4.5.2011.

משכורתן של העובדות בפסקי הדין התבססה על משכורת ועל עמלות חודשיות על פי הצלחה ונוכו דמי ביטוח גם בגין העמלות. המוסד לביטוח לאומי הכיר בתביעת העובדות לדמי לידה והתייחס לעמלות כתשלום נוסף.

בעניינה של קרן פרידמן אישר בית הדין הארצי את קביעת בית הדין האזורי לעבודה כי המעסיקה ראתה בתשלום העמלות חלק משכרה של העובדת, קיבל את תביעת העובדת וקבע כי משהיו העמלות חלק משכרה הרגיל של העובדת, יש להכלילן בחישוב דמי הלידה.

ערעורה של פלונית נדון לאחר שבית הדין האזורי הצדיק את עמדת המוסד לביטוח לאומי. בית הדין הארצי קיבל את הערעור וראה ב"מענק הרבעוני", בנסיבות המקרה, כחלק משכרה החודשי של המבוטחת.

בית הדין הדגיש שדרך חישוב אחרת עלולה להביא להפלייתן לרעה של עובדות המקבלות את שכרן בדרך של עמלות.

צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים

מי שמשלם תשלומים בעבור הרצאות, הדרכות, שמירה, תשלומים למורי דרך ולאחרים, יבחן אם תנאי העבודה מחייבים אותו לנכות דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות מנותני השירות ולדווח עליהם כשכירים למוסד לביטוח לאומי, כמחויב בצו הביטוח הלאומי (סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים), התש"ל"ב-1972.

החייב בדמי הביטוח נעשה לפי החודש שבו ניתן השירות ולא לפי חודש התשלום. חשוב שהמשלם יקפיד על מילוי האישור לעובד. בין היתר עליו לכלול באישור את הסכום שממנו נוכו דמי ביטוח, את דמי הביטוח הלאומי שנוכו, את דמי ביטוח הבריאות שנוכו, את התשלום שהמשלם העביר למוסד לביטוח לאומי ואת פרטי סניף הביטוח הלאומי.

מי שמשלם תשלום על פי הצו האמור ומנכה דמי ביטוח ממקבל התשלום, מדווח למוסד לביטוח לאומי מדי חודש בטופס 102. פעם ברבעון יש להעביר את קובץ המבוטחים הללו למוסד לביטוח לאומי, על פי הוראות שמצויות באתר הביטוח הלאומי באינטרנט (לשידור קובץ מרצים ואומנים) בטופס בל/652.

עבור קבלת תגמולי מילואים יש להעביר למוסד לביטוח לאומי אישור חודשי ולא אישור שנתי.

החל מינואר 2010 המוסד לביטוח לאומי דורש לדווח בדיווח רבעוני ממוכן את הטופס האמור באתר קשרים עסקיים של המוסד או באמצעות האינטרנט. החל משנת 2011 המוסד פרסם שלא יתקבלו דיווחים ידניים.

על סדר היום של ועדת העבודה והרווחה הועלתה הצעה לבטל את הצו אך נדחתה, ובשלב זה הצו חל כבעבר.

עובד שכיר על פי צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים

להלן הבהרה מאת **מר שלמה אשכנזי**, מנהל תחום הביטוח במוסד לביטוח לאומי לשעבר:

מבוטח שהצהיר שהוא עבד כ"עובד שכיר" אצל מעסיק בהתאם לכללים הרשומים בצו לסיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, לדוגמה מרצה לפי פרט 6 בתוספת הראשונה לצו האמור, ההתייחסות אליו תהיה כאל שכיר שמעסיקו חייב בתשלום דמי ביטוח בעבורו, ובאחריות סניף הביטוח הלאומי להשלים את הפרטים החסרים.

בתקופת תהליך הברור המבוטח יחשב לפי המעמד שקיים במערכת.

חובת דיווח חודשית

המשכורת המדווחת למוסד לביטוח לאומי מהווה בסיס לגמלאות. לכן, יש לדווח מדי חודש על השכר הרגיל, גם אם השכר שולם באיחור (שונה מתשלום מס הכנסה, המבוצע לפי מועד התשלום בפועל).

על בעלי שליטה להקפיד **לקבל** שכר באופן שוטף, כפי שנהוג לשלם לשאר העובדים.

דיווח רבעוני

החל מחודש ינואר 2010 המעסיקים חייבים לדווח למוסד לביטוח לאומי, נוסף על הדיווח החודשי, דיווח שמי מפורט באופן ממוכן בלבד, פעם ברבעון בעבור:

- 1) פנסיונרים בפנסיה מוקדמת.
- 2) תלמידים בהכשרה מקצועית.
- 3) עובדים בחופשה ללא תשלום.
- 4) דיווח לפי צו סיווג מבוטחים.

להלן הכללים החדשים לדיווח על מבוטחים בהכשרה מקצועית או בשיקום מקצועי, החל מיום 1 ביולי 2011 (עד יום 30/6/2011 נותן ההכשרה גבה מהתלמיד דמי ביטוח והעביר למוסד לביטוח לאומי).

חובת נותן ההכשרה המקצועית - תשלום דמי ביטוח לאומי לענפים :

- נפגעי עבודה (בשיעור 0.4% מסכום מחצית השכר הממוצע - 17.24 ש"ח לתלמיד).

- אימהות - מקומות שאושרו לכך בתקנות וקיבלו אישור מאת המוסד לביטוח לאומי (0.1% מסכום מחצית השכר הממוצע במשק - 4.31 ש"ח לתלמיד).

החל מטופס הדיווח בעבור חודש יולי 2011 ואילך, המעסיק ממלא את השדות לענף "נפגעי עבודה" ולענף "אמהות" בלבד.

חובת התלמיד - לשלם דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות **ישירות למוסד לביטוח לאומי**. המוסד לביטוח לאומי פונה אל התלמידים לצורך עדכון חובת התשלום. המעסיק מעביר פעם ברבעון רשימה שמית של התלמידים שלמדו במוסד ברבעון החולף.

העברת מידע ממוחשב

אפשר להגיש מידע באופן ממוחשב לאתר אינטרנט של הביטוח הלאומי, ברישום מוקדם. באתר יש הסבר על אופן ההרשמה. מיקום האתר הוא : <https://b2b.btl.gov.il>. (מוקד התמיכה : 02-6463252. כניסה לאתר דרך מערכת ייצוג לקוחות, חוסכת את ההרשמה.

דוח מתוקן ודוח שאינו סביר

חשוב לזכור שדוחות מתוקנים בניכויים ניתן להגיש בדרך כלל באיחור של עד שלושה חודשים. החל מהחודש הרביעי יש לצרף מכתב הסבר לדוח המתקן. לעתים המוסד לביטוח לאומי מבקש מכתב הסבר גם לדוחות מתוקנים לתקופה קצרה. תיקוני דוחות שנעשים בדיעבד, וביחוד בשל משכורות לבעלי שליטה, נבחנים בתחום גבייה ממעסיקים במשרד הראשי שבביטוח הלאומי.

המוסד לביטוח לאומי פונה למעסיקים ודורש הסבר לדוחות שאינם סבירים.

כאשר הדיווח השוטף נעשה במערכת ייצוג לקוחות, בדיקת הטופס יכולה להיעשות באמצעות המערכת.

דמי ביטוח מופחתים בשל זכאות לגמלה

מעסיק שמדווח על עובד כמבוטח בשיעורי דמי ביטוח מופחתים בשל זכאות לגמלה, חייב לוודא שבידיו נמצא אישור מהמוסד לביטוח לאומי. לדוגמה : אישור שהמבוטח מקבל בפועל מהמוסד לביטוח לאומי בישראל קצבת נכות כללית מלאה לתקופה של שנה לפחות או לצמיתות, קצבת נכות מעבודה בשיעור 100% לצמיתות, או קצבת זקנה.

המוסד לביטוח לאומי ערך הפגשה של משכורות מטופסי 126 עם הנתונים המצויים במחלקות הגמלאות, ומחייב בדמי ביטוח מעסיקים שלא פעלו כחוק.

עובד שכיר בגיל פרישה שמקבל קצבת נכות מעבודה

למרות ההוראות המפורשות שלעיל, המוסד לביטוח לאומי הקל על מבוטחים בגיל פרישה ופרסם בחודש מארס 2012 כדלקמן :

כדי שעל משכורתו של עובד שכיר בגיל פרישה המקבל קצבת נכות מעבודה, יחולו הכללים שחלים על מי שמקבל קצבת זקנה לעניין תשלום דמי ביטוח, עליו להגיש תביעה לקצבת זקנה, לבחור שלא לקבל את קצבת הזקנה ולמסור למעסיק את אישור הזכאות. עובד שלא מסר את האישור האמור למעסיק, ינוכו ממנו דמי ביטוח על פי החוק והמעסיק יעביר את חלקו בהתאם.

המעסיק יחזיר לעובד דמי ביטוח שנוכו ביתר כדלקמן :

1. אם קיבל מהעובד באיחור את אישור הזכאות לקצבת הזקנה.

2. אם טעה וניכה דמי ביטוח מעובד שזכאי לקצבת זקנה. החל ממשכורת חודש יוני 2012 ההחזר נעשה בשידור בלבד.

הגשת תביעה לדמי לידה באמצעות המעסיק

מעסיקים יכולים להגיש תביעות לתשלום דמי לידה באופן אוטומטי עבור העובדות, באמצעות לשכת השירות. חשוב לציין שרק חלק מלשכות השירות ומבתי התוכנה ערוכים לכך בשלב זה. במגזר הציבורי חלק מהעובדות מקבלות כבר את דמי הלידה בשיטה הזו.

תשלום דמי ביטוח בתקופת חופשה ללא תשלום (חל"ת)

מי שנמצא בחל"ת בהסכמת המעסיק לפחות חודש קלנדרי אחד מלא, ובתקופה זו אינו עובד אצל מעסיק אחר ואינו עובד עצמאי, מעסיקו ינהג כאמור להלן:

בכל אחד מהחודשיים הראשונים של החל"ת על המעסיק לדווח על העובד ולשלם דמי ביטוח מינימליים. המעסיק רשאי לנכות סכום זה מכל סכום שיגיע לעובד ממנו [כמפורט בתקנה 6(ג) להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח].

סכום דמי הביטוח המינימליים נגזר משכר המינימום כפול 6.57% שהם החל מ-1 באוקטובר 2012 סך של 282.51 ש"ח. בתקופה הזו העובד בחל"ת מבוטח לכל ענפי הביטוח, למעט לענף פגיעה בעבודה ולענף זכויות בפרוק חברה ופשיטת רגל של מעביד.

הכוונה לחודש מלא או לחודשיים מלאים, שבהם העובד נמצא בחופשה ללא תשלום. כאשר העובד עובד אפילו יום עבודה אחד בחודש, ישולמו דמי ביטוח בעד יום העבודה בלבד.

החל מהחודש השלישי של החל"ת על המבוטח לשלם דמי ביטוח בעצמו, לרבות מבוטחת בחל"ת. יש לפנות למוסד לביטוח לאומי בסניף המגורים, למחלקת גבייה ממבוטחים שאינם שכירים (גל"ש). כל עוד לא נותקו יחסי עובד ומעביד, לא תיחשב מבוטחת כאמור לעקרת בית נשואה או לאלמנה בת קצבה (מבוטחות אלה בדרך כלל פטורות מתשלום דמי ביטוח אם אינן עובדות).

תקופת אכשרה לדמי לידה

בבחירת תקופת אכשרה לדמי לידה מובאים בחשבון החודשיים הראשונים של חל"ת, כאמור לעיל אם הם לפני היום הקובע לזכאות לדמי הלידה.

מבוטחת בחופשת לידה

המוסד לביטוח לאומי פרסם הבהרה בעניין מבוטחות בחופשת לידה, שמאריכות את החופשה ללא שמגיעים להן דמי לידה לתקופת ההארכה, לפי תיקון מספר 46 לחוק עבודת נשים, התשי"ד-1954.

בגין מבוטחות אלה המעסיק משלם דמי ביטוח במעמד של חופשה ללא תשלום, ולכן החל מהחודש השלישי המלא של החל"ת חובת התשלום מוטלת על המבוטחת כפי שהוסבר לעיל.

החידוש בהבהרה של הביטוח הלאומי הוא ההתייחסות לחופשת הלידה כאל חל"ת, אף שהמבוטחת נמצאת עדיין בחופשת לידה. כיוון שלא משתלמים לה דמי לידה - רואים בה עובדת בחל"ת לעניין הביטוח הלאומי.

התשלום של המעסיק הוא עבור חודש מלא שלא הייתה בו העסקה, ולכן המעסיק לא ישלם את המינימום בעבור חודש שבו המבוטחת עדיין מקבלת דמי לידה, אלא מהחודש העוקב. כמו כן לא ישולם המינימום בחודש שבו חזרה העובדת לעבוד, שכן בגין חודש זה ישלם המעביד בעבורה בגין ימי עבודתה בפועל.

העסקת עובדים זרים

סעיף 2א לחוק הביטוח הלאומי קובע כי לעניין חוק זה לא יראו כתושב ישראל, בין השאר, את מי שבידו אשרה ורישיון לישיבת ביקור בישראל (אשרות מסוג 1/ב, 2/ב, 3/ב, 4/ב, לרבות רישיון עבודה).

דיווח על תושבי חוץ (עובדים זרים) נעשה לפי שיעורי דמי ביטוח מיוחדים: במוסד לביטוח לאומי ובאמצעות לשכת שירות התעסוקה (להלן: לשכת התעסוקה).

עובדים זרים שמקום מושבם בשטחים (למעט עובדים זרים במשק בית) שמועסקים בתחומי מדינת ישראל, מדווחים באמצעות מדור התשלומים שליד לשכת התעסוקה [תקנה 3(ב) לתקנות הביטוח הלאומי (גביית דמי ביטוח), תשי"ד-1954].

ביום 29 ביולי 2012 פרסמה רשות האוכלוסין וההגירה הבהרה בעניין דמי הביטוח הלאומי והיטל ההשוואה. על פי ההבהרה, הגבייה לביטוח הלאומי כוללת את ענפי הביטוח: נפגעי עבודה, אימהות ופשיטת רגל והיתרה כוללת את היטל ההשוואה.

סך שיעורי דמי הביטוח הלאומי והיטל ההשוואה הנגבים מהעובדים הפלשתינים המועסקים בישראל זהים לחלוטין לשיעורי דמי הביטוח הלאומי המוטלים על עובדים ישראלים.

הדיווח במוסד לביטוח לאומי נעשה לפי קריטריונים שונים המפורטים להלן:

1. תושבי כל המדינות, למעט תושבי מדינות שחתומות עם ישראל על אמנה לביטחון סוציאלי שכוללת ענפי ביטוח.
2. תושבי שטחים שעובדים במשק בית - מי שמעסיק תושב שטחים שאינו תושב ישראל כעובד משק בית, מדווח עליו ומשלם דמי ביטוח לאומי ישירות למוסד לביטוח לאומי ולא ללשכת התעסוקה.
3. עובדים זרים המועסקים ב"אזור" - הדיווח למוסד לביטוח לאומי נעשה לפי תיקון בחוק הביטוח הלאומי מיום 1.10.2005.
4. תושבי חוץ ממדינות אמנה (כמוסבר להלן).

ביטוח בריאות ממלכתי

תושבי חוץ אינם מבוטחים על פי חוק ביטוח בריאות ממלכתי, והמעסיקים חייבים לבטח אותם בביטוח רפואי פרטי.

גמלאות לעובדים הזרים שאינם תושבי מדינות אמנה לביטחון סוציאלי

העובדים הזרים מבוטחים לענפי הביטוח הבאים שבהם לא קיים תנאי התושבות: ביטוח מפני פגיעה בעבודה, ביטוח מפני פירוק חברה או פשיטת רגל של מעסיק, ביטוח אימהות (דמי לידה לעובדת זרה ומענקים) וקצבאות ילדים לשוהים בארץ כדין עם ילדיהם.

העסקת תושבי חוץ ממדינות אמנה לביטחון סוציאלי

החל מחודש ינואר 2010 יש לדווח על תושבי חוץ (שאינם אזרחי ישראל) ממדינות שישראל חתומה עמן על אמנה לביטחון סוציאלי כעל תושבי ישראל, למעט תשלום דמי ביטוח בריאות.

ביום 13.3.2011 פרסם המוסד לביטוח לאומי חוזר הכולל הנחיות בדבר תשלום דמי ביטוח לאומי בעד תושבי חוץ ממדינות אמנה שמועסקים בישראל.

בהתאם להנחיות, כל מעסיק בארץ שמעסיק עובד תושב חוץ שאינו בעל תעודת זהות ישראלית, מאחת המדינות שנכרתה עמן אמנה לביטחון סוציאלי שכוללת ענפי ביטוח מסוימים, חייב לדווח למוסד לביטוח לאומי ולשלם דמי ביטוח לאומי (ללא דמי ביטוח בריאות) בהתאם לכללים שחלים על עובד תושב ישראל.

הדיווח נעשה באמצעות טופס 102 המשמש לדיווח בעד עובדים תושבי ישראל. המוסד לביטוח לאומי מנפיק לעובד מספר מזהה שישמש לצורכי הביטוח הלאומי. כדי לקבל מספר מזהה, על המעסיק למלא טופס בל/1050-שאלון לרישום נפש, שניתן להוריד מאתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי, לצרף לטופס את צילום הדרכון

הזר וכן אישור העסקה שכולל את פרטי העובד, פרטי המעסיק ומספר תיק הניכויים במוסד לביטוח לאומי, ולשלוח את הטופס לתחום הביטוח במשרד הראשי.

להלן רשימת המדינות שכלולות בהוראות המחייבות תשלום דמי ביטוח לאומי בישראל: אוסטרליה, אורוגוואי, בולגריה, בלגיה, בריטניה, גרמניה, דנמרק, הולנד, נורבגיה, פינלנד, צ'כיה, צרפת, שוודיה, שוויץ וסלובקיה (מיום 1.1.2012).

העסקת עובדים זרים שלא בהתאם לאשרת עבודה בתוקף

על פי הערכות, כמחצית מהעובדים הזרים עובדים בישראל שלא כדין. קבוצה זו מורכבת מכמה סוגים עיקריים, כדלקמן:

- עובדים זרים השהים בישראל כחוק באשרה שאינה אשרת עבודה (כגון באשרת תייר).
- עובדים זרים שעובדים בישראל לאחר שפג תוקף אשרת העבודה שלהם.
- עובדים זרים בהיתר, שאינם מועסקים אצל מי שקיבל היתר להעסיקם.
- עובדים זרים ששהים בישראל ללא אשרה ולכן שוהים בארץ שלא כדין.

זכאות לביטוח בריאות

כאמור לעיל, מי שאינו תושב ישראל לפי קביעת המוסד לביטוח לאומי אינו מבטוח לפי חוק ביטוח בריאות ממלכתי. בעניין זה הותקן צו הקובע הסדר מפורט המחייב מעסיק לבטח עובד זר בישראל במסגרת ביטוח רפואי פרטי, לרבות עובדים זרים השהים בישראל שלא כדין.

זכאות לגמלאות

החל מיום 1 במארכ 2003 לא משולמות גמלאות לעובדים זרים בעד תקופה, שבה הם שוהים באופן לא חוקי בישראל.

סעיף 324 המתוקן קובע כי "לא תשולם גמלה לשוהה שלא כדין, כמשמעותו בסעיף 13 בחוק הכניסה לישראל (בסעיף זה - שוהה שלא כדין) בעד תקופת שהותו כאמור".

המונח "תשלום" (לפי הפירוש של המוסד לביטוח לאומי לסעיף) משמש בעיקרו למקרים שבהם מדובר בתשלום של גמלה בכסף, ולא חל על גמלאות אחרות. כלומר, גמלאות שאינן מוגדרות כתשלום בעד תקופה, ממשיכות להשתלם גם למי ששוהה בישראל שלא כדין. לדוגמה: דמי טיפול רפואי לנפגע בעבודה.

המוסד לביטוח לאומי אינו משלם קצבאות חודשיות המשתלמות בעד תקופה (דמי פגיעה, דמי לידה, קצבת נכות מעבודה) כל עוד העובד שוהה בישראל שלא כדין. גמלאות אלה משולמות רק כאשר פסקה השהות הבלתי חוקית (או שהעובד הזר יצא לחו"ל, או שהשהות הפכה חוקית).

כשתובע הגמלה עוזב את ישראל, הוא מקבל את הגמלה בעבור התקופה שנותרה לאחר עזיבתו.

קצבת תלויים (לדוגמה: קצבה לאלמנה שבעלה נהרג כתוצאה מפגיעה בעבודה) משתלמת על פי החוק לתלויים שאינם נמצאים בישראל ולתלויים השהים בישראל שלא כדין.

הטלת קנסות

מעסיקי עובדים זרים שלא כדין צפויים לקנסות מנהליים ולקנסות נוספים בעבור כל יום שבו נמשכת העבירה.

מדוע חשוב לדווח על ההכנסה הנכונה של עובד

משכורתו של עובד קובעת את סכום הגמלה שיקבל כאשר הגמלאות מבוססות על שכרו לפני האירוע המזכה בגמלה (כמו דמי פגיעה בעבודה). במקרים אחרים המשכורת נבחנת במסגרת הזכאות לגמלה (כמו קצבת נכות כללית, או קצבת זקנה בגיל פרישה המותנה בהכנסות).

למותר לציין את החשיבות שיש לדיווח ככלל, ולדיווח על סכום ההכנסה האמיתי בפרט, ובמיוחד לאור האפשרות שיש למוסד לביטוח לאומי לתבוע את היוון הגמלה ממעסיק שלא שילם כחוק את דמי הביטוח במועד.

תשלום לאחר ניתוק יחסי עובד ומעביד

לעתים, משולם לעובד שכיר תשלום לאחר שנתקו יחסי עובד ומעביד, ויש לשלם בגינו דמי ביטוח.

יש להבחין בין תשלום שניתן לאחר ניתוק יחסי עובד ומעביד אשר מוגדר כשכר עבודה (כגון: הפרשי שכר ובונוס), לבין מצב שבו התשלום במהותו הוא פיצוי שניתן רק לאחר שנתקו יחסי עובד ומעביד ועקב ניתוקם (כגון: פיצויי פיטורין ופדיון ימי חופשה).

נקבע במוסד לביטוח לאומי שדמי הביטוח בעבור מי שנתקו יחסי עובד ומעביד, ישולמו כמקובל לעניין מי שלא נותקו בעבורו יחסי עובד ומעביד, אך מועד החיוב יהיה המועד שבו נותקו יחסי עובד ומעביד וחלוקת ה"תשלום הנוסף" תתבצע בהתאם. קביעה זו הובהרה על ידי המוסד לביטוח לאומי בבית הדין הארצי לעבודה בפסק דין שרון טופז ושרון זלצמן (עב"ל 574/07).

כאשר משולמים תשלומים לאחר ניתוק יחסי עובד ומעביד, יש לדווח עליהם בדוח נפרד בקוד "03". החודש שנרשם בדוח הוא החודש שבו נותקו יחסי עובד ומעביד.

פסק דין

בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 3511-07) דחה ביום 29.1.2012 את תביעתם של עובדי חברת אוניגמה בע"מ (להלן - "התובעים") להשיב להם את דמי הביטוח שנוכו מתשלום בונוס ששולם להם בחודש דצמבר 2006. לטענתם, הבונוס שולם בשל ניתוק יחסי עובד ומעביד ולאחר ניתוקם ולכן פטור מדמי ביטוח.

בשלב הראשון תביעתם בבית הדין האזורי נדחתה. התובעים ערערו לבית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 09-397) שקיבל את הערעור והחזיר את הדיון לבית הדין האזורי כדי לבחון את שאלת הפטור לפי הנחיות מפורטות.

תקציר הנחיות בית הדין הארצי בהקשר לסוגיות דומות:

החלפת מעביד מאפשרת לעתים תשלום פיצויי פיטורים, אך התשלום ששולם לעובדים שעבדו אצל המעביד הקודם ועברו למעביד החדש, אינו בהכרח תגמול בגין הפסקת עבודתם אצל המעביד הקודם.

קיימת זיקה ברורה בין חוק הביטוח הלאומי ובין פקודת מס הכנסה ובעיקרו של דבר, סיווג מס הכנסה לגבי הכנסה מסוימת מחייב גם לגבי דמי ביטוח ("הלכת מועלם").

יש לבחון כיצד סיווג פקיד השומה את ההכנסה.

לפסיקה יכולה להיות השלכה על זכאות לגמלאות ובית הדין הארצי מחייב את המוסד לביטוח לאומי לבחון סוגיה זו בעבור כל עובד בנפרד.

הכנסה של עובד שניתנת ממעסיק עקב ניתוק יחסי עובד ומעביד

בחוזר 239 של מינהל הביטוח והגבייה מיום 5 ביולי 1995 (הכנסות חייבות והכנסות פטורות מדמי ביטוח - מעבידים), הובהר שהמעסיק פטור מלנכות ולשלם דמי ביטוח מתשלומים המשולמים לעובד עקב ניתוק יחסי עובד ומעביד. לדוגמה: פיצויי פיטורין כאמור בסעיף 9(א7) לפקודה, "פדיון חופשה", תשלום "דמי הסתגלות", פיצויי הלנת שכר ופיצוי בגין אי מתן הודעה מוקדמת (גם אם הם חייבים בניכוי מס על ידי המעסיק), ובלבד ששולמו כשיחסי עובד ומעביד נותקו בפועל ועקב ניתוקם. בתנאים מסוימים ייתכן שהעובד ישלם דמי ביטוח על ההכנסות האמורות באופן אישי כהכנסות שאינן מעבודה (לגבי פיצוי חוקי בגין אי מתן הודעה מוקדמת - ראה להלן).

כיוון שסכומים אלה פטורים מתשלום דמי ביטוח, אין לכלול אותם בטופס 102.

כאשר משולמים לעובד פיצויים מעבר לסכום שהמעסיק חייב לשלם על פי דיני עבודה, המוסד לביטוח לאומי שומר לעצמו את הזכות לבחון את מהותם כתשלום הוני או פירוטי (שחייב דמי ביטוח).

ביום 26.3.2008 ניתן בבית הדין הארצי לעבודה, פסק הדין המוסד לביטוח לאומי נגד יהודה זפריני וצבי קרויטר (עב"ל 123/07 ועב"ל 840/06). המוסד לביטוח לאומי התאים את הנהלים לפסיקת בית הדין הארצי לעבודה בחוזר ביטוח/1373 מיום 19.6.2008 וקבע ש'התשלום שמשולם ע"י המעביד לעובד בגין 'ההודעה המוקדמת' אף אם העובד פוטר לאלתר, יש לראותו כשכר עבודה. לפיכך, המעביד חייב בתשלום דמי ביטוח כמקובל".

התייחסות לפיצוי כשכר עבודה חלה רק על פיצוי המשולם לפי חוק הודעה מוקדמת. פיצוי שניתן לעובד שעולה על הפיצוי החוקי (לדוגמה: בשל הסכם עבודה אישי המחייב תשלום פיצוי של חודשיים, או בשל הסכם קיבוצי) נחשב לפיצוי כבעבר, ופטור מתשלום דמי ביטוח (בדומה לפיצוי החוקי, גם פיצוי לפי הסכם עבודה שולל זכאות לדמי אבטלה בתקופה שבעבורה ניתן).

העובד יקבל תלושי שכר בהתאם לתקופה שבעבורה משולם הפיצוי. אם הפיצוי משולם גם עבור החודש שלאחר החודש שבו נותקו יחסי עובד ומעביד, אזי יש למסור לעובד תלוש שכר גם בעד חודש זה, על התשלום היחסי ששולם בשל אי מתן ההודעה המוקדמת. תקופה זו תיחשב לעובד לתקופת אכשרה לגמלאות אף על פי שלא עבד בה בפועל.

תגמולי מילואים - תיקון לחוק הביטוח הלאומי ממארכ 2011

ביום 2 במארכ 2011 פורסם ברשומות תיקון מספר 127 לחוק הביטוח הלאומי.

לפני התיקון האמור המעסיק היה אמור לחשב את התגמול ולשלם אותו לעובד במלואו בחודש שבו העובד שירת במילואים. כיום, לאחר התיקון בחוק, המעסיקים אינם חייבים לחשב את התגמול ורשאים להסתמך על החישוב שיערוך עבור המוסד לביטוח לאומי. לאחר שיקבלו את התגמול מהמוסד לביטוח לאומי, עליהם להעביר לעובד את ההפרש במשכורת של החודש שבו קיבלו אותו, כדלקמן:

1. בחודש השירות במילואים ישולם לעובד השכר שהיה משולם לו אילו לא שירת במילואים והוסיף לעבוד. תשלום זה נחשב למקדמה על חשבון התגמול המגיע לעובד.
2. המוסד לביטוח לאומי יעביר למעסיק את התגמול שמגיע לעובד, לאחר שהמעסיק יתבע את התגמול.
3. המעסיק יעביר לעובד את יתרת התגמול. כלומר, המעסיק יעביר לעובד את ההפרש שבין התגמול שהועבר למעסיק מהמוסד לביטוח לאומי (סעיף 2 לעיל) ובין התשלום ששילם לעובד בחודש שבו שירת במילואים (בסעיף 1 לעיל).

המחוקק מוסיף ומבהיר שאם העובד עבד במהלך השירות, אזי שכר זה לא יובא בחשבון בחישוב יתרת התגמול, וכן סכום שהעובד היה מקבל גם אם נעדר מעבודתו (בהתאם להסכמי העבודה התקפים באותו מקום עבודה).

המוסד לביטוח לאומי פרסם הבהרה הקשורה להתחשבות שבין המעסיק לעובד כדלקמן:

בחישוב ההפרש, אין להביא בחשבון סכום ששולם לעובד עקב עבודתו וסכום שהיה משולם לעובד בין שהיה מוסיף לעבוד ובין שנעדר מעבודתו, כגון תשלומים בעד ימים כימי המנוחה השבועיים שבהם העובד אינו אמור לעבוד (שישי, שבת, חגים) או תשלומים שאינם תלויים במספר ימי העבודה בפועל, כגון תשלום בעבור דמי הבראה, החזקת רכב וכדומה.

דין תגמולי המילואים כדין שכר עבודה כאמור בחוק הביטוח הלאומי, וכך גם דין יתרת התגמול, שעל המעסיק להעבירו לעובד לכל המאוחר ביום שבו משתלם שכרו של העובד בעד החודש שבו הועבר התגמול למעסיק על ידי המוסד לביטוח לאומי.

התיקון לחוק יחול על תגמול מילואים המגיע לעניין תקופת שירות המילואים שחלה מיום תחילתו של החוק, אף אם החלה ערב תחילתו. החוק פורסם בספר החוקים ביום 2 במארכ 2011.

האחריות לאכיפת החוק בנושא ההתחשבות האמורה הועברה למשרד התמ"ת לפי חוק הגנת השכר.

המוסד לביטוח לאומי פרסם את הכתובת לפנייה: "האגף לאכיפת חוקי עבודה", לפי המחוזות השונים (תל אביב, חיפה, ירושלים והדרום).

נוסח סעיף 280 החדש בחוק הביטוח הלאומי, ממאוס 2011:

”העברת תגמול באמצעות מעביד -

(א) המוסד יעביר למעביד של עובד כאמור בסעיף 276(א), את סכום התגמול המגיע לעובד.

(ב) המעביד יעביר לעובד את יתרת התגמול; בסעיף זה, יתרת התגמול - ההפרש שבין התגמול שהועבר למעביד לפי סעיף קטן (א) ובין התשלום ששילם מעביד לעובד על חשבון התגמול לפי סעיף 276(א), למעט סכום ששילם לעובד עקב עבודתו או סכום שהיה משלם לו בין שהוסיף לעבוד ובין שנעדר מעבודתו.

(ג) דין יתרת התגמול כדין שכר עבודה, והמעביד יעבירו לעובד לכל המאוחר ביום שבו משתלם שכרו של העובד בעד החודש שבו הועבר התגמול למעביד כאמור בסעיף קטן (א).”

הבהרות נוספות חשובות לאור התיקון בחוק כפי שפרסם המוסד לביטוח לאומי

1. על פי תיקון חוק המילואים מאוגוסט 2008, מי שמשרת במילואים כחוק יהיה זכאי לתגמול אף אם הכנסתו לא נפגעה עקב השירות. יש לשלם לעובד הן שכר עבודה והן תגמולי מילואים. אם העובד הוא עובד חודשי, או יומי לפחות 75 ימים ברבע השנה שקדם לשירות, אזי המעסיק חייב לשלם את התגמול. המוסד יחזיר למעסיק את התגמול ששולם לעובד.

2. סעיף 283 לחוק הביטוח הלאומי מחייב את המעסיק להמשיך ולשלם לעובד שיצא למילואים את התשלומים שנהג לשלם לקופת תגמולים או לקופת פנסיה כאילו לא שירת והמשיך לעבוד. על פי חוות דעת משפטית שהתקבלה במוסד, יש להפריש את אותן הפרשות סוציאליות אשר מופרשות בדרך כלל מהשכר הרגיל של העובד לאותה תקופה, ולא מסך כל התגמול לפי חוק המילואים החדש, אשר גבוה בדרך כלל מהשכר הרגיל (עקב שינוי הנוסחה לחישוב התגמול באוגוסט 2008).

דיווח מרוכז

אין לדווח על גילום קיבוצי ברשימה מרוכזת ללא פירוט שמי. יש לפרט את התשלום ולהכניסו בחלק ב' של טופס 126 כרשומה נוספת לעובד, על כל המשתמע מכך. דיווח מרוכז כאמור גורם לכך שתלושי השכר שנמסרים לעובדים אינם כוללים את כל רכיבי השכר (עבירה לפי חוק הגנת השכר). כתוצאה מכך המוסד לביטוח לאומי אינו יכול למצות עם תובעני הגמלאות את כל זכויותיהם, ואינו משלם גמלאות בשל הטבות אלה. לאחרונה, הבהירה רשות המסים פעם נוספת את ההוראה האמורה.

מילוי טופס 101 וטופס 103

יש לבקש מכל עובד למלא טופס 101 מיד עם תחילת העבודה, ולצרף צילום של תעודת הזהות שלו. טופס 103 ממלא מי שחל עליו צו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, בייחוד אם זה מקום עבודתו היחיד כ”שכיר”.

יש להקפיד לדרוש דיווח מעודכן מדי שנה.

כפי שיובהר בהמשך לעניין הקביעה אם מעסיקו של העובד הוא עיקרי או משני, חשוב לוודא שהעובד ממלא את הטופס כראוי וחותר עליו.

אישור המעסיק על תקופת העסקה ועל שכר

כאשר עובד תובע גמלה מהמוסד לביטוח לאומי הוא מתבקש לקבל מהמעביד אישור על תקופת העסקה ועל השכר בהתאם לדרישות של כל גמלה. יש להקפיד למלא את הטופס בהתאם לדרישות אחרת הטיפול בתביעה יתעכב.

נושא משרה

נושא משרה בתאגיד הוא מנהל פעיל בתאגיד, שותף, למעט שותף מוגבל, או בעל תפקיד אחר האחראי מטעם התאגיד על התחום שבו בוצעה העבירה.

הגברת ההרתעה באמצעות הטלת עיצומים כספיים

בחודש יוני 2012 נכנס לתוקף החוק להגברת האכיפה של חוקי העבודה באמצעות הטלת עיצומים כספיים כבדים למי שמעסיק עובדים ולא פועל לפי החוק. עיצומים אלה באים נוסף על העיצומים בחוק הגנת השכר וחלים גם על מזמיני עובדים מחברות כוח אדם.

ביקורת ניכויים שעורך המוסד לביטוח לאומי

ביקורת ניכויים במוסד לביטוח לאומי מבוצעת בדרך כלל כל שלוש עד חמש שנים. אין הגבלת זמן ואין התיישנות. ואולם, נוהגים לבדוק עד חמש השנים המוקדמות מתוך שבע השנים האחרונות (למעט חריגים). תאגידים המעסיקים יותר מ-20 עובדים נבדקים בשגרה. בעקבות דוח מבקר המדינה נבדקים גם מעסיקים קטנים יותר, לרבות חברות משפחתיות וחברות פרטיות.

הנושאים העיקריים שנבדקים בביקורת הם כדלקמן:

חיוב כל רכיבי השכר בדמי ביטוח (למעט החזרי הוצאות הפטורים ממס, וכן רכיבים פטורים בעת ניתוק יחסי עובד ומעביד), התאמה בין טופס 126 לטופס 102, בדיקת התאמות בין הדוחות לבין התשלומים, סיווג עובדים בטור הנכון בטופס 102, פריסת שכר נוסף, זקיפת הטבות שכר לעובדים (לרבות הוצאות שלא נזקפו), בדיקת שכר מינימום, ביקורת הכנסות מחברה משפחתית וחברת בית, תשלום דמי ביטוח על דיווידנד בחברה פרטית, תיאום דמי ביטוח (ניכוי דמי ביטוח בשיעור המופחת למי שעובד בעבודות נוספות), איתור תשלומים לאוכלוסיות שונות ללא דיווח, איתור דיווחים כוזבים, סיווג עובדים על פי צו סיווג מבוטחים ותשלום דמי הביטוח בעדם ועוד.

ביקורת ניכויים מבוצעת גם לגיבוי תביעת גמלאות, או כאשר המעסיק תובע החוזרים, או מתקן דוחות, או כאשר יש צורך לבחון יחסי עובד ומעביד.

ביקורת הניכויים היא המועד שבו אפשר לתבוע החוזרים בשל טעויות שנעשו בתשלום דמי ביטוח לאומי ו/או דמי ביטוח בריאות מפני שספרי המעסיק נבדקים. הגשת תביעות להחזר דמי ביטוח לאחר שנערכה ביקורת מחייבת בדיקה חוזרת.

בשלב זה, תיקון של סיווג מבוטחים שיוצר החזר דמי ביטוח למעסיק ולעובד, מחייב תיקון טופסי 102 ושידור דוחות שליליים בעת הצורך.

כאשר מבוצעת ביקורת ניכויים של רשות המסים, ומגיעים מהמוסד לביטוח לאומי לביקורת בגין אותן השנים, תיתכן ביקורת כפולה בנושא הטבות שכר.

הכלל על פי פסק דין "גדות" לעניין הטבות השכר האמורות, שלא נזקפו במשכורת: אם הייתה ביקורת ניכויים של רשות המסים על אותן שנים - אזי מחייבים בדמי ביטוח את המעסיק בהתאם להסכם עם רשות המסים.

עמדת הביטוח הלאומי היא כי רק שומות ניכויים בלבד מחייבות את הביטוח הלאומי בעת ביקורת. זאת, על בסיס פסק דין אמי פרסט, שניתן בבית המשפט העליון.

פקידי תחום ביקורת הניכויים הונחו לבדוק עם המעסיק אם נעשתה אצלו ביקורת ניכויים של רשות המסים ומתי החלה הביקורת, ובהתאם לכך יבחנו את הממצאים. המוסד לביטוח לאומי מחייב את המעסיקים להצהיר בכתב על קיום שומות ניכויים של רשות המסים לפני תחילת הביקורת (המוסד לביטוח לאומי אינו מתייחס בדרך כלל לשומות שהתקבלו לאחר תחילת הביקורת). המעסיקים מתבקשים לצרף להצהרה את העתקי שומות הניכויים לשנים הרלוונטיות.

החל מינואר 2009 המעסיקים נדרשים להעביר למוסד לביטוח לאומי את שומות הניכויים של רשות המסים בתוך 60 יום ממועד השומה, ואין תשלום קנסות למי ששילם את הקרן וההצמדה תוך 30 ימים ממסירת הודעת הקביעה. המעסיקים אינם אמורים לשלם את דמי הביטוח בטרם יקבלו דרישה מן המוסד לביטוח לאומי. כאשר השומות יועברו למוסד לביטוח לאומי ישירות מרשות המסים, המבצע האמור יבוטל.

פרט לשומות הניכויים של רשות המסים, המוסד לביטוח לאומי דורש לקבל גם דוחות אחרים. להלן דוגמאות לדוחות אלה:

- (א) גילומים קיבוציים שדווחו לרשות המסים ולא שולמו בגינם דמי ביטוח (זאת אף על פי שאין לדווח על גילום קיבוצי ברשימה מרוכזת ללא פירוט שמי).
- (ב) דיווחים של נאמן על הכנסות שמקורן בהקצאת מניות ואופציות במסלול הפירותי, בהקצאות לאחר הרפורמה במס. לדוגמה: עובד שלא עמד בתנאי המסלול ההוני, ומימש את האופציה או המניה במסלול הפירותי באמצעות הנאמן.
- (ג) הכנסות פירותיות שנכללו בשומות סופיות של חברה, ובעל השליטה לא דיווח עליהן למוסד לביטוח לאומי במסגרת הדוח האישי (לדוגמה: דיווידנד בחברה פרטית, דיווידנד בחברה משפחתית, או דיווידנד בחברת בית).

כללים לביטול קנסות - בביקורת רגילה

הפחתה בקנסות כתוצאה מביקורת ניכויים אפשרית למעסיק ששיתף פעולה עם המבקרים במהלך הביקורת ובהתאם לכללים כדלקמן:

- ממצאים בביקורת ראשונה למעסיק קטן/מלכ"ר - 100% מהקנסות מבוטלים.
- ממצאים חוזרים בביקורת שנייה למעסיק קטן/מלכ"ר - 50% מהקנסות מבוטלים.
- ממצאים בביקורת ראשונה וממצאים חוזרים בביקורת שנייה למעסיק גדול - 50% מהקנסות מבוטלים.
- ממצאים חוזרים בביקורת שלישית ואילך - אין הפחתה.

טופס 102 - הדרכים לדיווח ולתשלום

החל משנת 2008 הוראות הדיווח בגב טופס 102 חלות על מעסיק בעבור בעלי השליטה בכל מקרה, ללא תלות במספר העובדים המועסקים אצלו (מעסיק שיש לו מעל 9 בעלי שליטה, רושם את 9 בעלי השליטה בעלי השכר הגבוה ביותר), וגם על מעסיק המעסיק עד 9 עובדים בחודש הדיווח.

הדיווח מתבצע בגב טופס 102 ומבחן מספר העובדים הוא חודשי. בדוח הפרשים יש לדווח בגב הטופס למי שמעסיק עד 9 עובדים בחודש הדיווח.

טופס 102 (חזית וגב) מועבר למוסד לביטוח לאומי בטופס המקורי או במחשב. אי אפשר להעביר את הטופס בפקס. צילום גב הטופס או פלט מחשב אינם מתקבלים במוסד לביטוח לאומי.

מומלץ להעביר את הטפסים באופן ממוחשב כדי לחסוך גם את העתקת הנתונים וגם את בעיית היסיון המידע כאשר הטופס מוגש בדואר.

ניתן לפנות למוקד התמיכה הטלפוני. מספרי הטלפון הם: 02-6463252 ו-02-6463251, בימים א'-ה' בין השעות 08:00 עד 17:00.

מעסיק שלא דיווח על פרטי העובדים בגב הטופס לתקופות קודמות וקיבל הודעה על כך, ימלא את פרטי העובדים בגב הטופס בהודעה שקיבל וימסור את הטופס בבנק, בסניף הביטוח הלאומי או בדואר. ניתן לדווח במרוכז במערכת ייצוג הלקוחות מחודש ינואר 2009. המוסד לביטוח לאומי אינו מקבל דוחות מתוקנים על פלטים של בתי התוכנה או בפקס.

דוחות 102 שהוגשו ללא גב הטופס נרשמים במוסד לביטוח לאומי כאילו לא הוגשו. כתוצאה מכך נוצרת קביעה, והמעסיק עלול להיתבע לשלם קנסות (ואף חשוף לעיקולים אוטומטיים).

להלן הבהרות בעניין אופן העברת המידע ישירות למוסד לביטוח לאומי.

באופן מקוון ממערכת השכר

המוסד לביטוח לאומי מאפשר החל משנת 2012 ואילך, לדווח ולשלם דוחות 102 באופן מקוון ממערכת השכר ישירות למערכת הביטוח הלאומי. אמצעי התשלום הם: כרטיס אשראי או הרשאה לחיוב הבנק.

מערכת ייצוג לקוחות

אפשר לדווח את טופסי 102 באמצעות מערכת "ייצוג הלקוחות" למייצגים המקושרים, ולשלם את דמי הביטוח בפנקס - בבנק או בדואר (בקוד דיווח 12). אפשר לדווח וגם לשלם בעבור מיוצגים שיש להם הרשאה לחיוב החשבון בבנק (לא בהוראת קבע). למיוצגים אלה נדחה מועד הדיווח והתשלום (עד לסכום דמי ביטוח שרשום באתר).

לאחר שידור הקובץ המייצג מקבל משוב על תקינות הדיווחים. הוא יכול לתקן באופן מיידי גם דוחות שגויים וגם פרטי עובדים בלתי מזהים.

המוסד לביטוח לאומי עורך ימי עיון למייצגים. מידע קיים באתר.

אתר התשלומים באינטרנט

אפשר לדווח את טופסי 102 באמצעות אתר התשלומים של הביטוח הלאומי, אשר הקישור אליו נמצא בדף הבית של אתר הביטוח הלאומי www.btl.gov.il.

אפשר לייבא קובץ ממרבית תוכנות השכר לאתר התשלומים של הביטוח הלאומי, וכך לחסוך הקלדה של פרטי הדוחות.

פרטים נוספים בנושא זה ניתן למצוא באתר התשלומים של הביטוח הלאומי.

תשלום דמי הביטוח

כאשר משתמשים באתר התשלומים או במערכת המייצגים לדיווח בלבד, התשלום מבוצע בבנק, בטופס 102 ריק. בשדה "קוד דיווח" יש למלא קוד "12", ובשדה "תשלום בפועל" יש למלא את סכום התשלום.

תיאום דמי ביטוח מראש והחזר דמי ביטוח בדיעבד

מבוטח שיש לו הכנסות משני עיסוקים או יותר (לרבות מפנסיה מוקדמת המשולמת לפני גיל פרישה), משלם דמי ביטוח על פי סדר החיוב המפורט להלן ובאופן המפורט להלן, אך לא יותר מההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח וזכאי לשיעור מופחת רק פעם אחת:

1. מהכנסותיו כעובד שכיר המעסיק מנכה את דמי הביטוח.
2. מהכנסותיו כעובד עצמאי כאשר הוא נכלל בהגדרת "עובד עצמאי" בחוק הביטוח הלאומי, הוא משלם דמי ביטוח בעד עצמו.
3. מהכנסות "פסיביות": הכנסות שאינן מעבודה כעובד שכיר או כעובד עצמאי (ואינן פטורות מדמי ביטוח על פי החוק או על פי התקנות), הוא משלם דמי ביטוח בעד עצמו.
4. מהכנסותיו מפנסיה מוקדמת כהגדרתה בחוק הביטוח הלאומי, משלם הפנסיה מנכה את דמי הביטוח.

מעסיק עיקרי ומעסיק משני

כאשר למבוטח יש בעיסוקו כעובד שכיר מספר מקורות הכנסה (כולל גם פנסיה מוקדמת) או שיש לו פנסיה מוקדמת משני מקורות או יותר, יש לקבוע מי המעסיק העיקרי ומי המעסיק המשני, ובהתאם נערך ניכוי דמי הביטוח. המעסיק העיקרי מנכה מהעובד שיעור מופחת (3.5% בשנת 2012) ושיעור מלא (12% בשנת 2012). המעסיק המשני מנכה מהעובד שיעור מלא, אלא אם נערך תיאום כפי יוסבר בהמשך.

כאשר עובד שכיר מקבל גם פנסיה מוקדמת (כמוסבר להלן), הפנסיה היא ה"מעסיק המשני" לעניין תיאום דמי הביטוח. כלומר, כאשר לעובד יש משכורת ופנסיה מוקדמת, תיאום דמי הביטוח נערך בפנסיה אף על פי שבמס הכנסה התיאום נעשה במשכורת.

כאשר לעובד שכיר ההכנסה הנוספת היא ממשלח יד או שהיא הכנסה פסיבית, אין לערוך תיאום דמי ביטוח במשכורת כיוון שהחיוב נערך בתחום "גבייה מלא שכירים" במוסד לביטוח לאומי. אם ההכנסה מהמשכורת נמוכה מ-60% מן השכר הממוצע במשק - אזי יש לשלוח את התלוש (או התלושים) למחלקת גבייה מלא שכירים בסניף המוסד לביטוח לאומי, כדי לעדכן את שיעורי דמי הביטוח המופחתים בהכנסה הנוספת.

המעסיק העיקרי לעניין תיאום דמי ביטוח הוא המעסיק שעובדו הצהיר בטופס 101 שאצלו הוא משתכר "משכורת חודשי". כלומר, אותו מעסיק מנכה מס הכנסה משכר העובד על פי לוח הניכויים של מס הכנסה.

המעסיק המשני הוא המעסיק שעובדו הצהיר בטופס 101 שאצלו הוא משתכר "משכורת נוספת" (המעסיק מנכה משכרו של העובד את שיעור המס המרבי, או שיעור מס אחר שקבע פקיד השומה). אם יש יותר משני מעסיקים, אזי העובד יבחר מי מהם הוא המעסיק העיקרי ויצהיר על כך בטופס.

כאשר אין צורך למלא טופס 101, כמו למשל בתשלום על פי צו הביטוח הלאומי (סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים), התשל"ב-1972 (להלן: צו סיווג מבוטחים), העובד ממלא טופס 103/בל, ומצהיר אם זה מקום עבודתו היחיד כ"עובד שכיר" או שיש לנכות דמי ביטוח כמעסיק משני. ברירת המחדל של מעסיק, כאשר מבוטח הכלול בצו סיווג מבוטחים לא מילא טופס 103, היא שזה מקום עיסוקו המשני של המבוטח, ועליו לנכות מהעובד דמי ביטוח בשיעור המלא.

תיאום דמי ביטוח מבוצע לעובד בלבד ובאחריותו. אין תיאום דמי ביטוח למעסיק.

כל ההוראות הקשורות לתיאום דמי ביטוח ולהחזר דמי ביטוח למבוטח שלא ערך תיאום, מצויות **בתקנות הביטוח הלאומי (תשלום וניכוי דמי ביטוח משכר מבוטח העובד אצל מעבידים שונים)**, התשנ"ז-1997 (להלן: **תקנות התיאום**).

תיאום דמי ביטוח לעובד

המעסיק המשני מנכה דמי ביטוח בשיעור מלא מכל שכרו של העובד, אלא אם העובד המציא למעסיק אישור על ניכוי דמי ביטוח בשיעור שונה (תיאום דמי ביטוח).

האישור על ניכוי בשיעור שונה ניתן בעבור המעסיק המשני (כולל בעבור משלם פנסיה מוקדמת) במקרים הבאים:

- א. כאשר הכנסת העובד אצל המעסיק העיקרי נמוכה מ-60% מן השכר הממוצע במשק.
- ב. כאשר לעובד שכיר יש גם הכנסה מפנסיה מוקדמת, ושכרו נמוך מ-60% מן השכר הממוצע במשק.
- ג. כאשר הכנסתו של העובד (אצל מעסיק אחד או יותר) עולה על ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח.
- ד. כאשר לעובד שכיר יש גם הכנסה מפנסיה מוקדמת וסך כל השכר והפנסיה אצלו גבוה מההכנסה המרבית.
- ה. כאשר יש למבוטח שני מקורות הכנסה או יותר שהם פנסיה מוקדמת, ובאחד מהם ההכנסה נמוכה מ-60% מן השכר הממוצע במשק, או סך ההכנסה עולה על הכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח.

פנסיה מוקדמת (פנסיה המשולמת לפני גיל פרישה)

פנסיה מוקדמת היא פנסיה המשתלמת מכוח חיקוק או הסכם עבודה לעובד או למי שהיה עובד בטרם הגיע לגיל פרישה, לאחר שפרש מעבודתו פרישה מוחלטת או פרישה חלקית, לרבות קצבה המשתלמת כאמור בשל נכות או בשל אובדן כושר עבודה מלא או חלקי.

אם אדם עובד כשכיר ויש לו גם הכנסות מפנסיה מוקדמת, אזי מקום העבודה שבו הוא עובד שכיר הוא המעסיק העיקרי ומשלם הפנסיה הוא ה"מעסיק המשני", גם אם בעבור מס הכנסה התיאום מבוצע באופן שונה.

אם משולמת פנסיה מוקדמת לגמלאי שהוא גם עובד שכיר, ו/או מקבל פנסיה מוקדמת ממקור נוסף, ו/או גם עצמאי, ו/או בעל הכנסות פסיביות החייבות בתשלום דמי ביטוח, משלם הפנסיה מנכה מהמבוטח את השיעור המלא של דמי הביטוח, אלא אם המבוטח המציא למשלם הפנסיה אישור על ניכוי בשיעור שונה.

לעקרת בית שנסואה למבוטח הפטורה מתשלום דמי ביטוח, אין לערוך תיאום. עקרת הבית חייבת להודיע למשלם הפנסיה על כל שינוי שחל במעמדה במוסד לביטוח לאומי. עליה להודיע מיד על התחלת העבודה כשכירה כדי שמשלם הפנסיה ינכה דמי ביטוח מהפנסיה המוקדמת.

הדיווח בטופס 102 על תיאום דמי ביטוח

בטופס 102 המשמש לדיווח חודשי על העובדים, יש חזית וגב.

גב הטופס

בגב הטופס המעסיק ממלא את פרטי העובדים בהתאם לקריטריונים שנקבעו. ככלל, הדיווח הוא על 9 בעלי שליטה (בחברת מעטים) בכל מקרה, או על כל העובדים אצל מי שמעסיק עד 9 עובדים כולל בעלי השליטה. בגב הטופס, ליד שם העובד, מצוין אם הוא עובד בעבודה נוספת.

חזית הטופס

בשורה ג' בחזית הטופס יש לרשום את חלק השכר של העובדים החייב בשיעור מופחת.

בשורה ד' יש לרשום את שכר העובדים העולה על ההכנסה המרבית, כולל ההכנסה הפטורה שניתנה באישור לתיאום דמי ביטוח.

בשורה ה' יש לרשום את מספר העובדים השייכים לטור 1 (עובדים בגיל 18 ועד גיל פרישה) - לא כולל עובדים בעבודה נוספת.

בשורה ו' יש לרשום את חלק השכר החייב בשיעור מופחת למעסיק.

בשורה ז' יש לרשום את שכר העובדים העולה על ההכנסה המרבית, שהמעסיק אינו חייב בתשלום דמי ביטוח בעבורו.

מקבלי שכר בעבודה נוספת אינם רשומים בנפרד. ההבדלים בנתוני השכר בין שורה ג' לשורה ה' ובין שורה ד' לשורה ו' יכולים להיות רק אם קיימים עובדים בעבודה נוספת.

תיאום דמי ביטוח מראש בשיעור המופחת

עובד אצל שני מעסיקים או יותר (כולל מי שמקבל פנסיה מוקדמת ממקור אחד או יותר), שהכנסתו אצל המעסיק העיקרי נמוכה מ-60% מהשכר הממוצע במשק, זכאי לתיאום דמי ביטוח. המעסיק רשאי לערוך את התיאום בשיעור המופחת בעבור העובד בטופס בל/644 או לקבל מהעובד אישור שהופק באינטרנט.

העובד מגיש למעסיק המשני, ומקבל הפנסיה מגיש למשלם הפנסיה, נוסף על ההצהרה בטופס 101, הצהרה על ההכנסה אצל המעסיק העיקרי בטופס בל/644, בעבור תיאום דמי ביטוח בשיעור המופחת באותה שנה - עד סוף חודש דצמבר של שנת המס.

כאשר העובד ממלא טופס בל/644, המעסיק המשני מזין את נתוני ההכנסה מחודש ינואר של השנה הנוכחית באותו הטופס, או ממועד תחילת העבודה באותה השנה. אין צורך לשלוח את העובד למוסד לביטוח לאומי כדי לתבוע החזר בעבור השנה הנוכחית.

על פי הצהרות אלה, המעסיק המשני או משלם הפנסיה יזינו בתוכנת השכר את סכום ההכנסה של העובד או של מקבל הפנסיה אצל המעסיק העיקרי, וכך יתקבל אצלו אישור אוטומטי על ניכוי דמי ביטוח בשיעור המופחת (למי שההכנסה אצל המעסיק העיקרי נמוכה מסכום של 60% מן השכר הממוצע במשק).

תיאום דמי ביטוח מבוצע מהחודש שבו העובד החל לעבוד אצל המעסיק המשני, או מחודש ינואר בשנה הנוכחית. אם לא בוצע תיאום, אזי החזר ייעשה רק לאחר שיגיעו נתונים בטופסי 126 שיתקבלו במוסד לביטוח לאומי בסוף השנה הבאה, ולאחר פנייה של העובד באמצעות אתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי (כמוסבר בהמשך).

כאשר המעסיק מזין את ההכנסה רטרואקטיבית, נוצרת יתרת זכות. דיווח על הפרשי שכר שליליים של עובדים מתבצע באמצעות שידור קובץ בלבד.

אישור לתיאום דמי ביטוח בשיעור המופחת לעובד אצל עד שלושה מעסיקים כולל פנסיה מוקדמת אפשר להפיק באמצעות אתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי בשירות "תיאום דמי ביטוח" - "הפקת אישור". מספר הטלפון של מוקד התמיכה בנושא זה: 08-6509920. האישור מופק רק לחודש השוטף ולחודש שקדם לו.

בשלב זה, אישור לתיאום כאמור גם למי שעובד אצל יותר משלושה מעסיקים מבוצע באמצעות טופס בל/644 כפי שהוסבר לעיל. בכוננת המוסד לביטוח לאומי לאפשר להנפיק אישור באינטרנט גם למי שעובד אצל עד עשרה מעסיקים.

אם העובד או מקבל הפנסיה אינם מגישים את ההצהרה על ההכנסה אצל המעסיק העיקרי (בל/644) או אישור שהפיקו באינטרנט, אזי על המעסיקים המשניים או על משלמי הפנסיה לנכות דמי ביטוח בשיעור המלא, כמוסבר בדוגמה הבאה.

דוגמה (שני מעסיקים):

משכורת ברוטו חייב לביטוח הלאומי אצל המעסיק העיקרי - 3,000 ש"ח.

משכורת ברוטו חייב לביטוח הלאומי אצל המעסיק המשני - 1,000 ש"ח - העובד מצהיר על המשכורת בסך 3,000 ש"ח שהוא משתכר אצל המעסיק העיקרי בטופס בל/644.

המעסיק המשני ינכה דמי ביטוח בשיעור המופחת עד לסכום של 60% מן השכר הממוצע במשק. כלומר, ינכה מסך ה-1,000 ש"ח את השיעור המופחת (3.5%).

ללא התיאום האמור המעסיק המשני ינכה מסך ה-1,000 ש"ח את השיעור המלא (12%).

המשך הדוגמה למעסיק שלישי (או מעסיק משני שני):

משכורת ברוטו (חייב לביטוח הלאומי) אצל המעסיק השלישי - 500 ש"ח - העובד מצהיר בשני טופסי בל/644 על שתי המשכורות שלו: האחת אצל המעסיק העיקרי בסך 3,000 ש"ח, והשנייה אצל המעסיק המשני בסך 1,000 ש"ח. סך הכול העובד מצהיר על 4,000 ש"ח בטופסי בל/644. המעסיק השלישי (המשני השני) יחייב בשיעור המופחת סך של 500 ש"ח במקום בשיעור המלא.

טופס בל/644 יימסר כדלקמן:

1. למעסיק השני (המשני הראשון) - 3,000 ש"ח, בהתאם למשכורת אצל המעסיק הראשי.

2. למעסיק השלישי (המשני השני) - 4,000 ש"ח, בהתאם למשכורת אצל המעסיק הראשי והמעסיק המשני הראשון. המעסיק השלישי (המשני השני) יזין למערכת 4,000 ש"ח. החישוב יערך כדלקמן: $4,000 - 1,171 = 2,829$.

כלומר, עד משכורת בסך 1,171 ש"ח המעסיק המשני השני יכול לחייב בשיעור המופחת. מסך 1,172 ש"ח - החיוב יהיה בשיעור המלא.

מועד מילוי טופס בל/644

* בתחילת כל שנת מס (אם ההצהרה ניתנת באיחור, אזי אפשר להצהיר מחדש ינואר בשנה הנוכחית, כפי שהוסבר לעיל).

* לעובד חדש או למקבל פנסיה חדש - מיום תחילת העבודה או תחילת קבלת הפנסיה, ולאחר מכן בתחילת כל שנת מס.

* למי שקיים כבר אישור לתיאום דמי ביטוח לתקופה הקרובה - כשיפוג תוקפו של האישור, ולאחר מכן בתחילת כל שנת מס.

העובד מתחייב לעדכן את המעסיק המשני אם שכרו אצל המעסיק העיקרי משתנה באופן מהותי.

ביקורת המוסד לביטוח לאומי

המוסד לביטוח לאומי שומר לעצמו את הזכות לבדוק את הצהרת העובד או מקבל הפנסיה על הכנסתו אצל המעסיק העיקרי או משלם הפנסיה, על פי טופס 126 המדווח על ידי המעסיקים או משלמי הפנסיה. לכן המעסיק המשני או משלם הפנסיה אינם חייבים לבדוק את ההצהרה של העובד או של מקבל הפנסיה, אך הם חייבים לשמור את ההצהרות האמורות ביחד עם טופס 101 (או טופס 103), המעידים על הצהרת העובד על עבודה יחידה או על עבודה נוספת.

תיאום דמי ביטוח בשל הכנסה שעולה על ההכנסה המרבית

החל מינואר 2011 המוסד לביטוח לאומי מנפיק אישורים לתיאום דמי ביטוח רק לעובדים או למקבלי פנסיה שהכנסתם מעל ההכנסה המרבית החייבת בדמי ביטוח.

לצורך קבלת התיאום יש לפנות לאגף גבייה ממעסיקים במשרד הראשי של הביטוח הלאומי. אפשר להעביר את הבקשה גם דרך הסניף שאליו שייך המבוטח על פי כתובת מגוריו. לבקשה יש לצרף טופס בל/100 בעבור השנה המבוקשת, שכולל פירוט שכר של 12 חודשים מכל מקורות ההכנסה.

טופס בל/100 כולל פירוט שכר ותשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות, כאשר "תשלומים נוספים" מיוחסים בהתאמה לחודשים הרלוונטיים. לדוגמה, כאשר שולמו דמי הבראה או שולמו הפרשי שכר לחודשים קודמים.

את הטופס (בל/100) יש לבקש מהמעסיק או ממשלם הפנסיה. אפשר לראות את דוגמת הטופס באתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי. תוכנות השכר מפיקות את הטופס בהתאם להוראות שקבלו מן המוסד לביטוח לאומי, עד שבע שנים רטרואקטיבית.

המוסד לביטוח לאומי אינו מקבל טופס בל/100 אשר ממולא בכתב יד, אלא רק טופס מודפס וחתום על ידי המעסיק.

החזר דמי ביטוח בשיעור המופחת

כאשר לא נערך תיאום דמי ביטוח באופן שוטף, המבוטח רשאי לתבוע מהמוסד לביטוח לאומי החזר של דמי הביטוח ששולמו ביתר.

בקשה להחזר דמי ביטוח בשל הכנסה בשיעור של עד 60% מן השכר הממוצע במשק (עד שנת 2005 השיעור המופחת היה עד 50% מן השכר הממוצע במשק) יש להזמין מהמוסד לביטוח לאומי, באמצעות האינטרנט בלבד. ההחזר מתבצע באמצעות טופסי 126 שקיימים במוסד לביטוח לאומי.

יש לעקוב אחר ההוראות באתר האינטרנט.

כאשר קיימת בקשה באינטרנט וחסר טופס 126, המוסד לביטוח לאומי שולח למבוטח הודעה שחסר טופס 126 (או טופס 106). המבוטח אמור לשלוח הטפסים החסרים לכתובת הרשומה בהודעה. עם קליטת הטופס, חישוב ההחזר יתבצע אוטומטית ואין צורך לשלוח בקשה נוספת.

"בקשת החזר" באתר האינטרנט בשיעור המופחת מתבצעת:

1. למי שעובד כשכיר בכמה מקומות עבודה ו/או לעובד שכיר שמקבל גם פנסיה מוקדמת, כאמור לעיל.
2. לעובד שכיר בכמה מקומות עבודה שהוא גם עצמאי ו/או יש לו גם הכנסות פסיביות, למעט פנסיה מוקדמת.

החזר דמי ביטוח מעל ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח

החזר דמי ביטוח מעל ההכנסה המרבית ששולמו ביתר בשל תיאום שלא נערך מראש, מבוצע בסניפי המוסד לביטוח לאומי בתחום גבייה ממעסיקים.

יש לבקש מהמעסיק טופס בל/100 (כפי שהוסבר לעיל) לצורך החזר דמי ביטוח ששולמו ביתר מעל ההכנסה המרבית.

התיישנות של החזר דמי ביטוח

החזר דמי ביטוח ניתן שבע שנים לאחור. המוסד לביטוח לאומי מפרש באופן זה את תקנה 6 לתקנות התיאום (כיום משנת 2005).

פנסיה מוקדמת

"פנסיה מוקדמת" (כולל תקבול בשל אובדן כושר עבודה) כהגדרתה בחוק הביטוח הלאומי נחשבת "מעסיק משני", אף על פי שבמס הכנסה הפנסיה המוקדמת נחשבת למעסיק עיקרי לעניין תיאום מס.

מבוטח שהוא עובד שכיר במקום אחד או יותר וגם מקבל פנסיה מוקדמת, או מבוטח שמקבל פנסיה מוקדמת מכמה מקומות, פונה לקבל החזר דמי ביטוח בשיעור המופחת באמצעות אתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי.

עובד עצמאי (או עובד שכיר ועצמאי) ו/או מי שיש לו הכנסות פסיביות שיש לו גם פנסיה מוקדמת, פונה לתחום גבייה ממעסיקים בסניף המוסד לביטוח לאומי שאליו הוא שייך לפי כתובת המגורים, כדי לקבל החזר דמי ביטוח ששולמו ביתר מהפנסיה המוקדמת.

חישוב דמי ביטוח של עצמאי שהוא גם שכיר

מי שהוא עובד שכיר במקום עבודה אחד והוא גם עובד עצמאי (או שיש לו הכנסות פסיביות החייבות בדמי ביטוח), חישוב דמי הביטוח עד התקרה מבוצע בהפרשי השומה בתיק העצמאי שלו בביטוח הלאומי. אם נעשתה טעות במשכורת, אזי יש לפנות למוסד לביטוח לאומי כמקובל.

החזר דמי ביטוח למעסיק ודוחות שליליים

כאשר מעסיק אמור לדווח על שינוי מעמד של עובד או להגיש תביעה להחזר דמי ביטוח, עליו לפנות למוסד לביטוח לאומי ולתבוע את החזר דמי הביטוח הלאומי ששילם (חלק המעביד) וגם את חלקו של העובד בדמי הביטוח הלאומי ובדמי ביטוח הבריאות. את חלקו של העובד הוא מעביר לעובד.

החל מהדיווח של חודש יוני 2012 (ב-15 ביולי 2012), על כל שינוי סטטוס (כמו שינוי מעובד רגיל למקבל קצבת זקנה) ועל כל החזר דמי ביטוח, המעסיק מדווח בשידור למחשב של הביטוח הלאומי עד שבע שנים אחורה.

כלומר, החל מחודש יוני 2012, דיווח על הפרשי שכר שליליים של עובדים מתבצע באמצעות שידור קובץ בלבד, ולא באמצעות טפסים.

הדיווחים עד מאי 2012 היו כדלקמן:

1. בטופס 102 בעבור תושבי ישראל, תושבי חוץ ומקבלי פנסיה מוקדמת - בקוד דיווח "07", "87" - הפרשים שליליים (למי שאושר לכך), או בקוד דיווח "47" - הפרשים שליליים בעניין תיאום דמי ביטוח.

2. בטופס 659, בעבור החזר דמי ביטוח לאומי ו/או דמי ביטוח בריאות בעקבות שינוי בסיווג עובד.

את קובץ הדיווח החדש יש לשדר מדי חודש לפני הדיווח השוטף, והוא אמור לכלול את פרטי העובדים המאומתים, את סיבת בקשת הזיכוי ואת נתוני השכר והניכויים. הקליטה תתבצע במהלך הלילה והמעסיק יקבל הודעת משוב שעל פיה יקוז את הזיכוי מהתשלום החודשי השוטף.

נתוני הדיווח ייקלטו על תנאי. המוסד לביטוח לאומי שומר לעצמו את הזכות לבדוק את הנתונים, ולבטלם במידת הצורך.

לשכות השירות ובתי התוכנה נערכו להכנת השירות הממוחשב, החל מהדיווח ביום 15.7.2012.

בחודש נוכחי אפשר להעביר דיווח קובץ זיכויים שוטף לחודשיים שקדמו לו, לדוגמה:

את הדיווח בעבור חודש יוני 2012 אפשר לצרף לדיווח בעבור חודש יולי 2012 (המדווח עד 15.8.2012).

דיווח זיכויים מתוקן אפשר להעביר רטרואקטיבית עד שלושה חודשים, לדוגמה: בחודש אוגוסט 2012 אפשר לדווח דיווח מתוקן לחודשים מאי עד יולי 2012.

מוקד תמיכה מקצועי בביטוח הלאומי: 02-6463346, 02-6463348.

בחינת ההיבט הביטוחי

הגשת בקשה להחזר כאמור מחייבת בחינה של ההיבט הביטוחי של המשכורת, כאמור בפסקי דין בבית הדין הארצי לעבודה. רצוי לבחון היטב כל בקשה להחזר, כיוון שקיימת חשיפה לפגיעה בגמלאות שהעובד זכאי להן.

תיקון סעיף 351(א) וביטול סעיף 351(ה) לחוק הביטוח הלאומי בשנת 2008

החל משנת 2008 בוטל הפטור מדמי הביטוח הלאומי למבוטח שמקבל שכר בתקופה שבעדה הוא מקבל דמי לידה, או דמי פגיעה, או תשלומים בקשר לשיקום מקצועי. המעסיק מנכה דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות

מהעובד ומעביר למוסד לביטוח לאומי גם את חלקו בדמי הביטוח הלאומי (אם הוא מעסיק עיקרי, אזי הוא מנכה מהעובד גם דמי ביטוח מופחתים). את הדיווח ואת התשלום יש לבצע בטופס 102.

מעסיק על פי תקנה 22 המורשה לשלם דמי פגיעה לעובדיו על פי תקנה 22 לתקנות הביטוח הלאומי (ביטוח מפני פגיעה בעבודה), התשי"ד-1954, נוהג כדלקמן:

החל ממשכורת חודש מארס 2008 המעסיק משלם שכר רגיל לעובד בתקופת דמי הפגיעה (שלא יפחת מדמי הפגיעה), מנכה דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות ממלוא שכרו של העובד, ומשלם את חלקו בדמי הביטוח הלאומי (חלק המעסיק) על כל השכר.

דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח הבריאות אינם מנוכים מדמי הפגיעה שהמוסד לביטוח לאומי מחזיר למעסיק על פי תקנה 22 שלעיל. מי ששילם דמי ביטוח כפולים בחודשים ינואר ופברואר 2008, קיבל החזר מן המוסד לביטוח לאומי.

מבצע להחזר יזום של דמי ביטוח למעסיקים הכלולים בתקנה 22

בבדיקות שערך המוסד לביטוח לאומי התברר כי מעסיקים מורשים לפי תקנה 22 לתקנות הביטוח הלאומי שילמו דמי ביטוח לאומי וניכו מהעובדים דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות, בתקופה שבה הם שילמו את דמי הפגיעה לעובד על פי התקנה האמורה. המעסיקים לא פנו למוסד לביטוח לאומי לבקש החזר דמי ביטוח בעבורם ובעבור העובדים.

במשך השנים החוקים השתנו וביצוע ההחזר הפך לפעולה מורכבת.

המוסד לביטוח לאומי פיתח מערכת אוטומטית שמבצעת את ההחזר באופן המיטבי החל משנת 1997, בהעברה ישירה לחשבונות הבנק של העובדים ושל המעסיקים, תוך כדי חלוקה בין יתרות הזכות שמגיעות לעובדים ולמעסיקים.

על המעסיק למלא את השאלון שקיבל בדואר ולהעבירו אל המוסד לביטוח לאומי. ללא מילוי השאלון לא יתקבל ההחזר. המעסיק מתבקש לא להגיש דוחות מתוקנים בגין החזר דמי הביטוח.

ההחזר מיועד למעסיקים שלא הגישו דוחות מתוקנים בעבור דמי ביטוח שלא נדרשו לשלם כמפורט להלן:

1. דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות (חלק עובד וחלק מעסיק) ששולמו על סכום דמי הפגיעה שהמעסיק שילם לעובד כדמי מחלה, והוחזרו למעסיק בניכוי דמי הביטוח. כלומר, בתקופת הזכאות לדמי פגיעה שולמו דמי ביטוח כפולים על ידי חלק מהמעסיקים, שהיו פטורים מלכתחילה מדיווח ומתשלום בעבור עובדים בתקופת זכאותם לדמי פגיעה.

מעסיקים אלה היו אמורים להגיש דוחות מתוקנים למוסד לביטוח לאומי, לאחר שהמוסד לביטוח לאומי אישר את הפגיעה כפגיעה בעבודה.

2. מעסיקים ששילמו לעובדים שכר שעולה על סכום דמי הפגיעה. על פי סעיף 351(א) לחוק הביטוח הלאומי, שכר זה היה פטור מתשלום דמי ביטוח עד סוף שנת 2007.

כיום, המוסד לביטוח לאומי מפרש שהפטור הוא רק מתשלום דמי ביטוח לאומי ולא מתשלום דמי ביטוח בריאות.

לשאלות הבהרה אפשר לפנות למוסד לביטוח לאומי, לגברת יעל סימן טוב בטלפון 02-6709506 ולגברת אני אבבו בטלפון 02-6463505, ובפקס מספר 02-6709455. חוזר בנושא מפורסם באתר הביטוח הלאומי באינטרנט.

מימוש ניירות ערך ואופציות לעובדים

הרפורמה במס שינתה את כללי החיוב במס של הכנסות ממימוש מניות ואופציות לעובדים בהקצאות חדשות, שמבוצעות החל מיום 1 בינואר 2003.

בחירה של מסלול מיסוי שיחול על תוכנית ההקצאה - מסלול הכנסת עבודה או מסלול רווח הון - משפיעה על החבות בדמי ביטוח ועל הזכאות לגמלאות בשל הכנסה זו.

המוסד לביטוח לאומי טרם פרסם הוראות, בעניין סיווג ההכנסה של ניירות ערך מתוכניות הקצאה הקודמות לרפורמה במס. להלן שני פסקי דין בעניין הכנסה מאופציות במסגרת סעיף 102 לפקודה הקודמת לרפורמה במס:

בפסק דין **בנק המזרחי ובנק טפחות נגד המוסד לביטוח לאומי** (בל 010133/06, בל 10134/06) מיום 11 במאי 2008, בבית הדין האזורי לעבודה בירושלים, נקבעה עמדה לעניין סעיף 102 לפקודה. את בנק המזרחי ובנק טפחות ייצגו עורכי הדין עמנואל גבאי ואליעזר צוקרמן.

כב' השופט אייל אברהמי קבע חד משמעית כי הכנסת עובדי הבנק מההטבה שניתנה להם במסגרת ההפרטה של הבנק ובמסגרת סעיף 102 לפקודה, בנוסחו לפני הרפורמה במס, "אינה הכנסת עבודה, כי אם רווח הון, הפטור מתשלום דמי ביטוח לאומי ומס בריאות. מועד המיסוי הינו המועד שבו מסתיימת תקופת חסימת המניות, היינו תקופת ההפקדה בידי הנאמן".

בבית המשפט העליון ניתן פסק דין (ע"א 6161/05) **חגי כץ נגד פ"ש ת"א 3**, שקבע את ההלכה כי הרווח שנקבע לעובד ממימוש אופציות ומניות שהוקצו לפני ינואר 2003 לפי סעיף 102 לפקודה - הוא רווח הון.

תביעות שיבוב לפי סעיף 328 לחוק הביטוח הלאומי ממי שאינו המעסיק

בתביעת שיבוב המוסד לביטוח לאומי תובע את מי שגרם נזק, כדי להחזיר לעצמו את התשלום ששילם לנפגע, למעט אם הוא "המעביד" או מבטחו של "המעביד".

לעתים יכול להיווצר קושי להבחין בין הגוף שמעסיק את העובד בפועל (לפי דיני עבודה) לבין הגוף שמשלם לעובד את המשכורת, ובשל כך גוף זה מדווה למוסד לביטוח לאומי ומשלם את דמי הביטוח למוסד לביטוח לאומי (כאשר המעסיק לפי דיני העבודה, משלם עבור ההעסקה לגוף זה).

חברת קוקה קולה (להלן: "**החברה המעסיקה**") העסיקה עובד באמצעות חברת כוח אדם. שכרו של העובד כולל העלויות הנלוות שולם לחברת כוח האדם. לעובד האמור אירעה תאונה במהלך עבודתו, שבה נפגע מרכב שבוטח על ידי החברה המעסיקה. הערכאות השונות בפסק הדין רע"א 10453/07 **המוסד לביטוח לאומי נ' אריה חברה ישראלית לביטוח בע"מ ואח'** דנו בשאלה: אם לצורך זכות השיבוב יש לראות בנפגע כמי שהיה עובד של חברת כוח האדם, שאז קמה למוסד לביטוח לאומי זכות לתבוע את חברות הביטוח של החברה המעסיקה (להלן: "**המשיבות**"); או - אם יש לראות בנפגע עובד של החברה המעסיקה, אזי לא קמה למוסד לביטוח לאומי זכות שיבוב.

בית המשפט העליון קבע כי מעסיקו של אדם לעניין תביעת השיבוב הוא מי שמשלם למוסד לביטוח לאומי את תשלומי דמי הביטוח בעד העובד. כלומר, חברת כוח האדם היא המעסיק לצורך הביטוח הלאומי, ולא החברה המעסיקה, ואין כל מניעה מהמוסד לביטוח לאומי לתבוע בתביעת שיבוב את המשיבות, כמי שביטחו בעבור המעסיקה בפועל (קוקה קולה) את הרכב שממנו נפגע המועסק.

כלומר, עולה מתוצאת פסק דין זה, שכאשר חברה מעסיקה עובדים באמצעות חברת כוח אדם - תחת העסקתם כשכירים "ישירים" שלה - הרי במכלול השיקולים הכספיים שהיא עורכת, היא אמורה להביא בחשבון גם חשיפה לתביעת שיבוב מן המוסד לביטוח לאומי, עת קרות מקרה ביטוח דוגמת פגיעה או נכות לעובדי כוח אדם אלו במסגרת עבודתם בפועל אצלם.

מעסיקי עובדים במשק בית

עד חודש יולי 2005 קיבל המוסד לביטוח לאומי גם דיווחים שנעשו בלי שנמסרו פרטים מלאים על עובדי משק בית. כיום, על פי הוראת המוסד לביטוח לאומי אי אפשר לדווח על העסקת עובד משק בית ללא פרטים מלאים של העובד. יש לבקש מן העובדים את הפרטים המלאים כדי שניתן יהיה לדווח ולשלם את דמי הביטוח.

יש לדווח גם על עובדים תושבי חוץ ולרשום את מספר הדרכון במקום מספר תעודת זהות. יש לחשב את דמי הביטוח בשיעור המתאים בעד עובדים תושבי חוץ.

מומלץ לוודא שלעובד האמור יש אשרת עבודה תקפה לעבוד באותו משק הבית (לא מומלץ להעסיק עובד שאינו חוקי אך מי שמעסיק עובד כאמור חייב לבטח גם אותו במוסד לביטוח לאומי).

יש לזכור שמעסיק שאינו משלם דמי ביטוח בעבור עובד עלול להידרש לשלם את דמי הביטוח בצירוף הצמדה וקנסות, ולעתים אף להיתבע להחזיר גמלה שהמוסד לביטוח לאומי שילם וישלם לעובד. כאשר העובד תובע גמלה, אשר ייתכן שלא היה זכאי לה בשל העובדה שהוא עובד במשק בית, עלול המעסיק להיחשד כמי שסייע לעובד לקבל גמלה שלא כדין אם לא דיווח כדין על העובד.

חובת דיווח רבעונית - תיקון חקיקה

החל מהדיווח של חודש יולי 2010, מעסיקי עובדים במשק בית נדרשים לדווח על העובדים פעם ברבעון בעד הרבעון שקדם: ביום 20 ביולי, ביום 20 באוקטובר, ביום 20 בינואר וביום 20 באפריל.

באתר הביטוח הלאומי באינטרנט אפשר לדווח מדי חודש. הדיווח כולל את פרטי העובד וכן את פירוט השכר ושעות העבודה בכל חודש.

מי מוגדר עובד משק בית

המוסד לביטוח לאומי פרסם הוראות בחודש נובמבר 2008 כדי ליצור אחידות בטיפול במשק בית בין סניפי הביטוח הלאומי. ההוראות מופיעות באתר הביטוח הלאומי באינטרנט.

עובד במשק בית מוגדר במוסד לביטוח לאומי כמי שמועסק בעבודות שוטפות ורגילות במסגרת ביתו הפרטי של המעסיק או בעבודות ניקיון בבניין משותף. נכללים גם מי שעוסקים בטיפול בילדים, במבוגרים, בקשישים ובסיעודיים.

מדובר בעבודות שבטבען נחוצות לשמירה על אחזקה תקינה ועל תפקוד משק הבית הפרטי ו/או הבניין המשותף וסיוע לבעל הבית הפרטי ו/או לבני ביתו בניהול משק הבית.

בין היתר נקבעו בהוראות מי שאינם כלולים בין העבודות במשק הבית: הוראה פרטית והנחיית סדנאות, גננים שעיקר עיסוקם בגננות וניקיון ואחזקת עמותות, לרבות בתי כנסת.

להלן העקרונות המצטברים, שעל פיהם נחשב מבוטח לעובד במשק בית, על פי הפרסום של המוסד לביטוח לאומי:

1. המעסיק הוא אדם פרטי (או ועד בית) והעבודה אינה לצורך עסקו או משלח ידו.
2. העבודה נחוצה וחיונית, ואילו לא היו מעסיקים את העובד אזי היו מעסיקים עובד אחר במקומו.
3. לעובד משולם שכר ריאלי (ולא סמלי) והוא אינו עובד בהתנדבות ו/או ללא שכר.
4. העובד במשק הבית אינו מבצע את העבודה במסגרת עזרה הדדית טבעית בין בני המשפחה ו/או בין חברים.
5. העבודה שמבוצעת נמדדת בכסף ומוערכת כשכר עבודה במסגרת קשר חוזי להסדרת זכויות וחובות בין עובד למעבידו.
6. עיקר העבודה נעשה באופן סדיר וקבוע במסגרת שעות עבודה ו/או ימי עבודה קבועים.
7. העובד במשק הבית מחויב לבצע את העבודה באופן אישי.
8. העובד במשק הבית אינו מעסיק עובדים בביצוע העבודה.
9. היקף העבודה ריאלי וסביר ביחס לסוג העבודה.

הרשימה שלהלן, אשר מופיעה באתר הביטוח הלאומי באינטרנט היא רשימה סגורה ויש לפעול לפיה בכל מקרה של ספק אם העובד עצמאי או עובד שכיר במשק הבית. לדוגמה, הזמנת עבודת סיוד בבית אינה כלולה בין העבודות המוגדרות כעבודות במשק הבית.

להלן סוגי העבודות המוכרות במשק הבית בעבור הדיווח למוסד לביטוח לאומי

סוג העבודה	תנאי עבודה	הסבר
1. עבודות ניקיון	העבודה מתבצעת בבית הפרטי ובחצרות הבית הפרטי. מדובר בעבודות ניקיון לרבות בישול, גיהוץ, קיפול כביסה וכדומה.	העבודה מתבצעת על ידי העובד עצמו, והוא אינו מעסיק עובדים מטעמו.
2. טיפול, השגחה ושירותי שמרטפות	עיקר העבודה לא מתבצע בבית המטפל.	סעיף זה מתייחס לטיפול בילדים, בקשישים ובחולים הזקוקים להשגחה. במסגרת זו ייכללו גם מצבים זמניים שבהם הטיפול מתבצע מחוץ לבית כגון: בתי אבות, בית חולים וכדומה.
3. עבודות ניקיון וחצרנות בבתים משותפים	העבודות מתבצעות ברכוש המשותף ולא ברכוש הפרטי, ומבצע העבודה אינו מעסיק עובדים.	מתייחס למעסיק שהוא ועד בית.
4. נהג פרטי	ההסעה אינה מתבצעת בכלי הרכב של הנהג הפרטי, והנהג לא נשלח מטעם חברה ו/או מעסיק אחר.	
5. שומר	בכל תנאי ההעסקה, ובלבד שלא נשלח לעבודה מטעם חברה.	
6. מטפל שנשלח על ידי חברה פרטית ומועסק על ידי המטופל מעבר לשעות שנקבעו על ידי החברה		בתחום הסיעוד.
7. העסקה משותפת על ידי קבוצת הורים בשמירה על ילדים	גם אם ההעסקה מחוץ לבית.	על קבוצת ההורים המעסיקה לצרף מכתב שבו הם מציינים מי נבחר לשמש כמעסיק ועל מי תחול חובת הדיווח והתשלום.

עבודה בבית העובד

בדרך כלל עובד שכיר מבצע עבודה אצל המעסיק. לעתים העבודה מתבצעת בביתו של העובד. במקרים אלה סביר שהעובד מנהל עסק עצמאי משלו ועליו לפנות מראש למוסד לביטוח לאומי כדי לבחון את סיווגו הביטוחי. דוגמה לכך ניתנה בפסק דין פרפרה נגד המוסד לביטוח לאומי (ב"ל 11-08-41382, מיום 9/5/2012).

צו הרחבה לביטוח פנסיוני במשק

בצו ההרחבה לביטוח הפנסיוני נקבעו העובדים שהצו חל עליהם, לרבות עובדים שלא חלה עליהם חובת ביטוח על פי חוק או הסכם כלשהו. בדרך כלל עובדי משק בית נמנים על עובדים אלו, ולכן צו ההרחבה חל עליהם ויש להפקיד בעבורם לקרן פנסיה או לתוכנית ביטוח מנהלים (גם אם העובד מקבל קצבת זקנה מן המוסד לביטוח לאומי).

פנסיה מוקדמת (פרישה לגמלאות לפני גיל הפרישה)

מחודש פברואר 2004 חלה חובה על כל משלמי הפנסיה לרבות חברות הביטוח, לנכות דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות ממלוא הפנסיה המשולמת מכוח חיקוק או הסכם עבודה לגמלאים בפרישה מוקדמת, **לרבות "פנסיה" המשולמת בשל נכות, או אובדן כושר עבודה מלא או חלקי, אם הקצבה נכללת בהגדרת "פנסיה" שבסעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי.**

"פנסיה מוקדמת" מוגדרת בסעיף 345 לחוק כקצבה המשתלמת מכוח חיקוק או הסכם עבודה לעובד או למי שהיה עובד בטרם הגיעו לגיל פרישה, לאחר שפרש מעבודתו פרישה מוחלטת או חלקית, לרבות קצבה המשתלמת כאמור בשל נכות או בשל אובדן כושר עבודה מלא או חלקי.

חברות הביטוח אינן חייבות בניכוי במקור של דמי ביטוח מתשלומים המשולמים בגין פוליסות, שבמקורן אינן מכוח יחסי עובד ומעביד. במקרים אלה, ההכנסה מפוליסת אובדן הכושר תחויב בדמי ביטוח על ידי המבוטח.

משלמי פנסיה מבקשים לעתים ממקבל הפנסיה להביא מהמוסד לביטוח לאומי טופס בל/618 המעיד על הזכאות לפטור מניכוי דמי הביטוח מהפנסיה המוקדמת. דוגמה נמצאת באתר הביטוח הלאומי באינטרנט.

להלן מפורטים המקרים שבהם משלם הפנסיה פטור מלנכות דמי ביטוח מהפנסיה המוקדמת:

1. גמלאים שהגיעו ל"גיל הפרישה" על פי החוק (הכוונה לחוק גיל פרישה, התשס"ד-2004).
2. פנסיה לשאיריו של גמלאי (כגון אלמן/ה וילדים).
3. מבוטח שפרש לגמלאות ב-2 לחודש ואילך - לא ינוכו ממנו דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות מהפנסיה באותו החודש, אלא רק מהחודש שלאחריו ואילך.
4. המוסד לביטוח לאומי רואה במענק שנים עודפות בפנסיה כהכנסה פטורה מתשלום דמי ביטוח.
5. "עקרת בית" כהגדרתה בחוק הביטוח הלאומי - משלם הפנסיה מקבל הצהרה בכתב מ"עקרת הבית" בתחילת כל שנת כספים, על מעמדה כאמור. בגוף הצהרה עליה להתחייב להודיע למשלם הפנסיה אם וכאשר תתחיל לעבוד כעובדת שכירה או כ"עובדת עצמאית", או על כל שינוי שיחול במעמדה האישי. באתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי יש טופס בל/619 למטרה זו.
- אישה נשואה היא "עקרת בית" על פי חוק הביטוח הלאומי, אם אינה עובדת מחוץ למשק ביתה כעובדת שכירה או כ"עובדת עצמאית", ושבעלה (או בן זוגה) מבוטח לפי פרק י"א לחוק (מבוטח לזקנה). "עקרת הבית" פטורה מתשלום דמי ביטוח גם אם היא טרם הגיעה ל"גיל פרישה" על פי החוק.
- משלם הפנסיה מנכה דמי ביטוח מהפנסיה המוקדמת כאשר המבוטחת אינה כלולה בהגדרה לעיל ואינה "עקרת בית", לדוגמה: אם היא עובדת שכירה.
6. כאשר הגמלאי אינו תושב ישראל, הוא פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות.
7. אלמנה המקבלת קצבת שאירים או קצבת תלויים מן המוסד לביטוח לאומי בישראל.
8. מבוטח נכה המקבל מהמוסד לביטוח לאומי בישראל קצבת נכות כללית זמנית מלאה לתקופה של שנה לפחות, או קצבת נכות כללית מלאה יציבה, או קצבת נכות מעבודה בשיעור 100% לצמיתות.
9. מבוטחת ברשות (שעדיין מבוטחת, אף על פי שהזכות לביטוח ברשות בוטלה).

פטור מתשלום דמי הביטוח הלאומי מותנה בקבלת קצבה בפועל

1. סעיף 351(ד) לחוק הביטוח הלאומי מאפשר לקבל פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי על הכנסות פסיביות של מבוטח שמגיעה לו קצבת נכות מעבודה בשיעור 100% לצמיתות, או שמגיעה לו קצבת נכות כללית מלאה לשנה לפחות או לצמיתות.
- אם המבוטח הנכה עובד, התשלום למוסד לביטוח לאומי הוא בשיעור מופחת.

2. סעיף 320(ד) לחוק הביטוח הלאומי קובע שאם "היה אדם זכאי, לולא הוראות סעיף זה, ליותר מגמלה אחת, הברירה בידו לקבל אחת מהן". כאשר למבוטח מגיעות שתי קצבאות: קצבת נכות מעבודה וקצבת נכות כללית - בו זמנית, הוא חייב לבחור באחת מהן.

ביום 8 במרס 2012 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 45021-06-11) את תביעתו של מר שלמה בנימין לפטור את הכנסותיו מהפנסיה המוקדמת שהוא מקבל מאגד מתשלום דמי ביטוח לאומי.

השאלה שנדונה בפסק הדין היא: האם המונח "מגיעה" שבסעיף 351(ד) לחוק מחייב תשלום קצבה בפועל, או שהפטור מגיע גם למי שזכאי לקצבה אך בחר לקבל קצבה אחרת.

המבוטח נפגע בעבודה בשנת 1997 וקיבל קצבת נכות מעבודה בשיעור 25%, כנראה לצמיתות. ביום 15.11.2008 המבוטח הוכר גם כבעל נכות כללית מלאה, נדרש לבחור בין שתי הקצבאות ובחר לקבל את קצבת הנכות מעבודה, שכן שיעורה היה גבוה מזה של קצבת הנכות הכללית.

בית הדין האזורי מפרש את סעיף 320(ד) לחוק כך שכאשר מבוטח בוחר בגמלה אחת, הוא בוחר גם בסל הזכויות המתאים לגמלה זו. כלומר בית הדין הגיע למסקנה כי כוונת המחוקק היא לפטור מתשלום דמי ביטוח לאומי נכים אשר משולמת להם, הלכה למעשה, קצבת נכות כללית מרבית.

לדעת בית הדין, המבוטח מבקש להתיר לו ליהנות משני העולמות ולייצר סל זכויות חדש. מטרת המחוקק בדיבור "מגיעה" ומשמעותו הלשונית נבחנו בעבר, בין היתר בבית הדין הארצי בפרשת "פורת", שם נקבע שהמילה "מגיעה" מצביעה על קצבה המשולמת בפועל. "לו מטרת המחוקק הייתה לפטור מתשלום דמי ביטוח נכים שדרגת נכותם מלאה - היה אומר זאת במפורש ולא מתנה את הפטור בזכאות לקצבה" (מתוך פסק הדין פורת דב"ע מו/153-0, ששם התובע היוון את הקצבה - כלומר קיבל מענק במקום קצבה).

הדיווח למוסד לביטוח לאומי

החל מפברואר 2010, משלמי הפנסיה חייבים לפרט למוסד לביטוח לאומי פעם ברבעון באופן ממוכן בלבד את שמות מקבלי הפנסיה. נוסף על דוחות אלה מוגש טופס 126 פעם בשנה. יש להמשיך ולדווח מדי חודש דיווח חודשי כמקובל.

כספי פיצויים שהתקבלו בגין מלחמה

הנחיה של אגף הביטוח והבריאות מיום 1.8.2007, מפרטת את אופן חיוב דמי הביטוח של תשלום שניתן למבוטחים, אשר הכנסתם נפגעה עקב מלחמת לבנון השנייה ואשר המדינה שילמה להם הכנסות שהיו מקבלים לכאורה, אלמלא המלחמה בצפון. ההנחה היא שהוראות אלה תקפות במצבים דומים. ההנחיה היא כדלקמן:

1. אם הפיצוי התקבל בשומה כהכנסה ממשלח יד כעובד עצמאי, אזי יש לראות בפיצוי כהכנסה ממקור עצמאי.
2. אם הפיצוי התקבל בשומה כהכנסה פסיבית, בגין השכרת נכסים למשל, אזי יש לראות בפיצוי הכנסה שלא מעבודה.
3. אם המבוטח יוכיח שהפיצוי הוני, אזי לא יראו בפיצוי הכנסה חייבת בתשלום דמי ביטוח.

הקבלן - כמעסיקם של עובדי קבלן-המשנה (בעבודות בנייה)

על פי סעיף 355 לחוק הביטוח הלאומי הותקנו תקנות בדבר חובת קבלן להודיע על ביצוע עבודה באמצעות קבלן-משנה ובדבר דינו של קבלן שלא קיים את החובה האמורה. תקנות אלו הן: תקנות הביטוח הלאומי (דינים וחשבונות של קבלנים), התשי"ח-1957.

בהתאם לחקיקה האמורה קבלן בניין שאינו מדווח למוסד לביטוח לאומי על קבלני-המשנה שהוא מעסיק, מקבל עליו - במודע - את האחריות כמעסיקם של עובדי קבלן-המשנה. אם קבלן-המשנה מוכיח לקבלן שהוא מדווח למוסד לביטוח לאומי ומשלם דמי ביטוח על פי החוק והתקנות, אזי אין צורך לדווח על פי סעיף 355 לחוק והתקנות שהותקנו לפי סעיף זה. הדיווח מבוצע בטופס מיוחד שהנפיק המוסד לביטוח לאומי.

בכוונת המוסד לביטוח לאומי להרחיב נוהל זה גם לקבלני משנה בענפים אחרים.

פסק דין - הקבלן הוכר כמעסיק

ביום 21 ביוני 2011 נדונה בבית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 05-6664) תביעתו של אברהים רבעי (להלן: "המבוטח") נגד המוסד לביטוח לאומי, להכיר בפגיעה מיום 2.8.2004 שבה נפל מפיוגום בקומה שבע, כתאונת עבודה.

המבוטח טען כי מעסיקו היה מיכאל לסרי (להלן: "הקבלן"), ועל כן המוסד לביטוח לאומי שלח הודעת צד ג' כנגד הקבלן.

הקבלן טען כי לא התקיימו יחסי עובד ומעביד בינו לבין המבוטח וכי המעסיק בפועל בזמן התאונה היה קבלן-המשנה בשם אברהים אבו מדיגם, שאליו הקבלן שלח הודעה לצד ד'.

המוסד לביטוח לאומי שלח הודעה לצד ה' כנגד קבלן-המשנה (אברהים אבו מדיגם) למקרה שבית הדין יקבע כי הוא היה מעסיקו של המבוטח, ועל כן הוא זה שחייב בתשלום דמי ביטוח בגין העסקת המבוטח.

בית הדין קבע בדיון קודם כי התקיימו יחסי עובד ומעביד בין המבוטח לבין הקבלן (מיכאל לסרי), וכי האירוע הוא פגיעה בעבודה כמשמעה בחוק.

בדיון הנוכחי התקבלה הודעת צד ג' ששלח המוסד לביטוח לאומי כנגד הקבלן, ונדחו הודעות צד ד' שהגיש הקבלן כנגד קבלן-המשנה והודעת צד ה' שהגיש המוסד לביטוח לאומי כנגד קבלן-המשנה.

השלכות מעשיות

דרישה להחזר גמלאות ממעסיק שלא שילם דמי ביטוח כחוק - במקרה זה חל סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי שלפיו המוסד לביטוח לאומי רשאי לתבוע ממעסיק שלא נרשם במועד או לא שילם במועד דמי ביטוח בעד עובדיו, ואירע מקרה המזכה בגמלה, את שווי כל הגמלאות בעין ובכסף ששולמו וישולמו בעתיד לעובד על ידי המוסד לביטוח לאומי בקשר לאותו מקרה.

דרישה מהמעסיק לשלם את דמי הביטוח - המוסד לביטוח לאומי יפנה למעסיק לתבוע ממנו את דמי הביטוח שלא שולמו לו (מגולמים), בצירוף הפרשי הצמדה וקנסות (היבטים פליליים אפשריים אף הם).

הקבלן - כמעסיק קבלן-המשנה - במקרה הנדון בפסק הדין, גם אילו היה נקבע בבית הדין כי קבלן-המשנה (אברהים אבו מדיגם) הוא המעסיק בפועל של המבוטח, כך שלכאורה סעיף 369 לחוק היה חל על קבלן-המשנה ככל הנראה, יכול היה המוסד לביטוח לאומי ליישם את הוראות התקנות מכוח סעיף 355 לחוק ולהחיל על מר מיכאל לסרי (הקבלן) את כל החבויות, לאור העובדה שהקבלן לא הודיע למוסד לביטוח לאומי על העסקת קבלן-משנה.

חברת בית, חברה משפחתית וחברה שקופה

בחברת בית, בחברה משפחתית ובחברה שקופה, לפי סעיפים 64 עד 1א64 לפקודה, בהתאמה, רואים את הכנסתה החייבת של החברה כחייבת במס הכנסה בידי בעלי המניות (בחברה משפחתית - הנישום המייצג), ואילו רווחים שחולקו בפועל לבעלי המניות, רואים אותם כאילו לא חולקו לעניין החיוב במס, על פי פקודת מס הכנסה.

חבות בדמי ביטוח - עד שנת 2007

לעניין חבותם של בעלי המניות בדמי ביטוח, נקבעו הלכות בבית הדין הארצי לעבודה, כי בעלי המניות יחויבו בדמי ביטוח בשנת חלוקת הדיווידנד בפועל בלבד, בהתאם לחוק הביטוח הלאומי ולתקנותיו.

הובהר בביטוח הלאומי שעם קבלת הדיווח כי הדיווידנדים חולקו בפועל, נוצרה הזכות החוקית למוסד לביטוח לאומי לבדוק את החיוב בדמי הביטוח.

הדיווח על דיווידנדים שחולקו בפועל נבחן במסגרת ביקורת הניכויים בחברות המשפחתיות ובחברות הבית. התעלמות מהדיווח האמור עלולה הייתה להיות למעשה אי דיווח על הכנסות החייבות בדמי הביטוח.

ביום 17 במאי 2010 נקבעה הלכה דומה בעניין הכנסות חברת LLC מארצות הברית שיוחסו למבוטח, שהוא החבר היחיד בחברה. כיוון שהתובע לא נהנה מהכנסות החברה בשנים 2003 ו-2004, קבע בית הדין האזורי לעבודה, שאין לראות בהן את הכנסותיו לצורך חיובו בדמי ביטוח (אבשלום הורן נגד המוסד לביטוח לאומי, בל 3423/07).

הוספת סעיף 373א לחוק הביטוח הלאומי בשנת 2008

החל משנת 2008 נוסף סעיף 373א לחוק הביטוח הלאומי. על פי הסעיף האמור, כאשר חברה משפחתית, חברת בית או חברה שקופה מפיקות הכנסה חייבת לפי סעיף 1 לפקודה בשנת מס פלונית, יראו את ההכנסה האמורה כאילו חולקה בסוף אותה שנת המס לבעלי המניות. זאת גם אם ההכנסה טרם חולקה בפועל, והכול בהתאם לזכאותם היחסית ברווחי החברה (כולל בחברה משפחתית).

על פי חוזר 1368 ממועדש מארס 2008, הכנסות מדיווידנדים, שמקורן בחברה משפחתית או בחברת בית או בחברה שקופה, חייבות בדמי ביטוח בסוף אותה שנה שבה הופקה ההכנסה, ולא במועד חלוקת הדיווידנד בפועל כפי שהיה עד 2007. רווחי החברה המשפחתית יחולקו בין בעלי המניות בחברה לפי חלקם היחסי ברווחי החברה.

כלומר, על פי החוזר, התיקון התאים את מועד החיוב בדמי הביטוח למועד החיוב במס הכנסה, וההכנסה החייבת בדמי ביטוח הושוותה להכנסה החייבת במס הכנסה, למעט הכנסה הפטורה עד לשיעור 25% מן השכר הממוצע במשק. על פי החוזר, שיעור דמי הביטוח יהיה 12% מרווחי החברה המשפחתית.

להלן דוגמה מן החוזר:

לחברה משפחתית ארבעה בעלי מניות, ולכל בעל מניה 25% מהרווחים.

רווחי החברה המשפחתית שיוחסו לבעל מניות אחד לצורך מס הכנסה היו 200,000 ש"ח.

לצורך ביטוח לאומי תיוחס הכנסה שנתית של 50,000 ש"ח לכל בעל מניות. החיוב בדמי ביטוח בשיעור 12% לכל בעל מניות, יהיה כדלהלן:

החלק הפטור בשנת 2008 (25% מהשכר הממוצע במשק) - 22,980 ש"ח לשנה, והחלק החייב - 27,020 ש"ח לשנה.

הערות לחיוב בדמי ביטוח

כפי שניתן לראות בדוגמה שפורסמה בחוזר, ההכנסה החייבת במס, כהגדרתה בסעיף 1 לפקודה, תחולק כהכנסה פסיבית בין כל בעלי המניות.

המהלך מתואם עם רשות המסים החל משנת 2012, במטרה לבצע את החיוב עם קבלת המידע על השומה, ואכן בחוק ההתייעלות הכלכלית אושרה העברת המידע הקשור בחברות אלה מרשות המסים למוסד לביטוח לאומי.

רשות המסים תעביר את ההכנסות למוסד לביטוח לאומי, שיפצל אותן בין בעלי המניות לפי המידע המצוי ברשם החברות.

מבחנים בהעסקת בעל שליטה בחברה שבשליטתו

כאשר מדובר בחברה בע"מ, שבני זוג או אחד מהם בעלי שליטה בה, ובני הזוג מועסקים בחברה כעובדים שכירים, מדובר באישיות משפטית נפרדת והמבחנים לקביעת המעמד הם לפי שלושת המבחנים שנקבעו בפסק דין גרוסקופף.

פסק דינו של בית הדין הארצי לעבודה - עב"ל 20182/97, דב"ע נז/182-02 המוסד לביטוח לאומי נ' יוסף צבי גרוסקופף - ניתן באפריל 1999. פסק הדין מהווה בסיס להחלטות בביטוח הלאומי לעניין מעמד ולעניין סכום ההכנסה המזכה בגמלה.

בית הדין הארצי, קובע בפסק דין גרוסקופף את המסקנות שלהלן:

1) הכלל הוא - שאדם המבצע עבודה בעבור חברה הוא "עובד" החברה.

2) על החריגים לכלל מוטלת חובת ההוכחה לעניין קיום יחסי עובד ומעביד, בין היתר במצבים שבהם קיימת קרבה משפחתית.

בפסק הדין גרוסקופף ערך בית הדין מבחנים, ובעזרתם קבע שהמבוטח שהוא בעל שליטה בחברה היה עובד שכיר. מבחנים אלו הפכו למבחנים מובילים בפסקי הדין בבתי הדין לעבודה, והמוסד לביטוח לאומי משתמש בהם כדי לקבוע את אופן ביטוחם של בעלי השליטה בחברות.

המבחן הראשון - האם ניתן להבחין בין תפקידו ופעילותו של בעל השליטה כ"עובד", לבין פעילותו כדירקטור, בעל מניות או קרוב משפחה.

המבחן השני - האם הסדר העבודה בחברה הוא אמיתי או פיקציה. כלומר האם בעל השליטה עובד בחברה בפועל.

המבחן השלישי - האם ניתן לקבוע מה היה "שכרו" של האדם כ"עובד":

א. האם היה לתשלומים אופי של שכר?

ב. האם יש עירוב נכסים? כלומר, האם נשמרת ההפרדה בין החברה לבין בעלי המניות בנכסים, בחובות ובהכנסות - האם יש הפרדה בפועל בהנהלת החשבונות בין חשבון משכורת לחשבון הלוואה, לחשבון משיכות וכדומה.

מי שעובד בחברה שבבעלותו ומושך כספים כמשכורת בחברה שבשליטתו, חייב למשוך את המשכורת לפי הלכת גרוסקופף. כלומר, לשלם שכר וסוציאליות ולהתנהג כעובד שכיר ולא כבעלים, כדי שהביטוח הלאומי יכיר בפעילות הזו כמשכורת שמקנה גמלאות ובמיוחד כאשר בעל השליטה מושך מהחברה משכורת בסכומים שונים, בדרך כלל על פי רווחי החברה.

המוסד לביטוח לאומי מתערב לעתים בקביעת בסיס ההכנסה של בעל השליטה גם כשלא מוגשת תביעה, ומתערב לעתים בקביעת בסיס הגמלה כשמוגשת תביעה לגמלה (במיוחד כאשר בעל השליטה מושך מהחברה משכורת בסכומים שונים בדרך כלל על פי רווחי החברה).

שינוי מעמד מבעל שליטה בחברה לעצמאי

כאשר בעל השליטה מדווח על משכורת כשכיר בחברה בשליטתו, והחברה לא משלמת דמי ביטוח למוסד לביטוח לאומי באופן עקבי, ממושך ושיטתי, המוסד לביטוח לאומי רשאי לשנות את מעמדו של בעל השליטה לעצמאי ולגבות ממנו חובות שהחברה חייבת. הנחיה זו אושרה ביום 15.8.2010 בבית הדין האזורי לעבודה בבאר שבע (2725/09), וקיבלה תוקף מחייב בבית הדין הארצי ביום 12.7.2012 (יוסף מזוז נגד המוסד לביטוח לאומי ע"ל 41787-10-10).

בפועל, בעל השליטה מקבל התראה לפני שינוי המעמד, ואם אינו מסדיר את חוב החברה, המוסד לביטוח לאומי משנה את מעמדו לעצמאי.

המועד שבו נבחן בעל השליטה לעניין זכאותו לגמלאות

להבדיל מהעובד העצמאי שמעמדו נבחן בעת פתיחת התיק במוסד לביטוח לאומי, מעמד בעל השליטה השכיר נבחן על פי רוב בעת הגשת תביעה לגמלה. כתוצאה מכך, ייתכן שמבוטח יראה עצמו במעמד של עובד במשך שנים רבות וכשיגיש תביעה לגמלה יתברר שמעמדו לא תאם לדיווח.

לדוגמה: בעלת שליטה נשואה דיווחה כשכירה בחברה ביחד עם בעלה. אם יתברר שלא התקיימו יחסי עובד ומעביד ואין היא נכללת בהגדרת "עובד עצמאי", אזי היא תקבל קצבת זקנה כעקרת בית ולא כמבוטחת שעבדה (לעניין החזר דמי הביטוח ראה לעיל).

כאשר בעל השליטה עובד בפועל בחברה שבבעלותו הוא זכאי לקבל דמי לידה, דמי פגיעה, תגמולי מילואים וכדומה, בין שמתקיימים יחסי עובד ומעביד ובין שהוא נכלל בהגדרת "עובד עצמאי".

לעניין דמי אבטלה, מאז חודש ינואר 2004 בעלי שליטה בחברת מעטים אינם מבוטחים בביטוח אבטלה (סעיף 66 לחוק הביטוח הלאומי), אך לעתים לבני משפחה יש פחות מ-10% ממניות החברה. במקרים אלה כל מקרה נבחן לגופו (פסק דין שביט חיים נגד המוסד לביטוח לאומי בבית הדין האזורי לעבודה ב"ל 1059-09 מיום 3.10.2010).

ככלל, כאשר לכמה בני משפחה יש מניות בחברת מעטים, מחברים את אחוזי המניות של כולם ומחלקים במספר בני המשפחה. אחוז נמוך מ-10% מאפשר לקבל דמי אבטלה, כפוף כמובן לקיום יחסי עובד ומעביד וליתר התנאים המזכים בדמי אבטלה.

מאז התיקון בחוק שהוציא את בעלי השליטה מהביטוח בענף אבטלה ובזכויות בפירוק חברה, בתי הדין כמעט ואינם נדרשים לקבוע את מעמדם של בעלי השליטה, כלומר, המוסד לביטוח לאומי אינו נדרש לזאת. כל זאת כאשר ברור מעל לכל ספק שההכנסה המהווה בסיס לגמלה מקורה בעבודה, וכאשר המשכורת שמושך בפועל בעל השליטה היא משכורת ראויה שמקורה בעבודה האמורה ומשולמת לפי כללים ברורים, ואין שינויי שכר קיצוניים סמוך לפני הגשת התביעה לגמלה.

לצורך החלטה בתביעה לגמלה של בעלי שליטה, פקיד התביעות שולח שאלון לתובע הגמלה לבירור אופי העבודה, על פי המבחנים בפסק דין גרוסקופף (לשאלון זה יש להתייחס כחלק מהתביעה. אי מתן מענה במועד ישלול את הזכאות, והתביעה תידחה).

המוסד לביטוח לאומי ממשיך לחקור ולבדוק כאשר קיים ספק באשר לעצם עבודתו של בעל השליטה, וכאשר המשכורת אינה סדירה או אינה משולמת בפועל לבעל השליטה.

פקיד הביטוח הלאומי בודק בין היתר את הזכאות לגמלה כאשר תקופת העבודה קצרה, או במצב של עזרה משפחתית, או כאשר משולמים תשלומים שאינם כנגד עבודה, או כאשר העבודה אינה חיונית, או כאשר יש שינויים גדולים במשכורתו של בעל השליטה, או כאשר בעל השליטה אינו מושך את המשכורת בפועל והוא ביתרה גדולה בחברה, או כאשר החברה חייבת דמי ביטוח למוסד לביטוח לאומי.

להלן הבהרה מטעם **מר שלמה אשכנזי**, מנהל תחום הביטוח במוסד לביטוח לאומי לשעבר, בעניין בעלי השליטה (ההבהרה הוצאה לפני פרסום פסק דין סגנון הכרך בע"מ נגד המוסד לביטוח לאומי, שנתן לה משנה תוקף):

א. פסק דין ויפג בע"מ נגד המוסד לביטוח לאומי עבל 00376/06:

כאשר מדובר בבעל שליטה - עליו לשלם דמי ביטוח לפי ההכנסה שמדווחת למוסד לביטוח לאומי.

כאשר בוחנים במוסד לביטוח לאומי את ההכנסה לעניין תשלום גמלאות, בוחנים את ההכנסה האמיתית שנמשכה בפועל על ידי בעל השליטה.

בשל הלכה פסוקה שלפיה תכלית חוק הביטוח הלאומי היא לשמור על רמת החיים שהאדם היה רגיל אליה, קובעים את הבסיס לתשלום הגמלה לפי ההכנסה האמיתית שנמשכה בפועל ערב האירוע המזכה בגמלה. כמו כן, בעת בחינת הבסיס לגמלה של מקרים שבהם משיכות השכר לא היו סדירות אך בסופו של דבר נמשך השכר הנקוב בתלוש, תיבחן התאמה בין סך כל ההכנסות שנמשכו על ידי המבוטח בתקופה של 12 חודשים שקדמו לתאריך העילה, לבין ההכנסות שדווחו למוסד לביטוח לאומי (הובהר בעל פה כי בדיקת המשכורת ומשיכתה בפועל על ידי בעל השליטה תיבחן, בין היתר, גם לפי כרטיס החו"ז).

ב. המוסד לביטוח לאומי יוציא הנחיה אחידה ושאלון אחיד לסניפים.

בחודש מארס 2009 פרסם המוסד לביטוח לאומי הנחיות אחידות לסניפים בעניין הזכאות לדמי אבטלה. על פי ההנחיות על פקידי המוסד לאסוף נתונים רבים, לרבות מהמעסיקים באמצעות השאלון האמור, ולנסות להימנע ככל שאפשר משימוש בחקירה.

הובהר בעל פה כי המוסד לביטוח לאומי בוחן לעומק כל גידול בשכר שאינו מוסבר סמוך למועד העילה לגמלה.

מעמד אשת בעל השליטה

בחוק הביטוח הלאומי אין הגדרה לעובד. עובד ככלל הוא מי שמתקיימים בינו לבין מעסיקו יחסי עובד ומעביד, וכך נדרש גם כאשר אישה מועסקת בחברה שבשליטת בעלה.

פסק דין קרפל בת שבע

בפסק דין ב"ל (ירושלים) 10731/08 - קרפל בת שבע נגד המוסד לביטוח לאומי בבית הדין האזורי לעבודה בירושלים נדחתה תביעת המבוטחת להגדלת דמי הלידה לאחר שפקיד התביעות טען שהמשכורות שמשכה אשתו של בעל השליטה לפני הלידה היו פיקטיביות ואישר לשלם דמי לידה לפי שכר נמוך בהרבה. להלן מתוך פסק הדין:

הזכות לדמי לידה נקבעה בסעיף 49 לחוק הביטוח הלאומי. סעיף 50 לחוק קובע את התקופה בעדה זכאית יולדת לדמי לידה. סעיף 53 לחוק קובע כי דמי לידה ליום הם ”שכר העבודה הרגיל” של המבוטחת, בכפוף לתקרה שנקבעה. סעיף 54 לחוק קובע כי ”שכר העבודה הרגיל” לענין סעיף 53 הוא הסכום המתקבל מחלוקת הכנסת המבוטחת, ברבע השנה שקדם ל”יום הקובע”, בתשעים.

סעיף 298 לחוק הביטוח הלאומי קובע:

”כל תביעה לגמלה שהוגשה למוסד תתברר בידי עובד המוסד שהסמיכה לכך המינהלה (להלן - פקיד התביעות), והוא יחליט אם תינתן הגמלה ובאיזו מידה תינתן”.

מכוח סמכותו של פקיד התביעות להחליט ”אם תינתן הגמלה ובאיזו מידה תינתן”, מוסמך הוא לחקור ולדרוש אם הנתונים שהמבוטח מדווח עליהם כבסיס לתשלום הגמלה הנתבעת הם אמיתיים או פיקטיביים (דב”ע מא/0-115 פיקהולץ נ. המוסד לביטוח לאומי, פד”ע יד 46). בהקשר זה נקבע בדב”ע נב/0-140 אודט ברכה נ. המוסד לביטוח לאומי, פד”ע עד 523, כדלהלן:

”בענפי הביטוח שבהם שכרו של המבוטח משמש בסיס לתשלום הגמלה (כגון, דמי פגיעה בעבודה, דמי לידה), יש חשיבות רבה לקביעה ”אמיתית” של השכר. לחשיבות זו מטרה כפולה. מחד גיסא, על הגמלה, שנועדה להחליף הכנסה שפסקה, להתבסס על השכר שקיבל המבוטח למעשה. מאידך גיסא, כדי למנוע ניצול לרעה של הוראת החוק, על פקיד התביעות לברר את נכונותו של השכר והאם אין הוא מושתת על נתונים בלתי נכונים”.

פסק דין ליטל חגי

ביום 25.8.2011 התקבלה בבית הדין האזורי לעבודה (ב”ל 11-10-22362) תביעתה של ליטל חגי (להלן: ”המבוטחת”) לתשלום דמי לידה.

המבוטחת עבדה בעבר אצל מעסיקים שונים. לאחר שפוטרה ממעסיק אחרון בחודש ספטמבר 2008, ובמקביל ללימודים במכללת צפת, החלה לסייע לבעלה בניהול שוטף של מסעדה שבבעלות חברה בשליטתו, בעבודות משרד.

בשעות הפנאי וכתחביב הכינה בביתם עוגות וקינוחים למסעדה, כדי שיימכרו ללקוחות המסעדה.

בתקופה זו לא דווח בעבורה כעובדת משום שהפעילות הייתה במסגרת ”עזרה משפחתית” מקובלת.

כאשר הביקוש למוצריה הלך וגבר, צמצמה את פעילותה בעבודות המשרד והקדישה את מירב הזמן להכנת הקינוחים והעוגות. המסעדה החזיקה באופן קבוע מלאי של מוצרים שהכינה המבוטחת.

מחודש פברואר 2009 החלה להיות שכירה בחברה, והוצאו לה תלושי שכר על סך 3,000 ש”ח לחודש (בתוספת שווי רכב). כן החלה קורס להכנת דברי מאפה לצורך התמקצעות.

הביקוש היה תלוי במספר ההזמנות, ובהתאם לכך נעשתה העבודה בדרך כלל 3-4 ימים בשבוע בבית. את המוצרים קנתה החברה. בהמשך רכשה החברה למבוטחת תנור ומקרר.

ביום 30.7.2009 ילדה המבוטחת ויצאה לחופשת לידה. טרם הלידה דאגה להכין מלאי קינוחים שיספיק לחודשיים, ולאחר מכן לא הוגשו במסעדה קינוחים עד חזרתה לעבודה.

לאחר חופשת הלידה שבה המבוטחת לעיסוקיה. בשל הגדלת הביקוש למוצריה, בכוונת החברה לשכור שטח נוסף ולהפוך אותו לקונדיטוריה, כך שלא תעבוד יותר מהבית.

תביעתה לדמי לידה נדחתה על ידי המוסד לביטוח לאומי בטענה כי לא נתקיימו יחסי עובד ומעביד.

בית הדין חוזר ומדגיש כי קיום יחסי עובד ומעביד ייבחן בקפידה יתרה כאשר מדובר בהעסקת בני משפחה, לרבות קשר עם תאגיד בשליטת קרוב משפחה, ולשם כך ייבחנו בין השאר קיום תשלום שכר ריאלי, קיום חובות מכוח דיני עבודה: תוספת יוקר, חופשה שנתית, דמי הבראה, סדירות העבודה ועוד, בהתאם לתנאי העבודה באותו המקרה.

סדירות העבודה - עבודת המבוטחת לא הייתה סדירה במובן של שעות עבודה קבועות, כיוון שהעבודה הייתה תלויה במלאי הקנינוחים ובמספר ההזמנות.

שכר - השכר היה ריאלי ביחס להיקף העבודה (3-4 ימים). השכר שולם בפועל ואין מדובר בהתחשבות עם הוצאת התלושים.

העסקת עובד אחר במקום המבוטחת - התפקיד שביצעה המבוטחת נבנה על ידה, היא הייתה אשת המקצוע ולא הייתה סיבה כלכלית להעסיק עובד אחר במקומה.

מקום ביצוע העבודה - לדעת בית הדין, אין זה סביר שהחברה תשקיע בשלב ראשוני את מה שהיא משקיעה היום. השימוש בכלי העבודה הפרטיים אינו בעל משקל כדי לשלול את יחסי העבודה.

מחויבות הדדית - בתחילת הדרך, כניסתה של המבוטחת לעסק הייתה בבחינת תחביב ועזרה משפחתית. משהניסוי הצליח והביקוש גבר, התגברה התלות של המסעדה במבוטחת "והיה טעם כלכלי ממשי בכך שהתובעת תהיה עובדת של החברה, וייווצרו יחסי עובד-מעביד של ממש, עם מחויבות הדדית". זו דרך טבעית של התפתחות עסקית.

לאור הקביעות העובדתיות לעיל נקבע כי נתקיימו יחסי עובד ומעביד, ותביעת המבוטחת לדמי הלידה נתקבלה.

תיקון שכר בעלי שליטה באופן רטרואקטיבי

ביום 21 במאי 2007 ניתן בבית הדין הארצי לעבודה פסק דין ויפג בע"מ נ' המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 000376/06), שעניינו בקשה לתקן דיווח על שכר חודשי לבעל שליטה שמשך בפועל שכר נמוך יותר.

החברה המערערת דיווחה על תשלום שכר לבעל השליטה בסך 20,000 ש"ח, אף שבפועל נמשך שכר נמוך יותר. השכר שדווח עליו נקבע מתוך הנחה וצפייה שיאושרו מענקי מחקר ופיתוח על ידי המדען הראשי, ומשלא אושרו המענקים - החברה ביקשה להקטין רטרואקטיבית את שכר העבודה.

בית הדין הארצי לעבודה קבע שלא ניתן לעשות כן, שכן השכר שהוצהר עליו ושולמו ממנו דמי ביטוח היה השכר הקובע לעניין גמלאות מחליפות שכר, לו העובד היה זכאי להן במועד הרלוונטי.

כב' השופט יגאל פליטמן קבע בין היתר, בסעיף 7 בפסק הדין, כדלקמן:

"טענתה העיקרית של המערערת, היא כי אין לגבות דמי ביטוח לאומי משכר אשר לא שולם בפועל. על פי טענתה, המשיב גבה כספי שכרו של ד"ר שדה שלא כדן. אין בידי לקבל טענה זו..."

בתקופה הנטענת השכר המוסכם היה בסך של 20,000 ש"ח. על פי שכר זה בוטח העובד למשל לעניין פגיעה בעבודה ולעניין דמי אבטלה. לכן על פי שכר זה צריכים היו להשתלם דמי הביטוח ואין המערערים (החברה ובעליה) יכולים להקטין רטרואקטיבית את שכר העבודה המוסכם באופן שיפחית את החיוב בדמי הביטוח לאחר שהתברר שלא קמה זכאות לגמלה בתקופה הרלבנטית".

פסק דין סגנון הכרך בע"מ נגד המוסד לביטוח לאומי

בעלי השליטה בחברת סגנון הכרך בע"מ הפחיתו את שכרם באופן רטרואקטיבי בשל מצוקה כלכלית. החברה פנתה לפקיד השומה שהסכים להפחית את השכר. החברה פנתה עם האישור מפקיד השומה למוסד לביטוח לאומי, שסירב להפחית את השכר.

התובעים פנו לבית הדין האזורי לעבודה - שדחה את התביעה, וערערו לבית הדין הארצי לעבודה, שדחה אף הוא את התביעה מטעמיו של בית הדין האזורי (פסק דין חברת סגנון הכרך בע"מ ואח' נגד המוסד לביטוח לאומי, בבית הדין האזורי לעבודה בתל אביב-יפו בל 003881/05 מיום 11.9.2007 ובבית הדין הארצי לעבודה עב"ל 000748/07 מיום 28.1.2009).

השיקולים לדחיית פסק הדין:

1. שיקול ביטוחי - לדעת בית הדין, בלתי סביר לאפשר קבלת זכות ביטוחית ולהקטין בדיעבד את מחירה כשמתברר שהזכות לא מומשה.

2. פירוש חוק הביטוח הלאומי - נקבע בסעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי שההכנסה היא לפי סעיף 2(2) לפקודה, אך לא נקבע כי ההכנסה היא לפי מה שקבע פקיד השומה, אף על פי שראוי ורצוי כי קביעת הרשויות המנהליות יהיו אחידות, אלא שכלל זה אינו מוחלט וזוהי רק נקודת המוצא. יש טעם לסטות מקביעת פקיד השומה בשל העיקרון הביטוחי.

מבחנים בהעסקת בן משפחה

כאשר הצדדים הטוענים ליחסי עבודה הם בני משפחה, בית הדין בוחן בקפידה רבה את טיב היחסים. לכן, במקרים של העסקת בן משפחה, יש לדאוג לקיומם של מספר עקרונות מצטברים שפורסמו על ידי המוסד לביטוח לאומי:

א. שאכן מתבצעת עבודה בעסק או במפעל. האם מדובר ביחסים וולונטריים התנדבותיים או בקשר חוזי להסדרת מערכת זכויות וחובות.

ב. שהעבודה מתבצעת באופן סדיר (ולא מדי פעם בפעם כשיש צורך).

ג. העסקת בן המשפחה מתבצעת בעבודה שאילולא עשה אותה בן המשפחה - הייתה נעשית בידי עובד אחר. יש לתת את הדעת בין היתר, לסימני היכר כגון מסגרת שעות העבודה, שכר ריאלי או "סמלי" וכדומה.

הדיווח למוסד לביטוח לאומי מבוצע באופן שוטף, ולעתים אין המבוטח או מעסיקו מודעים לכך שאין התאמה בין הדיווח כפי שהם רואים אותו, לבין המעמד במוסד לביטוח לאומי.

בעניין זה, מעמדם ובסיס השכר הקובע של מבוטחים שכירים נבחנים רק בדיעבד, בדרך כלל בעת בקשת גמלה מן המוסד לביטוח לאומי.

כאשר מוגשת תביעה לגמלה מחליפת שכר, בוחן המוסד לביטוח לאומי את המתאם בין השכר המדווח לבין הפקדת הכספים. אם טרם הפסקת העבודה (כדוגמת דמי לידה), הייתה העלאת שכר לעובדת, אזי יש להביא ראיות מתאימות המעידות כי העלאת השכר אמיתית, לדוגמה: כתוצאה מגידול בעבודה או גידול במכירות וכדומה, כפי שבא לידי ביטוי בפסק הדין שלהלן:

פסק דין רותם פורת

ביום 21.6.2011 דן בית הדין האזורי בבאר שבע (בל 10-07-25055) בתביעתה של גברת רותם פורת לתשלום דמי לידה, בעקבות החלטת המוסד לביטוח לאומי לשלם למבוטחת דמי לידה על בסיס שכר נמוך אף על פי שבפועל דווח עבורה על שכר גבוה יותר.

המבוטחת חברת מושב, שהקימה עסק במשק השייך לאביה. בהתדיינות משפטית קודמת נפסק כי מתקיימים ביניהם יחסי עובד ומעביד.

דמי הלידה אושרו על בסיס שכר חודשי בסך של 5,000 ש"ח בלבד (ככל הנראה זו הייתה רמת השכר בתקופה הקודמת). לטענת המוסד לביטוח לאומי, המבוטחת לא הוכיחה כי בפועל שולם לה הסכום הנקוב בתלושי השכר (8,500 ש"ח לחודש) ובשל הקשר המשפחתי הקרוב "אין לראות בתלושי השכר חזות כל ואין מקום לקבוע את זכותה של התובעת לתשלום דמי לידה על יסוד האמור בתלושי השכר בלבד".

לטענת המבוטחת, בשל ריחוק מגוריה ממוסד בנקאי משולם לה חלק מהשכר במזומן, מאחר שאביה עובד על בסיס מזומן ("כסף במגירה"). כך נעשה גם עם עובד תאילנדי נוסף, לטענתה. כמו כן, שכרה עלה באוגוסט 2009 כתוצאה מגידול בעסק שבא לידי ביטוי בכמות העבודה ובעלייה במכירות (שכרו החודשי של העובד התאילנדי הסתכם בסך כ-6,000 ש"ח לחודש).

בית הדין האזורי קיבל את עמדת המבוטחת, שלפיה תלושי השכר בסך של 8,500 ש"ח משקפים את המציאות כהווייתה, בעקבות הגידול בפעילות העסק.

פסק דין יהושע אוסקין

גם בפסק דין יהושע אוסקין נגד המוסד לביטוח לאומי בבית הדין הארצי לעבודה (17.2.2010), התקבל ערעורו של בן המשפחה (עב"ל 701/08) ונקבע שהתקיימו יחסי עובד ומעביד.

פסק דין אמיליה מנשה

ביום 9 באוקטובר 2011 התקבל בבית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 9142-09-10) ערעורה של גברת אמיליה מנשה לתשלום דמי לידה.

המבוטחת עברה קורס גמולוגיה (תורת אבני חן) בשנת 2005, ומאפריל 2006 ועד 16.02.2007 (היום שבו ילדה את בנה) הועסקה בעסק לתיווך יהלומים השייך למר מנשה.

המבוטחת הייתה בתקופת התלמדות בתיווך ובמכירת יהלומים עבור עסקו של מר מנשה, כאשר רוב זמנה התלוותה לבעלה (שלא היה שייך לעסק) בבורסה ליהלומים ברמת גן לצורך המכירה והתיווך האמורים.

מר מנשה לא קלט עובד אחר במקום המבוטחת בזמן חופשת הלידה.

לאחר חופשת הלידה המבוטחת חזרה לעבוד אצל מר מנשה אך לאחר חודש וחצי נאלצה לעזוב בשל המצב הכלכלי הרעוע שאליו נקלע העסק.

תביעתה של המבוטחת לדמי לידה במוסד לביטוח לאומי נדחתה.

לדעת בית הדין הארצי אין להסכים לקביעה שהתלמדות כשלעצמה, פוסלת קיומם של יחסי עובד ומעביד ויש חשיבות לכך שהיהלומים היו שייכים לעסקו של מר מנשה ושהתלמדות בוצעה לצורך השתלבות בעסק של מר מנשה.

העובדה שהמבוטחת למדה את התחום בקורס מקצועי ושרצתה לעבוד לאחר חופשת הלידה, מראה שהייתה מעוניינת להשתלב בתחום היהלומים ובעסק, ומחזקת את גרסתה בדבר קיומם של יחסי עובד ומעביד.

יצוין כי בית הדין הארצי בחן את מהות היחסים ולא דווקא את צורתם ובין השאר לא ראה בעין שלילית את העובדה כי העובדת עבדה טרם הלידה תקופה של כ-11 חודשים שהיא כמעט זהה לתקופת האכשרה המינימלית המזכה בדמי לידה.

בני זוג העובדים בעסק משותף (שאינו מאוגד כחברה)

תקנה 24 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח מחייבת יחס חלוקה בין בני זוג, העובדים בעסק משותף. כלומר, כאשר בני הזוג עובדים בעסק משותף, ההכנסה של כל בן זוג שמובאת בחשבון לעניין דמי ביטוח כפופה להכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח.

בני זוג המדווחים על הכנסתם על פי תקנה 24 האמורה וההכנסה מחולקת ביניהם, רשאים להצהיר על יחס החלוקה (לפי התקנה) עד ליום 30 באפריל בכל שנה, למעט בעת זכאות לקצבת זקנה.

בעבר היה נהוג שלא לאפשר חלוקת הכנסה בין בני זוג שהם "עובדים עצמאיים" כאשר לבן הזוג יש מקצוע מיוחד (כגון, רואה חשבון, עורך דין, שמאי, יועץ מס או רופא), לבת הזוג אין מקצוע זהה, היא עובדת כשכירה אצל בן הזוג ומתקיימים ביניהם יחסי עובד ומעביד. בת הזוג נחשבה לעובדת שכירה. כיום ניתן לבקש "יחס חלוקה" גם במקרים אלה, לפי תקנה 24.

במקרים שבהם שני בני הזוג הם עובדים עצמאיים ללא תלות במקור הכנסתם, תקנה 24 האמורה אינה חלה עליהם.

חשוב לזכור שהמוסד לביטוח לאומי קובע מעמד מבוטחים על פי דיני עבודה, ולא על פי אופן תשלום דמי הביטוח או על פי אופן תשלום המס.

חשוב לשים לב שחלוקת הכנסה בין בני הזוג על פי תקנה 24 האמורה, אפשרית רק אם בת הזוג עונה לכללים של "עובדת עצמאית".

כאשר בני זוג מצהירים לצורכי מס שהם מבקשים חלוקה לפי סעיף 66(ה) לפקודת מס הכנסה, הם מצהירים לרשות המסים ששעות העבודה של בת הזוג הן 36 שעות בשבוע במוצע. עולה מכך שבת הזוג עונה להגדרת "עובד עצמאי" לפי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי.

לבחירת בני הזוג בסעיף 66(ה) לפקודת מס הכנסה יש חשיבות רבה לעניין קביעת חבותם בדמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות:

חישוב נפרד בין בני הזוג - לבת הזוג הכנסה שנתית בסך 40,000 ש"ח בהתאם להצהרתה (הכנסה יחידה) והיא עובדת 11 שעות בממוצע בשבוע. בנסיבות אלו, בת הזוג לא תחויב בדמי ביטוח לאומי ובדמי ביטוח בריאות, מאחר שאינה עונה להגדרת עובד עצמאי לפי חוק הביטוח הלאומי.

עם זאת, בת הזוג אינה מבוטחת לענפי ביטוח כגון דמי פגיעה בעבודה, דמי לידה ועוד.

בחירה בסעיף 66(ה) לפקודה - מכוח הפקודה ולאור העובדה כי בני הזוג נדרשים להצהיר על היקף עבודה בן 36 שעות בשבוע לפחות, תהיה לכך השלכה לעניין חבות דמי הביטוח של בת הזוג מאחר שעל פי הגדרת עובד עצמאי בחוק הביטוח הלאומי קיימת חובת תשלום דמי ביטוח כעובד עצמאי למבוטח שעובד לפחות 20 שעות בממוצע בשבוע.

במקרה זה, בת הזוג מבוטחת בכל ענפי הביטוח שבהם מבוטח עובד עצמאי: ביטוח נפגעי עבודה, דמי לידה, שמירת היריון ועוד, אם דיווחה למוסד לביטוח לאומי לפני קרות אירוע המזכה בגמלה ושילמה את דמי הביטוח כחוק.

לאחרונה פורסמה החלטת בית המשפט העליון בדנ"א 2103/12 בעקבות פסק הדין בבית המשפט העליון בעניינם של מלכיאלי, שקורי וכהן.

בית המשפט קבע כי לשון סעיף 66(ה) לפקודה מצביעה על חזקת התלות כחלוטה. רשות המסים פרסמה הקלה בשנים 2010, 2011 ו-2012 כך שאפשר לתבוע החלת סעיף 66(ה) רטרואקטיבית.

הכרה רטרואקטיבית באישה כעצמאית לפי יחס חלוקה

המוסד לביטוח לאומי אינו מאפשר הכרה רטרואקטיבית של חלוקת הכנסות מעבר לשנה השוטפת ולשנה שקדמה לה. ואולם, בעניין תביעה לקצבת זקנה של אישה שעבדה בעסק משותף עם בעלה תוכר תקופה מוקדמת יותר, כפוף להמצאת ראיות, אך רק עד כדי השלמה לתקופת האכשרה המינימלית הנדרשת לקבלת קצבת זקנה.

המוסד לביטוח לאומי אימץ את ההכרה הרטרואקטיבית בעקבות מקרים שבהם האישה עבדה בעסק משותף עם בעלה אך הדיווח למוסד לביטוח לאומי נעשה רק על שם הבעל. לדוגמה בפסק דין (ב"ל 1875-09) שיתואר להלן:

מלכה כתב עבדה כשכירה בשנים 1961 ועד 1992 וצברה תקופת אכשרה של 143 חודשים.

לטענתה, בשנים 1980 ועד 2008, היא עבדה עם בעלה בעסק המספק שירותי הסעות, אך הדיווח למוסד לביטוח לאומי בנדון נעשה על שם הבעל בלבד.

בשנת 2009 ביקשה לדווח על היותה עובדת עצמאית בעסק המשותף רטרואקטיבית, כיוון שהיו חסרות לה תקופות ביטוח לזכאות לקצבת זקנה.

המוסד לביטוח לאומי דחה את בקשתה בשל היעדר ראיות חד משמעיות על עבודה בפועל ובשל הזמן הרב שחלף (29 שנים), מיום תחילת העבודה ועד ליום ההצהרה, וטען כי ייתכן שפעילותה בעסק המשותף הייתה בגדר עזרה משפחתית מקובלת של אישה לבעלה בלבד ולא כעובדת עצמאית.

בית הדין האזורי לעבודה התרשם מתיאורי המבוטחת והעדים מטעמה, שנתמכו בעדות רואה חשבון ונתקבלו כמהימנים על ידי בית הדין, שאכן המבוטחת עבדה בעסק.

ביום 7/8/2012 קיבל בית הדין האזורי לעבודה את תביעתה של מלכה כתב והכיר בה כעובדת עצמאית בעסק של בעלה אף שלא דווח כך מעולם.

מצבים שבהם בת זוג שכירה בעסק של בעלה (בעסק שאינו מאוגד כחברה)

אין מניעה חוקית כי אישה תיחשב עובדת שכירה של בעלה (בעסק פרטי). בת זוג נחשבת לשכירה בעסק של בעלה אך ורק אם מתקיימים ביניהם יחסים של עובד ומעביד כהלכתם. **המוסד לביטוח לאומי פרסם הבהרות בעניין זה עוד בשנת 1995 באיגרת למעסיקים.**

עם זאת, לאור מיעוט המקרים בפסיקה שבהם אישה הוכרה כשכירה של בעלה, אימץ המוסד לביטוח לאומי מספר מבחנים **מצטברים** שנקבעו בפסיקה, שנבחנים בין יתר המבחנים לקיום יחסי עובד ומעביד (הכללים זהים גם למקרים שבהם בן הזוג מועסק בעסק של אשתו):

1. שכר קבוע ויציב שמתקבל בפועל, **שאינו** מותנה במצב הכלכלי של העסק ושאינו מושפע ממנו. העובדת (האישה) אינה חשופה לסיכון כלכלי.

2. קיימת מסגרת קבועה של שעות עבודה.

3. בת הזוג מקבלת שכר ריאלי בתוספת התנאים הסוציאליים, כגון: חופשה, הבראה ותוספת יוקר כמו כל העובדים.

4. האישה אינה נוהגת מנהג בעלים בעסק, ובעלה הוא זה שמקבל את ההחלטות המהותיות במקום העבודה.

באותם מקרים שבהם האישה עובדת בפועל והוגשה תביעה לגמלה, כאשר העובדת שכירה או עובדת עצמאית היא תהיה זכאית לגמלה כפוף לכללים במוסד לביטוח לאומי.

בפסק דין עליזה בן אלישע (עב"ל 535-09 מיום 15.9.2010) נדחתה תביעה של המבוטחת לדמי לידה משני טעמים עיקריים:

1. לא הוכח תשלום בפועל של שכר, וסכומו של הדיווח לא השתנה במהלך התקופות השונות.

2. לא הוכח כי עובד אחר עשה את העבודה בתקופות שבהן נעדרה המבוטחת מעבודתה.

אך בית הדין הארצי ציין כי תקופות העבודה ייבחנו לגופן על סמך הנסיבות של כל תביעה (כלומר ייתכן שבלידות הבאות המבוטחת תוכר כעובדת שכירה של הבעל).

דוגמה לאישור קיום יחסי עובד ומעביד של אישה בעסק משותף עם בעלה נמצאת בפסק דין נינט לוי בבית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 11-06-3792 מיום 7.8.2012). במקרה זה אישר בית הדין האזורי דמי אבטלה לאחר שהאישה פוטרה, אף על פי שלא שולם לה שכר בחודשי העבודה האחרונים.

כאמור, חוק הביטוח הלאומי מאפשר מצב שבו אישה תהיה שכירה אצל בעלה, אולם כדי שהדבר יתאפשר, צריכים להתקיים יחסי עובד ומעביד בין הצדדים. דיווח טכני על האישה כשכירה כאשר היא מתנהגת כעצמאית לכל דבר, אינו יכול "להכשיר" את המעמד כ"שכיר" כשלא מתקיימים יחסי עובד ומעביד בין הצדדים, שכן שינוי במעמד האישה מעובדת עצמאית לעובדת שכירה שלא על פי דיני עבודה בשל תכנוני מס, טומן בחובו הוספת זכויות ביטוחיות למי שאינו מבוטח בהן, כגון ביטוח בענף אבטלה ובענף פשיטות רגל.

אשר על כן, המוסד לביטוח לאומי מקפיד על בחינת מעמדה של אישה המדווחת כשכירה של בעלה, כדי שלא תוכל ליהנות מזכויות אשר אינן מגיעות לה.

המוסד לביטוח לאומי אינו מאשר שינוי עיסוק ממבוטחת ביחס חלוקה עם בעלה, לעובדת שכירה.

החזר דמי ביטוח כתוצאה משינוי מעמד בדיעבד

אדם שמועסק על ידי בן משפחה שלא באופן סדיר (יותר כעזרה משפחתית מאשר עבודה נחוצה וחיונית), שככל הנראה לא היה מועסק במקומו עובד אחר בשכר, אינו נחשב עובד שכיר על פי חוק הביטוח הלאומי. מכאן, אין מקום לדווח על בן המשפחה כעל עובד שכיר, שכן העובד לא ייחנה מגמלאות הביטוח הלאומי, ולא יוחזרו למעביד ולעובד דמי הביטוח, אלא לפי כללים חדשים שפורסמו בחוזר הביטוח הלאומי שמובהר להלן.

ביום 21 באוגוסט 2007 פרסם המוסד לביטוח לאומי חוזר, המפרט את הכללים בהחזר דמי ביטוח במצבים מסוימים.

העיקרון המנחה בגיבוש הכללים הוא שהכנסה אשר דווחה כהכנסת עבודה של בן משפחה, שלא הוכר כשכיר - היא הכנסה חייבת של המעביד, שכן היא הוכרה כהוצאה מוכרת. דמי הביטוח יוחזרו כפוף לאישור מתאים ממס הכנסה כי הוצאות השכר של המעביד הופחתו, כפוף להגשת דוחות מתוקנים במוסד לביטוח לאומי, וכפוף לתקופת ההתיישנות.

התיישנות לעניין החוזר היא תקופה שאינה עולה על שבע שנים רטרואקטיבית מהמועד שבו נדרש המוסד לביטוח לאומי על ידי המעביד להשיב את דמי הביטוח, או מהמועד שבו הודיע המוסד לביטוח לאומי למעביד ו/או למבוטח על זכאותם להחזרי דמי הביטוח, והכול לפי המוקדם.

המוסד לביטוח לאומי העביר הבהרה נוספת לסניפים שההתיישנות האמורה אינה חלה על חובות למוסד לביטוח לאומי, אלא על החזרי דמי ביטוח בלבד על פי החוזר.

שינוי מעמד של עובד עצמאי - כאשר מתברר כי בוצעה בפועל עבודה והמבוטח עונה לכללים שנקבעו ל"עובד עצמאי" - משתנה המעמד לעובד עצמאי, בדרך כלל לא רטרואקטיבית.

שינוי מעמד של עובד שכיר - כאשר מבוטח הוא "עובד עצמאי" ומתברר בדיעבד שמתקיימים יחסי עובד ומעביד בפועל בינו לבין מקבל השירות, מבוטל הרישום כעובד עצמאי. דמי הביטוח שמופיעים כיתרת זכות אצל המבוטח מועברים במלואם לתיק הניכויים של המעביד.

פסק דין בדרי

בפסק הדין יחזקאל בדרי נגד המוסד לביטוח לאומי קבע בית הדין האזורי בפתח תקווה (בל 007486/06 מיום 15.6.2008) כי המוסד לביטוח לאומי נהג בהתאם למדיניות הנוהגת שעה שהכנסה שדווחה כהכנסת עבודה של התובע יוחסה למעסיק, ומשכך התובע אינו זכאי לקבל את דמי הביטוח (חלק מעסיק) חזרה מהנתבע, ואילו ביחס לחלק העובד, על המעסיק להחזירו ישירות לתובע.

התביעה להחזר דמי הביטוח (חלק עובד וחלק מעסיק) נדחתה, והמוסד לביטוח לאומי קיבל גיבוי לחוזר האמור. הובהר בעל פה כי על פי הבנת המוסד לביטוח לאומי את פסק הדין, העובד והמעביד לא יקבלו את חלקם בדמי הביטוח בחזרה, גם אם החברה תמציא אישור מרשות המסים, שהוצאות השכר הופחתו כי המשכורת ששולמה כביכול לתובע, שייכת לאחיו "המעסיק".

מבוטח השוה בחו"ל

בעקבות הרפורמה במס בשנת 2003 נקבע בסעיף 2 רישה לפקודה כי הכנסות של תושבי ישראל, שהופקו או שנצמחו בישראל, או מחוץ לישראל, חייבות במס.

בנושא זה חופף בסיס המס לעניין מס הכנסה לבסיס החיוב בדמי ביטוח לאומי. כלומר, כל ההכנסות מהמקורות המנויים בסעיף 2 לפקודה המופקות בחו"ל בידי תושבי ישראל, נכנסות לבסיס החיוב בדמי ביטוח. החיוב בדמי הביטוח נעשה על פי כללי החיוב בדמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות, לפי המעמד הביטוחי של המבוטח באותו המועד.

החיוב האמור חל גם כאשר התושב נמצא בחו"ל.

הגדרת תושבות

תושב ישראל שיוצא לחו"ל מבוטח בביטוח הלאומי ועל פי חוק ביטוח בריאות ממלכתי, כל עוד הוא מוכר בביטוח הלאומי כ"תושב ישראל" ויצאתו לחו"ל היא זמנית. בדרך כלל המוסד ממשיך להכיר באדם כתושב ישראל בחמש השנים הראשונות שבהן הוא נמצא בחו"ל, ולאחר מכן מברר עמו היכן מרכז חייו.

סטודנט, למשל, יכול להיות בחו"ל מעל חמש שנים ולהיחשב תושב ישראל, אך לעתים הוא מבצע פעולות המצביעות על השתקעות בארץ אחרת. במצב זה סיבת השהייה הראשונית שהייתה זמנית, הפכה לשולית והתושבות תישלל.

ההחלטה בנושא תושבות (לרבות לעניין חוק ביטוח בריאות) מוטלת על פקיד הביטוח והגבייה במוסד לביטוח לאומי, על פי הלכות שנקבעו בפסקי דין של בית הדין הארצי לעבודה. החלטה זו אינה תלויה בהחלטתם של גופים אחרים כגון מס הכנסה ומשרד הפנים.

אחד הגורמים שמשפיעים על קביעת התושבות של המבוטח בעודו בחו"ל הוא תשלום דמי הביטוח בארץ. כאשר אין בעובדות המוצגות בפני הפקיד המוסמך במוסד לביטוח לאומי כדי להכריע באופן חד וברור עד לאיזה תאריך

נחשב המבוטח תושב, נקבע תאריך הפסקת התושבות במועד שבו הסתיימה תקופת הביטוח שבעדה שילם המבוטח דמי ביטוח, אך בדרך כלל לא מעבר לחמש שנים רצופות.

בני משפחה (בני זוג וילדים עד גיל 18) השוהים עם המבוטח בחו"ל, ממשיכים להיות מבוטחים על פי חוק הביטוח הלאומי ועל פי חוק ביטוח בריאות ממלכתי כל עוד הם נחשבים תושבי ישראל, מכוח המבוטח כתושב ישראל.

פסק דין

ביום 30.6.2011 ניתן פסק דינו של בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 2311-09) בעניין אזברגה רמזי (להלן: "המבוטח") להחזר דמי ביטוח ששולמו על ידו בשנת 2008 בעד השנים 2000-2007, בטענה שבתקופה האמורה לא היה תושב ישראל.

המבוטח שהה בהונגריה בשנים 2000-2007 לרגל לימודי רפואה. בחודש ספטמבר 2004 שלח לו המוסד לביטוח לאומי מכתב וקבע כי אינו תושב ישראל מיום 3.8.2000 בהיעדר תגובת המבוטח באשר למטרת נסיעתו לחו"ל.

משחזר המבוטח לארץ, התברר לו כי כדי לקבל שירותי בריאות עליו לשלם את חובות העבר ולשהות בארץ במשך תקופת המתנה. לטענתו לאחר הדרכת עובד במוסד לביטוח לאומי מילא שאלון ולפיו מרכז חייו היה כל העת בישראל.

המבוטח חויב בתשלום דמי ביטוח ושילם את דרישת התשלום. לאחר מכן התברר כי לו טען אחרת, לא היה מחויב בדמי ביטוח כלל. ואכן המבוטח טען כי לא היה בכוונתו לשוב ארצה, וכ"ראיה" - לאחר סיום לימודיו שהה ארבעה חודשים בנורווגיה. רק בשלב מאוחר יותר שינה דעתו וחזר לישראל.

המוסד לביטוח לאומי טען כי לאור פניית המבוטח ומילוי שאלון התושבות שלפיו צוין כי מטרת השהייה בחו"ל הייתה לימודים, נקבע כי המבוטח היה תושב כל העת.

בית הדין קבע כי משאין מחלוקת כי מטרת הנסיעה לחו"ל הייתה לימודים, הרי על אף פרק הזמן הארוך שבו נמשכו הלימודים, נותר התובע תושב הארץ, ולפיכך חויב בדין בדמי ביטוח.

שלילת תושבות

לאחר תקופה של חמש שנים שבהן תושב ישראל לא היה בישראל רוב הזמן, המערכת מבצעת בירור באופן אוטומטי, שבסופו עלול להתחיל לעניינו הליך של שלילת תושבות, אך ניתן זמן קצוב לערעור שבו הוא עדיין זכאי לשירותי בריאות.

יש לצרף לערעור שאלון תושבות ממולא וחתום ומסמכים המעידים על מרכז החיים בישראל.

פקיד המוסד לביטוח לאומי רשאי לבחון מחדש, בכל עת, את התושבות של המבוטח ולהחליט בדיעבד על שלילתה.

מי שאינו מוגדר תושב ישראל על ידי המוסד לביטוח לאומי ואינו עובד בישראל, פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בישראל (גם על הכנסות פסיביות שהופקו או שנצמחו בישראל).

רציפות הביטוח בישראל

כאשר מעסיק תושב ישראל שולח עובד תושב ישראל לחו"ל מטעמו, וחוזר העבודה נקשר בישראל - דינו של העובד כדין עובד שכיר בישראל המשלם דמי ביטוח על פי שיעורי דמי הביטוח הנהוגים בישראל. בתנאים מסוימים ניתן לראות גם עובדים שנשלחים מישראל לעבוד בחברות בנות בחו"ל, כשכירים של המעסיק הישראלי ששלח אותם לחו"ל.

המבוטח ובני משפחתו זכאים לטיפול רפואי בישראל מכוח חוק ביטוח בריאות ממלכתי. כמו כן הם זכאים לזכויות מכוח חוק הביטוח הלאומי. לדוגמה, המשך תשלום קצבאות ילדים מותנה בהמצאת אישור מתאים למוסד לביטוח לאומי. לעניין זכויות אלו, התקופה המרבית היא חמש שנים. עם זאת, ניתן לקבל אישור מיוחד להארכת התקופה מפעם לפעם, גם אם השהייה בחו"ל נמשכת יותר מחמש שנים.

עובד עצמאי בחו"ל - מדווח לביטוח הלאומי על עצמו והאחריות לדיווח ולתשלום דמי הביטוח מוטלת עליו. יש להבחין בין עובד עצמאי אשר מנהל את עסקיו בישראל ובחו"ל לסירוגין המבוטח בארץ כעובד עצמאי, ובין מצב שבו כל עסקיו הם בחו"ל והכנסותיו הן בחו"ל.

במקרה הראשון הוא ימשיך להיות מבוטח כעובד עצמאי כאילו הוא עובד בישראל, והכנסותיו יחויבו בדמי ביטוח כמקור הכנסה של "עובד עצמאי". אדם ששוהה ברציפות בחו"ל מטעם עיסוקו בישראל, ביטוחו לענף נפגעי עבודה כעובד עצמאי מוגבל בדרך כלל לשנה אחת וכפוף לחובת הודעה מראש למוסד לביטוח לאומי.

במקרה השני יסווגו ההכנסות כפסיביות ויחויבו בהתאם בדמי ביטוח.

תושב ישראל השוהה בחו"ל באופן ארעי (לא כעובד של חברה ישראלית ולא כ"עובד עצמאי") - חייב לשלם דמי ביטוח לאומי וגם דמי ביטוח בריאות בעד עצמו כל עוד הוא נחשב ל"תושב ישראל השוהה בחו"ל", כמו מבוטח שאינו עובד שכיר ואינו עובד עצמאי על פי הכנסתו החייבת בדמי ביטוח ועל פי הכללים הנהוגים בארץ.

אם אין למבוטח הכנסות, הוא משלם דמי ביטוח מינימליים. אם מתברר שיש למבוטח הכנסות שלא שולמו בגינת דמי ביטוח, אזי הוא יחויב בהפרשים. כלומר, כל עוד המבוטח מוגדר כתושב ישראל במוסד לביטוח לאומי ויש לו הכנסות שמקורן בסעיף 2 לפקודה, תיבחן חבותו בדמי ביטוח על פי חוק הביטוח הלאומי ותקנותיו. חיוב רטרואקטיבי של דמי ביטוח עלול לשלול זכאות לביטוח בריאות ממלכתי כפי שמוסבר להלן.

אם המבוטח נמצא במדינה החתומה עם ישראל על אמנה המסדירה מניעת כפל דמי ביטוח לאומי - הוא משלם רק דמי ביטוח בריאות (מדינת ישראל אינה חתומה על אמנה המסדירה מניעת כפל דמי ביטוח בריאות). עד שנת 2011 המוסד לביטוח לאומי נהג לגבות דמי ביטוח בריאות בסכום מינימום. נמסר מהמוסד לביטוח לאומי כי ההוראה הזו נבחנה בשנית ונקבע שהחל משנת 2012, כל הכנסה שאינה חייבת בדמי ביטוח לאומי כיוון ששולמו בגינה דמי ביטוח במדינת אמנה, תחויב לפי שיעורי דמי ביטוח בריאות כחוק.

בעל שליטה - תושב ישראל שנותן שירותים בחו"ל לחברות זרות, ומקבל את שכרו כבעל שליטה מחברה שהקים בישראל למטרה זו בלבד - דומה לעצמאי שנותן שירות רק בחו"ל.

בת זוג - כאשר בת הזוג אינה עובדת, היא פטורה בדרך כלל מתשלום דמי ביטוח. מבוטחת בחופשה ללא תשלום חייבת בכל מקרה בתשלום דמי ביטוח בעד עצמה (מעמדה כעובדת שכירה הושעה ולא בוטל).

כדי שבני זוג יוכרו כידועים בציבור לעניין זכויות וחובות לפי חוק הביטוח הלאומי, עליהם להסדיר את המעמד במוסד לביטוח לאומי.

כאשר בת הזוג עובדת בחו"ל, מעמדה בביטוח הלאומי נבחן באופן עצמאי בהתאם לעבודה שהיא מבצעת בחו"ל. לדוגמה: אם היא עובדת בנציגות רשמית של מדינת ישראל, אז מעמדה יהיה כשל עובדת ישראלית.

בן הזוג של עובדת בחו"ל שיוצא עמה לחו"ל - חייב בדמי ביטוח בעד עצמו.

מבוטח בשנת שבתון - מעמדו בביטוח הלאומי הוא כשל עובד שכיר, שמעסיקו חייב בתשלום דמי הביטוח בעבורו, לפחות לפי שכר המינימום במשק. השבתון בחו"ל נמשך בדרך כלל שנה ונועד לעבודת מחקר או להשתלמות מדעית, כפוף לאישור ועדת החופשות של המוסד שבו מועסק המבוטח.

מורה בשנת השתלמות - כאשר ההשתלמות היא בחו"ל, המעסיק מדווח בחודשיים הראשונים לביטוח הלאומי כמקובל בחל"ת. חובת הדיווח ותשלום דמי הביטוח מוטלת על המורה בעבור יתרת התקופה.

עובד מקומי ישראלי (עמ"י) - אזרח ישראלי השוהה בחו"ל באורח זמני, שהתקבל לעבודה על ידי נציגות ישראלית בחו"ל במעמד של עובד מקומי ומועסק באורח זמני על פי חוזה מיוחד. חלים עליו חוקי העבודה הישראליים והוא נחשב לעובד שכיר בישראל. הביטוח הלאומי מתייחס לעמ"י כעובד שכיר בישראל כל עוד הוא נחשב במוסד לביטוח לאומי לתושב ישראל.

חוזרי הביטוח הלאומי הקשורים להכנסות מחו"ל

המוסד לביטוח לאומי מפרט באמצעות טבלה את כללי החיוב בדמי ביטוח. לכל עיסוק בחו"ל הטבלה מפרטת שלוש אפשרויות של עיסוקים בארץ **בו זמנית**, ואת ההתייחסות להכנסה בחו"ל במוסד לביטוח לאומי.

החוזר אינו עוסק במבוטחים המשלמים דמי ביטוח לאומי במדינות שעמן חתומה ישראל על אמנה לביטחון סוציאלי.

מפאת חשיבות העניין, מוצגת להלן הטבלה שפורסמה בחוזר הביטוח הלאומי 153/2004 בחודש יולי 2004, בעניין ההכנסות בחו"ל.

יש לפעול על פי הכללים המפורטים בטבלה כאשר מתקבלת הכנסה שמקורה בחו"ל.

התייחסות להכנסה בחו"ל בעקבות הרפורמה במס (2)				מעמד המבוטח (1)		
שינוי חקיקה	הערות	גמלאות	גבייה	בארץ	בחו"ל	
אין	על פי סעיף 76 לחוק	רגיל	רגיל	שכיר	שכיר -	א.
		רגיל	רגיל	עצמאי	מעביד	
		רגיל	רגיל	לעל"ע(3)	ישראלי	
אין		לעל"ע	הכנסה שלא מעבודה	שכיר	שכיר -	ב.
		לעל"ע	הכנסה שלא מעבודה	עצמאי	מעביד זר	
		לעל"ע	הכנסה שלא מעבודה	לעל"ע		
אין	על פי תקנה - ביטוח מפגיעה בעבודה- עובדים עצמאיים (תקנה 2)(4)	לעל"ע	הכנסה שלא מעבודה	שכיר	עצמאי	ג.
		זכאות מוגבלת	רגיל	עצמאי		
		לעל"ע	הכנסה שלא מעבודה	לעל"ע		
אין		לעל"ע	הכנסה שלא מעבודה	שכיר	הכנסה	ד.
		לעל"ע	הכנסה שלא מעבודה	עצמאי	שלא מעבודה	
		לעל"ע	הכנסה שלא מעבודה	לעל"ע		

הערות הכותבת לטבלה לעיל

(1) הכוונה למעמד המבוטח במוסד לביטוח לאומי, בו זמנית בחו"ל ובארץ, כל עוד המבוטח הוא תושב ישראל על פי קביעת הפקיד המוסמך במוסד לביטוח לאומי (בלי להתייחס לאמנות בין לאומיות לביטחון סוציאלי).

(2) הטבלה מפרטת רק את ההתייחסות להכנסות מחו"ל, על פי מעמדו של המבוטח בחו"ל. אין התייחסות להכנסות בארץ אם קיימות הכנסות כאלה נוסף על כך.

(3) לעל"ע = לא עובד שכיר ולא עובד עצמאי = מבוטח שאינו עובד שכיר ושאינו עובד עצמאי, שאין לו הכנסות, או שיש לו הכנסות שאינן מעבודה (הלי"ע).

(4) הכוונה לתקנות הביטוח הלאומי (ביטוח מפני פגיעה בעבודה של עובדים עצמאיים), התשי"ז-1957. תקנה 2 לתקנות אלה מפרטת את תנאי הזכאות לגמלה לעובד עצמאי, כאשר הפגיעה אירעה בחו"ל.

הבהרות לחוזר מיולי 2004 - הכנסות מעבודה כשכיר בחו"ל

ביום 2 בספטמבר 2009 פורסמה הרחבה לחוזר מיולי 2004. להלן החוזר כלשונו:

1. כללי

כזכור לכם, בעקבות הרפורמה שבוצעה במס הכנסה, החל מיום 1/1/2003 כל הכנסותיו של תושב ישראל המופקות בחו"ל חייבות במס הכנסה בישראל, בין אם מדובר בהכנסות מעבודה ובין אם מדובר בהכנסות פסיביות. לצורך זה, ניתנה הגדרה בסעיף 1 לפקודת מס הכנסה, למונח "תושב". חשוב לציין שבחינה וקביעה של מעמדו של אדם כתושב ישראל לעניין חוק הביטוח הלאומי תבצע לפי הקריטריונים והמבחנים שנקבעו בפסיקה ולא לפי הגדרות שניתנו בחוקים אחרים, ולכן ייתכן בהחלט מצב בו לעניין מס הכנסה אדם אינו תושב ישראל בעוד שלעניין חוק הביטוח הלאומי הוא כן תושב.

2. תושב ישראל המועסק כשכיר אצל מעסיק זר בחו"ל

יתכנו שני מצבים:

- עובד אצל מעסיק זר במדינת אמנה.

- עובד אצל מעסיק זר במדינה שאינה מדינת אמנה.

2.1 עובד אצל מעסיק זר במדינת אמנה יש לסווג כבעל הכנסה שלא מעבודה, יחויב בדמי ביטוח בריאות בלבד ולפי בסיס מינימום. (*)

2.2 עובד אצל מעסיק זר במדינה שאינה מדינת אמנה יסווג כבעל הכנסה שלא מעבודה, יחויב בדמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בהתאם להכנסתו כפי שהתקבלה בשומת מס הכנסה ולפי השיעורים שנקבעו בחוק. כל עוד לא התקבלה שומה, יחויב בדמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות כלא עובד לפי בסיס מינימום.

3. תושב ישראל המועסק כשכיר בחו"ל אצל מעסיק ישראלי

כאשר מדובר בעובד לפי סעיף 76 הרי שעל מעסיקו הישראלי לשלם ולנכות משכרו את דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח בריאות בהתאם לשכרו ולפי השיעורים שחלים על עובד, גם אם לעניין מס הכנסה הוגדר העובד בו מדובר כלא תושב".

(*) הערת הכותבת: החלטה זו נבחנה במוסד לביטוח לאומי ונמסר כי דמי ביטוח הבריאות ישולמו על פי השיעורים שבחוק, החל משנת 2012.

אמנות לביטחון סוציאלי

האמנות לביטחון סוציאלי מסדירות את רציפות הביטחון הסוציאלי בין שתי המדינות. לכל אמנה תנאים המתאימים לה (מדינת ישראל אינה חתומה על אמנה לביטוח בריאות).

גמלאות לשוהים בחו"ל

סעיפים 324(א) ו-65(ב) לחוק הביטוח הלאומי קובעים כי לתושב ישראל שנמצא מחוץ לישראל יותר משלושה חודשים, לא תשולם קצבה בתקופה שעולה על שלושת החודשים, אלא בהסכמת המוסד לביטוח לאומי.

על פי חוק ההתייעלות הכלכלית, החל מחודש אוגוסט 2009 קוצרה התקופה משישה חודשים לשלושה חודשים בלבד, מתוך התפיסה שאחריות המדינה לביטוח סוציאלי צריכה לחול רק על מי שמתגוררים בתחומה.

לאור האמור לעיל, מי שזכאי לקצבה ויוצא מישראל, רצוי שיודיע למוסד לביטוח לאומי על יציאתו מישראל. כאשר המבוטח אינו מודיע למוסד לביטוח לאומי שהוא יוצא מישראל לתקופה העולה על שלושה חודשים, הקצבה תופסק כברירת מחדל, גם אם המבוטח זכאי להמשיך ולקבל אותה כאשר הוא שוהה בחו"ל.

קצבאות לתושב חוזר ותיק (או עולה חדש)

כאשר תושב חוזר ותיק (או עולה חדש) תובע גמלה מהמוסד לביטוח לאומי, הוא מתבקש לדווח על הכנסותיו.

חשוב מאוד לזכור כי ההכנסות המדווחות כוללות בדרך כלל את ההכנסות לפי סעיף 2 לפקודת מס הכנסה גם אם הכנסות אלה פטורות ממס ו/או פטורות מדמי ביטוח, וגם אם אין צורך לדווח עליהן לשלטונות המס. אי דיווח על ההכנסות עלול להוביל למצב שאדם יקבל גמלה שלא כדין והמוסד לביטוח לאומי ידרוש בחזרה את הגמלה. במקרים חריגים המוסד נוהג לבחון היבטים פליליים.

בתיקון לחוק הביטוח הלאומי מוטלים קנסות כבדים על מי שמעלימים מידע וכתוצאה מכך תובעים גמלאות שלא כדין, החל מיום 1.1.2012.

החזרה לארץ

מי שחוזר לישראל לאחר שהות ארוכה בחו"ל חייב לפנות למוסד לביטוח לאומי. אם שהה בחו"ל פחות מחמש שנים והוא משלם באופן רצוף דמי ביטוח לביטוח הלאומי, אזי עליו לעדכן את תחום הגבייה בסניף הקרוב למקום מגוריו ולהודיע שחזר לארץ.

אם שהה בחו"ל יותר מחמש שנים, הוא יתבקש להצהיר שחזר לישראל למגורי קבע והפקיד המוסמך בביטוח הלאומי יבחן את תושבותו. לצורך הוכחת רציפות התושבות, על התושב החוזר להמציא למוסד לביטוח לאומי אסמכתאות המעידות על כך ששהותו בחו"ל הייתה ארעית ושמרכז חייו נותר בארץ.

במצב שבו נשללה תושבות ממבוטח ששהה בחו"ל והוא חוזר לישראל, הוא יהיה זכאי לזכויות על פי חוק הביטוח הלאומי רק כאשר הוא יוכר במוסד כתושב ישראל (הגדרות "תושב" במשרד הפנים, או תושב לעניין פקודת מס הכנסה, לדוגמה - אינן מקנות זכויות בביטוח הלאומי, אך לעתים המוסד מתייחס בהחלטתו לפעולות שעשה האדם מול משרדי הממשלה השונים כפי שיוסבר להלן בהקשר למשרד הקליטה), וכפוף להוראות בחוק ביטוח בריאות ממלכתי, כמוסבר להלן.

כאשר מבוטח הסמוך לגיל פרישה חוזר לארץ לאחר שהות ממושכת בחו"ל, ההחלטה בדבר תושבותו מתארכת בדרך כלל, כדי לבחון את רצינות כוונתו לחזור לישראל ולבחון את ההוכחות שיש בהן כדי להוכיח שחזר להשתקע בישראל. זאת גם אם הוא פדה את תקופת ההמתנה לביטוח בריאות ממלכתי (כמוסבר להלן) תמורת תשלום.

נוהל משותף עם משרד הקליטה

כדי להקל על התושבים החוזרים, המוסד לביטוח לאומי קבע נוהל מקוצר לקביעת תושבות בשיתוף עם האגף לתושבים חוזרים במשרד הקליטה לביטוח לאומי שחזרו לארץ למגורי קבע לאחר שנים רבות בחו"ל. הנוהל חל גם על תושבים חוזרים בגיל פרישה.

בזמן שהתושב החוזר מגיע לשכנה המחוזית של משרד הקליטה לקבלת אישור תושב חוזר, ממתנינים לו טפסים של המוסד לביטוח לאומי והוא ממלא אותם שם. הטפסים מועברים באותו היום למוסד לביטוח לאומי לרישום בקופת חולים, לרישום התושבות במוסד לביטוח לאומי ולזכאות לקצבאות ילדים. אם מתברר בדיעבד למוסד לביטוח לאומי כי מרכז החיים של אותו אדם לא עבר בפועל לישראל, תושבותו תישלל בדיעבד מיום ההצהרה, ויש להניח שהבדיקה בעניינו תתבצע בקפדנות יתר בפעם הבאה שיחזור לארץ.

ביטוח בריאות לשהים בחו"ל ועם החזרה לארץ

בשני מצבים נשללות זכויות לקבלת שירותי בריאות מאדם שהיה זכאי להן ונסע לחו"ל. כתוצאה מכך מחויב המבוטח בתקופת המתנה.

במצב המוכר, שלילת תושבות במוסד לביטוח לאומי שוללת זכאות לשירותי בריאות. במצב הפחות מוכר, נשללות הזכויות לשירותי בריאות גם ממי שנמצא בחו"ל וצובר חובות לביטוח הלאומי.

הנהלת המוסד לביטוח לאומי בשיתוף עם עו"ד דני זקן, מנהל אגף ביטוח ובריאות במוסד לביטוח לאומי, הקימו צוות שתפקידו לשפר את השירות לאזרח בנושא האמור.

ביטוח בריאות לתושב ישראל שיצא לחו"ל לשנתיים או יותר

על פי סעיף 58 לחוק ביטוח בריאות ממלכתי, תושב ישראל שחוזר לארץ לאחר שנעדר ממנה במשך שתי "שנות היעדרות" רצופות או יותר, שבהן לא שילם דמי ביטוח בריאות באופן רציף למוסד לביטוח לאומי בארץ, או שלא היה בתקופה הזו תושב ישראל על פי הגדרת המוסד לביטוח לאומי (גם אם שילם את דמי הביטוח והם הוחזרו לו), אינו זכאי לקבל שירותים רפואיים מקופות החולים בארץ במשך "תקופת המתנה" הקבועה בחוק.

כלומר, בשני מצבים מבוטח חייב בתקופת המתנה:

1. תושב ישראל ששהה בחו"ל במשך שתי "שנות היעדרות" רצופות וצבר חוב בדמי ביטוח לתקופה של 12 חודשים לפחות;

2. מי שנשללה ממנו התושבות במוסד לביטוח לאומי כיוון שהעתיק את מרכז חייו לחו"ל. כאשר אדם כזה יחזור לארץ ויוכר כתושב חוזר, תחול עליו תקופת המתנה בהתאם לפרק הזמן שבו נשללה ממנו התושבות.

כ"שנת היעדרות" מן הארץ נחשבת שנה, שבמהלכה התגורר אדם 182 ימים לפחות, גם אם לא היו רצופים, מחוץ לישראל (או שלא היה תושב על פי עמדת הביטוח הלאומי).

התקופה שבה נשללת הזכאות לקבלת שירותים רפואיים בארץ מחושבת כך: כנגד כל "שנת היעדרות" מן הארץ החל מיום 1.3.2001 ועד 31.10.2008, שבה לא שילם המבוטח דמי ביטוח בריאות באופן סדיר או שלא הוכר כתושב ישראל (גם אם שילם), נשללת הזכאות לקבל שירותים רפואיים בארץ לתקופה של חודשיים מיום שחזר לישראל והוא מוכר כתושב ישראל בביטוח הלאומי. מיום 1.11.2008 ואילך הזכאות לביטוח בריאות נשללת לחודש אחד בעבור כל שנת היעדרות, בעבור תקופת שהייה בחו"ל מאותו מועד. מספר קבוצות אוכלוסייה פטורות מתקופת המתנה, כגון ילדים, עולים חדשים ועוד.

תקופת המתנה המרבית היא בת שישה חודשים. יש לשים לב שבתקופת המתנה, למרות שלילת הזכויות לשירותי בריאות, המבוטח חייב לשלם דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בהתאם להכנסותיו ועיסוקו. חודש המתנה נספר לפי 25 ימים רצופים של שהייה בישראל למי שמוגדר תושב ישראל בביטוח הלאומי.

למי שיוצא לחו"ל לפני שהשלים 25 ימי שהייה רצופים בישראל - ימים אלה מובאים בחשבון לצורך חישוב השלמת תקופת המתנה, למעט מי שיצא לחו"ל מסיבות רפואיות (טופס בל/111), או נשלח מטעם מעביד ישראלי (טופס בל/109), או מתוך הכרח עסקי כעצמאי (טופס בל/110), אך במקרים אלה חודש המתנה ייחשב לחודש קלנדרלי מלא.

אפשר לשלם תשלום מיוחד לפדיון תקופת המתנה במספר תשלומים חודשיים שווים ורצופים, עד שישה, על פי בחירת המבוטח. אפשר לפדות את תקופת המתנה בתשלום אחד (בסכום כולל של 9,990 ש"ח בשנת 2012). עם זאת, טיפולי פוריות וטיפולים בחו"ל יתקבלו רק בתום תקופת המתנה המקורית. מי ששילם את התשלום המיוחד בחו"ל חייב לחזור לארץ תוך זמן סביר, כדי שלא תיווצר תקופת המתנה חדשה.

מיד עם תום תקופת המתנה או מיד לאחר סיום התשלומים בשל פדיון תקופת המתנה (או לאחר התשלום החד-פעמי), ועם קבלת אישור התושבות מהביטוח הלאומי למי שתושבותו נשללה קודם לכן, המבוטח זכאי לקבל שירותי בריאות על פי חוק ביטוח בריאות ממלכתי ולהצטרף לאחת מקופות החולים. בירור בנושא תקופת המתנה מתבצע בתחום רישום והקצאה, טלפון 02-6462000, פקס 02-6462029.

בתקופת מבצע מחזיר משרד הקליטה את התשלום המיוחד לפדיון תקופת המתנה למי שחוזר לארץ בתקופת המבצע ומוכר כתושב חוזר במשרד הקליטה.

החזר הוצאות רפואיות

מבוטח שפנה להסדיר את התושבות והמוסד לביטוח לאומי עיכב את התשובה בעניינו, רשאי לפנות לוועדה מיוחדת שתחזיר לו הוצאות רפואיות שהיו לו בתקופת העיכוב (בתקופה שלא הייתה תקופת המתנה).

תושבות התאגיד

קיימת חשיבות רבה להגדרת חברה כתושבת ישראל, לצורך הגדרת מעמד העובדים ועל מי חלה חובת הדיווח ותשלום דמי הביטוח.

הגשת תביעות לבית הדין לעבודה

החל מפברואר 2010 אפשר להגיש תובענה לבית הדין לעבודה בענייני ביטוח לאומי תוך 12 חודשים מיום מסירת ההודעה לתובע במקום תוך שישה חודשים. לבית הדין לעבודה סמכות ייחודית לדון בכל תובענה, כולל בתובענה של מעביד בשם עובד או התלוי בו, למעט בתובענה בנושא זכויות בפירוק חברה או פשיטת רגל של מעסיק, כאמור בפרק י"ח לחוק הביטוח הלאומי.

ניתן להגיש תובענה נגד המוסד לביטוח לאומי לבית הדין לעבודה לכל המוקדם בתום 30 יום מהיום שבו הוגשה התביעה למוסד, זולת אם נתן המוסד החלטה בתביעה לפני מועד זה.

התיקון נועד להתאים את התקנות למצב ששרר בפועל, שעל פיו בית הדין קיבל תובענה גם לאחר שחלפו שישה חודשים.

בתנאים מסוימים ניתן סיוע משפטי באמצעות לשכות הסיוע המשפטי הפועלות לפי חוק הסיוע המשפטי.

תיקון חוק הביטוח הלאומי בהקשר לביטוח נכות כללית (חוק לרון)

בחודש יולי 2008 פורסם ברשומות תיקון מספר 109 לחוק הביטוח הלאומי, שעניינו קידום השתלבותם של אנשים בעלי מוגבלות בשוק העבודה.

מטרת התיקון לחוק לאפשר לנכים להשתלב בשוק העבודה בהתאם ליכולתם, תוך כדי מנגנון הדרגתי. המנגנון אמור להבטיח שסך ההכנסה מעבודה ומקצבה גם יחד יגדל בתקופה שנקבעה בחוק המתוקן. **תחולת החוק החדש מחודש אוגוסט 2009.**

עד יום 31 ביולי 2009 המוסד לביטוח לאומי נערך לביצוע תיקוני החוק. לעניין תקופה זו נקבעו כללי מעבר של תשלום קצבת נכות כללית למי שהחל לעבוד **לראשונה.**

נכים עובדים שלא החלו לעבוד לראשונה, רשאים לבחור בין החוק ה"ישן" לחוק ה"חדש" לאחר מועד התחילה ביום 1 באוגוסט 2009. במהלך תקופת ההיערכות לא חל שינוי בטיפול בהם. "חוק לרון" לא נתן מענה לנכים שבחרו בחוק ה"ישן" ונכותם הייתה זמנית. נכים אלה נבחנו לפי החוק החדש בתום הזמניות.

חוק לרון לא שינה את הכללים שעל פיהם הכנסות שאינן מעבודה, מעסק או ממשלח יד מקטינות את התוספת לגמלה בשל מי שתלויים במבוטח.

מושגי יסוד בחוק לרון

"נכה" הוא מבוטח שעקב ליקוי רפואי פחת כושרו להשתכר מעבודה ב-50% לפחות, והכנסתו בפועל אינה עולה על ההכנסה המפורטת להלן, במשך 90 יום לפחות:

1. בעל "ליקוי חמור" (70% נכות רפואית, או 40% בגין סעיף נפשי או פיגור שכלי) או מי שקיבל קצבה תקופה ממושכת (חמש שנים לפחות לפני 2009) שהכנסתו אינה עולה על 60% מהשכר הממוצע במשק (5,171 ש"ח בינואר 2012).
2. כל מי שלא נכלל לעיל שהכנסתו אינה עולה על 45% מהשכר הממוצע במשק (3,879 ש"ח בינואר 2012) ושיעור הנכות הרפואית 60% או יותר ובתנאים מסוימים 40% או יותר.

תהליך הבדיקה לקביעת זכאות

1. פקיד הגמלאות בודק אם הכנסות הנכה מעבודה או ממשלח יד נמוכות מ-60% מן השכר הממוצע במשק. נכה שמשכר פחות מ-60% מהשכר הממוצע במשק ימשיך בתהליך הבדיקה.
2. נערכת בדיקה רפואית לקביעת אחוזי נכות רפואית משוקללת. נכה בעל 40% נכות רפואית משוקללת כאשר באחד מהסעיפים נקבעו 25% נכות רפואית לפחות, או נכה בעל 60% נכות רפואית משוקללת, ימשיך בתהליך הבדיקה.
3. נערך דיון בהשפעת הליקויים הרפואיים על כושר העבודה, כולל התייעצות עם הרופא ועם עובדת שיקום (עובדת סוציאלית במקצועה).
4. פקיד תביעות מחליט מהו שיעור אובדן כושר ההשתכרות (סולם הדרגות: 0%, 60%, 65%, 74%-100%).
5. בתום 90 ימים מהיום שבו נקבעה דרגת אי כושר לראשונה ולאחר שהסתיים התשלום בעבור דמי מחלה, מתחילה הזכאות לקצבת נכות כללית. זכאות רטרואקטיבית מרבית היא 12 חודשים לפני יום הגשת התביעה.

עקרת בית נכה

- עקרת בית לעניין ביטוח נכות כללית נחשבת אישה שבן זוגה מבוטח כחוק לעניין זכאות לקצבת זקנה, והיא אינה עובדת שכירה ו/או עובדת עצמאית לפי ההגדרות בחוק הביטוח הלאומי, **למעט** אם מתקיימים בה אחד מאלה:
1. היא עבדה כעובדת שכירה או כעובדת עצמאית תקופה של 12 חודשים רצופים, או 24 חודשים אף אם אינם רצופים, מתוך 48 החודשים שקדמו להגשת התביעה לקצבת נכות כללית למוסד לביטוח לאומי.
 2. היא חיה בנפרד מבן זוגה ולא גרה עמו תקופה של 24 חודשים לפחות בתכוף לפני הגשת התביעה לקצבת נכות כללית למוסד לביטוח לאומי.
 3. היא הייתה זכאית בתכוף לפני נישואיה לקצבת נכות כללית לפי החוק, ובשל נישואיה בלבד לא הייתה זכאית עוד לקצבה.
- לפי חוות דעת משפטית של המוסד לביטוח לאומי - נוסח תיקון זה חל על כל מקבלת קצבה "כמשתכרת" שנישאה ביום 1.3.2005 ואילך.
- בן זוג - הכוונה לבן הזוג של אישה נשואה, כאשר "נישואין" כולל גם ידועים בציבור.
- ככלל, אישה שבן זוגה מבוטח, ושאינה עובדת שכירה ואינה עובדת עצמאית על פי ההגדרות בחוק הביטוח הלאומי פטורה מתשלום דמי ביטוח לאומי ומתשלום דמי ביטוח בריאות. למרות זאת היא זכאית לקצבת נכות כללית לפי מבחני תפקוד במקום בחינת יכולת השתכרות.

התיישנות חובות למוסד לביטוח לאומי

- על פי חוק הביטוח הלאומי אדם חייב לשלם את חובו למוסד, והמוסד לביטוח לאומי רשאי לבוא אליו בדרישה לפריעת חוב בכל נקודת זמן נתונה. יש מצבים, שבהם המוסד לביטוח לאומי דורש פירעון חוב שנים לאחר מועד תשלומו ולאחר שהצטבר לסכום גדול.
- בפסק דין מיום 8.7.2010 בנושא התיישנות (בבית הדין האזורי לעבודה בנצרת ב"ל 3142-09) ביטל בית הדין את חובות התובעת בתקופה שקודמת לשבע שנים שלפני המועד שבו נקט המוסד לביטוח לאומי בהליכי גבייה. המוסד לביטוח לאומי ערער על פסק הדין.

תביעה לגמלאות באיחור

התקופה המרבית שבעדה ניתן לשלם גמלה, או הפרש גמלה, שמוגשים באיחור למוסד לביטוח לאומי ומשתלמים בעד תקופה (למעט יוצאים מן הכלל), היא 12 חודשים ממועד העילה (או 18 חודשים בתביעה למענק). במהלך תקופה זו הגמלה משולמת כאשר היא צמודה.

לא קיימת זכות לשיקול דעת של פקיד התביעות.

יש גמלאות, שבהן תקופת ההתיישנות שונה, ובדרך כלל היא נמוכה מ-12 החודשים האמורים. לדוגמה: דמי תאונה (תקופת ההתיישנות לעיל אינה חלה על תגמולי מילואים).

מועד העילה למבוטחת שהפסיקה לעבוד לפני הלידה הוא מועד הפסקת העבודה (כמפורט בחוק) וממועד זה נספרת תקופת ההתיישנות.

לאור הנ"ל, מומלץ לדאוג למצות את הזכויות במוסד לביטוח לאומי - תכופ, ככל שאפשר, למועד העילה לתביעה לגמלה, ולא להמתין בהגשתה מעבר למועד הקבוע בחוק.

בינואר 2012 פורסם תיקון לחוק הביטוח הלאומי המאריך את תקופת ההתיישנות של תביעה לקצבת זקנה המוגשת באיחור ל-48 חודשים, שמתוכם 12 חודשים לכל היותר בגיל פרישה המותנה בהכנסות, והיתר בגיל הזכאות. תחולת החוק על כל תביעה שהוגשה עד 48 חודשים לפני חודש פברואר 2012.

פסק דין

בית הדין הארצי לעבודה דחה ביום 7/8/2012 (עב"ל 57861-01-11) את תביעתה של אסתר לוזון לקבל קצבת שאירים רטרואקטיבית משנת 1997 (לטענתה, היא לא ידעה שצריך להגיש בקשה). בית הדין מדגיש כי היה עליה לברר את זכאותה במהלך השנים ומשבחרה שלא לברר - לא קמה לה זכאות מעבר למה שמקנה הדין.

מיצוי זכויות לקצבת זקנה

מועד העילה לזכאות לקצבת זקנה בגיל פרישה (הגיל שמותנה בהכנסות) משלב בין גיל לסכום ההכנסה. לכן, נקבע בשלב זה במוסד לביטוח לאומי לעניין מבוטחים שהגישו תביעה לקצבת זקנה באיחור כדלקמן:

1. מבוטח שהגיש תביעה לקצבת זקנה בהגיעו לגיל פרישה, והתביעה נדחתה בשל הכנסות בגיל הפרישה (בגיל המותנה בהכנסות), פונה למוסד לביטוח לאומי עם פרטי הדוח השנתי שהוגש למס הכנסה או עם השומה, והמוסד לביטוח לאומי לא יטען את טענת השיהוי אם יתברר שהמבוטח זכאי בדיעבד לגמלה.

2. מבוטח שהוא עצמאי או בעל הכנסות שאינן מעבודה, שלא הגיש תביעה לקצבת זקנה בגיל פרישה - אם בתוך 12 חודשים ממועד הגשת הדוח השנתי למס הכנסה יגיש תביעה לקצבת זקנה, אזי התביעה תיבחן ללא טענת שיהוי.

מומלץ ורצוי להחתיים את הדוח המוגש בחותמת בפקיד השומה כהוכחה למועד הגשת הדוח, כדי שהדוח החתום האמור יישלח למוסד לביטוח לאומי עם התביעה החדשה לקצבת הזקנה.

לצורך מיצוי זכויות מרבי המוסד לביטוח לאומי שולח הודעות למבוטחים שהגיעו לגיל פרישה. חודשיים לפני גיל הפרישה (הגיל המותנה בהכנסות) כל מבוטח מקבל טופס תביעה, ופעם בשנה מבוטח שאינו מקבל קצבה (לרבות מבוטח שתביעתו נדחתה בעבר), מקבל תזכורת.

במסגרת מהלך אוטומטי, המוסד לביטוח לאומי משלם תשלום ראשון של קצבת זקנה בגיל הזכאות המוחלט (לגבר - 70 ולאשה על פי הטבלאות בחוק גיל הפרישה). המבוטח מקבל טופס מן המוסד לביטוח לאומי להשלמת פרטים. הקצבה תמשיך ותשתלם למבוטח שענה על המכתב שקיבל.

הכנסה מותרת בגיל הפרישה (המותנה בהכנסות)

להלן פירוט ההכנסה המותרת בגיל הפרישה (הגיל שבו הזכאות לקצבת זקנה תלויה בסכום ההכנסות). הפירוט מבוסס על טבלה מתוך חוזר הביטוח הלאומי, כללי 278/06 מחדש דצמבר 2006. הטבלה דנה **במבוטח יחיד ללא תלויים**, שהכנסתו מאפשרת זכאות לקצבת זקנה בגיל הפרישה (לוח ט, המוצג להלן, מפרט את סכומי ההכנסות כאשר יש תלויים).

סכום ההכנסה החודשית המותרת מתעדכן בהתאם לשכר הממוצע במשק. למי שאינו עובד שכיר החישוב הוא לפי הכנסה מיטבית, כלומר: ההכנסה המשמשת בסיס לתשלום דמי הביטוח.

שנת 2012	שנת 2011	שנת 2010	שנת 2009	שנת 2008	עיסוק	סוג האוכלוסייה
ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח	
עד 4,913	עד 4,735	עד 4,569	עד 4,519	עד 4,368	עובד (שכיר)	בעל הכנסה מעבודה
עד 4,913	עד 4,735	עד 4,569	עד 4,519	עד 4,368	עובד עצמאי	
עד 4,913	עד 4,735	עד 4,569	עד 4,519	עד 4,368	עובד ועובד עצמאי (משני המקורות)	
עד 14,739	עד 14,205	עד 13,706	עד 13,557	עד 13,104	ה.ל.ע. (*)(למעט הכנסה מפנסיה)	בעל הכנסה שלא מעבודה
						בעל עיסוק מעורב:
עד 4,913 עד 9,826	עד 4,735 עד 9,470	עד 4,569 עד 9,137	עד 4,519 עד 9,038	עד 4,368 עד 8,736	עובד ה.ל.ע. (*)(למעט הכנסה מפנסיה)	עובד ובעל הכנסה שלא מעבודה
עד 4,913 עד 9,826	עד 4,735 עד 9,470	עד 4,569 עד 9,137	עד 4,519 עד 9,038	עד 4,368 עד 8,736	עובד עצמאי ה.ל.ע. (*)(למעט הכנסה מפנסיה)	עובד עצמאי ובעל הכנסה שלא מעבודה
עד 4,913 עד 9,826	עד 4,735 עד 9,470	עד 4,569 עד 9,137	עד 4,519 עד 9,038	עד 4,368 עד 8,736	עובד ועובד עצמאי (משני המקורות) ה.ל.ע. (*)(למעט הכנסה מפנסיה)	עובד, עובד עצמאי ובעל הכנסה שלא מעבודה

(*) ה.ל.ע. - בעל הכנסה שאינה מעבודה.

הכנסה - ההכנסה המפורטת בסעיף 2 לפקודת מס הכנסה, להוציא הכנסות מסוימות, לדוגמה: הכנסת עובד (שכיר) הפטורה ממס לפי פקודת מס הכנסה ולא משולמים ממנה דמי ביטוח, הפרשי הצמדה פטורים ממס, פנסיה וגמלאות מסוימות.

הכנסה מרבית מותרת בגיל פרישה (לוח ט)

- 57% מהשכר הממוצע במשק **ליחיד** (4,368 ש"ח בחודש בשנת 2008, 4,519 ש"ח לחודש בשנת 2009, 4,569 ש"ח לחודש בשנת 2010, 4,735 ש"ח לחודש בשנת 2011 ו-4,913 ש"ח לחודש בשנת 2012).
- 76% מהשכר הממוצע במשק **למי שיש לו תלוי אחד** (5,824 ש"ח בחודש בשנת 2008, 6,025 ש"ח לחודש בשנת 2009, 6,091 ש"ח לחודש בשנת 2010, 6,313 ש"ח לחודש בשנת 2011 ו-6,550 ש"ח לחודש בשנת 2012).
- 7% מן השכר הממוצע במשק **בעד כל תלוי נוסף** (536 ש"ח בחודש בשנת 2008, 555 ש"ח לחודש בשנת 2009, 561 ש"ח לחודש בשנת 2010, 581 ש"ח לחודש בשנת 2011 ו-603 ש"ח לחודש בשנת 2012).

התלויים הם בן זוג או בת זוג לפי מבחן הכנסות (או לפי גיל) וילדים, על פי ההגדרות בחוק הביטוח הלאומי.

בהכנסה מעבודה, ההכנסה המותרת היא פעם אחת ההכנסה הרשומה לעיל ועוד פעמיים ההכנסה האמורה בעבור הכנסות שאינן מעבודה. בהכנסה שאינה מעבודה ההכנסה המותרת היא שלוש פעמים ההכנסה הרשומה לעיל.

אם בשנת המס ההכנסות עולות על ההכנסה המותרת, אזי ייתכן שהמבוטח זכאי לקצבת זקנה יחסית.

הבהרות מתוך ההוראות של המוסד לביטוח לאומי

הכנסה מעבודה: כאשר מדובר בהכנסה מעבודה, הזכאות בגיל הפרישה נבדקת על פי מלוא ההכנסה מעבודה לעומת ההכנסה המרבית, לפי הרכב התלויים.

הכנסות שלא מעבודה המובאות בחשבון: מנכס, משכר דירה וכדומה. החל מיום 1.1.2003 הכנסה שמקורה בריבית על תוכניות חיסכון שאינה פטורה ממס הכנסה נחשבת להכנסה.

ההכנסות שלא מעבודה שאינן מובאות בחשבון: פנסיות למיניהן ורווחים מפיקדונות כספיים (קופות גמל, תוכניות חסכון, מלוות מועדפים) כל עוד יש פטור ממס הכנסה על כל הרווחים או על חלקם. מיום 1.1.2003 בוטל הפטור ממס הכנסה על הכנסה מריבית, ועל כן הכנסה מריבית היא בגדר הכנסה. לעומת זאת, יש פטור ממס הכנסה על הכנסה שמקורה בהפרשי הצמדה, ועל כן הכנסה מהפרשי הצמדה אינה מובאת בחשבון.

על פי תקנה 1(ב) לתקנות הביטוח הלאומי (קביעת הכנסה בביטוח זקנה ושאיירים), תשל"ז-1976, נקבע כי הכנסה שאינה מעסק וממשלח יד ושאינה מעבודה, בסכום השווה לכפליים הסכום הנקוב בלוח ט' לחוק, אינה נחשבת.

ההכנסה שאינה מעבודה המובאת בחשבון היא רק בסכום העולה על כפליים הסכום הנקוב בלוח ט', והסכום העולה יהיה כנגד פעם נוספת של ההכנסה המרבית לפי הרכב התלויים.

לפיכך, תובע שאין לו הכנסה מעבודה, הכנסתו המרבית היא הסכום השווה לשלוש פעמים הסכום הנקוב בלוח ט' לחוק **לפי הרכב התלויים.**

יש לשים לב:

כשהכנסה שאינה מעבודה, כשלעצמה, פחותה מכפליים ההכנסה לפי לוח ט', נבחנת הזכאות על פי ההכנסה מעבודה בלבד.

כשהכנסה שאינה מעבודה, כשלעצמה, עולה על כפליים ההכנסה לפי לוח ט', נבחנת הזכאות על פי ההכנסה שאינה מעבודה (ההכנסה העודפת) **העולה על כפליים ההכנסה לפי לוח ט',** בתוספת ההכנסה מעבודה.

זכאות לקצבה יחסית

אם בשנת המס עולות ההכנסות על ההכנסה המותרת, אזי ייתכן שהמבוטח זכאי לקצבת זקנה יחסית.

חוק גיל פרישה, התשס"ד-2004

מטרת חוק גיל פרישה שתחולתו מיום 1 באפריל 2004, היא לקבוע כללים אחידים לעניין גיל פרישה מעבודה ולהעלות בהדרגה את גיל הפרישה לגברים ולנשים. העלאת גיל הפרישה משפיעה ישירות על גמלאות הביטוח הלאומי ועל החבות בדמי ביטוח, החל מיום 1 ביולי 2004 ובמשך השנים הבאות.

החקיקה הביאה לשינוי בגיל הזכאות לקצבת זקנה וכתוצאה מכך לשינוי בגיל שבו מופחת התשלום לדמי ביטוח לאומי ולדמי ביטוח בריאות. הגיל מועלה בהדרגה, בהתאם לטבלאות להלן.

מוצגות להלן טבלאות גיל פרישה בהתאם לחוק גיל פרישה בתוקף מיום 1 בינואר 2012.

גיל פרישה לגברים, לפי תאריך לידתם

תקופת יישום		גיל פרישה		חודש ושנת לידה	
עד	מ	חודשים	שנים	עד תאריך	מתאריך
6/04	-	-	65	6/39	-
12/04	11/04	4	65	8/39	7/39
12/05	5/05	8	65	4/40	9/39
12/06	5/06	-	66	12/40	5/40
12/07	5/07	4	66	8/41	1/41
12/08	5/08	8	66	4/42	9/41
ואילך	5/09	-	67	ואילך	5/42

גיל הזכאות לגברים הוא 70, ללא שינוי.

גיל פרישה לנשים, לפי תאריך לידתן

תקופת יישום		גיל פרישה		חודש ושנת לידה	
עד	מ	חודשים	שנים	עד תאריך	מתאריך
6/04	-	-	60	6/44	-
12/04	11/04	4	60	8/44	7/44
12/05	5/05	8	60	4/45	9/44
12/06	5/06	-	61	12/45	5/45
12/07	5/07	4	61	8/46	1/46
12/08	5/08	8	61	4/47	9/46
12/16	5/09	-	62	12/54	5/47
12/17	5/17	4	62	8/55	1/55
12/18	5/18	8	62	4/56	9/55
12/19	5/19	-	63	12/56	5/56
12/20	5/20	4	63	8/57	1/57
12/21	5/21	8	63	4/58	9/57
ואילך	5/22	-	64	ואילך	5/58

גיל זכאות לנשים, לפי תאריך לידתן

תקופת יישום		גיל זכאות		חודש ושנת לידה	
עד	מ	חודשים	שנים	עד תאריך	מתאריך
6/04	-	-	65	6/39	-
12/04	11/04	4	65	8/39	7/39
12/05	5/05	8	65	4/40	9/39
12/06	5/06	-	66	12/40	5/40
12/07	5/07	4	66	8/41	1/41
12/08	5/08	8	66	4/42	9/41
12/11	5/09	-	67	12/44	5/42
12/12	5/12	4	67	8/45	1/45
12/13	5/13	8	67	4/46	9/45
12/14	5/14	-	68	12/46	5/46
12/15	5/15	4	68	8/47	1/47
12/16	5/16	8	68	4/48	9/47
12/17	5/17	-	69	12/48	5/48
12/18	5/18	4	69	8/49	1/49
12/19	5/19	8	69	4/50	9/49
ואילך	5/20	-	70	ואילך	5/50

הכותבת - רואת חשבון, יועצת לענייני הביטוח הלאומי, מפעילת מיזם משותף עם משרד ארצי את חיבה פתרונות מיסוי. בין תפקידיה הציבוריים משמשת גם כיו"ר ועדת הקשר של לשכת רואי חשבון עם המוסד לביטוח לאומי ונציגת הלשכה בכנסת בנושא זה

העובדת "קטעה" את הרצף בדרכה לגן של בנה - התאונה לא הוכרה כתאונת עבודה

איתן אגמון |

להלן תמצות פסק דינו של בית הדין הארצי:

א. המערערת הינה אם לילד בן ארבע. מדי בוקר המערערת מביאה את בנה למעון ומשם היא נוסעת לעבודתה. ביום רגיל, המערערת מסיימת את עבודתה בשעה 15:30 ואז היא נוסעת לגן הילדים של בנה ואוספת אותו בדרכה הביתה.

ב. ביום 8.2.09 יצאה המערערת ממקום עבודתה בשעה מוקדמת מהרגיל, 14:30, ונסעה למעון של בנה על מנת להשתתף במסיבת ט"ו בשבט שעמדה להתקיים שם ואשר צפויה הייתה להמשיך כשעה (עד לשעה 16:00). בסיום המסיבה, התכוונה המערערת לקחת את בנה הביתה, כמו בכל יום.

ג. בהגיעה למעון, החנתה המערערת את רכבה בסמוך. ביציאה מהרכב הניחה המערערת את רגלה השמאלית על המדרכה, הנעל של רגלה התעקמה וכתוצאה מכך היא נפלה ונחבלה ברגלה ובגבה (להלן: "האירוע"). למערערת נגרמו 18 ימי אי כושר עבודה.

הפסיקה קבעה כמה כללים הקובעים את אמות המידה להכרה בתאונה שאירעה למבוטח בדרך ממעונו לעבודה ומן העבודה למעונו כתאונת עבודה. הבחינה הראשונית היא מה הייתה מטרת הנסיעה - האם הנסיעה הייתה כדי להגיע מן המעון לעבודה או מן העבודה למעון. פסק הדין בעניין סכנדריון שעליו מסתמך בית הדין האזורי בפסיקתו הוא מורה הדרך העיקרי בנושא זה, ומשבץ בתוכו פסיקה המדגימה היטב את כלל מטרת או כוונת הנסיעה כאבן בוחן מרכזית לבחינת התאונה שאירעה במהלך נסיעה כתאונה בעבודה.

מדי יום ביומו אוספת המערערת את בנה מן הגן בדרכה למעונה. אילו ארעה התאונה בנסיבות אלה, ודאי הייתה מוכרת כתאונת עבודה. ברם במקרה הנוכחי לא נסעה המערערת לגן כדי לאסוף את בנה. אילו זו הייתה כוונתה, לא הייתה מקדימה את נסיעתה לגן בשעה אחת. מטרת נסיעתה הספציפית הזו, ועל כך אין מחלוקת, הייתה להשתתף בחגיגת ט"ו בשבט של בנה בגן. זו הייתה מטרת נסיעתה, ובמהלך נסיעה זו ארעה התאונה. התאונה לא אירעה בדרך לאיסוף ילדה מן הגן, אלא בדרך למסיבת ט"ו בשבט בגן. זו מטרה העומדת בפני עצמה ונפרדת מן המטרה לאסוף את ילדה מן הגן, ולכן אינה יכולה לחסות בצלו של סעיף 80(1) לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995 (להלן: "החוק") וגם לא בצלו של סעיף 81(ב)(1) לחוק (הסעיף האחרון עניינו ליווי ילדים אל הגן וממנו). במקרה כזה אין משמעות לכך שהמערערת לא הוציאה את כוונתה להגיע למסיבת ט"ו בשבט מן הכוח אל הפועל. "כשתכלית הנסיעה אינה מעונו, לא תיחשב כתאונת עבודה, אף אם ארעה בהיותו עדיין בדרך המקובלת - ובטרם הוציא את כוונתו מן הכוח אל הפועל."

לאותה תוצאה נגיע גם אם נבחן את השאלה באספקלריה של הוראת סעיף 81(א) לחוק דהיינו האם הייתה במקרה זה "סטייה או הפסקה של ממש מהדרך המקובלת".

במקרה הנוכחי הייתה ההפסקה בדרך למעון רצונית, (לצורכי מסיבת ט"ו בשבט) ולא אינצידנטלית כמטרה בפני עצמה ואמורה הייתה לקחת למעלה משעה (יציאה מהעבודה שעה קודם לשעת היציאה הרגילה לגן, ומסיבה שהייתה אורכת כשעה). כל אלה על פי הפסיקה מביאים למסקנה שהייתה זו הפסקה של ממש השוללת מן האירוע את סיווגו כתאונת עבודה.

עב"ל 639/09 • המוסד לביטוח לאומי נ' ורדה גורדון • לפני כב' השופטים רבינוביץ, צור, רוזנפלד ונציגי ציבור קרא ושרון • ניתן ביום 7.7.11

הכותב – יועץ לניהול משאבי אנוש

התנאים ההכרחיים לצורך הכרה באירוע כתאונת עבודה

פותה להגיע לאתר בנייה מחוץ לעבודתו כדי לתת הצעת מחיר והותקף ● הוכח כי האירוע, שאירע בזמן העבודה, לא היה עקב העבודה, ולכן אין להכיר בו כתאונת עבודה

| עו"ד אילנית מילוא |

העובדות

אניס עבד אלחלים (להלן: "העובד") עבד כטפסן וכראש קבוצה מטעם חברת "זרוע הזהב כח אדם בע"מ (להלן: "המעסיקה") באתר בנייה של חברת "אדן אלונים בע"מ".

לטענת העובד, בעת ששהה באתר הבנייה קיבל שיחת טלפון מאדם אלמוני שביקש לקבל הצעת מחיר לשיפוץ בית מגורים. כאשר הגיע העובד למקום המפגש שקבעו ביניהם, הותקף העובד בידי המזמין ושני גברים נוספים.

העובד הגיש תביעה למוסד לביטוח לאומי (להלן: "המוסד") וביקש כי האירוע יוכר כפגיעה בעבודה. המוסד דחה את התביעה מהטעם שהאירוע התרחש במהלך תקיפה מחוץ לאתר העבודה שמקורה בסכסוך אישי וללא כל קשר לעבודה.

בית הדין האזורי קבע כי על פי הפסיקה, השאלה האם תקיפה תוכר כתאונה בעבודה תוכרע על פי השאלה האם בוצעה על רקע אישי או תוך זיקה לעבודה. עוד קבע בית הדין כי במקרה זה לא ניתן לבחון את מרבית מבחני העזר שנקבעו בפסיקה להכרה זו, שכן זהות התוקפים אינה ידועה, כמו גם המניע לתקיפה. על כן פנה בית הדין לבחון האם התקיפה אירעה תוך כדי העבודה ונקבע כי בחינת הצעות עבודה הייתה מתפקידו של העובד, כך עולה מעדותו של מנהל המעסיקה שטען כי תפקידו של העובד כלל סמכויות רבות ורחבות והוא היה רשאי לצאת מאתר הבנייה לצורכי העבודה.

בית הדין האזורי קבע כי יציאתו של העובד לצורך בחינת אתר העבודה הייתה בגדר פעולה נלווית באופן סביר לעבודתו, וקשורה בה. נוסף על כך, על פי מבחן 'האלמלא' כפי שמחייבת הפסיקה, נראה כי אלמלא נוכחות העובד בעבודתו ביום האירוע, לא היה נוסע עם מזמין העבודה ולא היה מותקף. לאור האמור קבע בית הדין כי המוסד לא עמד בנטל המוטל עליו להפריך את חזקת הסיבתיות וקיבל את התביעה, ומכאן ערעורו של המוסד.

פסק דין

בית הדין הארצי קבע כי לא היה מקום לקשור בין התקיפה לעבודתו של העובד, וכי מקרה זה מצדיק התערבות בעובדות שנקבעו על ידי בית הדין האזורי.

סעיף 79 לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995 (להלן: "החוק") מגדיר תאונת עבודה כך: "תאונת עבודה"- תאונה שאירעה תוך כדי עבודתו ועקב עבודתו אצל מעבידו או מטעמו, ובעובד עצמאי - תוך כדי עיסוקו במשלח ידו ועקב עיסוקו במשלח ידו".

כלומר, על הנפגע השכיר להוכיח שני תנאים לצורך הכרה באירוע שאירע לו בעבודה כתאונת עבודה: תנאי הזמן - "תוך כדי עבודתו", ותנאי הקשר הסיבתי - "עקב עבודתו".

באשר לכך כבר נפסק כי התנאי העיקרי הוא תנאי הקשר הסיבתי שבין העבודה לבין התאונה, ואילו תנאי הזמן, ה"תוך כדי עבודתו", הוא הטפל. עם זאת, לעובדה שמדובר בתאונה שלא אירעה תוך כדי עבודתו של הנפגע תהיה השלכה בנוגע לנטל ההוכחה, על פי חזקת הסיבתיות הקבועה בסעיף 83 לחוק ולפיה: "תאונה שאירעה לעובד תוך כדי עבודה רואים אותה כתאונה שאירעה גם עקב העבודה, אם לא הוכח ההיפך"...

כלומר, במקרה שבו לא הוכח כי התאונה אירעה תוך כדי עבודתו הנפגע, הנטל להוכיח את התקיימותו של תנאי "עקב העבודה" נותר על כתפיו של הנפגע.

באשר להכרה בתקיפה שהנפגע מבקש להכיר בה כתאונת עבודה, כבר נפסק כי המבחן העיקרי הוא מידת הזיקה שבין האירוע לעבודה. במקרה כזה יושם דגש רב יותר על התקיימותם של שני התנאים, שכן אף אם התקיפה אירעה לעובד תוך כדי עבודתו, אולם נעשתה על רקע אישי, מבלי שהיה לה קשר לעבודתו של הנפגע או בלא תרומה של העבודה לתקיפה, לא תוכר התקיפה כתאונת עבודה.

במקרה שלפנינו, בחינתה העובדתית של הזיקה לעבודה קשה במיוחד, שכן זהות התוקפים אינה ידועה, ואף המניע לתקיפת העובד אינו ידוע. שני גורמים אלו הם גורמים עיקריים שהיו יכולים להצביע על הקשר לעבודתו של העובד, או על היעדרו.

מנהל המעסיקה העיד כי העובד מעולם לא הוסמך לתת הצעות מחיר בשם המעסיקה ואף התבקש שלא לעזוב את אתר הבנייה. העובד לא הגיש לבית הדין אסמכתה כלשהי על מתן הצעות מחיר כלשהן בשם המעסיקה או על מעורבותו בקבלת עבודות שיפוץ ובנייה עבורה. נוסף על כך העובד אף העיד כי לא קיבל אישור ממנהל המעסיקה לצאת מאתר הבנייה לצורך מתן הצעת המחיר.

על כן משאין חולק כי התקיפה בוצעה מחוץ לאתר הבנייה, הרי לא היה מקום לקבוע כי הצטרפות העובד למזמין העבודה ברכבו לצורך מתן הצעת מחיר הייתה פעולה נלווית במידה סבירה לעבודתו, ומשכך אין מקום לקבוע כי התקיפה אירעה תוך כדי עבודתו של העובד.

על פי חומר הראיות, סביר יותר להניח שלתקיפת העובד לא היה קשר לעבודתו בבניין, מאשר להניח שהתקיפה אירעה על רקע עבודתו. העובד עבד כטפסן וכראש צוות עובדים. העבודה לא כללה סיכון לתקיפה, והעובד לא הצביע על כל סיבה שהיא מדוע ירצה מישהו לתקוף אותו בקשר לעבודתו זו. זהות התוקפים לא הייתה ידועה לעובד, ומשכך ברור כי התוקפים לא עבדו עמו, וכי לא נתקל בהם במסגרת עבודתו.

חשוב לציין כי אין בעובדה שתוקפיו של העובד בחרו להשתמש בפיתיון של הזמנה להצעת מחיר עבור עבודת שיפוצים כביכול, כדי להצביע על קשר כלשהו לעבודתו.

מסקנת בית הדין על פי מבחן 'האלמלא' העלה את ההשערה, כי גם אלמלא היה העובד נוכח בעבודתו באותו יום, היו התוקפים מוצאים עילה כלשהי להובילו למקום שבו רצו לבצע את התקיפה.

לסיכום, משהעובד לא העלה כל נימוק שיש בו כדי להצביע על קשר כלשהו בין התקיפה לעבודתו, ומשלא עלה בידו להפריך את החשדות שהעלתה המשטרה, ואשר העלה אף הוא עצמו בגרסתו הראשונית ולפיה התקיפה נעשתה על רקע אישי, ומאחר שנטל ההוכחה נותר על כתפיו של העובד, הרי שלא היה מקום לקבל את התביעה ולהכיר באירוע כתאונת עבודה.

על כן התקבל ערעור המוסד ואירוע התקיפה שאירע לעובד אינו תאונת עבודה.

תקציר עב"ל 10-06-35207 • המערער: המוסד לביטוח לאומי; המשיב: אניס עבד אלחלים
• לפני כבוד השופטים יגאל פליטמן, ורדה וירט-לבנה ורונית רוזנפלד • ניתן ב-13.3.11

הכותבת – מומחית לדיני עבודה, המחלקה המשפטית, חברת חשבים ה.פ.ו. - מידע עסקי בע"מ

עבודה

החוק להגברת האכיפה של דיני העבודה

| עו"ד סמדר קפלן |

ביום 19.12.2011 פורסם החוק להגברת האכיפה של דיני העבודה, התשע"ב-2011 (להלן: "החוק"). החוק שאושר בכנסת הוגש כהצעת חוק ממשלתית, אולם הוא פרי הסכמות של הממשלה, ההסתדרות וארגוני המעסיקים, ולפיכך נותן ביטוי לעמדתם של הגופים המרכזיים הפועלים במשק בתחום יחסי העבודה ומשפט העבודה בדבר הצורך להעצים את אכיפת דיני העבודה.

מדובר בחוק - אשר כפי שמעיד עליו שמו - אֵנָּן יוצר זכויות חדשות מעבר לזכויות המעוגנות בחקיקת העבודה הקיימת כיום, וכל תכליתו וכל ייעודו - הגברת האכיפה של חקיקה הקיימת זה מכבר.

יצוין כי חקיקת העבודה הקיימת, כשלעצמה טומנת בחובה סנקציות אזרחיות ופליליות וכן מנגנוני פיקוח ואכיפה. על רקע זה נשאלת השאלה מדוע נדרשה חקיקתו של החוק, היוצר מנגנון מקביל (וחופף בחלקו) של אכיפה וענישה, בנוגע להפרתם של אותם חוקים.

המענה לשאלה זו נעוץ בכך שחרף הסנקציות ומנגנוני האכיפה הקיימים, הרי המציאות היא כי עובדים רבים, בעיקר מקרב האוכלוסיות החלשות יותר, אינם זוכים אף לתנאי ההעסקה המינימליים הקבועים בדיני העבודה. מציאות זו דרשה את התערבותו של המחוקק ואת חקיקתו של חוק חדש, שמכוחו יופעלו סנקציות ומנגנוני אכיפה יעילים ומרתיעים יותר, שיפורטו להלן.

בחוק עוגנו שני חידושים עיקריים:

החידוש הראשון הוא קביעת מנגנון של הטלת עיצומים כספיים על מעבידים בגין הפרת דיני עבודה. מנגנון זה יופעל בידי "מפקחי עבודה בכירים" שימונו לשם כך על ידי שר התמ"ת והוא אמור להיות יעיל ומרתיע יותר ממנגנוני השיפוט הקיימים כיום.

החידוש השני הוא הטלת אחריות ישירה על מזמיני שירות מקבלנים, לקיום חובות המעוגנות בדיני העבודה כלפי עובדי הקבלן, וזאת (כיום) בתחומים של: שמירה ואבטחה, הסעדה (המיועדת לעובדי מזמין השירות) וניקיון.

יצוין כי על פי המצב המשפטי הנוכחי, העובדים בשלושת התחומים האמורים נחשבים לעובדיו של קבלן השירותים ואינם נחשבים "עובדי כוח אדם".

בהקשר זה יצוין כי ברקע הדברים עומד גם מאבקה של ההסתדרות לשיפור תנאיהם ומעמדם של עובדי קבלן, אשר במסגרתו הועלו, בין היתר, דרישות לקליטת חלק מעובדי הקבלן להעסקה ישירה בידי מזמין השירות. סכסוך זה טרם בא על פתרונו, וההסתדרות מבקשת להשבית את המשק בגינו. הליך משפטי בעטיו של הסכסוך האמור תלוי ועומד בבית הדין הארצי לעבודה, שהתבקש להכריע האם יותר להסתדרות להשבית את המשק בגינו.

מכל מקום, החוק עצמו אינו מטיל חובה לקלוט עובדי קבלן להעסקה ישירה בידי מזמין השירות. החוק קובע בעניין זה מפורשות, כי אֵנָּן בו כדי ליצור או לשלול את קיומם של יחסי עובד ומעביד ישירים בין מזמין השירות לעובד הקבלן⁽¹⁾.

לשם הגברת האפקט ההרתעתי של החוק, הוטלה מכוחו אחריות ישירה לקיום חובות מכוח החוק גם על המנהל הכללי העומד בראשו של תאגיד. זאת הן במקרה שהתאגיד הוא המעביד הישיר והן במקרה שהתאגיד הוא מזמין שירות. החוק קובע, כי בהתקיים נסיבות מסוימות, יוטלו על המנהל הכללי, באופן אישי, עיצומים כספיים וקנסות.

אחריות ישירה כאמור, בהתאמות המתחייבות, הוטלה גם על מנהל של משרד ממשלתי או יחידת סמך של משרד ממשלתי, הן ביחס להעסקה ישירה של עובדים והן ביחס להעסקתם של עובדי קבלן⁽²⁾.

אשר לקנסות המוטלים מכוח החוק, נקבע בחוק העונשין כי המעביד לא יהיה רשאי לשלם עבור עובדו. על פי עיקרון זה נקבע בחוק כי לא יהיה ניתן לשפות אדם אשר יושת עליו עיצום כספי. נוסף על כך נקבע כי לא יהיה ניתן לבטח אדם מפני עיצום כספי שיוטל עליו.

נפרט תחילה את המנגנון של הטלת העיצומים הכספיים החל על כלל המעבידים במשק (בפרק הראשון לחוזר זה), ולאחריו נפרט את הוראות החוק החלות על מזמין שירות מקבלן בתחומים של שמירה ואבטחה, הסעדה וניקיון (בפרק השני לחוזר זה).

פרק ראשון: הטלת עיצומים כספיים

כאמור לעיל, החוק קובע מנגנון של הטלת עיצומים כספיים על מעבידים בגין הפרת דיני העבודה, שיופעל בידי "מפקחי עבודה בכירים" (המוגדרים בחוק גם כ"ממונים"). העיצומים הכספיים יוטלו לאחר מתן הודעה מפורטת למעביד ומתן הזדמנות למעביד להשמיע טענותיו כנגד הכוונה האמורה⁽³⁾.

הוראות החקיקה שבגינן ניתן להטיל עיצום כספי מפורטות בחוק (בתוספת השנייה) ומחולקות לשלוש קבוצות. הקבוצות מדורגות לפי החשיבות שמייחס המחוקק לקיומה של כל הוראה ולפי החומרה שבעצם הפרתה. העיצום הכספי הוא אחיד לכלל הוראות החוק המשתייכות לאותה קבוצה, והממונה אינו רשאי להפחית את סכומו של העיצום הכספי, אלא בנסיבות ספציפיות שיקבעו בידי שר התמ"ת.

לנוחותכם, אנו מצרפים לחוזר כנספח א' את התוספות לחוק, ובכללן את התוספת השנייה לחוק, שבה מפורטות הוראות החקיקה לפי חלוקתן לשלוש קבוצות ובגינן יוטלו עיצומים כספיים שסכומיהם כדלקמן:

בגין הפרתה של הוראת חיקוק המפורטת בחלק א' של התוספת השנייה לחוק - יושת עיצום כספי שסכומו **5,000 ש"ח**.

בגין הפרתה של הוראת חיקוק המפורטת בחלק ב' של התוספת השנייה לחוק - יושת עיצום כספי שסכומו **20,000 ש"ח**.

בגין הפרתה של הוראת חיקוק המפורטת בחלק ג' של התוספת השנייה לחוק - יושת עיצום כספי שסכומו **35,000 ש"ח**.

הסכומים האמורים יעודכנו, אחת לשנה, על פי שיעור עלייתו של מדד המחירים לצרכן.

כאשר המדובר **בהפרה נמשכת** (לדוגמה, אי תשלום שכר מינימום לאחר שנתקבלה הודעה בדבר הפרת החובה לתשלום), הרי שלעיצום הכספי המקורי ייוסף **החלק החמישים שלו לכל יום שבו נמשכת ההפרה** (סנקציה דומה באופייה לסנקציה המוטלת בגין הלנת שכר והלנת פיצויי פיטורים).

בגין **הפרה חוזרת** בתוך שנתיים מהפרה קודמת של אותה הוראה שבשלה הוטל על המפר עיצום כספי או שבשלה הורשע מעביד - **יוטל עיצום כספי בסכום כפול** מן העיצום הכספי המקורי.

הממונה רשאי לנקוט מנגנון חלופי (שדרגת חומרתו פחותה יותר) ולהמציא למעביד התראה מנהלית שבמסגרתה יידרש להפסיק את ההפרה הנטענת⁽⁴⁾. ככל שלא תתוקן ההפרה, יוטל על המעביד עיצום כספי גבוה יותר, הקבוע **להפרה נמשכת** או **להפרה חוזרת**, לפי העניין.

למניעת ענישה כפולה קובע החוק כי במקרה של הגשת כתב אישום לבית הדין לעבודה בגין אותה הפרה (מכוח חקיקת העבודה הכוללת בחובה מנגנוני ענישה), לא יופעל המנגנון של העיצומים הכספיים, ואילו עיצום כספי שכבר שולם בגין ההפרה יוחזר למעביד.

הטלת עיצום כספי על המנהל הכללי בתאגיד שהינו המעביד הישיר

כאשר מדובר בתאגיד שהוא המעביד הישיר של העובד, חלה חובה על המנהל הכללי העומד בראשו של התאגיד, לפקח ולנקוט את כל האמצעים הסבירים למניעת הפרה של הוראת חיקוק הנמנית על אחת משלוש הקבוצות המפורטות בתוספת השנייה של החוק.

כאשר התאגיד מפר הוראת חיקוק כאמור, רשאי הממונה לשלוח למנהל הכללי התראה ולפיה עליו לפקח על נקיטת אמצעים להפסקת ההפרה המפורטת בהתראה או למניעת הישנותה, וזאת בפרק הזמן שנקצב להפסקת ההפרה וצוין בהתראה עצמה. בכל מקרה שלא יינקטו האמצעים המפורטים בהתראה, **תקום חזקה (הנחה**

עובדתית) ולפיה המנהל הכללי אכן הפר את חובתו לפקח ולמנוע את ההפרה, ואזי יהיה ניתן להטיל על המנהל הכללי **עיצום כספי בשיעור 25%** מסכומי העיצומים שניתן להטיל על התאגיד עצמו (ומפורטים לעיל), **אלא אם המנהל הכללי יוכיח כי עשה כל שניתן כדי למלא את חובתו**. יוזכר כי בגין העיצום הכספי האמור לא יוכל התאגיד לשפות את המנהל הכללי.

פרק שני: הטלת אחריות ישירה על מזמין השירות

החידוש המרכזי הנוסף בחוק הוא הטלת אחריות ישירה על מזמין השירות לשמירת זכויותיהם של עובדי הקבלן המוצבים אצלו. במידה מסוימת מוטלת אחריות כאמור על מזמין השירות גם כיום, מכוח פסיקתם של בתי הדין לעבודה, אולם אין ספק שהחוק יוצר שינוי מהותי במערכת היחסים המשולשת שבין הקבלן (נותן השירותים), מזמין השירות (המעסיק בפועל) והעובד, בתחומים של שמירה ואבטחה, ניקיון והסעדה.

רשימה זו אינה סגורה, ויהיה ניתן להרחיבה בעתיד גם לתחומים נוספים שבהם ניתן השירות באמצעות עובדי קבלן, **ובלבד שהשכר בתחום הרלוונטי לא יעלה על השכר הממוצע במשק**. מכל מקום, בשלב זה הוראות החוק מתייחסות לשלושת התחומים המפורטים לעיל, ואליהם בלבד, ועל כן, בכל מקום שייכתב בחוזר זה להלן "עובד קבלן", הכוונה לעובד קבלן המועסק באחד משלושת התחומים האמורים.

האחריות המוטלת על מזמין השירות היא משנית לאחריות הישירה המוטלת על הקבלן, **והיא מתייחסת לקיומן של מספר מצומצם יותר של הוראות חקיקה**, המפורטות בתוספת השלישית לחוק (הנכללת בנספח א' לחוזר זה) וכן לקיומם של צווי ההרחבה המנויים בחוק⁽⁵⁾.

הוראות החקיקה שהאחריות לקיומן מוטלת גם על מזמין השירות, הן כדלקמן:

מתן חופשה שנתית ותשלום בגינה, איסור העסקה בשעות נוספות או במנוחה שבועית שלא על פי היתר שניתן כחוק, איסורים הנוגעים להעסקת נוער, איסורים הנוגעים להלנת שכר, איסורים הנוגעים לניכויים משכר העובד וקיום החובה לתשלום שכר מינימום.

(הוראות אלה מפורטות בתוספת השלישית לחוק, המצורפת לנוחותכם במסגרת נספח א' לחוזר זה.)

הוראות צווי ההרחבה שהאחריות לקיומם מוטלת גם על מזמין השירות הן בנושאים כדלקמן:

תשלום דמי הבראה, החזר הוצאות נסיעה, פנסיה, דמי חגים, תוספת יוקר, וכן הוראות צווי הרחבה ענפיים שונים וצווי הרחבה בנושאים נוספים שיקבעו ע"י שר התמ"ת.

האחריות הישירה של מזמין השירות היא **אזרחית ופלילית** כדלקמן:

ראשית, על פי החוק חלה על מזמין השירות **אחריות אזרחית** לקיומן של הוראות החקיקה וצווי ההרחבה שפורטו לעיל כלפי עובד קבלן, בהתקיים התנאים לכך. כך, לדוגמה, היה והקבלן לא ישלם שכר מינימום לעובדיו, הרי בהתקיים התנאים לכך עובד קבלן יהיה רשאי לתבוע את תשלומו ממזמין השירות.

שנית, ניתן להטיל **עיצום כספי** על מזמין השירות בגין הפרתן של הוראות החקיקה המפורטות בתוספת השלישית לחוק בידי הקבלן, וזאת במקרה שמזמין השירות לא יפעל לתיקון ההפרה או לביטולו של הסכם השירותים שנחתם עם הקבלן ולחילוט ערובה שניתנה על ידו. סכומי העיצומים הכספיים זהים לסכומי העיצומים הכספיים שיושטו על המעביד הישיר בגין אותה עבירה (5,000 ש"ח עד 35,000 ש"ח).

בד בבד, ניתן להטיל **קנס** על המנהל הכללי של מזמין השירות בגין אי קיום החובות האמורות, בהתקיים הנסיבות שתפורטנה להלן.

שלישית, המחוקק קבע כי על מזמין השירות תחול אחריות פלילית ככל שלא יפקח ולא יעשה כל שניתן כדי למנוע ביצוע עבירות כלפי עובד של הקבלן המועסק אצלו. רשימת העבירות שבגינן תוטל אחריות פלילית על מזמין השירות בגין עבירה שעבר הקבלן וכן הקנסות שניתן להשית בגינן (**בסכומים של 14,400 ש"ח עד 226,000 ש"ח**) מפורטים בנספח ב' לחוזר זה.

רביעית, וכפי שיפורט להלן, החוק מטיל **אחריות פלילית** על מזמין השירות, ועל המנהל הכללי העומד בראשו - בגין כריתתו של הסכם למתן שירותים (להלן: "הסכם שירותים") אשר אינו עומד בתנאי החוק.

הקמת מנגנון לשם קבלת וביורור התלונות של עובד הקבלן

על פי החוק מזמין השירות חייב לנקוט אמצעים סבירים, בנסיבות העניין, כדי למנוע פגיעה בזכויות עובדי הקבלן המועסקים אצלו. בכלל זה, נדרש מזמין השירות לקבוע **את הדרך שבה עובד הקבלן יוכל למסור לו הודעה על פגיעה בזכויותיו על ידי הקבלן, והדרך שבה יברר את המידע.** על מזמין השירות חלה חובה להציג את המידע על אודות הדרך להגשת תלונה וביורור כאמור בפני עובדי הקבלן.

התנאים הקבועים בחוק שבהתקיימותם תקום חבות ישירה של מזמין השירות

האחריות הישירה של מזמין השירות כלפי עובד הקבלן לקיומן של הוראות החקיקה שבתוספת השלישית ולקיומם של צווי ההרחבה, מותנית בתנאים הבאים: השירות ניתן למזמין השירות בידי ארבעה עובדי קבלן לפחות (גם אם הם עובדים של קבלנים שונים); השירות ניתן במהלך תקופה בת שישה חודשים לפחות, באופן קבוע או רציף; ניתנה הודעה למזמין השירות, על פי התנאים הקבועים בחוק, על כך שהקבלן מפר חובה זו או אחרת כלפי העובד, והחובה לא קוימה בידי הקבלן תוך 30 ימים ממסירת ההודעה⁽⁶⁾.

עם זאת יובהר כי במקרה שמזמין השירות לא יקבע מנגנון למסירת הודעה בידי עובד הקבלן על אודות הפרה של זכויותיו וביורור, תחול על מזמין השירות אחריות אזרחית כלפי עובד הקבלן גם אם לא נמסרה לו הודעה בדבר ההפרה.

תפקיד חדש בא לעולם - בודק שכר מוסמך

החוק יצר תפקיד חדש - "בודק שכר מוסמך", אשר יערוך בדיקות תקופתיות לעניין התאמת תנאי העסקתם של עובדי הקבלן לדיני העבודה. העיסוק בתפקיד זה מותנה בהכשרה ובקבלת תעודת הכרה משר התמ"ת. רשימת שמות של "בודקי שכר מוסמכים" תפורסם באתר האינטרנט של משרד התמ"ת.

אם עד כה הוספנו הוראות בהסכמי שירותים, שלפיהן התחייב הקבלן להמציא למזמין השירות אישור רואה חשבון על כך שהקבלן אכן מקיים את מלוא דרישות משפט העבודה בנוגע לעובדיו, הרי בעתיד יידרש אישור של "בודק שכר מוסמך" (אשר כמובן יכול ויהיה רואה חשבון שהוסמך לתפקיד).

מאחר שתהליך ההכשרה ומתן תעודות הכרה ל"בודקי שכר מוסמכים" יארך תקופה ממושכת, נקבע בחוק כי לתקופת ביניים של 18 חודשים **מיום תחילתו של החוק (קרי עד ליום 19 ביוני 2013) יהיה ניתן לדרוש מהקבלן כי תבוצע בדיקה מזדמנית של רואה חשבון, בנוגע ל-10% מעובדי הקבלן, שתיערך לפחות אחת לתשעה חודשים, ובדיקה כאמור תבוא במקום בדיקתו של "בודק שכר מוסמך"**.

יש חשיבות רבה למוסד חדש זה של "בודק שכר מוסמך", שכן אישור תקופתי של "בודק שכר מוסמך" כי הקבלן אכן מקיים את תנאי משפט העבודה בנוגע לעובדיו המוצבים אצל מזמין השירות, מקנה למזמין השירות הגנות מסוימות כמפורט להלן.

הנסיבות שבהן תעמוד למזמין השירות הגנה מפני הטלת אחריות

במקרה שהקבלן הפר הוראת חיקוק שבגינה ניתן להטיל אחריות ישירה גם על מזמין השירות, תעמוד למזמין השירות הגנה מפני תביעה אזרחית בהתקיים **כל אחד** מן התנאים החלופיים הבאים: ההפרה תוקנה במלואה; מזמין השירות הסתמך בתום לב על בדיקות תקופתיות של בודק שכר מוסמך שלפיהן קוימה החובה בידי הקבלן; ובמקרה שבבדיקות כאמור התגלתה הפרה - ההפרה תוקנה תוך זמן סביר או בוטל הסכם השירותים עם הקבלן.

קביעת "ערך שעת עבודה" על ידי שר התמ"ת

חידוש נוסף שהביא עמו החוק הוא **הסמכות המוקנית לשר התמ"ת לקבוע את "ערך שעת העבודה"** של עובדי הקבלן, שישתנה בהתאמה לפי סוגי השירותים השונים וכן על פי נתונים משתנים (לרבות ותק), **ואשר ישקף את מלוא עלות השכר המתחייבת מכוח החוק וצווי ההרחבה**, כפי שיתעדכנו מעת לעת.

תנאים שחובה לכלול בהסכם השירותים

החוק קובע כי יש לכלול את התנאים הבאים בכל הסכם שירותים: פירוט רכיבי השכר שישלם הקבלן לעובדיו; עלות השכר המינימלית לעובדי הקבלן, אשר לא תפחת מ"ערך שעת עבודה" כפי שייקבע על ידי שר התמ"ת; הצהרת הקבלן על עלויות נוספות שלו כולל הרווח שהוא מייעד לעצמו; התחייבות של מזמין השירות לתשלום תמורה לקבלן שלא תפחת מעלות השכר המינימלית שתשולם לעובדי הקבלן והעלויות הנוספות, לרבות הרווח של הקבלן, כפי שהצהיר עליהן.

התכלית העומדת ביסוד הדרישות הללו היא מיגור התופעה השלילית של "חוזי הפסד" (קרי - חוזים אשר התמורה המשולמת לקבלן מכוחם פחותה מן העלות הכוללת הנדרשת לשם קיומן של מלוא החובות כדין כלפי עובדי הקבלן (בצירוף העלויות הנוספות הכרוכות בהסכם ובכלל זה רווח לקבלן).

המחוקק מייחס חשיבות רבה לדרישה להכללת התנאים האמורים בהסכם השירותים, ואף קבע כי במקרה של הפרתה, תחול אחריות ישירה **על מזמין השירות** גם במקרה שלא יתקיימו התנאים של העסקת ארבעה עובדי קבלן לפחות במהלך שישה חודשים באופן קבוע ורציף. נוסף על כך, במקרה כאמור לא תעמודנה למזמין השירות ההגנות שקבע החוק ופורטו לעיל, ובכללן ההגנות הנסמכות על בדיקות תקופתיות של "בודק שכר מוסמך".

מעבר לאמור לעיל, החוק קובע כי במקרה של כריתת הסכם שאינו עומד בתנאים שפורטו, תוטל על מזמין השירות **אחריות פלילית**. יודגש כי סכום הקנס שיושת בגין כריתת הסכם שירותים שאינו עומד בתנאי החוק הוא **14,400 ש"ח בגין כל עובד שהועסק על פי הסכם כאמור**, כאשר מדובר בהעסקה של עשרות עובדים, המדובר בקנס שיכול להגיע למאות אלפי ש"ח. כך לדוגמה, אם הסכם השירותים אינו עומד בתנאי החוק, ומועסקים מכוחו **50 עובדי קבלן**, יחויב מזמין השירות בקנס שגובהו **720,000 ש"ח**.

אחריות פלילית של מנהל כללי של מזמין שירות

החוק מטיל אחריות פלילית על המנהל הכללי של מזמין השירות, שעה שהתאגיד שהוא עומד בראשו חתם על הסכם שירותים שאינו עומד בתנאים הקבועים בחוק ופורטו לעיל. בנסיבות האמורות תקום חזקה כי המנהל הכללי אכן הפר את חובתו האמורה, ויושת עליו קנס, אלא אם כן יוכיח שעשה ככל שניתן כדי למלא את חובתו⁽⁷⁾.

נוסף על כך קובע החוק כי כאשר קבלן מפר הוראת חיקוק המנויה בתוספת השלישית של החוק, רשאי הממונה לשלוח למנהל הכללי של מזמין השירות התראה כי עליו לפעול לתיקון ההפרה בידי הקבלן, או לחלופין לפעול בתום לב לביטול החוזה של מזמין השירות עם הקבלן ולחילוט ערובה שנתן הקבלן, בפרק זמן הנקוב בהתראה. בכל מקרה שלא יתקיימו הדרישות האמורות תקום חזקה כי המנהל הכללי של מזמין השירות הפר את חובתו לפעול על פי האמור בהתראה, ויושת עליו קנס, אלא אם כן יוכיח כי עשה כל שניתן למלא את חובתו⁽⁸⁾.

פרסום העיצומים הכספיים

המחוקק קבע כי עיצום כספי שיוטל על קבלן או מזמין שירות יפורסם באתר האינטרנט של משרד התמ"ת. בעתיד לבוא, מזמיני שירות מקבלנים יוכלו לערוך בירור באתר האינטרנט טרם התקשרות עם הקבלן, וככל שיתברר כי המדובר ב"עברייני מועד" שהושתו עליו עיצומים כספיים בעבר, יימנעו מלהתקשר עמו בהסכם שירותים. מובן שגם לפרסום כאמור אפקט הרתעתי משמעותי ביותר.

בהקשר זה נציין כי כל קבלן שיבקש להתקשר בהסכם שירותים עם גוף ציבורי, יידרש, כתנאי להתקשרות, ליתן הצהרה כי הוא או בעל זיקה אליו, לא הורשעו ביותר משתי עבירות, ואם הורשעו - כי במועד ההתקשרות חלפו למעלה משלוש שנים ממועד העבירה האחרונה, וכי לא הוטלו עליו או על בעל זיקה אליו עיצומים כספיים בשל יותר משש הפרות המהוות עבירה במהלך שלוש השנים שקדמו למועד ההתקשרות.

פרק שלישי: המלצות להיערכות לקראת תחילתו של החוק ביום 19 במאי 2012

מועד תחילתו של החוק הוא ביום 19 במאי 2012 (שישה חודשים ממועד פרסומו). אנו ממליצים כי בחודשים הבאים תקוים בדיקה מקיפה של כל הסכמי השירותים שנחתמו עם קבלנים בתחום הניקיון, השמירה והאבטחה וההסעדה, לשם התאמתם לדרישות החוק.

במרבית ההסכמים לקבלת שירותים כאמור נכללו בעבר סעיפי שיפוי, שלפיהם התחייב הקבלן לשפות את מזמין השירות בכל מקרה שבו יחויב מזמין השירות בתשלום כלשהו לעובד הקבלן. החוק קובע כי לסעיפי שיפוי כאמור לא יינתן כל תוקף. עם זאת החוק מכיר באפשרות לקבלת ערובה מן הקבלן וחילוטה בהתקיים הנסיבות המצדיקות זאת. אנו ממליצים כי בהסכמים שייחתמו בעתיד יידרש כל קבלן למתן שירותים להמציא ערובה מתאימה לקיום חיוביו, כתנאי להתקשרות עמו, אשר תחולט בכל מקרה של הפרת החוק שלא תוקנה על ידו.

כמו כן, יש לדרוש מכל קבלן, כתנאי להתקשרות עמו, הצהרות תקופתיות על כך שלא הורשע בעבירות כלשהן מתחום דיני העבודה וכי לא הושתו עליו עיצומים כספיים מכוחו של החוק. לאחר שיוקם מרשם באתר האינטרנט של משרד התמ"ת, אין להסתפק עוד בהצהרות הקבלן ויש לערוך בדיקה עצמאית באתר טרם התקשרות כאמור.

יש להקפיד כי הסכם השירותים עם הקבלן יכלול פירוט של מלוא רכיבי השכר שישולמו לעובדי הקבלן, כמתחייב מכל דין, ושל עלותם המינימלית. בעתיד, לאחר ששר התמ"ת יקבע "ערך שעה" לעובדי קבלן בסוגי השירות השונים, יפורט ערך השעה הרלוונטי בהסכם השירותים. נוסף על כך, יש לכלול בהסכם השירותים פירוט של מלוא העלויות של הקבלן, לרבות הרווח שהוא מייעד לעצמו, ולהבטיח כי התמורה הכוללת המשולמת לקבלן אכן נותנת מענה למלוא העלויות הללו, וכי אין המדובר ב"חווה הפסד".

יש לכלול בהסכמי השירותים התחייבות של הקבלן כי ימציא אישורים תקופתיים של "בודק שכר מוסמך" (ובמהלך תקופת בנייה בת 18 חודש, שתסתיים ב-13 ביוני 2013, יומצאו אישורים של רואה חשבון) כי קיים את כל דרישת החוק כלפי העובדים שבאמצעותם ניתנים השירותים.

נוסף על כך, יש לפעול להקמת מנגנון אמין ויעיל לקבלת ובדיקת תלונות של עובדי קבלן על אודות הפרה של זכויותיהם המעוגנות בחקיקת העבודה. אנו ממליצים כי ימונה אחראי מטעם מזמין השירות, שיהווה כתובת לקבלת תלונותיהם של עובדי הקבלן ויופקד על בדיקת התלונות, כמו גם על ההפצת המידע על אופן הגשת התלונה ובירורה בקרב עובדי הקבלן.

לנוחותכם, אנו מצרפים את התוספות לחוק, שבהן מפורטות הוראות החקיקה שמנגנון האכיפה והענישה המעוגן בחוק חל עליהן (נספח א' לחוזר), וכן את רשימת העבירות שבעטיין תוטל אחריות פלילית על מזמין השירות ולצידן פירוט הקנסות שיוטלו בגינן (נספח ב' לחוזר).

חוזר זה אינו מחליף יעוץ משפטי קונקרטי.

הערות הכותבת:

- 1) זאת בשונה מחוק העסקת עובדים על ידי קבלני כוח אדם, התשנ"ו-1996, שקבע כי בתום תשעה חודשי העסקה, יהפוך עובד חברת כוח האדם לעובד מן המניין של המעסיק בפועל; יודגש עם זאת, כי אין בחוק זה כדי להקנות הגנה למזמין שירות בפני תביעה לקיומם של יחסי עבודה ישירים בינו לעובד הקבלן, שתידון על פי המבחנים שנקבעו בפסיקה עד כה.
- 2) החוק קובע, כי יהיה ניתן להטיל על המנהל הכללי עיצום כספי או קנס, לפי העניין.
- 3) כאשר מדובר במעביד שהוא יחיד, המעסיק עובדים שלא במסגרת עסק, משלח יד או פעילות ציבורית (לדוגמה, עובדי משק בית) יושת עיצום כספי שיעורו 50% מן הסכומים המפורטים להלן.
- 4) על החלטות של מפקח העבודה הבכיר להטיל עיצום כספי או להמציא התראה מנהלית יהיה ניתן להגיש ערר שידון ויוכרע על ידי ועדות ערר שיוקמו לצורך זה; בית הדין האזורי לעבודה ידון בערעורים על החלטותיהן של ועדות הערר; על החלטת בית הדין האזורי לעבודה ניתן יהיה להגיש ערעור ברשות בלבד.
- 5) אמנם החוק קובע כי האחריות על מזמין השירות היא בגין הפרת הוראות החוק המנויות בתוספת השלישית ובגין צווי הרחבה המפורטים בחוק, אולם קיים סיכון כי האחריות תורחב במקרים שבהם

- יפסוק בית הדין לעבודה כי מזמין השירות והקבלן הם מעסיקים במשותף או במקרים שבהם יפסק כי בפועל מזמין השירות הוא המעביד של עובד הקבלן.
- (6) הודעה כאמור תימסר על ידי העובד עצמו, ארגון העובדים היציג, ארגון עובדים שהעובד חבר בו, ארגונים שונים העוסקים בקידום זכויותיהם של עובדים, או על ידי מפקח העבודה.
- (7) הקנס שנקבע לעבירה כאמור הוא הקנס הקבוע בסעיף 61(א)(1) לחוק העונשין, וסכומו המקסימלי עומד כיום על סך של 14,100 ש"ח.
- (8) גם לעבירה זו נקבע הקנס הקבוע בסעיף 61(א)(1) לחוק העונשין העומד כיום על 14,400 ש"ח.

נספח א'

תוספת ראשונה

(ההגדרה "שירות" שבסעיף 2 וסעיף 51(א))

- (1) שמירה ואבטחה ;
- (2) ניקיון ;
- (3) הסעדה, אם השירות ניתן לעובדי מזמין השירות.

תוספת שנייה

(סעיפים 3, 4, 5, 13, 14, 15, 16, 23, 35 ו-51(ב))

חלק א'

- (1) ניהול פנקס חופשה לפי סעיף 26 לחוק חופשה שנתית ;
- (2) ניהול פנקס שעות עבודה לפי סעיף 25 לחוק שעות עבודה ומנוחה ;
- (3) איסור העבדת נער בלא בדיקה רפואית או אישור רפואי, לפי סעיפים 11, 11א ו-12 לחוק עבודת הנוער ;
- (4) איסור קבלת נער לעבודה בלא הדרכה בבחירת מקצוע, לפי סעיף 18 לחוק עבודת הנוער ;
- (5) איסור העבדת נער בלא פנקס עבודה, לפי סעיף 28 לחוק עבודת הנוער ;
- (6) ניהול פנקס לפי סעיף 31 לחוק עבודת הנוער ;
- (7) התניית הזמנת הופעה או פרסומת שבה אמור לעבוד ילד בקבלת היתר להעבדה, לפי סעיף 33(ב) לחוק עבודת הנוער ;
- (8) קביעת תקנון לפי סעיף 7(ב) לחוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ח-1998(1) ;
- (9) הצגת מודעה לפי סעיף 6 לחוק שכר מינימום ;
- (10) איסור דרישת פרופיל צבאי לפי סעיף 2א(א) לחוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, התשמ"ח-1988(2) ;
- (11) איסור פרסום מודעה בדבר הצעת עבודה או שליחה להכשרה מקצועית, בניגוד להוראות סעיף 8 לחוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, התשמ"ח-1988 ;
- (12) איסור פרסום מודעה בדבר הצעת עבודה או הפניה להכשרה מקצועית, בניגוד להוראות סעיף 11 לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998(3) ;
- (13) איסור דרישת מידע גנטי או ביצוע בדיקה גנטית מעובד, לפי סעיף 29 לחוק מידע גנטי, התשס"א-2000(4) ;

- (14) מתן הפסקות לעובד לפי סעיף 20 לחוק שעות עבודה ומנוחה, או בהתאם להוראות היתר לפי סעיף 23 לחוק האמור ;
- (15) מתן הפסקה לשם שימוש בחדר שירותים לפי סעיף 20 לחוק שעות עבודה ומנוחה ;
- (16) מתן הפסקה בין ימי עבודה לפי סעיף 21 לחוק שעות עבודה ומנוחה ;
- (17) איסור העבדת עובד במשמרות בעבודת לילה רצופה לפי סעיף 22 לחוק שעות עבודה ומנוחה, שלא בהתאם להוראות היתר לפי סעיף 23 לחוק האמור ;
- (18) איסור העבדת עובדת מהחודש החמישי להריונה בשעות נוספות ובמנוחה השבועית ללא אישור רפואי או שלא בהתאם לתנאי האישור הרפואי וללא הסכמתה, לפי סעיף 10(א) ו-10(ב) לחוק עבודת נשים ;
- (19) איסור העבדת עובדת שילדה במשך ארבעה חודשים שלאחר חופשת הלידה בעבודת לילה או במנוחה השבועית ללא הסכמתה, לפי סעיף 10(ג) לחוק עבודת נשים.

חלק ב'

- (1) מתן חופשה שנתית לפי פרק שני לחוק חופשה שנתית ;
- (2) תשלום דמי חופשה לפי סעיפים 10 ו-11 לחוק חופשה שנתית ;
- (3) תשלום פדיון חופשה לפי סעיף 13 לחוק חופשה שנתית ;
- (4) איסור העבדה בשעות נוספות או במנוחה השבועית שלא בהתאם להוראות היתר שניתן לפי הפרק הרביעי לחוק שעות עבודה ומנוחה ;
- (5) תשלום גמול שעות נוספות לפי סעיף 16 לחוק שעות עבודה ומנוחה ;
- (6) תשלום גמול עבודה במנוחה השבועית לפי סעיף 17 לחוק שעות עבודה ומנוחה ;
- (7) איסור העבדת צעיר או מי שמלאו לו 18 שנים, ושחל עליו חוק לימוד חובה, התש"ט-1949(5), בשעות הלימודים לפי סעיף 2(ב1) לחוק עבודת הנוער או בלי שנמסרה למעביד הודעה לפי סעיף 28 לחוק עבודת הנוער ;
- (8) איסור העבדת ילד שטרם מלאו לו 15 שנים בהופעה או בצילומים, שלא בהתאם להוראות היתר לפי סעיף 4 לחוק עבודת הנוער ;
- (9) מתן הפסקות לנער לפי סעיף 22 לחוק עבודת הנוער ;
- (10) איסור העבדת נער הלומד לימודי ערב בשעות לפי סעיף 23(א) לחוק עבודת הנוער ;
- (11) איסור ניכוי שעות היעדרות ללימודי ערב משכרו של נער לפי סעיף 23(ב) לחוק עבודת הנוער ;
- (12) איסור העבדת נער בעבודת לילה שלא בהתאם להוראות היתר לפי סעיף 25 לחוק עבודת הנוער ;
- (13) מתן אישור בכתב בדבר תחילתם וסיומם של יחסי עובד-מעביד, לפי סעיף 8 לחוק הודעה מוקדמת לפיטורים ולהתפטרות, התשס"א-2001(6) ;
- (14) מסירת הודעה על תנאי עבודה או על שינוי בתנאי עבודה לפי סעיפים 1 עד 3 לחוק הודעה לעובד (תנאי עבודה), התשס"ב-2002(7) ;
- (15) מסירת תלוש שכר לפי סעיף 24 לחוק הגנת השכר ;
- (16) איסור ניכוי סכומים משכרו של עובד לפי סעיף 25 לחוק הגנת השכר ;
- (17) איסור העבדת עובדת או עובד בחופשת לידה לפי סעיף 8 לחוק עבודת נשים, לרבות כפי שהוחל בסעיף 9 לחוק האמור ;
- (18) איסור חיוב עובד של קבלן כוח אדם בתשלום לפי סעיף 12 לחוק העסקת עובדים על ידי קבלני כוח אדם.

חלק ג'

- (1) איסור העבדה בשעות נוספות שאינה מותרת או בלא היתר, לפי סעיף 6 לחוק שעות עבודה ומנוחה;
- (2) איסור העבדה במנוחה השבועית בלא היתר לפי סעיף 9 לחוק שעות עבודה ומנוחה;
- (3) איסור העבדת נער מתחת לגיל המותר לפי סעיפים 2, 2א ו-7 לחוק עבודת הנוער;
- (4) איסור העבדת ילד שטרם מלאו לו 15 שנים בהופעה או בצילומים, בלא היתר לפי סעיף 4 לחוק עבודת הנוער;
- (5) איסור העבדת נער מעבר לשעות העבודה הקבועות בסעיף 20 לחוק עבודת הנוער;
- (6) איסור העבדת נער במנוחה השבועית לפי סעיף 21 לחוק עבודת הנוער;
- (7) איסור העבדת נער בעבודת לילה בלא היתר לפי סעיף 24 לחוק עבודת הנוער;
- (8) העברת סכומים שנוכו, לפי סעיף 25א לחוק הגנת השכר;
- (9) איסור הלנת שכר לפי סעיף 25ב(1) לחוק הגנת השכר;
- (10) תשלום שכר מינימום לפי חוק שכר מינימום;
- (11) תשלום שכר מינימום לפי הסכם קיבוצי כללי ענפי שהורחב בצו הרחבה, לפי סעיף 33ד(ב) לחוק הסכמים קיבוציים, התשי"ז-1957;
- (12) איסור פיטורי עובדת או עובד בלא היתר לפי סעיף 9 לחוק עבודת נשים, לרבות כפי שהוחל בסעיף 9ג לחוק האמור;
- (13) איסור פגיעה בהיקף משרה או בהכנסה של עובדת או עובד, בלא היתר, לפי סעיף 9א לחוק עבודת נשים, לרבות כפי שהוחל בסעיף 9ג לחוק האמור;
- (14) איסור פיטורי עובד המשרת במילואים בלא היתר לפי סעיף 41א(ב) לחוק חיילים משוחררים (החזרה לעבודה), התשי"ט-1949(8);
- (15) תשלומים מכוח צווי הרחבה בעניין פנסיה.

תוספת שלישית

(סעיפים 16, 25, 32, 36 ו-51(ב))

- (1) מתן חופשה שנתית לפי פרק שני לחוק חופשה שנתית;
- (2) תשלום דמי חופשה לפי סעיפים 10 ו-11 לחוק חופשה שנתית;
- (3) תשלום פדיון חופשה לפי סעיף 13 לחוק חופשה שנתית;
- (4) איסור העבדה בשעות נוספות שאינה מותרת או בלא היתר לפי סעיף 6 לחוק שעות עבודה ומנוחה;
- (5) איסור העבדה בשעות נוספות או במנוחה השבועית שלא בהתאם להוראות היתר שניתן לפי הפרק הרביעי לחוק שעות עבודה ומנוחה;
- (6) איסור העבדה במנוחה השבועית בלא היתר, לפי סעיף 9 לחוק שעות עבודה ומנוחה;
- (7) תשלום גמול שעות נוספות לפי סעיף 16 לחוק שעות עבודה ומנוחה;
- (8) תשלום גמול עבודה במנוחה השבועית לפי סעיף 17 לחוק שעות עבודה ומנוחה;
- (9) איסור העבדת נער מעבר לשעות העבודה הקבועות בסעיף 20 לחוק עבודת הנוער;
- (10) איסור העבדת נער במנוחה השבועית לפי סעיף 21 לחוק עבודת הנוער;
- (11) איסור העבדת נער בעבודת לילה בלא היתר לפי סעיף 24 לחוק עבודת הנוער;

- (12) איסור העבדת נער בעבודת לילה שלא בהתאם להוראות היתר לפי סעיף 25 לחוק עבודת הנוער ;
- (13) איסור ניכוי סכומים משכרו של עובד לפי סעיף 25 לחוק הגנת השכר – כשניכוי הסכומים היה ביוזמת מזמין השירות או לפי הוראותיו ;
- (14) העברת סכומים שנוכו, לפי סעיף 25 לחוק הגנת השכר ;
- (15) איסור הלנת שכר לפי סעיף 25(ב)(1) לחוק הגנת השכר ;
- (16) תשלום שכר מינימום לפי חוק שכר מינימום ;
- (17) תשלום שכר מינימום לפי הסכם קיבוצי כללי ענפי שהורחב בצו הרחבה, לפי סעיף 33(ד) לחוק הסכמים קיבוציים, התשי"ז-1957 ;
- (18) תשלומים מכוח צווי הרחבה בעניין פנסיה.

נספח ב'

העבירות המפורטות בסעיף 33 לחוק, אשר האחריות הפלילית בגינן תחול על מזמין השירות, ככל שיפר חובתו לפקח ולעשות כל שניתן למניעת ביצוען בידי קבלן כלפי עובד המועסק אצלו:

- א. עבירה לפי סעיף 25 לחוק להגנת השכר, התשי"ח-1958: הפרת החובה בדבר מסירת תלוש שכר לעובד לא יאוחר מ"המועד הקובע", שהוא היום התשיעי שלאחר המועד לתשלום שכר העבודה; מסירת תלוש שכר שלא נכללים בו פרטי השכר ששולם לעובד ואשר החוק מחייב לפרטם, כולם או חלקם; ניכוי סכומים משכרו של העובד, בניגוד להוראות סעיף 25 לחוק הגנת השכר; הלנת שכר; ניכוי סכומים משכרו של העובד ואי העברתם למי שלו יועדו הסכומים (לדוגמה אי העברת ניכויים משכר העובד לקופת גמל).
- הקנס בגין עבירה כאמור יכול להגיע עד סך של **226,000 ש"ח**.
- ב. עבירה לפי סעיף 33(א)(2) לחוק עבודת נוער, התשי"ג-1953: העבדת נער/ה מעבר לשעות ההעסקה המותרות, העבדת נער/ה במנוחה שבועית, הפרת החובה ליתן לנער/ה הפסקות במהלך יום העבודה והעסקת נער/ה בעבודת לילה.
- הקנס בגין עבירה כאמור יכול להגיע עד סך של **29,200 ש"ח**.
- ג. עבירה לפי סעיף 28(א) לחוק חופשה שנתית, התשי"א-1951: הפרת חובה למתן חופשה כמתחייב מן החוק, הפרת חובה לתשלום דמי חופשה, פדיון חופשה או תמורת חופשה לתשלום דמי חופשה, פדיון חופשה.
- הקנס בגין עבירה כאמור יכול להגיע עד סך של **14,400 ש"ח**.
- ד. עבירה לפי סעיף 14 לחוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987: הפרת החובה לשלם לעובד את שכר המינימום הקבוע בחוק.
- הקנס בגין עבירה כאמור יכול להגיע עד סך של **14,400 ש"ח**.
- ה. עבירה לפי סעיף 26(א) לחוק שעות עבודה ומנוחה, התשי"א-1951: העסקת עובד בניגוד להוראות החוק האמור, וכן העסקת עובד שלא בהתאם לתקנות שהותקנו מכוחו או להיתר שניתן על פיו.
- הקנס בגין עבירה כאמור יכול להגיע עד סך של **14,400 ש"ח**.

הכותרת - ממשד נ. פינברג ושות', עורכי-דין ונוטריון

מעבידה שפיטרה עובדת לעיני עובדים ולקוחות באשמת שווא, חויבה בפיצויים על לשון הרע

1 עו"ד אסף ברנזון |

בית הדין האזורי לעבודה קיבל תביעה של עובדת ברשת מזון לפיצויי פיטורים, לפיצוי בגין פיטורים שלא כדין, לחלף הודעה מוקדמת ולפיצוי בגין עוולת לשון הרע.

בית הדין קבע כי בעת שהעובדת עבדה, ניגשה אליה מנהלת החנות, ומסרה לה לעיני כל העובדים והלקוחות מכתב פיטורים ומכתב המפרט האשמות חמורות כנגד העובדת, לפיהן היא מעלה באמון ולפיכך היא מפוטרת.

בית-הדין קבע כי לא היה כל בסיס לפיטורי העובדת - לא נערך לה שימוע, הטענות לא הוצגו בפני העובדת, ולא ניתנה לה הזדמנות הוגנת להתגונן. משום כך פוטרה העובדת שלא כדין. עוד נקבע כי המעסיקה טפלה על העובדת האשמות חסרות בסיס, אשר נבעו משיקולים זרים. שליחת מכתב הפיטורים בפקסימיליה, לעיני עובדי החנות, מהווה פרסום שנעשה שלא בתום לב, כדי להשפיל את העובדת, לבזותה ולפגוע בה, ולכן מתקיימים יסודות עוולת לשון הרע.

בית-הדין חייב את המעסיקה בסכום כולל של 22,000 ש"ח בגין פיצויים ללא הוכחת נזק לפי חוק לשון הרע, סכום בסך 2,464 ש"ח בגין חלף הודעה מוקדמת, סכום בסך 10,000 ש"ח בגין פיטורים שלא כדין ו-5,000 ש"ח הוצאות משפט ושכר טרחת עו"ד.

ס"ע 34567-06-10 • ליסוב נ' קרל ברג רשתות בע"מ (12.1.12) •
לפני כב' השופט יוסף יוספי ונציג העובדים מר שגב שלום

הכותב - ממשד חיים ברנזון ושות', עורכי דין.

תביעת לשון הרע בהליך פיטורים

1 עו"ד מיכל זוהר-נישטיין |

פיטורי עובד ממקום עבודתו הם אקט אשר מטבע הדברים מלווה בפגיעה בעובד. לא אחת נתפסים הליך הפיטורים ומכתב הפיטורים הנמסר במסגרתו כמשפילים ומעליבים. עם זאת, מכאן ועד לטענה ולפיה מכתב פיטורים הנמסר לעובד הוא בסיס לעוולת לשון הרע, המרחק רב.

מהם אם כן אותם המקרים שבהם מתן מכתב פיטורים לעובד בידי מעסיקו יחשב להוצאת דיבה, המאפשרת פניה לערכאות לצורך קבלת פיצוי כספי? כיצד על מעביד לנהוג בהליך הפיטורים כדי למנוע טענות מסוג זה מצד העובד המפוטר? מה רצוי ומה לא רצוי לכלול במסגרת מכתב הפיטורים? מיהי הערכאה המוסמכת לדון בסוגיות אלה וכיצד בתי המשפט מטפלים בנושא זה? אלה הן מקצת מהשאלות העולות בהקשר זה.

הערכאה המוסמכת

עד שנת 2009 הייתה הסמכות לדון בתביעה של עובד כנגד מעסיקו בעילה של לשון הרע נתונה לבתי המשפט - השלום והמחוזי. במקרים אלה נאלצו עובדים, אשר תבעו את מעסיקהם בגין מגוון עילות, לפצל את תביעתם כך שעילות הנובעות מיחסי עובד ומעביד והנתונות לסמכותם הייחודית של בתי הדין לעבודה הוגשו במסגרת זו (כגון הזכות לפיצויי פיטורים, פיצוי בגין פיטורים שלא כדין, מתן הודעה מוקדמת וכיו"ב). לעומת זאת, תביעה בגין לשון הרע התבררה בבתי המשפט האזוריים (השלום או המחוזי, על פי סכום התביעה).

החל בשנת 2009 תוקן חוק בית הדין לעבודה כך שתביעה בגין לשון הרע במסגרת יחסי עבודה תהיה במסגרת סמכותם הייחודית של בתי הדין לעבודה. כך יכול עובד לרכז את מלוא תביעותיו כנגד מעסיקו (או מעסיקו לשעבר) תחת קורת גג אחת.

מתי ייחשב מתן מכתב פיטורים לעובד כלשון הרע?

על פי חוק איסור לשון הרע, לשון הרע היא דבר שפרסומו עלול, בין היתר, להשפיל אדם בעיני הבריות, או לבזות אדם בשל מעשים המיוחסים לו, או לפגוע במשרתו של אדם. הפרסום יכול שייעשה בעל פה, בכתב ובכל אמצעי אחר. עוולת לשון הרע כוללת שני יסודות - פרסום ולשון הרע. עם זאת, גם כאשר מדובר בלשון הרע על פי ההגדרות הקבועות בחוק, ישנן הגנות שעומדות לנתבע.

החל משנת 2001 מחויב המעביד לתת מכתב פיטורים לעובד והוא אף מחויב על פי ההלכה לנמק את סיבת הפיטורים. מכאן שפירוט עילת הפיטורים בגוף מכתב הפיטורים כשלעצמו, הוא לגיטימי. כל עוד נמסר המכתב לעובד עצמו בלבד ולא לכל גורם אחר אין בכך משום פרסום ואין בכך כל עוולה. עם זאת, יש לשים לב כי במקרים רבים העובד נדרש לעשות שימוש במכתב הפיטורים לצורך קבלת זכויות (כגון דמי אבטלה מהביטוח הלאומי) ועל כן הוא נדרש להציגו לפני צד שלישי. פעולה זו ייתכן וניתן יהיה לראות בה משום פרסום כהגדרתו בחוק אף על פי שנעשתה על ידי העובד.

ואכן, מסקירת פסיקות בתי המשפט עולה כי על פי רוב לא חויבו מעסיקים בתשלום פיצוי בגין עוולת לשון הרע במקרה שבו יועד מכתב הפיטורים לעיני העובד בלבד, אף אם באמור בו היה משום לשון הרע. לעומת זאת, במקרים שבהם פורסם דבר הפיטורים והסיבה להם ברבים ו"על הדרך" הוכפש שמו של העובד המפוטר, זכה העובד בפיצויים אף ללא הוכחת נזק.

סוגיה זו מתעוררת בערכאות בעיקר במקרים שבהם קיים מצד המעביד חשד למעילה, גניבה או הפרת משמעת חמורה מצד העובד, וזהו הרקע לסיום ההעסקה.

כך במקרה שנדון לא מזמן (12.1.12) בבית הדין האזורי לעבודה בבאר שבע וזכה להדים רבים בתקשורת. דובר בעובדת ברשת מזון אשר פוטרה לעיני לקוחות החברה ועובדיה, תוך השפלתה וביזוייה בטענות שווא של מעילה באמון. מכתב הפיטורים שכלל האשמות חמורות נגד העובדת נשלח אליה באמצעות פקסימיליה אל מקום העבודה וכך נחשף לפני עובדים אחרים וכן לקוחות של המעסיקה. העובדת זכתה בפיצוי בגובה של 22,000 ש"ח (פסק דין ס"ע 34567-06-10 ליסוב נ' קרל ברג רשתות בע"מ).

במקרה זה לא עמדו לטובת המעסיקה טענות ההגנה הקבועות בחוק איסור לשון הרע. הפרסום לא נעשה בתום לב לשם הגנה על עניין אישי כשר של המעסיקה. דובר בהבעת דעה על התנהגות העובדת מצד הממונה עליה. נוסף על כך, לפני הפרסום לא נקטה המעבידה אמצעים סבירים להוכיח את אמיתות טענותיה כנגד העובדת. בית הדין לא מצא כל בסיס לטענות כנגד העובדת וקבע כי היא הייתה עובדת טובה ומסורה.

מקרה זה הוא חריג בעיקר לנוכח הדרך שבה בחר המעסיק לפטר את העובדת.

רישומים אחרים של מעביד על עובדו כלשון הרע

מקרה נוסף שנדון בבית הדין לעבודה דן בסוגיה אם חשד כלפי עובד בביצוע מעילה שתועד במסגרת מסמך פנימי וכן במסגרת פרוטוקול ועדת שימוע מהווה משום עוולת לשון הרע.

באותו מקרה, שנדון בבית הדין לעבודה בירושלים, דובר בעובד אשר שימש סייע לרוקח ופוטר על רקע חשדות לגניבה. העובד טען כי בתרשומות של המעסיקה ובפרוטוקול של ועדת השימוע שבהם צוינו החשדות כלפיו יש משום לשון הרע. בית הדין קבע שאכן יש בכך משום לשון הרע אך עם זאת נקבע כי לא מדובר בפרסום אסור של לשון הרע. זאת, כיוון שלחברה עומדת הגנת תום הלב הקבועה בחוק. בין היתר נקבע כי מדובר בפרסום שיש בו הבעת דעה על התנהגות בעניין שבו החברה ממונה על העובד מכוח דין או חוזה והפרסום היה מוצדק.

נקבע כי הייתה הצדקה לרישום הדברים וכי האופן שבו נרשמו היה סביר ומאוזן. עוד נקבע כי העלאת סיפור האירוע על הכתב בידי המנהל ותיעוד השיחה שנערכה בין היתר בעקבות מכתב המנהל, היו מוצדקים, משום שהיה מדובר באירוע מטריד. בית הדין ציין, כי לא ייתכן שכל הערה או הוראה היא בגדר פרסום לשון הרע אסור.

דווקא מעבידים מתוקנים ומסודרים נוהגים לרשום ולתעד את הזיכרון הארגוני בקשר לכל עובד. דרך זו אין בה פסול (סי"ע 1235/10 פיני כהן נ' מכבי פארם).

מה על המעביד לעשות כדי להימנע מתביעות בגין לשון הרע?

כיוון שהגבול בין מותר לאסור בנושא זה אינו ברור תמיד ראוי לנהוג משנה זהירות בהליך של פיטורי עובד. זאת בעיקר כאשר עילת הפיטורים היא עבירת משמעת או חשדות למעילה או לגניבה.

ראשית, את מכתב הפיטורים יש למען אך ורק לעובד. על המכתב להינתן לעובד באופן אישי במעטפה סגורה ומבלי שלצד שלישי כלשהו תהיה גישה אל האמור בו. כך לדוגמה, שליחת מכתב הפיטורים באמצעות המייל אינה מומלצת.

שנית, במקרים שבהם הסיבה לפיטורים היא הפרת משמעת חמורה, מעילה, גניבה וכיו"ב, מומלץ לנסח את עילת הפיטורים במסגרת מכתב הפיטורים בצורה עדינה וממותנת מבלי לקבוע עובדות נחרצות, ככל הניתן, או להימנע כלל מפירוט הסיבה, במסגרת מכתב זה.

שלישית, במקרים של פיטורים עקב הפרות משמעת, חשד למעילה/גניבה וכיו"ב, יש להימנע מפרסום של המקרה בקרב עובדי החברה אלא ככל שנערך ברור מקיף ותוצאותיו חד משמעיות כנגד העובד או ככל שהעובד הודה בטענות כלפיו. גם אז רצוי לעשות זאת, ככל הניתן, ללא חשיפת שם העובד ותוך הימנעות מחשיפת פרטים שיש בהם כדי לפגוע בעובד המפוטר.

חשוב לציין כי אין באמור כדי למנוע ממעביד ליתן חוות דעת שלילית על עובדו לשעבר במסגרת פניה של מעסיק פוטנציאלי, ככל שהדבר משקף נאמנה את דעתו המקצועית של המעביד על עובדו לשעבר.

הכותבת - ממשד הרמן מקוב ושות' עורכי דין

מהם הדברים שאנחנו מקבלים תמורת דמי הניהול שלנו

ארבעה דברים שיש לדעת כדי לנצח את דמי הניהול

אורן קאופמן |

המחאה החברתית של הקיץ האחרון התמקדה בתחומי הדיור והצרכנות. בחודשים האחרונים אנחנו פוגשים פן נוסף שאני קורא לו "מחאת דמי הניהול".

יותר ויותר עובדים מגלים לאחרונה כי חברות הביטוח (וקרנות הפנסיה שבבעלותן) גובות מהם דמי ניהול על ניהול כספי החיסכון הפנסיוני שלהם - ואפילו דמי ניהול גבוהים. זה לא דבר חדש, אבל העובדים התחילו לשים לב לכך רק לאחרונה ונבהלו מכך. נבהלו מגובה דמי הניהול ובעיקר מכך שהם אינם יודעים על מה הם משלמים.

גם העיתונות הכלכלית דואגת לאחרונה לשמור על הנושא בכותרות. בכלכליסט אף יצרו טור יומי שבו היועץ הפנסיוני אבי אייכלר מנתח את הפוליסות של עובדים שפונים לעיתון. אייכלר מספק לעיתון כותרות מפחידות כגון - "עד הפנסיה אורן ישלם דמי ניהול בסך 300,000 ש"ח, מהם יוכל לחסוך 50,000 ש"ח אם יעבור לתכנית אחרת".

300,000 ש"ח? אורן בכלל לא ידע שיש לו סכום כזה.

אכן מלחיץ! האומנם? אני רוצה לענות על השאלה באמצעות מאמר זה ולהפנות את תשומת לבכם לארבעה דברים שאתם חייבים לדעת כדי לנצח את דמי הניהול. נוסף על כך, אני רוצה לנצל את המחאה ולקרוא לכם לפעולה ("צא ולמד").

זול זה לפעמים יקר

דבר ראשון, דמי הניהול הם דבר שחשוב לבדוק אבל אל תשימו אותם במקום הראשון.

אבי ביקש להעביר כספים לקרן ההשתלמות הידועה "אלף אלף" ש"מעניקה" לו דמי ניהול בשיעור 0.4% בלבד (אכן נמוך מאוד!). עד היום חסך בקרן "דלתא" שדמי הניהול בה גבוהים יחסית (1.1%).

ביקשתי מאבי לבדוק את התשואות של הקרנות. הוא מצא כי קרן "אלף אלף" הניבה בשלוש השנים האחרונות תשואה שנתית ממוצעת של 3% ולעומתה קרן "דלתא" הניבה תשואה של 8%. כשמפחיתים מהתשואה את דמי הניהול מגלים ש"דלתא" יקרה יותר אבל עדיין כדאית. ולחשוב שאבי כמעט הפסיד את הדלתא...

אם אנחנו רוצים לבחור קרן השתלמות, שהיא מוצר פשוט יחסית, אנחנו צריכים לבחור בית השקעות שידע לספק את הצורך שלנו ולמקסם עבורנו את הרווחים.

רצוי שנדע מה הצורך שלנו - עניין של התאמה אישית. לאחד יש צורך בחיסכון לטווח קצר, מכיוון שהוא בונה על משיכת הכספים בעוד שנתיים ואז ירצה תיק סולידי יותר ויציב. לאחר יש צורך להשיא רווחים לטווח ארוך ולא למשוך גם בתום שש שנים ואז אולי ירצה תיק אגרסיבי יותר.

השיקול של דמי הניהול אמור להיכנס אחר כך. תחילה יש לבחור את סוג המוצר ורק אז להשוות את המחיר. כשאנחנו משווים מוצרים דומים אנחנו יכול לקבל החלטה על סמך המחיר. לא כך הדבר כשאנחנו משווים מוצרים שונים.

זה מה שאתרי השוואת מחיר (כמו זאפ למשל) עושים - משווים מחירים של מוצרים דומים.

זכרו, דמי הניהול אינם הדבר החשוב ביותר שיש לבדוק.

השלם מפחיד יותר מסך חלקיו

דבר שני, כשמסכמים את כל התשלומים שנשלם מהיום ועד הפנסיה מקבלים תמיד מספרים מפחידים. כך גם בסיכום של דמי הניהול. התמונה השלמה והכוללת היא בלתי נתפסת וקשה להשוואה יותר מאשר בחינת כל שנה בפני עצמה. הגיוני יותר לבחון האם 120,000 ש"ח הוא מחיר הוגן לרכב אחד, מאשר לבחון אם 360,000 ש"ח הוא מחיר הוגן לשלושת הרכבים שרכשתי בעשור האחרון.

הנה עוד כמה דוגמאות:

1. אני בן 40 ומתכוון לנהוג ברכב פרטי עד גיל 80 (נניח, נכון להיום זוהי תוחלת החיים של גבר). אני משלם כל שנה ביטוח מקיף, עושה טסט בזמן, פה ושם טיפולים, ממלא דלק יקר כי אין ברירה ומפסיד שווי כל שנה. בחישוב שערכתי לאחרונה מצאתי שהנהיגה במכונית שלי עולה לי כ-2,000 ש"ח בחודש (וזה בגלל שאני לא נוסע הרבה). עד סוף חיי אשלם על נהיגה במכוניות... תחזיקו חזק... 960,000 שקל!

2. חבר שלי לקח משכנתה של 400,000 שקל בריבית של 4% (ממוצע כולל הצמדות) ל-25 שנה. ההחזר החודשי שלו הוא כ-2,100 שקל. כשחישבתי לו כמה הוא הולך לשלם בסך הכול באופן מצטבר הגעתי ל 633,000 שקל ("ועכשיו מבצע: קנה היום דירה וחצי - קבל דירה חינם!").

3. בסקר הוצאות משקי הבית של שנת 2010 אפשר ללמוד שמשפחה ממוצעת מוציאה 1,789 ש"ח על מזון בחודש (או 644,000 שקל ל-30 השנים הבאות).

4. אני קונה שתי כוסות קפה ביום. כמה כסף אשלם על קפה עד סוף חיי? טוב, נראה לי שהרעיון ברור.

זכרו, המספרים הגדולים הם פופוליסטיים ומפחידים ואינם נותנים שום מידע השוואתי (האם זה הרבה או מעט). הנה רעיון איך לעשות את זה נכון: אם כבר מדברים על סך הכול, נכון יותר להציג את היחס בין דמי הניהול הכוללים לסך החיסכון.

אם סך דמי הניהול מהווה 10% מסך החיסכון, ייתכן שזהו סכום סביר, אבל אם מדובר ביחס של רבע או שליש, יש לנו שותף "יקר" מדי בפנסיה שלנו.

"לא מבין בזה כלום. עכשיו איפה אני חותם?"

דבר שלישי, הדבר הטוב שקרה בזמן האחרון הוא לא הדיבור על יוקר דמי הניהול או יוקר המחיה בכלל, אלא עצם העלאת המודעות לכך. אני מתכוון לכך שהזרקור שהופנה אל נושא דמי הניהול, הניע תהליך חיובי של התעוררות של עובדים ללמוד ולהבין טוב יותר את נושא החיסכון הפנסיוני, לדעת לשאול את השאלות הנכונות ולהגיע מוכנים יותר לפגישה עם סוכן ביטוח.

במשך שנים ראיתי עובדים מגיעים חסרי ידע וכלים לפגישת שירות עם סוכן ביטוח ויוצאים אחריה מבולבלים עוד יותר. הרבה עובדים נאטמים כשהם נכנסים לפגישה כזאת ומראש טוענים שהם "לא מבינים בזה כלום. עכשיו איפה חותמים?"

להחליט ש"אני לא מבין בזה כלום", היא גישה הרסנית. זו התנהגות לא בוגרת ובוודאי לא אחראית.

אסור לכם לא להבין כלום בנושא כשכל כך הרבה כסף עומד כאן על הפרק. בפגישה פנסיונית העובד אמור לקבל החלטות שישפיעו באופן משמעותי על חייו - כמה כסף הוא עומד לקבל בגיל הפרישה, לאן ילך הכסף במקרה שהוא לא יגיע לגיל הפרישה (ביטוח חיים), כמה יקבל אם יגיע על קביים לגיל הפרישה (אובדן כושר עבודה) ועוד.

המשמעות היא גדולה כל כך עד שהיא עשויה ליצור הבדל בין הישרדות לבין התרסקות כלכלית במקרה של נכות או מוות של אחד מבני המשפחה. עד כדי כך העניין דרמטי וחשוב.

אני יודע שבני אדם נוהגים לדחות דברים (ביננו, פנסיה זה עוד הרבה זמן, לא?) ובמיוחד נוהגים לדחות דברים לא נעימים (למי יש מצב רוח לדבר עכשיו על נכות או מוות?). בכל זאת, אני מציע שפעם בשנה תתנו לעצמכם הזדמנות לחשוב על הדברים, לתכנן את העתיד הרחוק מאוד ולהיעזר ביועץ פנסיוני או משווק פנסיוני.

● לא ייתכן שכל אחד שקונה טלוויזיה חדשה חוקר את ההבדל הטכנולוגי בין פלזמה ו-LED אבל לא יודע באיזו קרן פנסיה הכספים שלו נמצאים.

● לא ייתכן שכל אחד שקונה מכונת קפה ביתית מבין שחלב דל שומן פחות מתאים להקצפה, אבל לא מה זה דמי ניהול מצבירה (צבירה היא סך החיסכון שנצבר בקופה).

● לא ייתכן שכל מי שהלך לסדנת יין של כמה שעות יודע מה לעזאזל זאת עפיצות (תחושת היובש בפה שנוצרת משתיית הטאנין הקיים ביין אדום) אבל לא על איזה אחוז מהשכר מופרשים לו כספי פנסיה.

משום כך, אם חשוב לכם לעשות השוואות בין מחירי 'פסק זמן' ולחסוך 4 ש"ח, עליכם להבין בנושא החיסכון הפנסיוני ולחסוך עשרות אלפי ש"ח.

"ומה אני מקבל בתמורה לדמי הניהול שלי?"

דבר רביעי - אם כבר משלמים דמי ניהול, כדאי להבין על מה בכלל משלמים ולמה.

לכל מוצר או שירות שאנחנו מקבלים, יש תג מחיר. כשאנחנו עומדים בתור בבנק אנחנו משלמים עמלת פקיד (תשלום על שירות אישי). כשאנחנו משקיעים במניות אנחנו משלמים עמלות קנייה ומכירה (על הסליקה והתפעול). האם אתם יודעים מה אתם מקבלים בתמורה לדמי הניהול שלכם בפנסיה?

חיסכון פנסיוני הוא חיסכון לטווח ארוך שכולל הגנות מפני סיכונים הדרך.

מדובר בתכניות דינמיות המתקיימות בתוך שוק דינמי עם רגולציה מתחדשת. בנוסף גם לחוסכים עצמם יש צרכים משתנים במהלך חייהם (שינוי מצב משפחתי, גידול בשכר וצרות אחרות). זה מחייב (ואני באמת מתכוון מחייב) בחינה מקצועית תקופתית פעם בשנה עד שנתיים. האם ההחלטות הפיננסיות שקיבלנו לפני 4 שנים עדיין רלוונטיות ותקפות גם היום?

לדוגמה, תכנית פנסיונית של רווק היא שונה מהותית מתכנית של אבא לשלושה ילדים (שתומך בהם כלכלית).

הבחינה המקצועית מוכרחה להיות מקיפה - המצב הכלכלי של העובד החוסך, נכסים אחרים שיש ברשותו, העדפות הסיכון שלו, הגיל, רמת השכר ועוד. לפיכך, אני מאמין ששירות מקצועי שעוטר את החיסכון הפנסיוני הוא הכרחי וחיוני, על מנת למקסם את היתרונות שבה ולחסוך בתשלומים מיותרים.

פן נוסף הוא פן השירות. לצערי ראיתי זאת יותר מדי פעמים - משפחה שהפכה לחסרת אונים בשל פטירת האב. סוכן ביטוח טוב אמור להיות שם, לתת תמיכה ולדאוג לתגמול הכספי שהמשפחה זכאית לו וכך לדאוג להמשכיות והישרדות כלכלית.

ראיתי גם עד כמה חיוני שיש סוכן מטפל במקרים של אובדן כושר עבודה, כאשר אדם מוצא את עצמו לבד חסר אונים אל מול חברת ביטוח כבדה ואיטית שאולי לא מוכנה לשלם.

לבסוף, ראיתי גם כמה חשוב גורם מייעץ בנושאי מיסוי כאשר עובד מגיע לקראת גיל הפרישה - בלעדי ההכוונה המקצועית עובד יכול לעשות טעויות שמשמעותם הרסנית. החיסכון הפנסיוני הוא מצד אחד נושא מורכב מאד ומצד שני בעל משמעות כלכלית גבוהה מאד. החלטות שגויות (כמו רכישת ביטוחי חיים יקרים ומיותרים) עלולות להקטין משמעותית את גובה הקצבה לה יהיה עובד זכאי לאחר פרישתו. חשוב מאוד להבין מה כוללת התכנית.

לסיום אני רוצה לבשר לכם שאתם עומדים לפגוש 'כסף גדול' מאוד בחיים שלכם. גם אם אתם עובדים זוטרים מן השורה, זה יקרה לכם. בגיל הפרישה תקבלו הרבה מאד כסף שמטרתו לשמור על רמת החיים שלכם, גם אחרי שתפסיקו לקבל משכורת.

להרבה אנשים הכסף הזה הוא 'הכסף הגדול' ביותר שיפגשו אי פעם, לכן כדאי מאוד להתחיל - כבר מחר בבוקר - להבין איפה אתם חוסכים, לכמה כסף תזדקקו בגיל הפרישה, אילו הגנות ביטוחיות יש לכם היום והאם יש עוד מה לעשות כדי לשפר את המצב הפיננסי - כדי שנוכל פשוט לפרוש ולחיות בכבוד.

כדי להצליח בכך אתם חייבים לעשות רק דבר אחד - לקבל אחריות על החיסכון הפנסיוני שלכם. בהצלחה.

הכותב - מנהל שר והטבות בחברת נס טכנולוגיות

רשע וטוב לו - אי הפרשת תגמולים, ועיכוב תשלומים אחרים, משתלמים לעתים למעביד

כדי לקבל את מלוא הפיצוי בגין אי הפרשי תגמולים, יש צורך בהוכחת נזק. בדרך כלל העובדים מסתפקים בסכום המוערך בלבד

| איתן אגמון |

המעביד לא שילם לעובד, או עבורו, תשלומים המגיעים לעובד מכוח הדין או החוזה האישי. חוקי עבודה אחדים מטילים על המעביד, נוסף על חובת ביצוע התשלומים שלא שולמו לעובד, חובת פיצוי לעובד (כגון פיצויי הלוואה), פיצויים מוגדלים (כגון שכר המינימום), ואף עונשים פליליים.

ובכל זאת, ישנם מקרים שבהם "כדאי" למעביד לא לשלם - וייצא נשכר!

בראש ובראשונה קיימת "ההתיישנות הכללית", תקופה של שבע שנים, מכוח חוק ההתיישנות. להוראה זו היגיון משלה, ולא אתעכב עליה. במסגרתה פטור המעביד ממגוון של תשלומים שלא ביצע במועד; אולם קיימים מקרים נוספים, ובהם הדין מאפשר למעשה, ואף מעודד לכאורה, אי תשלום.

הפרשת מעביד לתגמולי פנסיה

צווי ההרחבה הקיימים מחייבים כל מעביד להפריש להסדר פנסיוני, כולל הפרשה (חלקית לפחות) לתגמולים. מה דין מעביד שאינו מקיים את חובתו?

בסיום עבודתו של העובד - ייתכנו שני מצבים:

א. העובד סיים את העבודה **שלא מפאת** "אירוע פנסיוני" (גיל פרישה, מוות, אובדן כושר עבודה), ואז הוא יהיה זכאי:

(1) לפיצויי פיטורים - ככל שאלה מגיעים מכוח החוק או חוזה העבודה; לדעתי, אם העובד יסיים עבודתו ללא זכאות לפיצויים מכוח החוק - ניתן יהיה לתבוע לכל הפחות את חלק הפיצויים שהיה על המעביד להפקיד בהסדר הפנסיוני, משום שלא ייתכן שהמעביד, שלא מילא את חובתו, ייצא נשכר.

(2) לתגמולי המעביד שלא הופרשו.

העובד רשאי לתבוע את הסכום עצמו, אך זאת לשבע השנים שקדמו לתביעה, בלבד; הסכום משולם לידי (אי אפשר להפקידו בקופת גמל); הסכום חייב במס הכנסה; והמעביד יוצא נשכר, כי הוא חסך לעצמו את הפרשת התגמולים לתקופה שמעל לשבע השנים האחרונות.

לא מצאתי מקרה שבו תבע העובד את נזקיו האמיתיים בגין אי ההפרשה לפנסיה, כשסיים לעבוד שלא מפאת "אירוע פנסיוני".

ב. העובד סיים עבודתו מפאת "אירוע פנסיוני"

במקרה זה זכאי העובד (או שאיריו) לפיצוי מהמעביד על הערך המהווה של גמלאות הפנסיה שנשללו ממנו בגין אי ההפרשה (ולהפרש פיצויי הפיטורים שלא היו אמורים להיות מופרשים להסדר הפנסיוני).

על העובד (או שאיריו) להגיש חוות דעת אקטוארית; בהתחשב בסדר הגודל של התביעה, שכר האקטואר הוא זניח.

מתברר שבית הדין בהחלט מכיר, גם ללא אירוע פנסיוני, בתביעה שאינה מוגבלת לנזק הישיר של התגמולים שלא הועברו, אלא לנזק התוצאתי.

עע 562/06, פרידמן נ. משרד הביטחון:

8 "...הלכה פסוקה היא, כי עובד אינו חסר אוניס כנגד מעבידו המזניח חובותיו כלפי קופת גמל, ואינו מעביר אליה תשלומים כפי שהוא מחויב לעשות. בנסיבות כאלה רשאי העובד לתבוע כי יועברו התשלומים ישירות לקופת הגמל. אם אין אפשרות להעברת התשלומים רטרואקטיבית ישירות לקופת הגמל, עומדת לפני העובד האפשרות להוכיח את הנזק שנגרם לו עקב אי העברת התשלומים. אם הביא את ההוכחה הנדרשת, יפסוק לו בית הדין את המגיע לו על פי מה שהוכח בפניו (דב"ע ש"ן/3-66 שקריאת נאצר-צבי רחמים, פד"ע כב', 13, להלן - עניין שקריאת נאצר).

9. בענייננו כאן, אין מחלוקת כי "דרך המלך" שבה מועברים התשלומים ישירות לידי קופת הגמל, אינה סלולה בפני הצדדים. אין חולק, כי לא ניתן להעביר למבטחים את התשלומים שיבטיחו תשלום תוספת ההשוואה בגמלתו של המערער בתקופת קצבת הזקנה.

רשאי היה אפוא המערער בנסיבות אלו, להביא בפני בית הדין האזורי את תביעתו לפיצוי בגין הנזק שנגרם לו עקב אי ביצוע ההפרשות כדן, למבטחים בגין תוספת ההשוואה. את גישתה של המדינה כאילו סכום הנזק יכול שיהיה אך כסכום ההפרשות שלא הועברו על ידי המדינה בתקופה הרלוונטית אין לקבל, באשר אין היא מתיישבת עם התכלית העומדת בבסיס הפיצוי, כמו גם עם ההלכה הפסוקה.

10. נכון הוא כי בעיקר נזקק בית הדין לפסיקת הפיצוי במקרים כגון דא, בזיקה לסכומים שלא הופרשו על ידי המעסיק, על פי ההלכה כפי שהותוותה בפסק הדין בעניין שקריאת נאצר. זאת, כך יש להניח, נוכח הקושי המעשי הניצב בדרך כלל בפני העובד להציג בפני בית הדין ראיות בעלות משקל לנזק הממשי בגמלתו, שנגרם עקב אי העברת התשלומים על ידי המעסיק לקופת הגמל כדן (חוות דעת אקטואר כרוכה מטבע הדברים בעלויות כספיות נכבדות)..."

הנה כי כן, העובד זכאי לתבוע את הנזק האמיתי שנגרם לו בגלל אי ההפרשה לפנסיה (גם מעל שבע שנים אחורה), אך עליו להוכיח נזק זה. כפי שציין בית הדין הארצי, הוכחת הנזק - שלא באירוע פנסיוני - קשה לכאורה, ועל כן מסתפקים התובעים בפיצוי בגובה הסכום שלא הופרש, בשבע השנים שקדמו לתביעה.

ואולם, מתברר שגם בתביעה שלא עקב אירוע פנסיוני ניתן לכמת את הנזק שנגרם לעובד בגלל אי ההפרשה לפנסיה.

ניתן לחשב את סך הצבירה בקרן הפנסיה אילו היו מופקדים בקרן דמי הגמולים בתקופת העבודה, כולל חלק העובד. חישוב הסכומים ייעשה בריבית (תשואה) ממוצעת של הקרנות בתקופה הנדונה ללא הוצאות עבור רכישת סיכוני פטירה ואובדן כושר עבודה. את הסכום המחושב ניתן להפקיד בקופת גמל לקצבה (לא קרן פנסיה חדשה). ככל שיוטל מס על חלק מסכומים אלה, לא יישא בהם העובד.

יצוין גם שאי ההפרשה אינה מקנה לעובד זכות לפיצויי הלנה על חלק המעביד שלא הופרש. זכות התביעה לפיצויי הלנה נתונה לקופת הגמל בלבד (נפסק לאחרונה: עע 350/06, ופס"ד אחדים קודם לכן). שוב: פרס למעביד שלא הפריש!

דמי הבראה

תשלום זה, הנע בין 1,500 ש"ח לכ-4,000 ש"ח לשנה ויותר (לפי המגזר, הענף והוותק של העובד), הוא "יצור כלאיים" משונה. ההתייחסות אליו, בצו ובפסיקה, הוא כאל "החזר הוצאה", כפי שאכן היה בעבר הרחוק.

התשלום אינו נחשב ל"שכר", ולמעשה הוגדר כ"זכות נלווית", שאינה ניתנת לפדיון בהיעדר הוראה מפורשת בחוזה האישי או בהסכם קיבוצי (דב"ע שן/74-3). בצו ההרחבה לעניין דמי הבראה "התחכמו" הצדדים, בעקבות פסק הדין האמור, וקבעו כי לאחר סיום יחסי העבודה רשאי העובד לתבוע דמי הבראה רק לשתי שנות עבודתו האחרונות, והפסיקה אף הוסיפה וקבעה (עע 300360/08) כי למעשה מדובר במה שמגיע עבור שתי שנות העבודה האחרונות, פחות מה ששולם בפועל באותה תקופה (גם אם התשלום היה עבור תקופה קודמת).

מאחר שלא ב"שכר" מדובר, אי אפשר לתבוע פיצויי הלנה בגין אי התשלום.

הכותב – יועץ לניהול משאבי אנוש

מעביד שהטעה עובד בהחתימו על התחייבות כספית חויב בהשבת הכסף

1 עו"ד אסף ברנזון |

בית הדין האזורי לעבודה קיבל באופן חלקי את תביעתו של עובד בחברת השמירה להשבת תשלום בגין עלות קורס המאבטחים שנוכה משכרו האחרון, מכיוון שהעובד הפר את התחייבותו בהסכם העבודה לתקופת עבודה של 10 חודשים. מנגד דחה בית הדין את התביעה הנגדית שהגישה המעסיקה נגד העובד לתשלום יתרת עלות הקורס.

בית הדין קבע כי הוראות הסכם העבודה המחייבות עובד לשלם את עלויות הקורס, חסרות תוקף באשר הן סותרות את הוראות צו ההרחבה בענף השמירה, שמקנות זכויות קוגנטיות ולא ניתן להתנות עליהן. קורס המאבטחים שהעובד השתתף בו הוא בגדר השתלמות מקצועית, שחובת התשלום עליה על פי צו ההרחבה, חלה על המעביד. כמו כן, לפי חוק הגנת השכר ניתן לנכות חוב משכרו של העובד שהתחייב כלפי המעביד, אולם בנסיבות העניין, מאחר שהתחייבות העובד לפי ההסכם מנוגדת להוראת צו ההרחבה, אין תוקף להתחייבות זו.

נוסף על כך קבע בית הדין כי המעסיקה הטעתה את העובד לחשוב כי התחייבות לעבור הכשרה מקצועית וימי רענון על חשבוננו היא חוקית. ניכוי מלוא שכרו האחרון של העובד בידי המעסיקה מהווה שימוש בזכות הנובעת מחוזה בחוסר תום לב, ולאור ההטעיה המהותית בחוזה העבודה, קמה לעובד הזכות לבטל את חוזה העבודה תוך זמן סביר מהיוודע ההטעיה.

דמ"ש 10-10-57859 • לנדאו ואח' נ' בן בטחון בע"מ ואח' (18.3.12) •
לפני כב' השופט דניאל גולדברג ונציגי ציבור בר ובן אבי

הכותב - ממשד חיים ברנזון ושות', עורכי דין.